

MÓRICZ ZSIGMOND

ARANY SZOKNYÁK

TÖRTÉNELMI MELÓDIÁK

TARTALOM

ARANY SZOKNYÁK

Alvó oroszlán.
Balassa búcsúja.
A fejedelem tánca.
Karácsonyi prezent.
Szüzesség tüköre.

FORTUNÁTUS

MESÉK

Mese a zöld fűvön.
Bocskai koronája.
És akkor meghalt a mese.
Kéth yambor fraterok.
A győzhetetlen császár igazsága.
A vaskereszt.
Három varnyú.
A nemesek hadnagya.
Ha a szoknya suhog.
Tavas.
A gitár.
A vámőr.

ARANY SZOKNYÁK

Alvó oroszlán.

EPIZÓD.

SZEREPLŐK:

MÁTYÁS KIRÁLY
A FAVÁGÓ
A FAVÁGÓNÉ
A BRÓDI BÍRÓ
SZAPOLYAI IMRE
SZEGÉNY EMBEREK

ÁLOMALAKOK:

BEATRICE
SZILÁGYI ERZSÉBET
SZILÁGYI MIHÁLY
HUNYADY LÁSZLÓ
SZAPOLYAI IMRE
CILLE
PODJEBRÁD KATALIN
A MOLNÁRLEÁNY
KORVIN JÁNOS
HARCOLÓ TÖMEG

Történik Magyar-Bródban, 1489.

A szín a favágó alacsony kunyhója, olyan parányi szoba, hogy a magas ember a süvegével eléri a mennyezetet. A szoba jobb felét egy nagy szabad tűzhely foglalja le, amelyre lépcsős padkán fel lehet menni s a tűzhöz ülni. Ez a tűzhely nem magas, inkább emelvénytű s felette nagy, vesszőből font lábonálló kémény. A szoba baloldalán kis asztal, durva szék, fatörzsből vágva, ott ül a favágóné s fon.

A favágóné igen fiatal, csaknem gyermek, fon, fél, feláll, a tűzhelyhez megy s rak rá, világos lesz a láng lobogásától.

Künn alkonyat, az asszony az ablakot fatáblával betámasztja. Akkor belép a király, bebúvik az alacsony ajtón, fázik, didereg. Fekete körköpenyben van, öreg ember, borostás arcú, meghajlott, fáradt, sápadt, megtört ember.

AZ ASSZONY *(visszanéz, meglátja az idegent s felsikolt).*

MÁTYÁS. No ne ijedj meg.

AZ ASSZONY *(sűrűn veti a keresztet, ijedten).* Ki vagy!

MÁTYÁS. Ember vagyok... nem kísértet... *(Reszket, fázik.)* Hideg van künn... Mán közel van Simon Juda... november...

AZ ASSZONY *(bámulva nézi. Felmászik a tűzhöz s odaül fesztelenül).*

MÁTYÁS. No gyere közelebb, látod, nincs lólábom... Éppen olyan szegény, fázós ember vagyok, mint te... Éhes... Mint apád... Hun az apád?...

AZ ASSZONY. Én mán asszony vagyok.

MÁTYÁS (*megnézi kis csodálkozással*). Asszony?

AZ ASSZONY. A.

MÁTYÁS. Hát az urad, hun van.

AZ ASSZONY. Fát vág.

MÁTYÁS. Favágó?

AZ ASSZONY. A.

MÁTYÁS. Két napja nem vótam fedél alatt.

AZ ASSZONY. A csatába vótál?

MÁTYÁS (*hallgat*). Én csak bujdosok mán két napja a Königsbergen... Jó a tűz... de fáj... Mint minden nagy öröm... szúr... Szúrja az újjam bögyit...

AZ ASSZONY (*most jön közelebb*). Mer rátartod...

MÁTYÁS. Milyen ember az urad?

AZ ASSZONY. Buta.

MÁTYÁS. Milyen?

AZ ASSZONY. Mint a többi ember, buta.

MÁTYÁS. Mér buta.

AZ ASSZONY. Mer ha hazajön agyon fog ütni.

MÁTYÁS. Mivel?

AZ ASSZONY. Hát a fejszétével.

MÁTYÁS. Majd agyonütöm én ötet.

AZ ASSZONY. Mivel?

MÁTYÁS. Egy szóval... Van nekem a süvegem alatt egy olyan szó, hogyha azt onnan kiveszem, az urad már holtra vált... Osztán mér ütne agyon az urad?

AZ ASSZONY. Mer nagyobb nálad. Meg fiatalabb. Erősebb.

MÁTYÁS. Hát ha mán nagyobb, agyonüt?

AZ ASSZONY. Hát a király is azér üti agyon Henrik herceget, mer nagyobb serege van.

MÁTYÁS. Hát agyonütötte? Nem ütötte agyon.

AZ ASSZONY. Majd agyonüti. A király mindig király marad.

MÁTYÁS (*hallgat*). Csakhogy a király már öreg ember. Nagy a botja, de nem bírja emelni.

AZ ASSZONY. Van neked feleséged?

MÁTYÁS. Van.

AZ ASSZONY. Gyereked is?

MÁTYÁS *(hallgat)*. Nem tudom... Van is, meg nincs is... Az a baj... Fiatal feleség, puha gyermek, öreg gazda...

AZ ASSZONY. Fiatal feleséged van?

MÁTYÁS. Igen; szép, fiatal, kövér.

AZ ASSZONY. Kövér?

MÁTYÁS. Jó kövér.

AZ ASSZONY. Biztosan sokat fon, attul kövér, mindig ül.

MÁTYÁS. Az igaz, sokat fon, sokat befon...

AZ ASSZONY. Haragszol rá?

MÁTYÁS. Nem. Szerelmes vagyok bele.

AZ ASSZONY *(a fonáshoz fog)*. Hát nem feleséged?

MÁTYÁS. Azér lehetek bele szerelmes.

AZ ASSZONY. Minek, hogyha már parancsolsz neki.

MÁTYÁS. Csakhogy ez olasz asszony. Ez egy olyan asszony, hogy ez mindennap új szerelmet akar. Ezt mindennap meg kell hódítani.

AZ ASSZONY. Mi?

MÁTYÁS. Mindennap újat, új, erős nagy harcot... új örömet... naponta... minden órán... percen...

AZ ASSZONY. Kövér asszony.

MÁTYÁS. Kövér...

AZ ASSZONY. Jó étvágya van.

MÁTYÁS. Milyen étvágya van... Früstökre megeszi Hungáriát, ebédre Osztriát, vacsorára Bohómiát...

AZ ASSZONY. Mi az?

MÁTYÁS. Három alma.

AZ ASSZONY. Még azt is sajnálod tulle... Minden férfi egyféle...

MÁTYÁS. Nem sajnálom... csak majd ha én nem leszek, bele ne törjön a fogacskája...

AZ ASSZONY. Az almába?... *(Elébe tesz két almát egy kosárból)*. Egyél...

MÁTYÁS *(elveszi)*. Két alma, két piros alma... *(Beleharap.)* Jó szíved van te kicsiség... Ha király vónék, megfizetnék érte... Mongyad, mit kérnél érte, ha én király vónék.

AZ ASSZONY. Mit? Sokat... *(Nevet.)* Egy szoknyaajja földet...

MÁTYÁS. Mit?

AZ ASSZONY. Annyi földet, akit a szoknyám kerületével be tudok teríteni.

MÁTYÁS *(nevet)*. Hisz az még egy sírnak is kicsi.

AZ ASSZONY *(hallgat)*. Csakhogy én szétfosztanám ám a szoknyát pántlikára, tudod-e, akkor olyan nagy földet be tudnék keríteni!...

MÁTYÁS *(nevet)*. Gyeridébb.

AZ ASSZONY *(eszébe sincs)*. Ojjé, beleférne ez az egész ház, meg az udvar, meg a kert...

MÁTYÁS. Hát ez nem a tiétek?

AZ ASSZONY. Itt minden a királyé... Nem is tudja miye van... Még ez az alma is az övé vót, akit neked adtam... A király földjén szedte az uram, ő hozta...

MÁTYÁS *(eszi az almát)*. Neked hozta. Te meg nekem adod. Minden asszony ezt csinálja... Követelitek, kicigánykodjátok s másnak adjátok...

AZ ASSZONY. Mert ti nem adjátok oda.

MÁTYÁS. De mért kéritek el? mire gyűjtitek? Élet, halál, minden semmi, ha az asszony akarja... Nem ismer törvényt, nem ismer határt... S mikor megvan, minden kevés... Megúnja, nem látja. Arra jó, hogy tovább ajándékozza...

AZ ASSZONY. De irigy vagy.

MÁTYÁS. Én voltam a legbökezűbb ember a föld hátán, de az asszony megtanított.

AZ ASSZONY. Savanyú vagy, mint a vadalma.

MÁTYÁS. Édes voltam, mint az újbör, de az asszony megsavanyított.

AZ ASSZONY. Nahát annak is jó dóga lehet melletted.

MÁTYÁS. Annak jó... Mert a férfi szomorúságából táplálkozik az asszony...

AZ ASSZONY. Mér?

MÁTYÁS. Mert akkor érzi magát erősnek, ha az ember össze van törve... Hogy ő emeli fel... De ha az embernek virul az élet, akkor az asszony mindjárt civódó...

AZ ASSZONY. Hát bizony, ha az uram hazajön s fáj az újja, bekötöm... Ha nem fáj az újja, megver...

MÁTYÁS. Igaz, mért örülj annak, ha nem fáj az újja?... De addig aztán nem is nyugszol, míg meg nem fájul a szíve... Kergeted, úgy-e cigány, harcolni, medvével, farkassal, munkával, hogy össze legyen törve minden csontja... Akkor mér nem tudod bekötni, ha nem fáj? mér nem nevensz vele, mikor jókedve van?

AZ ASSZONY. Mert rajtam nevet.

MÁTYÁS. Dehogynévet rajtad. Neked nevet! A te kedvedért erős és dolgozik és örvend a sikernek.

AZ ASSZONY. Nekem nem örül, magának örül. Csakúgy repül künn a cimborákkal, és én be vagyok zárva a házba s megöl az unalom.

MÁTYÁS. Itt van neked a ház. Az uradé az erdő, a tied a ház.

AZ ASSZONY. Legyen az övé a ház, majd én megyek az erdőre.

MÁTYÁS. Mit csinálsz ott?

AZ ASSZONY. Ami jól esik.

MÁTYÁS. Bolond beszéd. Tudsz fát kivágni? vadat agyonverni? tudsz parancsolni, birkózni, hadakat vezetni, ezer embert halálba dobni, tudsz csatát veszteni, menekülni, étlen-szomjan hegyekbe bujdosni s mind csak azon gyötrődni marcangoló kinnal, hogy mit csinál otthon a házba rekesztett galamb, a puhaarcú kövér olasz nőcske.

AZ ASSZONY. Tudsz te tyúkot ültetni?

MÁTYÁS. Nem.

AZ ASSZONY. Akkor mit tudsz. Én se tudtam, huszonegy tojásba mind benne fült, csak négy pipi kelt ki.

MÁTYÁS *(ránéz)*.

AZ ASSZONY. Mér kell nekem ezt tudni?

MÁTYÁS. Én férfiúnak lettem és te nőnek.

AZ ASSZONY. Igen, de te szabad embernek és én bezártnak.

MÁTYÁS. Elég... Velem ne pörölj... Fáradt vagyok, szomorú és...

AZ ASSZONY. Jobb is, itt az uram.

A FAVÁGÓ *(erős, óriás fiatalember belép, s fejszéjét válláról leteszi s maga elé állítja. Görnyedten búvik be s esetlen, nehézkes medve módra mozog)*.

AZ ASSZONY *(megáll s mint egy kis madár, odarepül hozzá)*.

A FAVÁGÓ *(ölébe veszi s mutatja az újját neki)*.

AZ ASSZONY. Fáj-e még?

A FAVÁGÓ. Fáj.

AZ ASSZONY. Akkor újra bekötöm. *(Beköti a fájós újját s ott marad ülve az ura karján.)*

A FAVÁGÓ. No asszony, hát a szegény király elvesztette a csatát... Tele van a világ a futókkal. Csak ide ne kerüjjön egy, mer agyonverem.

AZ ASSZONY. Ó dehogy is vered! *(Átöleli az urának az arcát s int Mátyásnak, hogy hátrafelé meneküljön el.)*

MÁTYÁS *(nem mozdul)*. Henrik herceg győzött?

A FAVÁGÓ *(megfordul)*. Ki ez?

AZ ASSZONY. Egy szegény öreg ember, fáradt s kövér felesége van neki.

A FAVÁGÓ *(farkasszemet néz Mátyással)*. Felhúzták a várba a hidat. Ide hiába gyün.

MÁTYÁS. Hát a vár megmaradt a király hűségén?

A FAVÁGÓ. Mi van vacsorára?

AZ ASSZONY. Ugyan ne legyél már ojan éhes. Borsó.

A FAVÁGÓ. Királpárti vagy Henrikpárti.

MÁTYÁS. Ha két pénzt elibed tesznek, egy aranyat, meg egy ezüstöt, melyiket választod.

A FAVÁGÓ. Jól van, üjj le. Rakj még borsót asszony, hadd jusson a kopasznak is.

MÁTYÁS. Inkább fáradt vagyok kedvesem, két éccaka nem aludtam, *(ásít.)* állva leragad a szemem.

A FAVÁGÓ. Hát vess szénát alája, asszony, mert eldül...

MÁTYÁS *(meggyújt egy gyertyát s az asztalra ragasztja)*. Még én olvasni akarok, látod... imádkozni ebből a breviárbul... *(Papírokat rak ki a zsebéből.)*

AZ ASSZONY *(az urához)*. Hallod-e, gyere ki a kunyhó elé, ott is megeheted azt a kis borsót...

A FAVÁGÓ *(csendesen)*. Ebbíze hallod, e pap lehet... *(Kimennek.)*

MÁTYÁS *(az asztal mellett ül és térképet terít ki)*. Ha az itt Olmütz... Hradisch... akkor most itt vagyok... ez itt a Königsberg... *(Ásít.)* Hol van Szapolyai?... *(Nézi a képet soká s papír után babrál álmosan, távolról a hegyi kürt szava, kicsit felfigyel.)* Pásztorok... az esti hegyikürt... *(Igen távol, szép elhangzó kürtszó... A gyertya titokzatos fényt vet s ő leejti a fejét, elalszik.)*

Amint elalszik, hirtelen dörgő zene. Különös, fantasztikus, szertelen zene. Dörgő csatazaj, kürtök, dobok, tömegéljenzés, a csatazajmotívum rögtön átváltozik menyegzői víg muzsikává, a gyertya kísértetiesen lobog s különös kísérteti fényben tömeg kavarog egy pillanatilag, ujjongva kiáltja.

TÖMEG. Vivát, vivát, evviva!...

SZAPOLYAI *(a királyhoz lép, mint álomkép)*.

MÁTYÁS *(mozdulatlanul alszik, lehúnyt szemmel nézi a jelenést)*. Itt vagy Szapolyai?

SZAPOLYAI. Itt az olasz leány! király, király! felség! Mátyás király itt az olasz leány!

MÁTYÁS *(alszik)*. Szép?

SZAPOLYAI. Mint a mesebeli királyleány, vivát, vivát. *(Elrohan s feltűnik a diadalmenetben a királyné, szőke kövér tiziáni ragyogásban. Kendőt lobogtat s mosolyogva lassan el.)*

MÁTYÁS. És én csúf görbe kis konok... *(Háttérben megjelenik Hunyadi László, magas, szőke, hosszúhajú, ideális, szép fiatal férfi, a háta mögött a bakó, taglóval, Beatrice, mint a László menyasszonya, izgalom, tömeg, a nép dermedten áll. Egy vékony, sápadt kislány tűnik fel, minden egyéb eloszlik.)* Én erős, nagy fiakat akarok, én erős, nagy fiakat akarok. *(Podjebrád megjelenik s ellenséges tekintetű leányát ráerőszakolja. Mátyás a felvillanó Beatrice felé menekül.)* Várj meg, addig trónra nem eresztenek, Beatrice, Beatrice. *(Katalint kézen fogja s amint megérinti, felsikolt.)* Bátyám, bátyám... László, László... engem vigyetek el; *(Két bakó megragadja Lászlót s elviszik.)* haja mint a sárga arany, nemes vonásai... Engem vigyetek el... *(Megjelenik Cilley zöldfényben s kajánul nevet a László elhurcoltatásán.)* gaz Cilley bosszút állasz... Katalin sorvadósos volt, nem akarom.

Csönd, hirtelen iszony, rémület, csatadörgés.

Elveszett, elveszett a csata, iszonyú lópaták tapoggyák teteimet... *(Beatrice kendőt lenget s jobbról vissza balra, mosolyogva el.)* Beatrice...

Az ember s az asszony kinyitják az ajtót s belesnek, zene elhallgat, Mátyás ott ül szemben az ajtóval s köpenye szétnyílván, alatta, fényes királyi ruha.

AZ ASSZONY. Alszik.

AZ EMBER. De nagyon nyughatatlanul... Hé... Nézd csak. *(Ruháját mutatja.)* Nagy úr lehet e...

AZ ASSZONY *(keresztet vet)*. Jaj, mégis a sátán...

MÁTYÁS *(felriad, kardja után kapkod, de kardja nincs)*. Ki vagy, mit akartok!

AZ EMBER. Hallod-e, feküdj le uram rendesen. Ez a csirke asszony az oka... mér nem vetsz ágyat a vendégnek rendesen he!... *(A Mátyás vállára teszi a kezét.)* Fáradt vagy?

MÁTYÁS *(felriad)*. Meg ne illess... *(Feláll.)*

AZ EMBER *(ijedten visszahúzódik).*

MÁTYÁS. Ember... a házad ez estén királyi hajlék lett... Tudd meg, urad s királyod van jelennen...

AZ EMBER *(ijedten mellére teszi kezét, mélyen hajlik s hátrább lép, az asszony is).*

MÁTYÁS. Ki a kösség főbírája.

AZ EMBER. Hans, a cserzővarga.

MÁTYÁS. Eredj hozzája, mondd neki, rögtön jön jöjjön... Hivatja a király.

AZ EMBER. Jó van; megyek. *(Félve lassan visszahúzódik, az asszonyt is kézen viszi, vonja ki, elmennek.)*

MÁTYÁS *(sóhajt s újra az iratokba merül. Lekönyököl).* És ím, a csata elveszett... Nem újság... Elveszett csatát láttunk már sokat... semmi sem veszett el, míg a király él... *(Ásít, hirtelen hátra esik a feje s a szája is kinyílik s már alszik.)*

Abban a pillanatban újra felharsan a kezdőzene, csata, mennydörgés, vad zsvaj, Mátyás vonaglik és hörög a lidércálomtól.

Katonák a háttérben fantasztikus gomolyban kiáltják: Él a király!

MÁTYÁS. Ó...

Beatrice megjelenik nagy hassal, kendőt lenget.

MÁTYÁS. Gyermekek lesz... Fiam...

Beatrice sikolt, összeesik s eltűnik, nem akar gyereket.

MÁTYÁS *(nyöszörög).* Elhullott a mégsem született mag... óooo... *(Hörög.)*

Gyászmuzsika, mely lassan szelíd zenévé, patak morajlássá változik, malomzúgás és víz-csobogás, erdei zsvaj, madarak, szélsuhogás... Feltűnik a malom, hajnalfényben pirosan. A molnárléány s kis fiú, aki dalolja:

Mátyást mostan választotta...
Mind az ország királyságra...
Mert az Isten adta nekünk
Mennysorságból, oltalmunkra...

Fiam... Kicsi fiam, eggyem... (Kitárja felé a karját, a malom szétrobban s mint lángcsóva repül el, a gyermek hozzá fut, de keze érintésére elmúlik, ő görcsösen szorítja a láthatatlan gyermeket, Szilágyi Erzsébet megjelenik ülve, hosszú gyászfátyollal, komoran, kegyetlen római arcél, engesztelhetetlen gyűlölet...)

Mindennek te vagy az oka... anyám...

SZILÁGYI ERZSÉBET *(szívszaggató hangon).* Fiam... *(Átkozóan.)* Elraboltak tőlem...

MÁTYÁS. Anyám!... *(Jajveszékel.)*

SZILÁGYI ERZSÉBET. Soha más asszonynak, soha nem engedlek más asszony zsoldjába, mit műveltetek az én jó fiammal ti cédák, ti cédák!... *(Korbácsot emel s tűzfényt, kiált.)*

MÁTYÁS. Tömlöcre az anyámmal! Porkoláb!... Meg kell örülni itt, csatába, csatába!... Inkább a halál anyála, mint az anyai szeretet!...

Újra a mennydörgő zene.

Beatrice... Beatrice...

Beatrice megjelenik vörös fényben szétbomló ruhában bachanális táncra perdül, Mátyás vívódik s kinyában fetreng, a zene vérkorbácsoló ujjongás, fájdalmas nyomor.

MÁTYÁS *(leesik a székről s felébred, ül. Szemét vájja).* Szörnyű éjszaka... Ez szörnyű éjszaka... *(Feláll, remeg, csók után liheg... vonít.)* Hééé...

AZ ASSZONY *(ijedten bejön).*

MÁTYÁS. Alszol-e?... Nem jött még meg urad?

AZ ASSZONY. Csak most ment el...

MÁTYÁS. Most?... Nekem úgy rémlik, azóta hét szörnyű esztendőt aludtam át... Maradj itt... Ez egy megigézett tanya... a te szépséged, betölti minden zugját... Mit akarsz?... szoknyát s egy szoknyaalja földet?... meglesz... ingyen soha... se nekem, se neked nem ér ingyen semmit se... asszony vagy, ezt a kettős almát add ide,... evvel keresed kenyered, áruld... jaj a házasságnak, mikor nem kell az áru, vége mindennek... tovább nem asszony, tovább nem férj... veszekedő fenevadak összezárvá, verekedő kométák... dögvész rátok, a szerelem addig tart, míg reggeltől estéliglen, és estvétől reggeliglen egy kéjes lázban, gyönyörben úszik a test... míg semmi más nincs, csak dagadó mellek, kövér farok, lihegő száj, csók után liheg... te kellesz, fiatal vagy, ilyen fiút akarok, beoltani akarom e száját, e szemet, a drága kis homlokot, építs a királynak szállást, támassz magot a királyi vérnek... *(Hosszan csókolja, nagyon, mohón, kielégülve, aztán eltaszítja, ingerült csönd, az asszony pisszeg.)*

AZ EMBER *(jön, látja, hogy itt valami van, zavarba jön s nem tudja, mit tegyen, gyanakodjék vagy ne).*

MÁTYÁS. A bíró!...

AZ EMBER *(hallgat, aztán vad kárörömmel).* Nem jön... Röhög... Éppen a bőrt rakta be éccakára a cserzőkádba... Röhögött, hogy énnálam a király? Van elég jeles gazdag ház a faluba, mér szállana én nálam a király?...

MÁTYÁS. Eredj vissza, mondd meg, hogy itt legyen!... *(Ordít.)* Rögtön itt legyen, vagy a fejével játszik... *(Oroszlán tekintettel néz hátracsapott hosszú, őszes, agyagsárga hajával.)* Egy perc és itt legyen, parancsol a király...

AZ EMBER *(ijedten szemléli a végig kinyílt köpeny alól kivillanó aranydísz ruhát.)* Igen... felséges úr... király... de ez is... felséged engedelmeivel... velem gyün a bestye ringyó is... *(Az asszonyt kissé nyersen lódítja előre s óvakodva el.)*

MÁTYÁS. Aah!... *(Sóhajt, leül s már alszik, úgy ahogy leült, előreesett testtel.)*

Valami igen halk s igen finom zene, néha gerliceturbékolás villózik benne, a szerelmes férj hízogó odaadása az asszony felé.

Mátyás hirtelen felnyög.

A zene kemény, nyers.

BEATRICE *(megjelenik s szigorúan néz, gőgösen, hidegen, rá sem néz Mátyásra).*

MÁTYÁS *(folytatja régi, hónapokkal ezelőtt volt vitáját az asszonnyal. Ugyanolyan felindulással, ahogy akkor abba maradt, a bősziűt dühöt, rögtön belerekedve.)* Oroszlán voltam mindeneknek... csak előtted kutya... csak az ebet szereted bennem, a hízogó, engedelmeskedő,

farkcsóváló ölebet... Egész világ reszket a barbár szem előtt, de te kitöröd a gerincemet... *(Felüvölt.)* Nevemet nem hagyom, tervem, akaratom... Menj sárlani... ha az kell csak, van elég leventém... magyar, olasz... menj az olaszaiddal, fajtám gyűlölöd, hitvány, ripők, délceg, bitang magyar fajom... *(Ebben a pillanatban Beatrice boldog vihogással kézen ragad egy szép, szelíd magas fiatalembert, aki mint József Putifárné elől, rémülten menekül, Beatrice szemérmetlenül, vijjogva csókolja s ráveti magát.)* Korvin!... óh... János, fiam... anyád... szeretőd... neked adom...

Beatrice és Korvin eltűnnek.

Ez sem az enyém... Minden darabokra hull... darabokra széthull a birodalom... por szállja meg az én mívemet... De a barbár erő emléke veled kísért magyar... míg neved fennmarad... Jön a Kelet s jön a Kelet... a felkelő nap kél dühödtté vérben s az igazságot széttiporja sarka alatt, mezítelen s lóra, atilla... kardját ide... semmit: a felhőt szegdelem, hegyeket hegyre... csak az erőm tombol, roppant hegydöngető erőm... a tenger, tenger, a végtelen vizek... világok hullanak s pora porozza be... szakadjon ki a méh fia... Az Úr!... az Úr... Adj kardot uram, hogy megvívjak veled... az emberi sors ennyi...

A zene tombol s a szó csak a zenefrázisokat ékeli.

Minden mondat után viharzó jelenések. Csata, lovasok, véres kardú harcosok egymáson, török csorda. Jákób az isten előtt. Szörnyű fények. Villámcsapás, dörgés...

Haláltalan vagyok, villámod kezemben, visszasujtok reád... én... kis torz... konok vas... vas... Rádülök, mint lovam nyakára s most majd én uralkodom veled... *(Szemét felnyitja, a zene elszűnt s abban a mozdulatban maradt dült arccal s nyitott szemmel egyedül az üres szobában. Feláll. Balkézzel a hajába túr, jobbjaiban még mindig a láthatatlan kardot szorongatja. Észreveszi, hogy keze üres, magára eszmél. Egyet lép, tovább. Távol huszártrombita.)*

MÁTYÁS *(lankadtan ül)*.

AZ EMBER *(besiet)*. Felséges király, itt jön.

A FŐBÍRÓ *(belép, pohos, szennyes, nagy darab timár, vállán kis barna kerek köpeny, különben szennyes ingében, felgyúrt karokkal, mocskos feketevörös nagy kezekkel)*. Hadd lám azt a hetvenkedő fickót, aki... *(De meglátja Mátyást s ámbár nem ismeri, megrémül annak fejedelmi megjelenésétől.)*

AZ ASSZONY. Király... ez a király...

Parasztok az ajtóban letérdelnek.

A főbíró is féltérdre ereszkedik.

MÁTYÁS *(homlokát simítja, aztán ingerülten, hirtelen)*. Így kell-e egy főbírónak megjelenni a király színe előtt... Mi a mesterséged?

A FŐBÍRÓ. Bőrcserző timár, felség...

MÁTYÁS. Parancsoljuk királyi szónkkal, hogy többet Bród városában cserzővargát bírónak választani nem szabad...

MIND *(még mélyebbre hajolnak)*.

SZAPOLYAI *(megjelenik az ajtóban)*. Felség!

MÁTYÁS. János apám...

SZAPOLYAI. Felség, Henrik herceget nyavoja törje, pora sincs...

MÁTYÁS. Hiszen győzött.

SZAPOLYAI. Győzött dögöt, irháját mentse... ganaj győzelem, porszem győz a királyon... Istennel földi ember s villámot kivenni Úr kezéből... Felség, a te hatalmad győzhetetlen: a győző Henrik követi farukon csusznak békességér.

MÁTYÁS *(fejét lassan lehajtja s homlokát szorítja, erőlteti agyát, mire kell most emlékeznie)*. Nagy víz... tengereket láttam... álmomban imint...

PAP. Nem jót jelent.

MÁTYÁS. János apám, ezt a házat úgy szemléld... itt a király megviaskodott... az istennek s önne magának lelkivel... Baljós jelek csapkodtak... szörnyű volt... Hogy van a királyné?

SZAPOLYAI. Vár a várban.

MÁTYÁS. Gyerünk hozzája... S ezt a kis házat királyi hatalmunk ójja... Emlékezzetek rá: itt alszik a király... Irjatok privilegium levelet róla, hogy ez a ház örökös örökre szabad legyen Bród városában, s hozzá udvar, telek... amennyit egy szoknya kerülete befed... Bontsatok szá-lára egy arany rokoját s mérjétek meg a földet... És adatik e hely örök időkre elidegenít-hetetlenül tisztos házi gazdámna, a favágóna s eszes asszonyának feleséginek... két almáért, azkit éhünk oltására ennünk adott volt... *(Szapolyai felé.)* Hosszú időt nem jövendőlk en-magunkna, dolgainknak végére nézzünk, ha Henrik békét kér, megadatik... János apám: ha Isten is úgy rendeli, fiamna tutora légy...

A király lassan elmegy, mindenki földre borul.

Künn trombitaszó az éjszakában s éljen a király.

Függöny.

Balassa búcsúja.

SZÍNDARAB EGY FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK:

BALASSA BÁLINT

DOBÓ ÚRFI

SUSANNE

ANNA MARIE

KAPITÁNY

HADNAGY

KÉT CITERÁS

CSELÉDLEÁNY

Történik Bécsben 1859-ben, ősszel, a Susanne kis szobájában.

I. JELENET.

A színhely ódon, boltíves kis szoba, zezugos, jobbra szófa, török fülke, amelynek fala is szőnyeggel van borítva s kis perzsa asztalka. Balról valami beszögellés van, tükrös toalett hely, az a fal, ahol a tükör van, rejteajtó, amelyen el lehet távozni. Az ajtónyílás embernél alacsonyabb, úgy kell rajta féligmeddig bebujni. Kettős gótikus kisablak, amelyen át, ha kinyitják, kilátás van Bécs háztetőire s a távolban Szent István-templom tornyára.

SUSANNE *(a szőfán fekszik, meztelen karokkal hanyatt, lábán török piros papucs, felhajló orrú s mezítláb van).*

ANNA MARIE *(kis zsámolyon ül előtte s citeráz a maga mulatságára valami kis vidám ódon táncdalt, néhány szónyi német szöveg).* Mégis, mely nemzetbeli tud legjobban?

SUSANNE. Hogyan... Miben...

ANNA MARIE. A szerelem... mindig a szerelem...

SUSANNE. A szerelemben... *(Fogja a gitárt s dalol.)*

Letéptem ó virágod, szép szerelem,

Illata még itt cikázik szívemen.

Lailla

ó szerelem...

Lailla

a szívemen.

Lailla, ilalla, lallalala.

A legelső, legfessebb a francia,

Ej de gálánt, ledér az adta fia.

Bezzeg huncfut szerelemben a sováb

Tövig tépi, mégis tépné csak tovább

.....

Ős szokása az a vitéz lengyelnek,
Szerелеmből köll lenni a kengyelnek...

.....

Olasz pajtás szervusz mio cario
Csak előlről, ne hátulról adio...

.....

Veszethordta a török minő dühös,
Nem volna baj, csak ne volna oly... *(Nevetnek.)*

Lailla

oly dühös.

Lailla

mily bűdös...

Lailla, ilalla, lallalala.

A német az nem zavar oly sok vizet,
Hamar szeret és keveset, de fizet...

.....

ANNA MARIE. És a magyar...

SUSANNE *(kéjesen nyujtózva messze tartja a kobozt)*. A magyar... A magyar: szeret...

ANNA MARIE. Én még csak az német úrfiakat tapasztalám. De nem fizetnek...

SUSANNE. A magyar szeret!...

BALASSA *(csönd után künn a távolban dal)*.

Vitézek mi lehet

A széles föld felett

Szebb dolog a végeknél,

Szebb dolog a végeknél...

SUSANNE *(felpattan)*. Magyar dal...

ANNA MARIE. Részeg magyarok az utcán!...

SUSANNE. Pszt... *(Az ablakot kinyitja.)*

BALASSA *(künn dal)*.

Holott kikeletkor

A sok szép madár szól,

Mellyel ember ugyan él,

Mellyel ember ugyan él...

A távolban puskalövés. Anna Marie összerezzen.

ANNA MARIE. Jesszasz Marie...

SUSANNE. Pszt.... *(Az ablakban marad.)*

BALASSA *(künn dal)*.

Mező jó illatot,

Az ég szép harmatot

Ád, mely kedvesb mindennél...

Ád, mely kedvesb mindennél...

ANNA MARIE. Jesszasz, Susanne, csak nem akarod!

SUSANNE *(az ablakon kihajlik s csókot dob lefelé)*.

ANNA MARIE *(keresztet hány)*. Én félek... Ezen barbárok már számos wienerisch leányzót megettek bográcsban...

SUSANNE *(boldogan visszafordul, kendőt kap s lelobogtatja)*.

BALASSA *(künn)*. Hohó...

SUSANNE. Ohó... *(Szívére teszi kezét.)* Feljönnek...

ANNA MARIE *(keresztet hány)*. Jesszasz Maria!

SUSANNE. Ó te balga, te balga, te balga! Ezek az udvar legféltettebb leventéi! Eleget szidják úrfi vendégeim, hogy mind a dámák elkapkodják őket orruk előtt. Azért van most részünk annyi finom úri fiakban...

ANNA MARIE *(mind a ketten öltöznek, magukat díszítik)*. Bezzeg!...

SUSANNE. Most is az Stahremberg hercegné, hallottad ama Balassa báróval, egész Bécs zeng a botránytul...

ANNA MARIE *(sírósan)*. Most mittevő legyek már...

SUSANNE. Csak okosan, a mi láncaink megkötik a medvét is... Ketten vagynak: neked is egy kisdedecske, egy fiókfarkas... *(Beszöknek balra az ajtón.)*

II. JELENET.

Balassa, Dobó úrfi.

BALASSA *(belép, utiruhában, hosszú fekete köpennyel, sastollal, kardja görbe török kard, porlepett sárga csizma, valami vörösbarna dolmány s nadrág, komoly)*.

DOBÓ ÚRFI *(dühösen búvik be utána, Balassába kapaszkodik)*. Hová ördögbe mászkál ked Bálint bátyám, úgy szétrúgom ezt az egészet...

BALASSA. Hm, hm, eltűnedezésnek az vidám fürjecskek...

DOBÓ ÚRFI. Odalent vár Wólgemútge kapitány a svalizsérokkal!...

BALASSA *(kitör)*. Hadd várjon az ebannya... *(Kardjára csap.)* Estig szabad vagyok!... Tegye rám a kezét... az esti kürtszóig azt csinálom Bécsben, amit akarok!... Míg a tábori kürtök meg nem szólalnak, senki hozzám nyúlni ne merészeljen, ha mind Bécset felfordítom is...

DOBÓ ÚRFI. Nem úgy Bálint bátyám, hanem úgy, hogyha a tábori kürtök megszólalnak, s ha még akkor is Bécsben talátnék... akkor megkötik a nyakravalónkat... a Stáhremberg hercegné szép szemei miatt!... *(Dühösen.)* Atyaisten! az ura a város parancsnoka!

BALASSA. Hol van még az este!... Szólanak-e már azok a kürtök?...

DOBÓ ÚRFI. Bálint bátyám, esmerjen Istent ked, mindjárt alkonyodik...

BALASSA *(legyint)*. Itt a kapu, egy ugrás... Azután úgyis jön megint a vad búdosás ideje...

DOBÓ ÚRFI. Bálint bátyám, bestye kutya hercegnéje, hátha mind arambul s gyémántkübül vóna, hogy én kiüldöztessem magam egy rossz fejércselédir... Most miatta fő- és jószág-vesztésre ítélve Balassa Bálint. Inkább kutya legyek vason; ha az ura a markába kaparintja magát, Bálint bátyám.

BALASSA. Mit tudsz te a vér dolgában, gyerek... szép öcsém, kis Dobó, kicsi sógorkám... *(Megöleli s eltartva magától.)* Kiüldöztenek mán asszony mián az egész hazámbul, kivernek im Bécsnek városából, sok irigyeim... És nekem menni kell immár lengyel földre, zab-kenyérre, polyákasszony pendelyét dalolni... Hát hogyne állanék meg még egyszer itt a Tifingrál-utcában, az utolsó csárdán, Cupidónak egy pohár borára... *(Tapsol.)* Ejhó, kislelkek, jösztek-e már?... Egyet se búsulj, tíz lépés a hadi kapu, ha a kürt megszólal, egy ugrás... Második trombitaszóra künn vagyok... csak egyet örülök finom lányok ölén... Hogy menjen el búcsútalán, jó Bécsből, Balassa?...

DOBÓ ÚRFI *(mérgesen)*. Ha én kendnek apja vónék, édes Bálint bátyám, de fenekire vernék, édes, aranyos, egyetlen jó szívem, Bálint bátyám!...

III. JELENET.

Voltak, Susanne, Anna Marie.

SUSANNE *(átöltözve, fekete ruha, vörös kendő, előre jön s szertartásosan meghajol)*.

ANNA MARIE *(hátrább, félve, kíváncsian)*.

DOBÓ ÚRFI *(kakaskodó, harcias mozdulattal, mérgesen)*.

BALASSA *(fölemeli jobb karját s egy szó nélkül magához öleli Susannet, köpenyébe fonja s mélységesen szájon csókolja)*.

ANNA MARIE *(lassan, alázatosan s ravaszkodva közeledik Dobó úrfihoz, aki egyszerre csak elszánja magát, mérgesen földhöz vágja süvegét s derékon kapva a lányt, azt rögtön elcipeli balra, el)*.

SUSANNE *(még a gyerekek eltávozása után sokáig némán maradnak, kívülről behallatszik halkan, ajtókon keresztül az a török tánczene, amely később itt lesz)*. Lovag... *(A szófához vezeti. Balassa leül, s fejét maga elé ejti, csendesen, komolyan, bánatosan ül.)* Mért oly komoly... kis édesdedecske... mi bűja lett... *(Kitárja a két karját s átöleli Balassa nyakát, aztán vissza eltávolodik tőle kartávolságra, térden visszahajolva s már csak ujjai hegyével érinti az állát, Balassa mélyen komoly, szinte könnyefakadtan szomorú.)* Mért nézel így rám... Kinek nézel engem, hogy így nézel reám... *(Jobb kezefejével arcát eltakarja enyhe mozdulattal.)* Hozzánk... nem azért jönnek el a lovagok, hogy csak így csodáljanak reánk... *(Összekuporodik, két kézzel takarja arcát az átható izzó bánatos szemek elől. Hirtelen felvonaglik.)* Akarod, daloljak?... Akarod, táncoljak?...

BALASSA *(lassan megingatja fejét)*. Ne táncolj, Salome...

SUSANNE. Nem akarom, hogy szomorú légy... *(Dacosan.)* Nem... *(Gyöngéden.)* Azt akarom, hogy vidám légy... Azt... *(Gyöngéden.)* Nem akarlak téged bántani... Nem akarlak a bánatodtól elszakítani... *(Lába elé fekszik úgy kúszik fel rá.)* Csak azt akarom, hogy légy jó és ne haragudj rám...

BALASSA *(két tenyerébe veszi a lány arcát, kimondhatatlan gyöngédséggel)*.

Júlia szózatját,
kerek ábrázatját,
te beszédedben hallom...

SUSANNE *(megrezzen, hangot nem mer adni, csak összevonaglik).*

BALASSA.

Júliámnak véllek
édes leány s véled,
a szívemet áltatom...

SUSANNE *(fejét lecsüggeszti).*

BALASSA.

Nincs két piros rózsa,
kinek mind pirossa,
mind formája ilyen egy...
Sem egy ágon termett,
kit zöld levél fedett,
nem hasonlóbb két ért meggy...

(Magához öleli s csókra veszi.)

Mint te Júliához,
szíved szép voltához,
egész szívvel gerjedek...

(Megcsókolja, igen hosszan, lágyan. Künn a török zene. Balassa elkomorodik s fejét tenyerébe hajtva, ül.)

SUSANNE *(papucsával kopog a padlón, arra bejön egy leány s hoz kis ezüst tálcán serleget kettőt s nagy zöld korsóban bort. Tölt, aztán elmegy).*

SUSANNE *(fogja a poharat s odaadja, Balassa veszi, fölemeli s lassan, fenéig kiissza).*

IV. JELENET.

Voltak, Dobó úrfi s Susanne.

DOBÓ ÚRFI *(berohan s kézen húzza Anna Mariet, ki vannak pirulva s hevesek). Bálint bátyám!... Sose búsuljon ked ez világi bajokon!...*

SUSANNE *(feláll, megérinti Anna Marie állát). Nos, harap a medvebocs?...*

ANNA MARIE *(boldogan). Rág!... - Borzasztó ember!...*

DOBÓ ÚRFI. Muzsikát, muzsikát! mert kiugrok a bőrömből! Hol vannak azok a citerások!? Bálint bátyám! Messze van még az este s itt a kapu! tíz lépés! Ne búsuljon ked, aki csillagát!...

KÉT CITERÁS *(jelenik meg s szó nélkül leülnek balról a földre s pengetik).*

DOBÓ ÚRFI. A magyar türkit citerások! *(Duhajul megrázza Anna Mariet, aki egyszerre csak magyar menyecskésen veti magára a kendőt; tánc, utána dal.)*

Ez világ sem köll már nékem,
Nálad nélkül szép kedvesem,
Ki állasz most én mellettem,
Egészséggel, édes lelkem!...

BALASSA *(közéjük áll s félretolja Dobót kis mozdulattal; dalol).*

Én bús szívem vidámsága jaj de ritkán jó,
Lelkem édes kívánsága bús álmokat sző,
Te vagy minden boldogsága, csillagom nekem,
Te vagy Isten áldomása, boldog végzetem!

Feltámad a napom fénye sűrű köd felett,
Szemöldök fekete színje szivárványa lett,
Két szemed világos fénye tündöklök reám,
Élj, élj, életem reménye, szívem violám...

SUSANNE.

Szerelmedben meggyúlt szívem, édes csillagom,
Csak tégedet óhajtok lelkem, éjjel s nappalom,
Én szívem, lelkem szerelmem mind eléd vetem,
Idvez légy én fejedelmem holtom, s életem!

DOBÓ ÚRFI *(kezdi, aztán mindnyájan vele dalolnak. Csárdás, törökös, keleties).*

Szít tüzet Zsuzsánna,
Szívemben magára,
Ej haj, fordul elmém
Szerelmem dolgára.

Szerelmem dolgára
Elmémet fordítja,
Ej haj, Zsuzsánna,
Szerelmem báránya,
Ej haj, Zsuzsánna,
Szerelmemnek báránya.

Mert kis szája s
Szép orcája,
Piros pünkösdi rózsája,
Fényes haja, s
Nap csillaga
Szép mint arany sárgája,
Ej haj, Zsuzsánna,
Zsuzsánna. Zsuzsánna,
Piros pünkösdi rózsája,
Ej haj, szerelmemnek báránya.

A citerások most a tiszta török táncmuzsikába csapnak át, amelyet Susanne egyedül s vad érzékiséggel jár; hastánc variáció. Összeomlik a földre. Mikor ennek vége van, künn megszólal a kürt. Tábori kürt, hosszan. Erre mély csend, a férfiak megijednek s ijedten törülgeti magát Dobó úrfi. Künn erősen alkonyodik. Sötét lesz, csillagok.

DOBÓ ÚRFI. Bálint, Bálint bátyám!

BALASSA *(mereven feláll)*.

DOBÓ ÚRFI *(újra szól a kürt)*. Hallod-e... Az esteli kürtszó...

SUSANNE *(nem érti, de átragad rá az ijedtség s megszeppen)*.

ANNA MARIE *(ijedten kapaszkodik Dobó úrfira)*. Mi az, mi történt?... Baj van?... El ne menjen, mert én félek... Ki védelmez meg, ha maga elmegy...

BALASSA *(halkan dalol)*.

Bár ne tudtam volna, mi légyen a szeretet!
Mért született engem, aki engem született!
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra!...
Mért vagyok ily megvetett!...

A kürtök erőteljesebben szólnak.

DOBÓ ÚRFI. Hamar, hamar! *(Felcsapja kucsmáját s kardját felköti.)* Még tán nem késő... Itt a kapu, tíz lépés...

ANNA MARIE *(kinéz az ablakon)*. Tele az utca vasas katonákkal...

DOBÓ *(felhördül)*. Huj, azt a bestye kutya, ebellette büdös nimet cufrája... Tik kötöztetek meg!... *(Ökölrel fenyegeti.)*

BALASSA *(vállára teszi a kezét)*. Csinnján Dobó... Neked semmi bajod *(Kardját vonja.)* s nemsokára nekem se... Balassa búcsúzik...

SUSANNE *(ki gyúlt szemmel leste a dolgot s megérti)*. Balassa... A Stáhremberg hercegné Balassája... Minden bécsi leány szemefénye... Balassa báró... a magyar poéta...

DOBÓ ÚRFI *(dühében sírva)*. Becstelen dögök, a ti gyalázatos öletekbe fült a legelső magyar levante... De szétverem ezt az egész plundrás világot... *(Két karra karddal s székkal.)*

SUSANNE. Nem fog elveszni Balassa... A bécsi lányokon nem marad a szégyen, hogy minálunk veszett halálra Balassa... Hamar!... Menjetek....*(Feltépi a rejtekajtót.)* Ez elvisz a másik utcára... Most egyszer legalább a rajtakapott házasságtörő férfiak útja... a mennyország, az üdvösség, a szabadulás útja lesz... Isten megáldjon, Isten megáldjon... Még egy csókot... *(Balassa keblére öleli őt.)*

DOBÓ ÚRFI. Csak ne sokat... *(A hozzá sündörgő Anna Mariehoz.)* No, szerbusz... taknyos... *(Megcsókolja s megcibálja.)*

BALASSA. Isten áldjon bécsi lányok, Isten áldjon kedves kis bogár... *(Leakasztja mentéjéről a nagy aranyláncot és a Susanne nyakába keríti. El. Becsukják utánuk az ajtót s széket elébe.)*

V. JELENET.

Susanne, Anna Marie, majd kapitány és hadnagy.

SUSANNE *(kifelé figyel, gyorsan a szófára fekszik, az első mozdulattal, hanyatt, Anna Marie lekuporodik s ugyanazt a kis dalt dalolja, német szöveggel, amivel kezdődött a darab)*.

KAPITÁNY *(kutatva bejön, utána a hadnagy, kivont karddal)*. Wer ist da?... *(Körülnéz.)* A... *(Bajuszához nyúl s áll.)*

ANNA MARIE *(kacéran, hangosabban dalol).*

Es hat mir im Herzen
gar manchmal weh getan...
Dass mich das gelüstet
was mir nicht werden kann...

Künn a takarodó élesen, hosszan távolról, katonai menet zaja, fegyvercsörgés, Susanne összeborzong, mély csönd. Távoli kiáltás: »Csukjátok be a várkaput!«...

HADNAGY. Kapitány úr... a herceg ezredes tábornagy ő excellenciája... siessünk a motozással...

KAPITÁNY *(félbeszakítja).* Törje ki a nyakát!... Minden kakas vigyázzon a maga tyúkjára... *(Leoldja a kardját.)*

BALASSA *(távolról hallatszik a dala a falon kívülről).*

Őszi idők után...
Nagy hegyeknek ormán...
Fujdogál a hideg szél...
Fujdogál a hideg szél...

SUSANNE *(felpattan s kacagva, kacagó görcsben tör ki).* A falakon túl van, a várfalakon túl van...

ANNA MARIE *(izgalmában lerogy, sírva fakad).* Elment az én medvebocsocskám... Elment az én kicsi mackókám... Jaj, hogy megharapott... *(A szívére teszi a kezét.)*

BALASSA *(még távolabb dalol).*

Zöld erdő harmatát,
Piros csizmám nyomát,
Hóval lepi be a tél...
Hóval lepi be a tél...

HADNAGY *(megmozdul, idegesen kardjához kap, mert megérti).* Mi ez ti... lányok!...

SUSANNE *(feláll, büszkén).* Balassa búcsúja... Balassa búcsúja a bécsi lányoktól... *(Zokogásban tör ki.)*

ANNA MARIE. És a mackócska... *(Ideges kacagásban tör ki.)*

HADNAGY *(kardját veri).*

KAPITÁNY *(int neki).* Csss... *(A lányok felé szalutál.)*

Függöny.

A fejedelem tánca.

SZÍNDARAB EGY FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK:

BARTSAI, erdélyi fejedelem
BÁNFFI SIGMOND, tanácsúr
BÁNFFINÉ nagyasszony
BÁNFFI ÁGNES
BETHLEN JÁNOS, kancellár
BETHLEN MIKLÓS úrfi
BOROMISSZA, hopmester
BORÓKA, a mentor, tudós ember
BÉKESI
KENDE, úri ifjak
DOBRONYI, a nemes gárda parancsolója
LEÁNYZÓK KOSZORÚJA

Történik 1659-ben.

A fejedelmi palota terme, ódon kis terem, boltíves. Fehérre meszelt falak s a falakat medvebőrök, agancsok s faliszőnyegek borítják. Karos gyertyatartók, ólomkarikás ablakok, melyeken az éjszaka lila világossága látszik. Jobbra, balra ajtók, balról jönnek kívülről, a szabadból, jobbra a táncterem.

Férfitársaság a színpadon, asztalok körül ülnek s dalolnak:

Ifjúságnak szép virágát,
Legényélet szabadságát
Bánom hogy elhagytam,
Drága szabad életemet,
Régi vidám jókedvemet
Egy lányért eladtam.

Jaj fáj, mondhatom,
Nem tagadhatom,
A házasság, nehéz rabság,
Holtig siratom.

Amíg legény voltam, addig
Becsületet kaptam ott is,
Azhol nem reméltem,
Sok főúri szép dámákkal,
Kedves kis kisasszonykákkal
Szerelmet cseréltem.

Jaj, fáj, mondhatom,
Nem tagadhatom,
A házasság, nehéz rabság,
Holtig siratom.

BÉKESI *(befut)*. A fejedelem, uraimék itt a fejedelem! *(Mozgás. Senki sem pattan fel a fejedelem szóra, meglehetősen közönyösen veszik tudomásul. Egyes szavak kihallatszanak a zsibongásból.)* A fejedelem!... a fejedelem!... Isten éltesse!

BOROMISSZA *hopmester (magas, pántlikákkal díszített bottal belép, különben szintén díszmagyarban, mint a többi; meglett ember, belép s botjával hármat koppant a padlón)*. Ő nagysága, fejedelem urunk ő nagysága, részt veendő az mi közönséges víg inneplésünkben, megtiszteli a palotát jelenvaló létével.

MIND. Vivát. *(Felállanak.)*

BETHLEN JÁNOS *(kemény, férfias ötvenes ember)*. Jön már... örvendeni az vivátoknak!

BÁNFFI SIGMOND *(csöndes, kövér, maliciózus ember)*. Csak menjetek süvegelni a süveget!

BOROMISSZA *(hozzájuk, egykorúak 40-50 közt, udvari táncos)*. Ha fejedelem: fejedelem!... Mér nem vagy *(Bethlenhez)* te a fejedelem!... *(Sarkon fordul.)* Utánam uraimék, ő nagysága a fejedelem fogadtatására! *(El, s utána sorban valamennyien.)*

BETHLEN JÁNOS *(sötéten)*. Mér nem vagyok én? Mer én, Bethlen János, én vagyok ez világ legvadszamarabbja...

BÁNFFI SIGMOND. No hát akkor, hogyha itt vagy, mulass!

BETHLEN JÁNOS *(ráförmed)*. Te is itt vagy!

BÁNFFI. Én itt vagyok, mer nem vót maradás az asszonynéptől. Nekik csak fejedelem legyek s már jó. Táncolni akarnak.

BETHLEN JÁNOS. Nem lesz nekem fejedelmem soha! egy Bartsai? soha! *(Megragadja a Bánffi uram mentéje gombját s erősen rázza, míg szól.)* Ha én ma két hete... ha én megyek ma két hete a nagyvezirhez!... ha elfogadom szegény bolond Rákóczi Gyurka fejedelmemtől a követséget...: ma én vagyok a fejedelem!... Mit tiszteljek én ebbe a fejedelemben? A török parancsolt rá, hogy fejedelem legyek... *(Mély meghajlással.)* »Nagyságos nagyvezir, csókolom nagyságod papucsát, Rákóczi fejedelem küldött!...« »Miit?! nektek még az ebhitű Rákóczi a fejedelmetek! Eredj vissza, mondd meg: te vagy a fejedelem!...«

BÁNFFI SIGMOND *(keserűen nevet)*. Jó világot értünk.

BETHLEN JÁNOS. S lehettem vóna én! most másképp festene a világ...

BÁNFFI SIGMOND *(nevet)*. Az asszonyok elfogadták.

BETHLEN JÁNOS. Sietett is nekik innepet csinálni, hogy vivátozzák, ű az fejedelem!... *(Künn vivátozás, szakadatlan zajjal.)* De az erdélyi igazi férfiak, akiknek egy csepp vér van ereikben, soha fejedelmüknek el nem fogadják.

BÁNFFI SIGMOND. Fiad mégis melléje adtad inasnak.

BETHLEN JÁNOS *(gőgösen)*. Mit tartozik a gyerekre, ki bitorolja a süveget!... A Bethlen János gyerekének dukál, hogy első helyen álljon a fejedelem mellett... akár ha cigány is az a fejedelem...

Jön Bartsai fejedelem, a férfiak csoportjával. Elöl jön Bartsai, büszkén s szélesen, süvegben, mentében, kardosan. Igen vidáman s boldogan. Az arcát a szerencsésével eltelt ember boldogsága feszíti: hogy úgy-e, mégis ő a fejedelem ezek közt a népek közt! Kicsit atyáskodó, leereszkedő, vállakat veregető, gondoskodó. Különben szép, fiatal, harminckét éves ember...

BARTSAI. Verjétek csapra az öreg hordót, a somlyaiból, nemes uraiméknak... No hogy mulattok kedves híveink?... hallottam messziről, szépen danóttatok, bölcsen, úgylis rövid az élet... Már ezután csak nevetni fogunk s vigadni Erdélybe. Hopmester uram, van-e elég ökör levágva ennyi népnek?...

BOROMISSZA. Minden megvan nagyságos uram, csak úgy megvan, mint mikor Rákóczi volt a fejedelem urunk.

BARTSAI. Csak legyen is. Hadd tudja meg mindenki, hogy az erdélyi fejedelem nem sajnálja, ami van!

MIND *(zsibongnak körülötte)*. Vivát.

BARTSAI. Ha már az ember fejedelem, akkor fejedelmien kell éljen!... Kézbe került a gyepelő! Gazda van a bakon! Azt mondom én nektek, dicsérjétek az Istent, hogy én lettem a fejedelem: így legalább a török is kitakarodott... Szegény Rákóczi is immár megnyugodott...

BETHLEN *(meglőki Bánffit)*.

BARTSAI. Sok izgágasága vót a jámbor nagyságos urunknak, folyton verekedni, Lengyelbe harcolni, tatárra harcolni, oláhra harcolni, soká siratja Erdély, soká átkozza a nevét, igaz-e, Bethlen apám?

BETHLEN *(ellentmond, de aforizmával)*. Akit a nép szeret, nem ítéli meg, nagyságos uram.

BARTSAI. Engem is szeret!... Akármerre járok, mind csak vivát!... *(Széles mozdulattal nagyot int.)* Vivát!

MIND. Vivát!

BETHLEN. A nép szava csordabögés nagyságos uram, arra nem sokat kell adni.

BARTSAI. Azelőtt én is úgy gondoltam, de mióta nekem szól a vivát, úgy tetszik, hogy tisztább szívvel kiáltják. *(Nevet, nagy vidám vivátozás.)* Nesze, Bethlen Miklós fiam. *(Leveszi a kardját.)* Akaszd jó helyre, nagyon veri az oldalam...

BETHLEN JÁNOS *(Bánffihoz)*. Legelőször kardját teszi le... sokat jelent! - s a süvegét fennhagyja a fején!...

BARTSAI. No mit danóttatok?

BETHLEN MIKLÓS *(elveszi a kardot s oly boldogan néz a fejedelemre, mint a szerelmesére. Büszkén tartja)*. Ilyen fejedelem nincs több a világon.

KENDE *(a fejedelemhez)*. A házasság nótát nagyságos uram: Ifjúságnak szép virágát!

BARTSAI. Én is azt tartottam, míg közember voltam, hogy kár házasodni: de csak szeressétek a lányokat gyermekeim s házasodjatok! Honnan lesz a hazának s a fejedelemnek híve s katonája, ha nem szaporodik a világ!... *(Nevetés, dúdol, a többi kíséri, billikomot emel, amit Miklós ad neki.)* Hogy szól a nóta?

MIND.

Szabadon, mint sas repültem,
Gátat soha nem éreztem,
Lelkemben, testemben!
Esküdtem, hogy sose fogok,
Beleesni nem akarok
Ilyen mély veremben!

Jaj, fáj, mondhatom,
Nem tagadhatom,
A házasság, nehéz rabság,
Holtig siratom!...

(*Isznak.*) De hol vannak a szép asszonyok!... már csak így, barátmódra, nem fogunk károgni...

BOROMISSZA (*kopog a bottal*). Erdélyi szokásunkhoz híven az fejérszemélyek boros Bachus tisztelőknak csapdájátul távul vagynak, de a táncnak okából fejedelem ő nagysága maga személyében indul meginvitálni Éva anyánk maradékát a palotás táncra. (*Feláll s mind sorra utána sorakozva. Elől megy a hopmester, utána három lépésre indul a fejedelem s utána egy jó lépésre elmaradva a tömeg, egybetorlódvá.*)

BARTSAI. Gyerünk uraimék! (*El mindnyájan.*)

BETHLEN JÁNOS. S a csákány a kezemben.

BÁNFFI SIGMOND. A károgó tarvarnyu nagyon adja!

BETHLEN JÁNOS (*kitör, rekedten üvölt*). Sok izgágasága!... Sok izgágasága volt Rákóczi fejedelemnek?! Ki mondja ezt?!... Ez a kótyonfitty!... Sok háborút viselt?... s pedig dicsőség!... nem fogsz te, esküszöm, céda bolond.

BÁNFFI. Elszólotta magát!...

BETHLEN. Nem! ez már sok! Szegény bujdosó fejedelem! első nap megrugdos egy volt ebed! Ez ennyibe nem marad!... Mentor!

A MENTOR (*tudós, ijedten egy boroskancsó mellől előlép*). Tessen.

BETHLEN. Kerítsd elő Dobronyit, a nemes gárda parancsolóját.

A MENTOR (*két kezét fölemeli*). Én?... (*El.*) Erre kell a tudós ember Erdélyben!...

BETHLEN JÁNOS. Reggelig végire kell járni... ez fejedelemnek. (*Halkan, morogva, szembenézve, hangsúllyal mondja.*)

BÁNFFI (*kardját csörrenti*). Szól valamit nagyságod?...

BETHLEN (*nehéz léptekkel jár*). Értse meg szóm, nagyságod!

DOBRONYI (*sietve jön*). Hol a fejedelemtek!... Rám szabadítja az egész csúrhét... Áldomást ígér s nincs miből...

BETHLEN. Annál jobb... A csalatkozott nép hamar mellyeszt fejedelmeket... (*Megfogja Dobronyit.*) Én már csalatkoztam...

DOBRONYI. Boromissza nem; hopmester leve!

BETHLEN. Mint a csörgőszarka ugrál előtte... De mi hárman is elég vagyunk ez egy bakkecskére...

DOBRONYI (*Bánffihoz*). Láttam a feleségedet, mikor megjöttek, nagyságos uram s a lányod, micsoda szép gyermeked van nagyságos uram!

BÁNFFI. Az a baj a fejedelmekkel, süssétek meg, hogy az asszonyok szívét megveszi s akkor mindent nyert...

BETHLEN. Nekem se feleségem, se lányom, ha senki se jön velem, én akkor is megyek...

DOBRONYI. Hova?

BÁNFFI. Majd önagysága elmondja...

BETHLEN JÁNOS. Én süvegelvek egy ilyen kótyonfittyet?! mikor törvényes jó nagyságos urunk, Rákóczi György bujdosóba?!... Urak!... A török kitakarodott Erdélyből. Itt az ősz. Tavasz előtt, ha mind fenekestül felfordítjuk is, török az országba be nem jön, de Rákóczi Biharban sereget gyűjt!...

DOBRONYI. Ügen.

BETHLEN. Ha az elűzött Rákóczi bejön s elfoglalja az országot: a török tavaszra újra támad s akkor vége Erdélynek halálig...

DOBRONYI. Ügen.

BETHLEN. De ha mink vetjük ez újdonsült kamaszt a fityfenébe! a pokolba, ránkrakatott koloncot, akit csak a nagyvezir tolt nyakunk közé... a télen... okosan forgatja a dolgot... néhány ezer arany Stambulba... nekem van sok jó egybeköttetésem kapitáha korombul Konstanci-nápoiban... A hollandus követ jókomám, a frantzus, ánglus mind nem ellenségem... s e kótyonfitty Bartsainak még senkije sehol...

DOBRONYI. Ügen...

BÁNFFI. Jól okoskodik uram...

BETHLEN *(titokzatosan)*. Adjatok rá kezet... *(Megragadja a Bethlen kezét.)* A te szavad dönt, országtanács uram...

BÁNFFI *(habozva)*. Nagyon hamar lösz... csak az a baj...

BETHLEN *(ordít)*. Hamar?...

BÁNFFI. Nono, de én nem szólalok ellene...

BETHLEN. Kész... *(Megragadja Dobronyit.)* És te mindent mívelhetsz, a nemes gárda kezed alatt s a kék darabontok parancsodon lévén...

DOBRONYI. Vonuljunk be az én őrházamba nagyságos uraim, nagyon nyilván van itt a dolog... *(Künn muzsika közeledik s a nyitott ajtón kinéz.)* Már a fejedelem az asszonyokkal feljő...

BETHLEN. Gyerönk... *(Elmennek ketten.)*

BÁNFFI. Ne menjünk most rögtön, szemet szúr... meg kell várjam asszonyom. *(Bethlen is visszamarad.)*

BARTSAI *(a hopmester után jön, Bánffi Sigmondnéval)*. Nagyságos uram, feleséged asszony ő nagysága a legszebb asszony az palotánkon!

BÁNFFINÉ. Sigmondom, újra élek! Ó be édes fejedelmünk vagyon!

BÁNFFI. Ugyan úgy-é...

MENET *(a lányok hosszú sorban mennek keresztül. Mindnyájan szemlesütve s halkán dalolnak)*.

Gyulainé édes anyám
Engedje meg azt az egyet,
Hogy elvégyem Kádár Katát,
Jobbágynaknak szép leányát...

BÁNFFI *(Bethlenhez lép)*. Noné az bestye, nem az asszonyokkal támadtat ellenőnk?...

BETHLEN. Pipogya vagy, mint a többi Bánffi. *(Elfordul.)* Miklós fiam!

LÁNYOK *(dal)*.

Nem engedem édes fiam,
Nem engedi az én rangom,
Vagyon lányok az uraknak,
Abból néked is juttatnak...

MIKLÓS. Tessen apámuram nagyságodnak parancsolni.

BETHLEN. Bontsd meg a nyakravaló kendőm, mert megduvadok...

MIKLÓS. Jaj, nagyságos apámuram, gyerünk a másik házba, mert itt kinevetnek.

BETHLEN. Hamar!... *(Kék a vértolulástól.)* Megüt a gutta, ez a kótyonfitty tudja hol kezdeni, pedzeni, de majd körülnézek s szorizsd, szorizsd... *(Miklós félreérti s a már kibontott kendőt szorítani kezdi. Bánffiné hangosan nevet a fejedelem beszélgetésén. Bethlen kitépi magát.)* Megfujtasz kölk!... *(kitépi magát s úgy lobogó nyakkendővel el.)*

MIKLÓS. Menjek-e apámuram, kívánja nagyságod?... *(Maradt, Kende mellett áll.)* Megnézem a táncoló asszonyszemélyeket...

KENDE. Tudod, hogy most mutat be a hopmester uram hármat a főrangú iffiú kisasszonyokból? Olyat, aki még nem volt az udvarnál.

BÉKESI. De dühös az apád valamiért!

MIKLÓS. Hogy nem ő a fejedelem, csak azért...

KENDE. Most, most... most mutatják be...

BÉKESI. Te is irigyeled!

MIKLÓS. Én nem!... A fejedelem ő nagysága a legkülönb ember a világon! És engemet szeret!... Olyan boldog vagyok!...

KENDE. Ne kotyogjatok, most jönnek a lányok...

BOROMISSZA. Nagyságos uram, udvarunk rendjének tartatása szerint, azok a főúri népek, akiknek felserdült hajadon kisasszonykaik vagynak, a fejedelem ő nagysága színe előtt kívánják az édes magzatikat az világnak hívságos, de édességes sodrába bevezettetni.

BARTSAI. Istennek áldásával hopmester uram!

BOROMISSZA. Kendeffy Ádám uram leányzója jelen lévén, Kendeffy Katinka kisasszony...

BARTSAI. Isten éltesse szép leányom.

BOROMISSZA. Botskai Miklós uram leányzója jelen lévén Botskai Sónia.

BARTSAI. Isten éltesse szép leányom.

BOROMISSZA. Bánffi Sigmond uram leányzója jelen lévén, Bánffi Ágnes kisasszony.

MIKLÓS. Óh. *(A szívéhez kap.)*

BARTSAI. Óh... *(Elálmélkodik.)* S ilyen virágja vagyon kegyelmeteknek nagyságos asszonyom?

BÁNFFINÉ. Nem virág még a lelkem, csak bimbó, bimbócskáknak bimbója a gyenge violám.

BARTSAI. De bizony, szépek szépinél is szebb!

BOROMISSZA. Felséges uram, nagyságod az avatást ne feledje.

BARTSAI. Isten éltesen édes szépséges szép leányom.

ÁGNES *(fejet hajt s hátrább lép a többi leány közé. A leányok közül senki sem emelte fel a szemét, az egész idő alatt mindannyian szemérmesen lesütött szemmel néznek maguk elé s világért fel nem pillantanának).*

MIKLÓS *(egész idő alatt előre hajolva nézi Ágneszt).* Ilyen szépségről még istenek sem álmodtanak.

BOROMISSZA *(hármat koppant, arra a merev rend feloszlik s minden leányhoz és ifjú asszonyhoz egy-egy fiatalember siet. A fejedelem Bánffi Ágneshez lép).*

MIKLÓS *(nem mert mozdulni szerelemtől, egy helyből s mikor meglátja, hogy a fejedelem megy Ágneshez, szívéhez kap).* A fejedelem!...

BARTSAI *(Bánffinéhoz hozza a leányt, aki még mindig nem néz fel).* Mind szemlesütve? csudálatos, hogy ezek a lányok senkire nem kíváncsiak!

BÁNFFINÉ. Oh, Istenem; ártatlanok és szemérmesek. Félnek.

BARTSAI. Istenemre, aki szemét lesütve áll, olyan, mintha nem is élne, mintha le volna benne igézve a lélek. Látom a haja színét, az arca pirosát, gyönyörű termetét, de olyanok így a lányok mint a gyertya, míg meg nem gyújtják, nem él bennük a lélek... Szójj lányodnak nagyságos asszonyom, hogy nézzen már reám...

BÁNFFINÉ. Ágneskám.

ÁGNES *(hozzásimul s felemeli anyjához az arcát).*

BÁNFFINÉ. A fejedelem! *(Feléje mutat.)*

ÁGNES *(lesüti a szemét s a fejedelem felé bókol, de nem néz rá.)*

BARTSAI. Mijen színű szeme van, nagyságos asszonyom?

BÁNFFINÉ. Ártatlan színű; félénk színű; nézz a fejedelemre gyermekem.

ÁGNES *(még jobban lehajtja fejét, sőt felső testtel előre hajol).*

BARTSAI. A leányzó csak először van az udvarnál?

BÁNFFINÉ. Most se véltem idején valónak lenni, de uram önagysága kívánt vele nagyságodnak hízelkednie.

BARTSAI *(Bánffihoz).* Ezt soha el nem felejttem kegyelmednek, nagyságos uram... És a hangja? Milyen színű hangja van a kisasszonykának?

BÁNFFINÉ. Ahhaha? még a hangnak is színe van? Nincsen színe nagyságos uram, csak olyan hang, hogy éppen hang legyen, se nem ilyen, se nem olyan...

BARTSAI *(meg akarja szólaltatni, hozzá fordul).* Hol élt eddig kisasszonyom, hogy hírül sem hallottuk eddig?

BÁNFFINÉ *(sietve belevág).* Udvarházunkban Sáromberken. Oh, bizony megnő a lány, ha superlát alá rejtik is.

BARTSAI. És jól érzi magát itt Gyulafejeváran?

BÁNFFINÉ. Jó neki akárhun felséges uram, no de persze a fejedelmi palotától el van bódulva.

BARTSAI. Hogy? hiszen még körül sem pillantott.

BÁNFFINÉ. Nem vak a lány azér nagyságos uram, ha nem meresztgeti is a szemecskéjét.

BARTSAI. És nem is néma?

BÁNFFINÉ *(nevet)*. De nem ám, mint a filemilécske, gyermekem daloljátok csak el: Búban én életem...

BARTSAI. Inkább egy örömdalt nagyságos asszonyom.

BÁNFFINÉ. Örömdalt maguktól is dalolnak: arra kell a lányokat nevelni, hogy búban én életem... Ágnes!

ÁGNES *(szemérmeskedik)*.

BÁNFFINÉ *(kurtán, erélyesen)*. Így kell viselni magad a fejedelem előtt?... *(Kezdi az éneket.)*
Búban én életem...

ÁGNES *(muzsikások kísérik, dal. Úgy énekel, mint egy kislány a vizsgán, lesütött szemmel, halkán, középen állva. Félkör veszi körül)*.

Búban én életem, siralomban habzik,
Örömöm pálmája immár nem virágzik.
Nem virágzik immár örömem virágja,
Keseredett szívnek keserű a máza.

Mégis én keserves életem ha nézik,
Írígységtől irígy népek szíve hízik,
Hízik irígy szívek könnyhullatásimmal,
Hiába kesergek keserves panasszal...

BARTSAI. Vigabbat nagyságos asszonyom! Gyönyörű nóta, de vigabbat...

BÁNFFINÉ. Ágneském, a »Felnyitom márt«...

ÁGNES *(dal)*.

Felnyitom már bús szívemnek régen bezárt ajtaját,
Ezer tenger habjaitól partra hoznám hajóját,
Reménységemnek szele, messze kergetett,
Szívnek álma violám partra vettetett...
Fáj, fáj, fáj, fáj a szív belé,
Fáj, fáj, fáj s írját nem lelé...

Látom immár sokkal könnyebb a tengert elkerülni,
Mintsem kisdéd hajócskámmal abban el nem merülni,
Bánatimnak éjjelébe ingó gyertyaszál,
Megtörött szív orvosságot sohasem talál,
Fáj, fáj, fáj, fáj a szív belé,
Fáj, fáj, fáj s írját nem lelé...

BÁNFFINÉ. Istenem, be szép az ifjúság, dudorászni, danolászni, úgy-e öregem...

BÁNFFI. No csak te el ne kezd... *(Nevetés; Bánffiné zavarban van.)*

BARTSAI. Táncra fiatalság!... Nagyságotok megengedik, hogy leányukkal induljon táncba a fejedelem! *(Kézen fogja Ágnest, aki előveszi zsebkendőjét s átmennek a másik terembe, jobbra. Fiatalság kéz a kézben szintén utána mennek. A terem kiürül.)*

MIKLÓS *(mohón nézi Ágnest)*. Oh... *(Egyedül marad s felveszi a zsebkendőt.)*

A MENTOR. Te mért nem mégý táncolni?

MIKLÓS. Már én elmehetek, már énnekem megfőtt a leves. *(Csókolja a kendőt.)*

A MENTOR. S mi baj?

MIKLÓS. Életem legszebb napjainak szabadsága-elvesztésével fizetem meg mai kíváncsiságomat.

A MENTOR. Canis tota mater! még el se kezdték a bált s máris! Mi baj nó.

MIKLÓS. Szemeim megilletődtek egy fiatal lány személyétől.

A MENTOR. Csudálatos, ezt sem Cicero, sem Aristoteles nem tudták elérni.

MIKLÓS. Mentorom, a szívem megszakad.

A MENTOR. S melyik az a lány és hogy tünteti ki magát?

MIKLÓS. Termete nagyobbacska a közepszerűnél, s az én ítéletem szerint haja szép fekete, ábrázatja kimondhatatlan fejr.

A MENTOR. No erről eccerre megesmerem!

MIKLÓS. A szája kicsin, ajaki pirosak, fogai szép rendesek, álla kerek.

A MENTOR. Ilyen több nincs.

MIKLÓS. Nyaka szép gömbölyű s a mejje...

BORÓKA mentor. A, a, azt is...

MIKLÓS. A nyaka és mejje sok holmiktul van eltakarva, de meg lehet ítélni, hogy oly tökéletes, mint a többije.

BORÓKA mentor. No és ki fia bornya!

MIKLÓS. Bánffi Sigmond uram lánya s csak e szempillantásban hozták be az udvarba és még senki a szeme színét nem látta, sem hangját nem hallotta, szólván.

BORÓKA mentor. S te már jobban esmeréd minden részét, mint a bibliai locusokat!

MIKLÓS. Ó édes egy Boróka mentorom!

BORÓKA. Holott avval több módod vala segítségemmel foglalkozni!

MIKLÓS. Nem akarok én tudós doktor lenni, mentorom.

BORÓKA. S héjában is akarnál!

MIKLÓS. Az én gondolataim e szép személlyel való egyesülésre célzó arányban cikkáznak agyamban.

BORÓKA. Hajaj, azt hiszem, ezt könnyebb lesz neked elérni, mint doktornak lenni!

MIKLÓS. Időnk megegyezik, állapotunk egyenlő, semmi akadályát nem láthatom, ami kívánt céloznak ellene állják. Mert ha ő szép termetű, úgy tetszik, az enyém se aljasabb. Ha az ő szeme fekete, az enyém tüzes; ha az ő szája nőies, az enyém férfias; ha az ő orra mint a cseresznye, az enyém sem olyan, mint az uborka. Hát mért ne találhatna ő engem oly szeretnivalónak, mint én őtet szépnék!... De én itt töltöm az időt, holott előtte kell magamat megesmértetni! *(Elrohan be a terembe.)*

BORÓKA *(legyint)*. És én ebből doktort akartam nevelni! Oleum et operam perdidit!

Bethlen János és Dobronyi jönnek.

BETHLEN. Így veszteni el kétszer a fejedelmi süveget, harmadikszor nem fogom! Csupa fejedelmváltozás, két esztendő alatt most már harmadik! Rédai Ferenc mivel volt nálam különb? én mindenkor elhittem magammal, hogy érdekesebb voltam a fejedelemségre bárkinél Erdélyben! Nemcsak azon híres Bethlen Gábor fejedelem miatt, aki magtalanul halván ki, minden dicsőségét a többi Bethlenekre hagyta...

BORÓKA. Magamat rekomendálom nagyságos uram...

BETHLEN *(int neki, hogy menjen a fenébe)*.

BORÓKA. Ez a tudomány Erdélyben!... A tudomány fiai a pokolba, az világ fiai a mennyekbe... *(El.)*

BOROMISSZA *(kijön a teremből)*. Nézze kegyelmetek, mi remek és dicső! Hogy táncol a fejedelem!

BETHLEN. S én nem tudnék ott lenni! S több méltósággal! Fejedelem aki ugrál, ugrándozó béka lesz!... *(Ágnes bejön.)* De esküszöm, az éjszaka nyakát szegi.

ÁGNES *(keresi a kendőjét)*.

BETHLEN. Nem fog megvérradni a fejedelemségben! Csak had ugrándozzon ökeme...

DOBRONYI. Pssz...

BETHLEN *(mogorván, nagy léptekkel el)*.

ÁGNES *(hallotta a Bethlen szavát, szinte megdermedve áll s utána néz)*.

MIKLÓS *(utána jön s reszketve a szerelemtől, szeretne hozzá szólni, de nem mer)*.

ÁGNES. Iszonyú! *(Sietve elkapja tőle a kendőjét s el a terembe.)*

MIKLÓS. Iszonyú!... Én!?... *(Kende jön.)* Kende bajtársam, én oly iszonyú vagyok?... *(Megáll az ajtóban s benéz.)* Már megint körül van vétéve emberektől, ez az iszonyú. Nézd még a fejedelem sem tudja megtartóztatni magát tiszteletétől.

KENDE. Mi bajod?

MIKLÓS. Immár nem bánom, bemutatom neki magamat! Uhh, mindjárt karon fogják s táncolni kényszerítik!... Most nem bánom, szétverem az egész társaságot körülötte... *(Neki készül.)*

KENDE *(nevetve)*. Ne olyan bikamódra te...

Bánffi s Bánffiné jönnek jobbról, Miklós szétaszítja őket s berohan.

BÁNFFI. No nézd ezt a forgószelet, nem a Bethlen Miklóska volt ez?

KENDE. Igenis urambátyám, nagyságod parancsolatjára. *(El jobbra utána.)*

BÁNFFI. Csaknem letaposott.

BÁNFFINÉ. Aranyos, drága, kedves, angyali ember! A fejedelem! Igazi fejedelem!

BÁNFFI *(Miklósa)*. Olyan mint az apja, széllal bélelt, sose lesz belőlük semmi.

BÁNFFINÉ. Fejedelmasszony lesz a lányod ember s nem is örvendesz!

BÁNFFI. Bár inkább otthon ülhetnék a suton s ne kellene nekem mindenbe ott lennem.

BÁNFFINÉ. Miféle szeles fickó az, aki most útjába állott!

BÁNFFI. Ez a Bethlen János fia, bennünket is szinte felborogatott.

BÁNFFINÉ. De milyen más is az, mikor valaki fejedelem!

BÁNFFI. Asszony, azt mondom, el ne siesd a dógod... Bethlenekkel nem jó kezdeni, mert azok szívósak, soványak, amit akarnak, előbb-utóbb megcsinálják, de ha nem is csinálják meg, elrontják a más játékot!...

BÁNFFINÉ *(legyint, nem is hallotta)*. Csak immár szólni akarna! Hiszen beszél szeme szája, az igaz.

BÁNFFI. Vigyázz, a lányodra vigyázz, csorba ne essen rajta s várd meg a reggelt!... Én megyek az urakhoz... a hopmester házába... *(El.)*

BÁNFFINÉ. ...De hogy is tudnának egymással beszélni! bálban nem maradhatnak magukban egy percre is... *(Bánffiné el. Legyint s el.)*

MIKLÓS *(túlboldogan jön, törülgeti magáról az izzadtságot, Kendéhez)*. Megmondtam neki nevemet, s azt mondta, külön akar velem szólni... Eredj ki innen, mert már jön is... *(Kende el.)*

ÁGNES *(jön)*. Mit akar kegyelmed?

MIKLÓS *(elbámulva)*. S én?...Te parancsoltál rám, hogy itt külön, hamar szólni akarsz velem...

ÁGNES. Oly mohósággal táncolt kegyelmed, hogy azt hittem érzékenységet okoztam kegyelmednek.

MIKLÓS *(dadog)*. Igen.

ÁGNES. S valamit mondani akar?

MIKLÓS. Hogy, hogy... az egész világ téged dicsér s imád... senki sem érdemli azt méltóbban...

ÁGNES. Szíve szerint mondja kegyelmed?

MIKLÓS. Bátorságot vettem ezt különösebben megmondani, ha személyem megismerésére nézve egy kevés kedvet okoznék...

ÁGNES. Istenem, kegyelmed a Bethlen János kancellárius uram fia?

MIKLÓS. Igen, persze... S honnan tudod, hogy az vagyok?...

ÁGNES *(sietve, zavartan)*. És kegyelmed jóakaróm legyen?

MIKLÓS. Szemeim nem nyilvánították ki hozzád való hajlandóságomat? mikor a tégedet forgatásban oly nagy elragadtatásban lenni találtam magamat?

ÁGNES. De igen, észrevettem a karjaid közé való szorításból...

MIKLÓS. Oh...

ÁGNES. Mondja kegyelmed *(Fuldokló izgalmát takarja.)* konspirál a kegyelmed atyja ura?

MIKLÓS. Az én atyám?

ÁGNES. Igen. A fejedelem ellensége ő?

MIKLÓS. Életemre esküszöm...

ÁGNES *(kacéran)*. Ha én kedves lettem kegyelmed szeme előtt, kérem, mondja meg! soha senkinek, esküszöm el nem árulom kegyelmedet.

MIKLÓS. De életemre, lelkemre, üdvösségemre, semmit se tudok...

ÁGNES. Akkor tudja meg! menjen és tudja meg! Atyád valamit akar a fejedelem ellen s én tudni akarom.

MIKLÓS. Megyek és megtudom.

ÁGNES. Lovag kegyelmed?... És nem fog elárulni egy védtelen leányt?

MIKLÓS. Én téged? esküszöm!

ÁGNES. Még nincs tíz perce, hogy ismerem kegyelmedet, de én bízom... Életem és becsü-
letem a kegyelmed kezében van Bethlen Miklós uram...

MIKLÓS *(kezt felemeli)*. Esküszöm!...

ÁGNES. Akkor menjen sietve s tudja meg... *(Utána szalad.)* s ha bármilyen táncban volnék is, rögtön súgja meg, de hogy senki meg ne értse és ne gyanakodjék... Nem magyarázhatok meg semmit, de fusson kegyelmed, ha Istent esmér s jó legyen s jutalma el nem marad... *(Virágot tűz a kucsmájához odaadó gyöngédséggel.)*

MIKLÓS. Még a poklot is felkutatom érted!... *(El, Ágnes falhoz tántorodik.)*

BARTSAI *(jön, izzadt, magát törülgeti, igen ki van hevülve)*.

ÁGNES *(egyedül, arcát izgatottan eltakarja, vár)*.

BARTSAI. Eltűntél előlem kis tündér, de felkutattalak.

ÁGNES *(megijed)*. Nagyságos uram!

BARTSAI. Mit kerestél itt egyedül, valakivel voltál!

ÁGNES. Nagyságod kíváncsi!

BARTSAI *(meg akarja ölelni, de Ágnes kisiklik)*. A fejedelemnek mindent tudni kell!

ÁGNES. Mindent?... Inkább úgy gondolom, a fejedelemnek jobb nem tudnia mindent.

BARTSAI. Hogyhogy szép kis filozofa! *(Derékon fogja, hogy táncoltassa, másik kézzel serleg után nyul.)*

ÁGNES. Nagyságod ki vagyon hevülve, nem jó lesz innya!

BARTSAI *(leteszi a serleget)*. Egészségemet félted-e szép lelkem...

ÁGNES *(zavartan)*. Mulasson nagyságod!

BARTSAI. Ha te is velem mulatsz!

BÁNFFINÉ *(belép jobbról, aztán csendesen visszavonul)*.

ÁGNES. Én még nem tudok nagyságos uram!

BARTSAI. Majd én megtanítalak! *(Átöleli s megfogja a lány mellét, lehajolva rá.)* kicsi tündérke...

ÁGNES *(elvonja magát a fejedelem kezéből)*.

BARTSAI. Hej de virágos, de csudálatos nagy kedvem van! *(Leveti a mentéjét s ingujjban marad. Inge széles és bő, olyanféle, mint a mai parasztlegényeké, hímézve magasan arany-hímzéssel, ingenyaka is bojtos és selyem s kihajlik a nyakáról, rövid mellényszerű újjatlan kisdolmány van rajta világos színes selyemből, összecsapja tenyerét.)* Hát akkor mulassunk! Csimplóyást ide!

BOROMISSZA *(jön s visszaint s kijön a kobzos, a fejedelem serleggel kezében leveti magát a lócára s az asztal mellett elnyúlva dalol).*

Hej de régen óhajtálak, óhajtálak!
Szívem szerint kívántalak, hej de nagyon kívántalak!
Mindenkoron csak utánad, csak utánad, csak utánad!
Szívem szakad meg utánad, te utánad!

Dalolj kis lány, dalolj velem egyet:

Végre együtt mulatoztunk, mulatoztunk,
Páros csókokat váltottunk, váltogattunk,
Nem volt nekünk, nem volt nekünk oly bánatunk!
Kit egymásért, kit egymásért el nem hagytunk!

(Együtt.)

Kedves voltál kedvesednek, kedvesednek.
Kedves voltam kedvesemnek, kedvesemnek!
Örültél mint kegyesednek, kegyes, kegyes, kegyesednek,
Én is nékem kegyesemnek, kegyes, kegyesemnek!
Nossza ti sötétes völgyek, ti mély völgyek,
Erdők, mezők, magas hegyek, hová, legyek,
Szánjatok meg folyóvizek, folyóvizek, nagy tengerek,
Azokban kik, azokban kik kedven élnek...

(Csöndesebb, mélyebb, hullámozóbb dallam.)

Égő lángban forog szívem, higgyed éretted,
Mégis minden kínaimat észre sem vetted,
Vajha valaha én egyszer oly időt érnék,
Melyben te szép személyeddel párban lehetnék.
Rózsaszínű szép orcádat, hogy apolhatnám,
Kláris piros ajakidat csókolgathatnám,
Patyolatos ruhácskádat kikapcsolhatnám,
Két szép gyöngé csöcsöcskédet tapogathatnám!...

(Ágnes elsiklik a kéz alól s dalol.)

Mennyi csillag van az égen, széjjel éjszakán,
Annyi jókkal áldjon Isten édes szép rózsám,
Mennyi fővény vagyon széjjel tengernek partján,
Annyi jókkal áldjon Isten szerelmes rózsám!

(Együtt.)

Hangos szavú filemile kedves szólását,
Szép kertemben, ciprusfámon hangicsálását,
Nem kívánom, csak óhajtom nyelved szólását,
Láthatnám szép ajakidnak, rám mosolygását.

BARTSAI *(ingújját felgyűri s táncra áll, muzsikások begyűlnek s zenélnek).*

A mulatók a teremből átszűrekednek s az ajtó és fal mellett állva nézik. Egy palotástáncot eljárnak: előbb lassú lengések, aztán páros forgások, újra lengő léptek, akkor széles és hosszú lépés-futamok oda vissza.

MIKLÓS *(halálsápadt arccal megjelenik s int Ágnesnek).*

ÁGNES *(tánc közben odatáncol s Miklósi veszi, annak karján folytatja).*

BARTSAI *(egyedül táncol, inkább jelzi a táncot, mozgásokban, fejéhez kapott két tenyérrel, sarkán billegve s ritmikusan lebegve).*

MIKLÓS *(tánc közben).* Összeesküvés.

ÁGNES. Istenem!

MIKLÓS. Készen a fegyver!

ÁGNES. Kik vannak benne!

MIKLÓS. Uramatyám!... de el ne árulj!

ÁGNES. Ne félj.

MIKLÓS. A te atyád urad...

ÁGNES. Igen.

MIKLÓS. Dobronyi uram! Nemes gárda parancsolója... Ő hozza a fegyvert...

ÁGNES. Mindjárt ide?!

MIKLÓS. Hajnalban, ha oszlik a mulatás s a fejedelem részeg lenne.

ÁGNES *(folytonos tánc közben, a fejedelemmel táncol össze, nem érintik meg egymást, oda szól neki).* Nagyságod figyeljen rám...

BARTSAI *(megfogja a derekát s lassan táncol, mások is táncolnak az egész teremben.)*

ÁGNES. Vagyon-e nagyságodnak hatalma fegyvereseken?

BARTSAI *(megáll).*

ÁGNES. Táncoljon, táncoljon! az istenért táncoljon kegyelmed, mert ide ügyelnek...

BARTSAI *(komolyan táncol).*

ÁGNES. Vagyon-e nagyságodnak hatalma elfogatni valakit?...

BARTSAI. Kit?

ÁGNES. A nemes gárda parancsolóját.

BARTSAI *(megáll s rémülten nézi Ágnes).*

ÁGNES. Táncoljon, táncoljon kegyelmed, még észreveszik.

BARTSAI. Nem tánc, s nem játék ez gyermek!

ÁGNES. Táncoljon nagyságod és bennem bízzék!

BARTSAI *(áll s nézi a leányt, aztán elfordul Kendéhez).* Hajjad Dobronyi uramat. *(Kende megy.)*

ÁGNES *(ezalatt visszatáncol Miklóshoz).* Kérem kegyelmedet... *(Vállára teszi a kezét.)* fusson vissza s mondja meg: Dobronyi üljön lóra és meneküljön.

MIKLÓS. Értelek. *(Odanéz s látja, hogy a fejedelem e percben szól Kendének. Sietve el s rögtön utána megy ki Kende.)*

ÁGNES *(már nem táncol)*. Jaj meghalok... *(Anyjához siet, aki a falnál levő festett faragott lócán ülve gyönyörködik benne.)* Többet ma nem táncolok.

BARTSAI. Adjátok a mentémet.

Táncosok átvonulnak a másik teremből, de lassan megzavarodik a tánc és senkisé is táncol. A fejedelem közepén felöltözik.

BARTSAI. Kardomat! *(Felköt a derekára.)*

BARTSAI. Bánffi uramat és Bethlen uramat!

Fiatalok elfutnak.

A zene elhallgat.

BARTSAI. Fújjátok!... Semmi sincs!... Semmi baj, zavar... Hadd szóljon a zene és forogjanak a párok!... *(A zene megszólal s a táncosok táncolni kezdenek, de mindenki meg van zavarodva s valamitől fél, senki sem tudja mitől.)*

BÁNFFINÉ. Fiam, te reszketsz. Az istenért, kirázta a hideglelés.

ÁGNES. Hallgass, hallgass, még észreveszik.

BARTSAI *(magára eszmél)*. Hol van az én kis táncosném!... *(Félkarját felemeli s magához inti Ágnest, aki engedelmesen jön. De nem táncolnak, csak éppen alig moccanva.)* Süvegemet! Bánffi s Bethlen János jönnek. Megállnak balról mindjárt az ajtónál.

BARTSAI *(hosszan nézi őket, mozdulatlan szinte, a tánc közben)*.

KENDE *(futva lélegzetvesztve jön)*. Nagyságos fejedelem! Dobronyi uram, a nemes gárda parancsolója, lóra vetette magát, csak úgy nyereg nélkül s elvágtatott az éjszakában.

BETHLEN *(kardjához kap)*.

BARTSAI. Hagyd a kardodat Bethlen uram!... Nem fog utána menni senki! Avval, hogy menekült, ítéletet mondott magára!... Száműzetés!... Míg én erdélyi fejedelem vagyok, lábát többet Dobronyi uram Erdélybe be nem teszi.

BETHLEN. Nagyságos uram!... *(Dacosan.)* ha mindent tudsz!... *(Megáll.)*

BARTSAI *(csönd)*. Semmit sem tudok... *(Kardját szorosabbra övedzi.)* Mert nem akarok tudni... Irigyeltetek, tudom szerencsémért... De ez a szerencse nem enyém: Erdélyé... Mert bizony nincsen bennem a Báthoryak dühöngő vére, sem a Rákócziak kapzsi esze... Én közületek való kurta mágnás vagyok, akit a sors tett fejedelemmé kötöttetek... Nagy teher a vállamra, de csak addig, amíg ti nem akarjátok, hogy fejedelem legyek: ha ti ebbe beleegyezöttök, akkor Erdély megnyugszik és megcsendesedik... Nem akarok hatalmat s nem kívánok parancsot... éljen mindenki saját szíve törvénye szerint. Mért kellene azt a fejedelemnek megparancsolni, hogy ki mit tegyen: ott az isteni parancs a lelkedben... tedd azt, amit az diktál s több törvénykönyv nem kell...

MIND. Vivát.

BARTSAI. Ma megismertem az istennek kimondhatatlan útjait... Bánffi uram: kérem kegyelmet, fogadjatok be magatok közé, ámbátor a kegyetlen sors engem tett fejedelemmé kötöttetek: add nekem a lányod kezét... éppen olyan szívvel, mintha nem fejedelem, csak egy küzdő bajos társad volnék az országban. *(Csend.)*

BÁNFFINÉ. Tiszta szívvel nagyságos uram! *(Bókol.)*

BARTSAI *(felemeli az Ágnes kezét, s előbbre lép. Megfogja jobb kézzel Bánffi kezét)*. Légy apám, s ha fejedelemkedni akarok a ti károtokra, vágd le a fejem...

BÁNFFINÉ. Óóó... s még mi a tatár!...

BARTSAI *(Bethlenhez)*. Nagyságos uraimék!... Ha úgy vélitek... itt van kebelem kitárva... *(Szétveti mentéjét.)*

BETHLEN *(felemeli a kezét, bal kézzel kardja markolatján)*. Bartsai... győztél... levettél a lábamról... no... fiatalabb vagy valamivel... bírod a táncot!... Hát szent a béke... Bartsai!... *(Kézet fognak s megölelik egymást.)* Fejedelmem vagy, halálomig!

BARTSAI. És te... *(A balkézben tartott Ágneshez.)* mit mondjak neked... gyermek, aki jöttél a gyermekségnek házából, szemlesütve és némán, mint a tündelevények... *(Lehajlik s megcsókolja a kezét, egészen mélyen lehajolva.)*

ÁGNES *(két kézzel ijedten arcát eltakarja, Bartsai ölbekapja s mentéjével betakarja.)*

BARTSAI. Bár e köpeny, varázslatos volna, hogy egy életen át minden bajtól megóvjon... de tán a te szerelmed lesz olyan...

MIND. Vivát, vivát, éljen Bartsai fejedelem!

BARTSAI. Az én nótám!... nászdalt énekeljete barátaim!

MIND *(dal)*.

Mennyi csillag van az égen széjjel éjszakán,
Annyi jókkal áldjon Isten gyönyörű rózsám.
Mennyi fővény vagyon széjjel tengernek partján,
Annyi jókkal áldjon Isten édes violám...

- Függöny -

Karácsonyi prezent.

MESEJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK:

MÁGÓTSYNÉ, Munkács vár asszonya
ESZTERHÁS MIKLÓS, nemes ifjú
KURAPATAKI, várnagy
HOMONNAY, DRUGETH, PALOTSAY, főurak
LEÁNYOK
NEMES IFJAK
VÁNDOR-KOBZOS

Történik a XVII. század elején.

Magas, boltíves terem, oly magas és keskeny, amilyen csak lehet. Gótíves, mintha a templom szentélye volna.

Középen trón, baldachinnal.

Vörös és arany színben minden. A falak téglaszínre festve, az oszlopok kőszürkén, szinte a végtelenbe nyúlnak fel, s fent bokrosan szétágaznak. Trón mellett kétfelől óriási fenyőfa, gyertyákkal, dísz nélkül. Fáklyavilágítás.

Eszterhás jobbról áll, mereven, mozdulatlanul, csukott szájjal az egész ének alatt.

Mágótsyné a trónuson ül, előrehajolva, szerényen és szelíden, mellette két leány térdel, tiszta fehérben.

Kórus baloldalt énekel a színen kívül, a templomban

Krisztus kapuja megnyílik,
Bé telék tejjes malasztal
Alleluya, alleluya, alleluya.

Ki jöve szűznek méhéből,
Vőlegény megváltó teremő...
Alleluya, alleluya, alleluya.

Halálnak kemény poharin
meg oldá mi bűneinket
Alleluya, alleluya, alleluya.

Dicsőség teneked uram,
ki születél szűz Máriátul,
atyával és szent lélekkel
örökkül örökké ámen,
Alleluya, alleluya, alleluya.

A templomban háromszori csendítés. Mágótsyné letérdel a trón előtt szemben. Csend. Most Mágótsyné feláll és bemegy a templomba, lassan, mély alázatossággal, a két leány kíséri. Eszterhás egyedül. Mogorván mereven áll, tudomást sem vesz az istentiszteletről.

Mágótsyné sietve visszafordul, a két leány utána.

MÁGÓTSYNÉ *(nyakához kap s ékszerét besüllyeszti).* Kösöntyünk elveszett!...

ESZTERHÁS *(oda se néz).*

MÁGÓTSYNÉ. Kösöntyünk elveszett. *(Éles hangon Eszterháshoz.)*

ESZTERHÁS *(fitymálóan odanéz).* Hol?

MÁGÓTSYNÉ *(suttogva beszél, a szomszéd teremben levő istentisztelet miatt).* Itt... vagy ott... valahol... Keressétek... Odabelül...

A két leány befut a jobboldali ajtón, apró léptekkel, mert a térdnél szűkre kötött szoknyában nem tudnak lépni s ez így divat.

MÁGÓTSYNÉ *(sietve élesen, suttogva, támadóan).* Mért nem jössz a misére?

ESZTERHÁS *(nem mozdul, feltartott fejjel, kevélyen.)* Csak!

MÁGÓTSYNÉ. Mért nem jössz a misére?... Eretnek... Pogány... Helvéciai eretnek... ..Egész udvarom ott van, mind, mind, magyarok s németek s tótok s lutherek s kálvinok, urak s szolgák... *(Öklét tördeli.)* Csak egy cselédem meri, megcsökönyösödött pogány istentelen, velem szemben szállani karácsony estvéjén... Mért nem jössz a misére?

ESZTERHÁS *(lassan, keményen, fogát összeszorítva, szinte hörögve).* Festett Krisztust én nem fogok imádni...

MÁGÓTSYNÉ. Megfogatlak, láncra veretlek...

ESZTERHÁS. Az élő Krisztust is megfogták, megverték...

MÁGÓTSYNÉ. Parancsolom... *(Kiegyenesedik s megnő.)* Parancsolom... Szolgám vagy... rabom... hatalmamban... *(Két öklét melléig emeli s reszket az indulattól, melyen uralkodik.)*

ESZTERHÁS *(egyszerűbben, parasztosabban neki fordul).* Nem!... nagyasszony!... Parancsolhatod, hogy menjek a halálba: de azt nem, hogy menjek a gyehennába...

MÁGÓTSYNÉ. Blasphemia... vallásom gyalázod... az idvezítő egy hitet... *(Keresztet vet igen kicsi s merev mozdulattal.)*

ESZTERHÁS *(konokul megáll).* Harcra szerződtem... nem csuhás barátoknak... Mikor a kardomat hoztam, nem kérdeztétek a hitemet...

MÁGÓTSYNÉ. Szembeszállasz....

ESZTERHÁS *(mereven áll, hallgat).*

MÁGÓTSYNÉ *(csendítés, keresztet vet s letérdel, aztán feláll).* Megcsúfolod az ünnepi szent estvét. *(Szemébe néz, egészen hozzá hajlik, szikrázó szemmel, ruhája mélyen ki van vágva s Eszterhás belenéz a mellébe, meglepetve megnézi, amit ott lát. Az asszony felveti a fejét.)* Majd megtanítalak... *(El, vissza a templomba.)*

ESZTERHÁS *(egyedül, sóhajt, legyint).*

KÉT LEÁNY *(sírva visszajön).*

A SZŐKE *(sír).* Sehol sem lelem.

A BARNA. Valahol elhányta.

A SZŐKE. Most mi lesz? *(Sír.)*

A BARNA. Hát mindent tűvé tettünk, sehol sincs.

ESZTERHÁS *(kurtán)*. Ne keressétek.

A SZŐKE *(meglepetve ránéz s félve elhúzódik, feltartott könyökkel, mintha védekeznék)*. Mit?...

ESZTERHÁS. Ne keresd!

A BARNA. A kösöntyűt?

ESZTERHÁS. Nem veszett el.

A SZŐKE *(hirtelen felcsapó örömmel)*. Hol van?

ESZTERHÁS. Rajta van.

A BARNA. Kin? az asszonyon.

ESZTERHÁS. Hát... rajta van.

A SZŐKE. Honnan tudja kegyelmed?

ESZTERHÁS. Láttam. A két melle közt van, becsúszva... Becsúsztatva...

A BARNA. Akkor mégis keresteti...

ESZTERHÁS. Ott megtalálhatjátok...

A két leány visszafelé les rá s elmennek be a templomba.

ESZTERHÁS *(sóhajt s legyint újra. Kint ének)*.

MÁGÓTSYNÉ *(szünet után, besuhog)*. Ezt te mondtad meg nekik...

ESZTERHÁS *(hallgat)*.

MÁGÓTSYNÉ. Gonosz vagy és lelketlen. Gyilkos szemű és ellenségem. Mért mondtad meg nekik!

ESZTERHÁS *(hallgat)*.

MÁGÓTSYNÉ. Elrontottad az ünnepemet, tönkretetted a karácsonyestémet. Ellenem esküd-tél, kilestél s megmondtad nekik.

ESZTERHÁS. Nem szeretem a hazugságot.

MÁGÓTSYNÉ. Ki hazudott? én?

ESZTERHÁS. Igen.

MÁGÓTSYNÉ. Én hazudtam! Hazugnak nevezel? Alávaló ordas, a nagyságos asszonyodnak szemébe mondod karácsony estéjén, mise alatt, hogy hazudott!

ESZTERHÁS. Nem én kezdtem.

MÁGÓTSYNÉ. Nekem meri ezt mondani egy koldus szolga, nekem, a munkácsi vár asszo-nyának! Tízezer jobbágy élethalálurának.

ESZTERHÁS. Annál inkább... nem vagy rászorulva... nem kell hazudnod...

MÁGÓTSYNÉ *(csengetnek, letérdel, feláll)*. Imádkozni sem lehet... imádkozás közben megtámadni az embert, orvul, a templom szentélyében, a tulajdon házában, az Isten házában ima alatt gyalázatosan támadni rá...

ESZTERHÁS. Imádkozás közben ne tessék hazudni.

MÁGÓTSYNÉ. Tömlöcbe vettetlek.

ESZTERHÁS. Akkor is hazugság!...

MÁGÓTSYNÉ. Azért tettelek senkiből, szolgából udvari kamarásommá, belső szolgámmá, hívemmé, ilyen csalódás, ilyen csalatkozás... *(Csönd. Hirtelen kinyújtott kézzel int a templom felé.)* Most pedig, be a misére!

ESZTERHÁS. Soha!

MÁGÓTSYNÉ *(szenvedélytől elfakulva)*. Be a misére!

ESZTERHÁS. Soha!

MÁGÓTSYNÉ *(különösen nézi, sietve elmegy, be a templomba)*.

ESZTERHÁS *(ököllel csap a levegőbe)*. Hej!

KURAPATAKI *(jön a templomból két katonával)*. Kurr... Eszterhás Miklós, add ide a kardod!

ESZTERHÁS *(hátralép s kardjához kap)*. Kardom!... Soha!

KURAPATAKI. Kurr... *(Int a hajdúknak, akik Eszterhás ellen indulnak.)* Vegyétek el a kardját!

ESZTERHÁS. No rajta! *(Kardját kirántja. A hajdúk megállanak s Kurapatakira néznek.)*

KURAPATAKI *(szelíden)*. Nézd, Eszterhás fiam, figyelj ide, ne makacskodj... add ide a kardod... az asszony parancsolta... Tudod, amit egy asszony parancsol, annak meg kell lenni...

ESZTERHÁS. Kurapataki vagy, a te szavad ennyit ér: ha az úr élne s parancsolná, azt mondanád: »amit az úr parancsol, annak meg kell lenni!...« Csak a becsületnek kell meglenni!

KURAPATAKI *(nevet, gonosz sátáni nevetéssel, részeges ember semmit se bántó becsstelen nevetésével)*. Eszterhás fiam, annak meg kell lenni, no. Sejem úrfi, ez jó karácsonyestéje nekem. Sejem úrfi, a markomba adott az Isten karácsonyestére... ez nagyon jól van így...

ESZTERHÁS. Mi bajod van neked vélem: mióta a várban vagyok, esztendeje, mindig gyűlölsz s kergetsz.

KURAPATAKI *(nevet)*. Nono, azt hittem, észre se vetted... hogy lehet az, hogy egyiknek minden, a másiknak semmi!... Most letörik a szarvad, karácsonyi úrfi *(Kardját kivonja.)* kezembe adott az Isten... karácsony estéjén megérjük, hogy a gazdagok megaláztatnak s a szegények felmagasztaltatnak...

ESZTERHÁS. Én vagyok a gazdag? a csallóközi szegény nemes fiú; akinek semmi egyebe, csak egy szál kardja s avval indul kenyeret keresni, s te vagy a szegény, a munkácsi várnagy!

KURAPATAKI. Háá... nemcsak kenyérrel él az ember, igaz-e, s neked abbul a nemcsak-kenyérből jutott több mint kellene... Nemcsak a világi javakat osztotta el az Isten rosszul a földön, hanem a testi-lelkieket is. Én is ember fia, anya gyermeke vagyok és nyomorék vagyok, és rothadt vagyok és undok vagyok... no nem a magam szemében, hanem a tietekében... ezekben, az emberekében, a templomi térdeplők szemében, a szép asszonyok szemében, az asszony szemében... és te gazdag vagy, egyenes derekú, síma pofájú, fényes hajú, vizes szemű

pöfeteg: a te bornyú-tekinteted előtt nem veszik észre az én farkas-fogaimat, nézd: *(A tükörre mutat.)* az én szemem csillog, mint a gyertyavilág, az én arcom éles és kemény, mint a fegyver, az én koponyámban gondolatok és akarat és vágy lakik: s nekem mindig a szegénynek kell lenni, a kincsek őrzőjének, aki hozzá se nyúlhat az aranyhoz, csak csattogó foggal őrzi: hát nem! én is akarok élni és habzsolni és duskálkodni s bujálkodni. Én is felül akarok egyszer már lenni... hahá, *(Ugrik.)* fejedre, fejedre!... kezembe adott az Isten s asszonyunk parancsolt, hogy a fegyvert markodból kiússem... hahá!... Nem kell más szépség a világon, csak az ami én vagyok!... nem kell más erő a világon, csak az ami én vagyok... nem kell más a világon, csak én... csak mi, én és ezek... vérivó farkasok... Nem kell megállás, és puhaság, a kövérség, a teljesség, az épség, a szépség: én kellek, a nyomor és a düh... Mindig csak alul? mindig csak a zugból lesni a percet? nem, egyszer már én öntöm el a világot a magam erejével és szétomlik a selyem és a bársony és a puhaság, ami nekem nem kell, amibe tik sejemúrfiak fetrengetek a sejemlányokkal... mi kell az embernek? semmi! se jussom, se kívánságom, sárban fetrengeni s visszamenni a réti csikaszok közé s ordítani, hahó, hahó, hogy reszkessen, ahol még egy sejemúrfi maradt... vagy ha megmarad valami a rongyaitokból, amit én csináltam a rabszolgakoromban: abba majd én takarózom s én csavarom magam a rongyaitokba... Karácsony estéjén feldagad a szív öröme, minden szegény örvend s csikorítja fogát: lesz még karácsonya mindannyiunknak...

ESZTERHÁS. Varangy... csak köpködj... varangyékos béka...

KURAPATAKI. Haha, tudtok kapkodni és cicázni és mulatni a sejemlányok körül s honnan tudjátok?! hol tanultátok?! mért tudtok megállani mint a szálfa, haha... mind le fogjuk vágni az erdőt s építünk belőle sírkereszteket... *(A templomból csengetés hallik.)*

ESZTERHÁS. Térdepelj le, te pápista vagy.

KURAPATAKI. Én térdepeljek, mikor te állasz?... haha... te kálomista vagy s felszabadítottad magadat a rabság alól?... térdepelj le te, mert te vagy a szolga: kezembe vagy adva s ha megfoglak, majd térdepelsz s nem itt, lent a vár tömlöcében s még lejjebb a sírban s még lejjebb a pokol fenekén... Add a kardodat...

ESZTERHÁS *(elüti a Kurapataki kardját, hogy az kirepül)*. Vedd el...

KURAPATAKI. Haha... s erősebb és ügyesebb s nagyobb... ez rosszul van, rossz ez az osztózás úristen, de majd kisegítjük magunkat... no, no... hiszen vagyunk elegenden, hajdúk, farkasok, bitangok, fiaim, reá... s ha ez kevés, majd többeket... *(Az ajtón kiint s bevonul egy csapat fegyveres.)*

KURAPATAKI. Ide figyeljete, neki a dárdákkal! csak a belit!... bort fogok innya a serlegemből, koponyájából bort iszok az egészségekre, karácsonyesti prezent ez nekem...

ESZTERHÁS *(a sarokban s nekikészülve a harcnak)*. No uramjézus nézz ide karácsony estéjén, rajtam a gazok...

KURAPATAKI. Hahá... *(Kardját emeli s készül, hogy jelt adjon a katonáknak.)*

MÁGÓTSYNÉ *(megjelenik a templom ajtajában)*. Mi történik itt?...

KURAPATAKI *(visszafordul)*. Nagyságod parancsolatját alázattal bételjesíteni...

MÁGÓTSYNÉ *(előbbre jön)*. Hogy meritek megzavarni az szent misét...

KURAPATAKI. Kardját általadni nem akarván.

MÁGÓTSYNÉ. Add át kardodat.

ESZTERHÁS. Soha.

MÁGÓTSYNÉ. Add kardodat, vagy látod tömlöcbe kerülsz.

ESZTERHÁS. Hagyjon engem nagyságod! Mért vetette ki rám az hálót?... Ha eretnek vagyok, nem ma lettem eretnek... tegnap is tudta ki vagyok... Mért tett kamarássá maga körül... Én a palotába való nem vagyok, én hízelkedni és csúszni-mászni nem tudok, nyalakodni és hazudni nem való vagyok... Ezek a cenkek idevalók, én csak szabadságra és szép igazságra születtem vagyok... Ezek a hatalom szolgálói s én... én maga a hatalom vagyok...

MÁGÓTSYNÉ. Nem tűröm az ellenszegülést... kardját vegyétek el... de egy hajaszála is meg ne görbedjen...

KURAPATAKI. Rajta...

MÁGÓTSYNÉ. De ha csak egy sebecske lesz rajta, fejeddel lakolsz...

KURAPATAKI. Mi vagyok én, hogy nekem lehetetlen parancsokat ad az asszony... Bizony nagyobb örömem se lehetne, mint nyakát szegni a sejemúrfiaknak...

MÁGÓTSYNÉ. Ime a hálátlan, ime a kegyetlen, így szedjen fel porból embert valaki: mindenáron meg kell kapnom a kardot, míg vége az istentiszteletnek...

KURAPATAKI. Rajta! *(Katonák egy lépéssel közelebb zárkoznak Eszterhás körül.)*

MÁGÓTSYNÉ. Ennyi férfi nem bír vele, hadd lássam asszonyszív mit tehet... Félre! *(Katonák szétnyílnak s ő Eszterhás elé lép.)* Eszterhás Miklós, add át kardodat!

ESZTERHÁS *(haboz, tépelődik, akkor rálép a kardra, kettétöri s a csonkáját átadja Mágótsynénak)*. Tessék.

MÁGÓTSYNÉ *(megdöbbenve, haraggal, habozva átveszi. Int a katonáknak.)* Menjetek. *(Katonák el.)*

KURAPATAKI *(marad. Csend)*.

MÁGÓTSYNÉ. Mi volt ez!

ESZTERHÁS. Gyalázat.

MÁGÓTSYNÉ. Igen, gyalázat!... A szent karácsonyestén... Nem is tudom mért nem vágattalak négybe s mért nem koncoltattalak fel... Velem dacolsz?... te senki, te semmi!... Ha enned nem adok, éhen halsz, ha innod nem adok, szomjan halsz, ha életben nem tartalak, meghalsz... Ahelyen, hogy itt csúsznál én előttem a porban s papucsom szegélyét imádnád... Ki vagy te?

ESZTERHÁS. Férfi.

MÁGÓTSYNÉ. Férfi annyi van, mint a szemét, férfi annyi van, mint a sár... Mire kellesz nekem?... Férfival van tele a templom és a vár, kezemre könyörög egy Homonnay s Drugeth s Palotsay s ha kinyujtom újjamat, mint a darazsak szállanak a cukorra a férfiak rajban és seregesen... így turkálók benne... S nekem itt egy szolga, gögjét meri mutatni... Férfi vagy!... Ha kezem egy férfinak adom, nem kell viaskodnom egyetlen eretneggel, falvakat hódoltat nekem, eretnekek meggyeit hajtja énnekem udvarom keresztje elé s veled együtt, szegény... azt hiszed, megtörik rajtad akaratom...

ESZTERHÁS. És te azt hiszed, ha százezrek csókolják a lábad porát, én, csak azért, már közéjek vetem magam?... Aranyszoknyád ugyan mi mást takar egy gyenge asszony gyenge testinél... Aranyszoknya, aranyjárom... Nem te vagy a hatalom, hanem ami béborít s megfullaszt súlyával, az arany: hernyó vergődik vontarany burkában és aki férfi érted a festett Krisztust imádja, téged észre se vesz, az asszonyt, a férfit, csak az aranyat... Eressz engem kirepülni, mint a madárt a hegyekbe, ligetekbe, ha én asszonyt veszek, sólymomat újjamra vöttem s kit

elbocsátottam meg visszaszáll, hogy kezemből egye a szerelem ételeit... s kebelembe bú, hogy melengető karom alatt lelje a szerelem édes búvóhelyeit... *(Csönd.)* Elmehetnek?

MÁGÓTSYNÉ. Hová?

ESZTERHÁS. Tömlöcbe, vagy ki a világba, mit bánom én?

Csöndítés. Mágótsyné letérdel. Aztán csönd. Felhangzik az ének a templomban.

MÁGÓTSYNÉ *(feláll, lassan felmegy a trónusra s leül, tenyerébe hajtja fáradt fejét).*

Kint énekelnek. Eszterhás halkán, aztán erősebben énekelni kezd.

ESZTERHÁS *(ének).*

Öröködbe uram pogányok jöttek,
és szent templomod megfertéztették,
Jeruzsálem leányát elrontották,
és széjjel nagy kórákásokra hányták...
szolgáiknak testek,
akik megölettek,
adattak a vadaknak
husok te szentidnek
ételől vettettek
a mezei vadaknak...

MÁGÓTSYNÉ *(halkan utána énekel).*

a mezei vadaknak... *(Hirtelen felijed.)* Ezért meghalsz.

ESZTERHÁS. Miért?

MÁGÓTSYNÉ. Eretnék éneket a szent mise alatt...

ESZTERHÁS. Nekem is karácsonyestém vagyon talán. Te itt bujálkods az isteneddel s nekem nem szabad egy hanggal eléje fohászkodni...

MÁGÓTSYNÉ. Apage Satanas!

ESZTERHÁS. Hej nehéz szolgálat az asszonyi szolgálatnak tisztje...

Felnyílik az ajtó s megindul be a menet.

Jobbról áll a trón előtt Eszterhás, balról Kurapataki.

Jönnek a csoportok. Elöl néhány leány s apród, aztán férfiak, nők, énekelve felállanak a trón körül.

KAR:

Karácsony estvéljét ím vígan köszöntsük,
szívünknek szerelmét immáron kiöntsük,
haj, haj, haj, asszonyunk előtt
haj, haj, haj, adj' Isten erőt,
adjon Isten egészséget,
boldogságot, kedvességet,
szépséget és vitézséget,
vitézséget, ellenséget,
Isten áldja a jó embert egy szó úgy mint száz;
derék ember, aki minket hátunk megett
s nem szembe gyaláz!

Mindenki poharat kap.

haj, haj, haj,
haj, haj, haj,
jó bore' gazda,
jó szőlő hozta,
az uristen áldja meg,
aki ezt kapálta,
aki ezt hozatta,
aki ezt megissza.
Isszamár, isszamár!
Minden issza már!
Ez a pohár bujdosik,
Illyen a barátság,
Kézzől kézre adatik,
Illyen a barátság:
Nosza pajtás tölts innom,
Illyen a barátság,
Feljebb töltsed poharam,
Illyen a barátság!
Illyen, illyen, illyen az, illyen a barátság!

Közben mindenki továbbadja a poharát.

Egyet tojik a fürjecske, rírom, rárom,
Retye rutya szénám renden rendem, rárom!
Sárga rigó, tarka túró, rezes kalapácsot,
Bükkfa nadrág, tüdős hurka, mámoros kovácsot!
Komámasszony félrecsapta paszomántos kontyát,
Cigányasszony ölbe hordja visító porontyát,
No egy táncot komámasszony, ha itt van a bálba,
Hagyma, répa, répa, retek legyen a kamrába!
Jaj, de bolond ének pajtás, se füle, se farka,
Százestendős kanverébnek, százestendős kanverébnek
Hátul van a farka.

Éljenek azok,
akik igazok!
Kik nem igazok!
Légyenek gazok!
Adjon isten minden jót,
Bort, pecsenyét, olcsó sót,
a lengyelnek sok borsót,
a németnek koporsót,
Adjon isten egészséget,
Magyarok közt egyességet,
Bort, pecsenyét, békességet,
Szép jó feleséget...

Karácsony estvéjét ím vígan köszöntsük,
Szívünknek szerelmét immáron kiöntsük,
haj, haj, haj, asszonyunk előtt,
haj, haj, haj, adj' isten előtt.

KURAPATAKI *(elébb lép)*.

Munkács vára népe, mind kicsinnye s naggya,
Mi asszonyunk előtt köszöntését aggya!
Hogy azt a jó Isten minekünk meghaggya,
Hogy asszonyunk szónkat szívesen fogadja!
Vivát, vivát, vivát!

MIND *(nagy éljenzés)*.

MÁGÓTSYNÉ *(álmodozó fáradtsággal ül a trónon)*. Egregii fideles nobis sincere dilecte salutem et gratiam nostram... Örömet vettük szerelmeteknek csekély jeleit és kívánjuk szívesen, Isten éltesse benneteket...

MIND. Vivát!

HOMONNAY. Spectabilis et Magnifica Domina, mi is kegyelmed kérői, szeretettel köszöntjük nagyságodat s kérjük ránk gondolni ne feledje.

DRUGETH. Váraink, házaink, kúrástyaink zengjenek a nagyságod tiszteletül...

PALOTSAY. Mindörökkül örökké asszonyom!

KURAPATAKI. Míg az ajándokoknak kiosztatása kezdődne, meghallgatná-e nagyságos asszonyunk a vándorkobzos fura furcsa énekét?

MÁGÓTSYNÉ. Boldog örömmel.

VÁNDOR-KOBZOS *(előlép s énekel)*. Az prédikátortul prédikálást, Ne várjatok az kobzostul unalmas kántálást, Ha adtok utána jó vacsorát s hálást, Akkor osztán leszek azután is hálás. *(Nevetés.)*

Ének.

Új hírt mondok, minden reám hallgasson
Egy históriából sokat tanuljon.
Zum, zum, zumzum
Hajbó, hujbó,
Hujja hajjabé...

EGY KÖVÉR KULCSÁRNÉ. No eztet meghallgattyuk...

Egy vén ember ilyen panaszt indíta
Három felesége nékie vala
Zum, zum...

MÁS ASSZONY *(nevetés)*. Hojjé ez megrángat. Jaj, szegény feje.

KOBZOS. Az első igen jó és szelíd vala,
Minden hat hónapba kisöpör vala.
Zum, zum...

A KULCSÁRNÉ. No szép egy asszony lehetett!

KOBZOS. Második igen víg és kedves vala,
Kontyát is béitta, ha kedve vala.
Zum, zum...

MÁS EMBER. Hahahaha, no nesze neked!

KOBZOS. Harmadik ájtatos és kegyes lévén,
Ennie sem adott, vala oly fősvény.
Zum, zum...

MÁS ASSZONY. Uhh, de egy huncut ember vagy te Jóska.

KOBZOS. Mikor lépj hát bele a házasságba,
Karácsonyhavába de aratástájba!
Zum, zum, zumzum
Hajjbé, hujjbé,
Hujjahajjabé...

A KULCSÁRNÉ. No ez pászol össze! A nótáddal elmehetsz! *(Kórus nevetése. Mind nevetés.)*

HOMONNAY *(megsértve)*. Mire véljük ez nótázást nagyságod udvarában?

DRUGETH. Reméljük, nagyságod jószava elveszi rólunk az csúfot.

PALOTSAY. Egyenesen szólván, kérjük nagyságodat, hogy mindjárt nyilatkoztassa ki véleményét az mi kérésünk felől.

MÁGÓTSYNÉ. Óh, Istenem, nem kell nagyságotoknak így felvenni az ártatlan csácsogó beszédjét. Úgyis mi ellenünk, szegény némberek ellen ment az. No de értvén kegyelmeteknek s mindnyájatoknak jóságát s szívességét íme régi szokás szerint kiosztjuk az mi csekélységet karácsonyi prezentnek kinek-kinek juttatni módunkban vala.

MIND. Vivát!

MÁGÓTSYNÉ *(amint sorra felhordják előtte az ajándékokat)*. Végye nagyságod ez türkises öves kardot, melyet boldogult lelkem uram viselt, kegyes emlékül.

HOMONNAY *(átveszi)*. Száz misét mondatok az boldogult úr lelkeért. *(Megcsókolja a kezét.)*

MÁGÓTSYNÉ. És kegyelmednek jó ifjú nagyságos uram ez pajzsot, mely török fogságából jött az én boldogult szerelmes egy uramnak.

DRUGETH. Kézcsókolásommal, nagyságos asszony!

MÁGÓTSYNÉ *(míg ez kezét csókol)*. Nagyságodnak pedig holtig való barátsággal ez sisakot, akit távolvaló Londinum városából nyert volt az én holtig siratott drága boldogságos uram!

PALOTSAY *(átveszi)*. Köszönöm, asszonyom, de meghidd, egyebet vártam volna tőled!

MÁGÓTSYNÉ. Egyebet nem szolgálhatok, édes uraimék...

HOMONNAY. No testvér, kosarat vöttünk.

MÁGÓTSYNÉ. Azért nem kell sietnetök, uraim.

DRUGETH. Értjük; útilapu vagy on talpunkra kötve.

PALOTSAY. Isten megáldjon, nagyságos asszony.

MÁGÓTSYNÉ. Ha ily érzékenyek vagytok, akkor mit tehetek?

Az urak el.

MÁGÓTSYNÉ. Most osszátok ki egymásnak az ajándékokat. Vegye mindenki szívesen amit kapott, bár sok, bár kevés, egyforma jó szívvel lett.

Zsibongás; mindenki felveszi a maga ajándékát, amit Kurapataki oszt ki.

Mindenki kap ajándékot, csak Eszterhás nem.

KURAPATAKI *(aki hosszú selyemdolmányt kapott)*. Vitézek, vitézlők és leányzóasszonyok!... *(Magára teríti a selyemköpenyt.)* Gondoljátok csak fel, a mi asszonyunk édességes szerelmét az ő hív cselédihez. Lám, mindenkinek, hogy megkapták a maguk jutalmát... Tudjátok meg, hogy nehéz az élet és nehéz embernek emberrel megélni, mert farkas a farkassal, medve a medvével baráti mód lakik az erdőben, de ember az embernek mindenkor farkasa. Kivált a mai időkben, mikor ily szörnyen kifogyott az emberekből a szív s a jóakarát. Torkát nézi mindenki a másinak, hogy harapjon bele, mert nagy a szegénység és az nyavalyássá teszi az emberi lelket. De itt csakugyan az asszonyi lélek, az megtalálja kinek-kinek az ő legbelső kívánságát, boldog vagyok már én először az életben, hogy bíborköponyeget boríthatok szegény vállaimra... Kiáltatok azért háromszoros vivátot az mi nagyságos asszonyunk életire!

MIND. Vivát, vivát, vivát!

KURAPATAKI *(letérdel féltérdre)*. Értem nagyságodnak szíves jóakarattját *(Letérdel egészen.)* nagyságos asszonyom!...

ESZTERHÁS *(előlép, semmi ajándékot nem kapott)*.

MÁGÓTSYNÉ. No mi az, Eszterhás fiam?

ESZTERHÁS. Búcsúmat ajánlom asszonyom!

MÁGÓTSYNÉ. Búcsúdat?

ESZTERHÁS. Búcsúmat... Nyomban eltávozom... ez várbul...

MÁGÓTSYNÉ. Ugyan s miért?

ESZTERHÁS. Miért nagyasszony?... kérem elbocsáttatásomat... durva daróc nem illik a bíborpalást mellé... Miért is maradjak? Van itt hűség, alázatosság és engedelem! Mire nézzem én a napot e nemes várban?... Különben is ma már nagyságod eléggé megmutatta az eretnek eb előtt érzett jókedvét...

MÁGÓTSYNÉ *(finom mosollyal)* És hogyan, Eszterhás uram?

ESZTERHÁS. Sok hűségemért, sok szorgalmatosságért... ha nyers is volt az, és vad is volt... megérdemeltem vón ez utolsó alkalomra egy kis prezentecskét: nem áráért, értékeért, de a becsületért...

MÁGÓTSYNÉ *(hosszú csend)*. És ha... Eszterhás Miklósom... ha én kegyelmednek adnám... *(Felemeli két kezét.)* ezt az én két gyenge asszonyi kezemet... *(Mély csend.)* meg volna-e elégedve kegyelmed?...

ESZTERHÁS *(egyenesen, bátran fellép a trón első lépcsőjére)*. Asszonyom... kire bízod magad?... az ordasra?

MÁGÓTSYNÉ. Az ordasra!

ESZTERHÁS. A törött kardomra?

MÁGÓTSYNÉ. A törött kardodra!

ESZTERHÁS. A senkire?

MÁGÓTSYNÉ. A férfira!

ESZTERHÁS. Egy erős asszony?

MÁGÓTSYNÉ. Egy gyöngé asszony.

ESZTERHÁS. Egy életre?

MÁGÓTSYNÉ. Egy halálra!

ESZTERHÁS *(letérdel s ölébe hajtja a fejét)*. Óh, én anyám... asszonyom... gyermekem...

MÁGÓTSYNÉ *(átöleli a fejét)*. Én erőm, egyenes szív, férfiam...

MIND *(mély csönd)*.

KURAPATAKI *(leveti a köpenyt s el akar kullogni)*.

ESZTERHÁS *(feláll az asszony mellé)*. Maradj!.. szolgálni fogsz tovább...

Függöny.

Szűzesség tüköre.

TÖRTÉNELMI JELENET.

SZEMÉLYEK:

MARIA CHRISTIERNA

Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem felesége.

GRAF STERNBERG

Rudolf császár kamarása.

Történik 1595 nov. 13.

Szín egy nagy boltív, amelynek közepén zömök ajtó nyílik, mely a fejedelmi hálósobába vezet. Az ajtó mellett jobbra a boltívben nyitva egy olyan leselkedő ablak, amely lenyílik a földszinti nagy lovagterembe, ahol dorbézol a fejedelem.

MARIA CHRISTIERNA *(jön balról, két magyar lány kíséri, fogják az úszályát s némán lesik a pillantását, mert nem tudnak németül. A gyönyörű, fiatal, sápadt fejedelemasszony lehajtott fejjel jön. Mikor az ajtón be akar lépni, meghökken, megáll. Gyötrődve néz maga elé. Odalent nevetés, tombolás, kupák csengése és valaki egy olasz dalt énekel).*

Ének után a fejedelem hangja:

- Vivat nostra principessa, Maria Christierna!

TÖMEG. Vivát!

MARIA CHRISTIERNA *(rémülten int, hogy a lány csukja be az ablakot).*

A LÁNY *(becsukja).*

MÁSIK LÁNY *(megérti az ujj mozdulatából, hogy le akar ülni, elsiet és széket hoz).*

MARIA CHRISTIERNA *(leroskad. Óra ütni kezd. Kilencet üt). Kilenc!... Kilenc óra!... Milyen messzi van még a reggel... (szinte lázas, beteg gyötrődéssel). Egyedül... (Rémülten.) Ki az?*

GRAF STERNBERG *(jobbról jön). Fenség.*

MARIA CHRISTIERNA. Gróf... Mit akar?...

GRAF STERNBERG. Kihallgatás, fenség.

MARIA CHRISTIERNA. A hálósobám ajtajában?

GRAF STERNBERG. Igen, fenség.

MARIA CHRISTIERNA *(hirtelen határoz, a két lánynak int, hogy menjenek be a hálósobába). Különben mit sem értenek a mi nyelvünkön.*

GRAF STERNBERG. Nem, nem, fenség, csak küldje el őket.

MARIA CHRISTIERNA. Nos?

GRAF STERNBERG. Fenség, holnap utazom.

MARIA CHRISTIERNA *(nem szól)*.

GRAF STERNBERG. Itt az ideje, fenség. Ma van századik napja... Századik éjszakája fenségetek esküvőjének.

MARIA CHRISTIERNA *(rémülten)*. Száz?

GRAF STERNBERG. Legfőbb ideje, hogy visszatérjek s hírt vigyek ő felségének a császárnak Prágába, hogy a szerződés teljes sikert ígér.

MARIA CHRISTIERNA. *(Sóhajt.)* A szerződés.

GRAF STERNBERG. Az államszerződés.

MARIA CHRISTIERNA. Az államszerződés. *(Feláll.)* Isten vele, gróf. Jelentse nagybátyámnak, a császárnak, hogy bizalmát nem pazarolta méltatlanra. Maria Christierna helyt áll.

GRAF STERNBERG. S hőiesen, fenség.

MARIA CHRISTIERNA. Ahogy kell. Mint kirendelt őrszem.

GRAF STERNBERG. Fenség, a történelem játszik azzal, hogy megörökíti és az ifjúságnak tanítja a valódi hősök emlékezetét. Fenség, fenséged mellett az összes plutarchosi hősök törpék és mindennapiak s fenséged úgy emelkedik ki a históriából, mint...

MARIA CHRISTIERNA. Gróf, még van jelenteni valója?

GRAF STERNBERG. Igen, fenség.

MARIA CHRISTIERNA. Fontos és halaszthatatlan?

GRAF STERNBERG. Igen, fenség.

MARIA CHRISTIERNA. Akkor holnap reggel jelentkezhetik, gróf.

GRAF STERNBERG. Nem, fenség, ő császári felsége parancsára az utolsó éjjelen kötelességem feltárni fenséged előtt az államszerződés lényegét.

MARIA CHRISTIERNA *(hallgat, aztán engedelmesen meghajtja a fejét és várja a közlést)*.

GRAF STERNBERG. ...amiről fenséged még mindig semmit sem tud... Azt tudja fenséged, hogy ez a távoli Erdély a császári hatalom legfontosabb keleti vég bástyája, melyet már egy ízben, fenséged dédatyja, Ferdinánd ő császári felsége, teljhatalommal birtokába is vett. Akkor azonban néhány év múlva a szultán vissza csikarta a keresztény kezekből. Azóta fontos változások történtek; a török imperium, reméljük, a rothadás utolsó stádiumában van, - ott kell lennie, ha még fenséged férje, Báthory Zsigó is, győzelmesen tudta kivenni őket.

MARIA CHRISTIERNA. Kérem, gróf.

GRAF STERNBERG. Azt igazán nem kívánhatja fenséged, hogy a férjét nagy hadvezérnek is tartsam, elég, hogy kitűnő férj.

MARIA CHRISTIERNA. Ki jogosította fel...

GRAF STERNBERG. Bár elismerem, hogy egy száznapos asszony joggal elvárhatja, hogy a férjét mindenki akkora győzőnek ismerje el, mint ő.

MARIA CHRISTIERNA *(el akar menni)*.

GRAF STERNBERG. Fenség, a császár ő felsége...

MARIA CHRISTIERNA *(megáll)*.

GRAF STERNBERG. Nagyon helytelen volna, fenség, ha nem hallgatna meg; a birodalom egész jövőendő sorsa függ e percektől, mert ha én eltávozom, teljesen fenséged lesz a birodalmi koncepció letéteményese.... S azonfelül, ne vegye rossz néven, ha a nyelvem eljár, *(engedi, hogy a benne levő mámor kijöjjön)* de Istenem, nálunk is tudnak inni, de az erdélyi urak s az erdélyi borok... s három nap óta, mióta ez a nagy taktikus, fenséged férje, itthon van... becsületre, ellenőrzik, hogy ki mennyit iszik... Hogyne, a fejedelem így beledugja az ujját mindenkinek a poharába minden ivás után... A férfiak poharába dugja az ujját...

MARIA CHRISTIERNA *(nagy szemekkel)*. Kedves gróf, maga tántorog, amint látom, így sohse jut el a célhoz. Halasszuk inkább holnapra...

GRAF STERNBERG. Török Bálint egyszer tanácsokat kezdett adni ő császári felségének, Ferdinándnak, mire azt mondja ő császári felsége: »Hagyd csak kedvesem holnapra a tanácsot, ha kijózanodsz«. Azt mondja Török Bálint: »Fenség, akkor már nem lesz hozzá kurázsím«. Hát így vagyok én is fenség...

MARIA CHRISTIERNA *(ásít)*.

GRAF STERNBERG. Fenséged nagyon álmos. Egy száznapos asszony mindig álmos... Alázatos bocsánat... Egy hódító és győzedelmes férj mellett, úgy gondoltam...

MARIA CHRISTIERNA. Meddig él még vissza állapotával, meddig tűröm még, gróf, a maga illetlenségeit?

GRAF STERNBERG. *(Egyre mámorosabban, mert józanon nem merné elmondani, amit el kell mondania.)* Csak egyet ne gondoljon fenséged, hogy én részes vagyok abban, hogy a gráci úri udvar zajos és kedves levegőjét fel kellett cserélnie az üres és hitvány oroszlánbarlanggal... Igen, üres és hitvány!... Ó, hogy gyűlölöm ezt a silányt, aki így megaláz egy ausztriai főhercegnőt s csak azért vállalkoztam az expedícióra...

MARIA CHRISTIERNA. Rettenetes ember.

GRAF STERNBERG. Én kértem, fenség, mert tudtam, hogy fenségednek szüksége lesz rám, s kész voltam elkísérni fenségedet a tűzbe, vízbe és a fenevadak ketrecébe...

MARIA CHRISTIERNA. S otthagyni.

GRAF STERNBERG. Hogy gáncsnélküli lovagja legyek, fenség.

MARIA CHRISTIERNA. Kedves gróf, szívességét azzal viszonzom, hogy kegyelemben elbocsátom... *(A gróf szólni akar, nem engedi.)* Kérem, ne vegyen olyan túlságosan tudomást az én dolgaimról.

GRAF STERNBERG. Fenség, a cél az üdvösség s akarata ellen is boldoggá kell tenni, akit...

MARIA CHRISTIERNA. Akarata ellen senkit sem lehet boldoggá tenni. Az akarat ellen nyujtott boldogság a legnagyobb boldogtalanság...

GRAF STERNBERG *(kitör)*. És én mégsem bírom elviselni, *(egyre hevesebb és váratlan, már nem ittas kitöréssel)* hogy egy szál tiszta liliomot a szemem láttára dobjanak a sárba és rothadt emberek beletiporjanak és én tehetetlenül nézzem, ahogy a kis szirmokat letapossák a gaz csizmák...

MARIA CHRISTIERNA. Barátom, a liliomnak az a sorsa, hogy elhervadjon, akár a szárán, akár a pohárban, akár az út porában...

GRAF STERNBERG. A lilomnak az a rendeltetése, hogy ragyogjon és tündököljön és isteni illatot terjesszen.

MARIA CHRISTIERNA. Ha ez igaz, éppen ez történik itt a távoli pusztaságban.

GRAF STERNBERG. Az történik, hogy undok és alávaló osztrák diplomáciaifizetést teljesítenek a szál lilommal.

MARIA CHRISTIERNA. Nagy becsület a szál kis virágnak, ha ekkora értéket tulajdonítanak neki.

GRAF STERNBERG. Önt eladták, fenség, az ön szüzességén vásárolták meg Erdélyt.

MARIA CHRISTIERNA. *(Hosszú, megdöbbszent csönd, lélekzettelően)*. Gróf, ön részeg.

GRAF STERNBERG. Kötelességem önnek, fenség, tudomására hoznom, hogy az államszerződés arra van kötve, hogy Erdély a császárra száll, ha Báthory Zsigmondnak gyermeke nem születik.

MARIA CHRISTIERNA *(rémülten kapja szájá elé a kezét)*.

GRAF STERNBERG. Bocsásson meg, fenség, de ezt egy leánynak megmondani nem lehetett, a császár parancsa szerint azonban fel kellett tárnom egy száznapos asszony előtt.

MARIA CHRISTIERNA *(elfordul, maga elé néz s nevet)*. Gróf, ön valóban kényes föladatot vállalt... de ha parancs... egy osztrák diplomatának mi minden parancsot kell teljesíteni...

GRAF STERNBERG. Fenséged nevet.

MARIA CHRISTIERNA. Valóban, ha hangulatom volna hozzá, volna okom nevetni.

GRAF STERNBERG. Fenséged arra gondol, hogy Báthory Zsigmondnak nem lehet célja, hogy országa a császárra szálljon. *(Gyorsan)*. Valóban, sem célja, sem érdeke... s akkor?... nemde... fenséged tudni akarja, hogy mért nem kereste hát fel önt egyszer sem a száz éjszaka alatt a nászágyban...

MARIA CHRISTIERNA *(egész elhal a rémülettől, megrémül a leleplezés nyíltságán)*. Elég!

GRAF STERNBERG. Hogy mért itta le magát a lakodalom éjjelén, hogy a második éjszakára mért szállt táborba s hogy augusztus 9-ike óta ma november 14-ig mért verekedett a törökkel, tatárral és szinte a halált keresve? Hogy most, mikor tovább el nem maradhatott, ma mért iszik megint, mint egy maga gyilkosa, oly irtózatosan, ami minden emberit fölülmul... *(Kinyitja az ablakot s a mulatók tivornyája behallatszik)*. Aljas gazember. *(Beteszi az ablakot)*.

MARIA CHRISTIERNA. A férjemről... a férjemről merészel... és én valósággal hallom ezeket az örült szokat? A férjemről, akinek isten színe előtt hűséget esküdtem?

GRAF STERNBERG. Gazember, fenség, *(megint részegséget színlel)*. barbár gazember!

MARIA CHRISTIERNA. Távozzon! ha nem akarja, hogy segítségért kiáltsak az uramnak. Ez a barbár minden héten megünnepli virággal és ajándékkal a nász napját, olyan gyöngédség és olyan lovagi figyelem, amit a ti piperkőcfajtátok meg sem ért.

GRAF STERNBERG. Fenség, elragadtattam magam.

MARIA CHRISTIERNA. Titokzatos, de szép.

GRAF STERNBERG. Az mind szép, amit az ember nem ért.

MARIA CHRISTIERNA. És én itt állok, mint a hittérítő, aki elmegy emberevő vadak közé. A vizálynak is megvan a maga szépsége és a halálos feladat magasra feszíti a lelket.

GRAF STERNBERG. Ah, mindent nem mondhatok meg, tehát meg kell némulnom.

MARIA CHRISTIERNA. Nyugodjon meg, gróf, valóban legokosabb, ha eltávozik. Menjen és mondja meg bátyámnak, a császárnak, hogy húga eddig méltónak bizonyult a feladatára. Ah... *(Mosolyog.)* Akkor lett volna méltó, ha ő lett volna oka, hogy ez a száz éjszaka így muljon el... Mindegy... a császárnak mindegy...

GRAF STERNBERG. S ha önön mulna, fenség... Nem így történt volna?

MARIA CHRISTIERNA. Én, gróf?... Én bizony... nagyon szeretném, ha fiam volna. *(Csönd.)*

GRAF STERNBERG. S nem lesz.

MARIA CHRISTIERNA. Még hosszú az élet.

GRAF STERNBERG. S a császár?

MARIA CHRISTIERNA. A császár?... Igen, hisz ő komoly szerződésbe foglalta, hogy nem célszerű, hogy gyermekem legyen.

GRAF STERNBERG. Nem, fenség, nem az van a szerződésben, hanem az, hogy nem lesz...

MARIA CHRISTIERNA. Szüleimnek hét gyermekük van.

GRAF STERNBERG. S önnek sohse lesz. Egy se lesz. A császár a szerződést nyugodtan írhatta alá.

MARIA CHRISTIERNA. Mért?

GRAF STERNBERG. Ez az, amit én is csak itt értettem meg, ez az, amiről nem világosított fel a kancellár, hogy a szerződés mért holtbizonyos. Hogy Erdélyt megvették egy üres cím árán, mikor megméltóságosították, hogy Carolus stíriai herceg leánya ne egy fekete, sötét erdélyi vajdáné legyen, hanem méltóságos fejedelemasszony. Mert itt: nem fog dinasztia alakulni, mert itt: nem hajt jövő, mert itt: magszakadás pokla van! Mert a császár biztosra ment; csak most tudom, hogy mért küldötte maga udvari orvosát előre, ó, jaj, szerelmem megköti nyelvemet és elégnének e szók a szájamban, ha kimondanám a szörnyűséget, hogy Báthory Zsigmond...

MARIA CHRISTIERNA *(fölemeli a kezét, erre a gróf elhallgat. A kéz a homlokig megy, ott megáll mint egy tétovázó fehér sugár.)*... Beteg?... *(csönd. Lassan magához tér).* Gonosz ember... Szégyen... Kis ember.

GRAF STERNBERG *(csönd.)* Nem férfi. *(csönd)* Gyógyíthatatlan.

MARIA CHRISTIERNA. Ó, mennyit szenvedhet szegény. S ön, urának árulója, - szégyentelen ember - ön talán kész volna hozzájárulni, hogy a szerződés megíúsuljon... Vigye császári urának a hírt, hogy egy Habsburg-leány megáll a vállalt feladat előtt... Ó, én drága emberem. Nem feleség, testvér kell-e neked!... Lelkem bezárult és mindent megértettem. Tehát apáca kolostor lett nekem ez ország és irgalmas nővére leszek én az én egyetlenemnek... míg az Isten meg nem könyörül és meg nem szánja az ő gyermekeit... *(Hidegen.)* Isten vele, gróf, a császárnak mély hódolatom. *(Elindul.)*

GRAF STERNBERG. S anyjának mit üzen, fenség, ő fensége Mária főhercegnő úrasszony-nak?

MARIA CHRISTIERNA. Azt nem bízom önre, gróf. Anyám meg fog érteni. Nekünk nőknek sorsunk a birodalom érdekeit szolgálni s ő a gráci udvar fényes tombolásában irigyelni fogja leánya szűz csendjét és háborítatlan éjféli imáját a távoli magányban. Gróf, ezt ön meg nem értheti, a lélek él és a test él a léleknek miatta. *(El.)*

GRAF STERNBERG *(mély meghajlásban marad, akkor fölegyenesedik és előveszi naplóját s beírja).* Ő császári felségét legalázatosabb hódolattal biztosítom, miszerint szerződés sziklán épült s megronthatatlan, egyrészt a férj fizikai képtelensége, másrészt a feleség lelki nagysága miatt, aki maga a szüzességnek tüköre. *(El.)*

MARIA CHRISTIERNA *(visszajön egyedül s az ablakra roskad.)* Óh ennyi magános éjszaka... A nyárból ősz lett, az ősz télre fordul s egy ifjú asszony... akinek minden éjjele magános... Óh férjem... *(zokogó hangon)* óh hogy kívánlak, kívánlak... te különös, te isteni barbár... Mivel gyógyítsalak, mivel ígézzelek, hogy jöjj, jöjj... *(kinyitja az ablakot, duhaj lárma, leomlik térdre s imádkozik, az olvasószemeket pergetve...)*

Függöny.

FORTUNÁTUS

TÖRTÉNELMI SZÍNEMŰ
HÁROM FELVONÁSBAN

SZEREPLŐK:

FORTUNÁTUS	SALAMON
DRÁGHFFY	KABOLD
DRÁGHFFYNÉ	BARTA
ÖREG DRÁGHFFYNÉ	PERZSI
DRÁGHFFY BENIGNA	VÉNASSZONY
A PRIMÁS	IRÓDEÁK
EFRAIM	HÚSZ FIATAL LEÁNY
DINA	KATONASÁG

Történik 1525-ben Budán és Pesten.

Jegyzet. Ezt a fiataalkori munkámat, amely sok-sok éven át a fiókban porosodott, e munkairtó időkben úgy adom ki, régi ügyefogyottságában; mint a gyerek a régi játékját: hátha kerül gyermek, aki kicsit így is eljátszogat vele.

Budapest, 1918. november 28.

M. ZS

ELSŐ FELVONÁS.

Fortunátus hálósobája. Gyönyörű nagy, sárga terem. Három részre tagozódik, úgy, hogy mindenik rész önálló, külön interieurt ad. Ragyogó sárga szín az uralkodó. Falak, szőnyegek, fegyverek s más díszítő alapelemek mind sárga alapszínűek. Az egész terem egy jóízű és diszkrét középkori kéjenc fényűző bünbarlangjának a képét adja. Jobb oldalon házi oltár, mögötte ágy, nagy oltárképpel, amely valamely drága szépségű primitív piktor ignotus remeke. Ez a kép egy titkos folyosó ajtaja s ha kinyílik, az oltár és a térdelőzsámoly lépcsőül szolgál előtte. A középpajtó beöblösödik s kétoldalt négyszögletes oszlopok teszik szinte fülkévé. Az ajtók igen alacsonyok és szélesek.

Efraim, Dina és Salamon alázatosan meghajolva állanak pár lépéssel a baloldali ajtó előtt. Feltűnően sokáig, egész percig maradnak görnyedten, fel sem mernek pillantani. Tudják, hogy még nincs benn Fortunátus; várják. Sötét, rótvörös köpenyekben vannak, a két öreg zsidó igen szegényes külsejű s a sárga zsidófolt lerongyolva lóg a ruhájukon. A lány vadonatúj köpenyben van, amely a földet söpri. A kámzsa fel van húzva a fejére, de a férfiak a hátukon lóg s Efraim ritka őszhajú, borzas feje, csapzott nagy szakáll, egyszerre megszerettetik ezt a melegszerű, okos, jámbor, ideges jó embert. Salamon az utakon és batyucipelésben megrokkant, megkopott öreg, nagyon ártatlan és gyámoltalan, ha haszontalanságról van szó, de ha valami üzleti észre van szükség, a szeme megcsillog s ernyedti ujjai karomszerűen megkeményednek s valami önkénytelen humorral esik rá, mint valami héja árnyéka a beszéd témájára.

DINA (hirtelen térdre esik, a másik percben már a földön hever).

EFRAIM. Dina! (Rémületében melléje roskad.) Előhim!... Elájult! Most mit tegyek vele? (Még jobban becsavarja a lányát a köpenyébe.) Salamon hamar, mondd el az ájulásról való imát, oh Uram én egész elvesztettem a fejem. (Egyre csak csavargatja a köpenyt a lányára, hogy még az arcát is betakarja.)

SALAMON (zsidóul, monoton hangon imádkozik, egy szót sem érteni belőle).

DINA (levegő után kapva feléled, sóhajt).

EFRAIM. Dina! Gyermekem! Kis lányom! No csak szedd össze magad. Ne félj. Azért nem egy gójnál vagyunk! Nem idegennél. Izráel fiánál. Snéor Sálmannál. És ha Fortunátus Imrének hívják is, azért ő mégis zsidó, és a zsidók büszkesége, a zsidók reménysége. Olyan ő, mint Eszter, aki király házában élt a többi zsidók közül. Igaz, Fortunátus Imre elhagyta apái hitét: de azért igazi zsidó ő! Minden szombaton alamizsnálkodik! és héberül írja a számadási könyveit!

DINA. Ő a legszebb férfi a világon!

EFRAIM (megzavarodik). A legszebb!... Micsoda szó ez? A legjobb! A legjobb zsidó! Meglátod, ha most belép, szeretettel ölel keblére bennünket a szegény zsidókat!

DINA. Ha belép! Atyám, ha belép, én újra elájulok, ha belép a szép Snéor!

EFRAIM (felfortyan s szokása szerint hirtelen méregbe jön). Elvette-é eszedet Isten, hogy hiábavalóságokat szólasz. Mi a szépség, az Isten küldötténél? Az csak olyan, mintha a budai hitközségről, Isten óvja, azt mondanád, hogy szebb házban lakik, mint a pozsonyi hitközség.

DINA. Oh atyám, ha éreznéd, hogy dobog a szívem, nem beszélnél ennyit. Kérdezd meg a budai zsidó asszonyokat és lányokat, nem állana-é meg a szívük kopogása, ha egyszerre csak a szép Snéor szobájában térdelnének a szőnyegen.

EFRAIM. Isten őrizz, hogy kérdeznék én ilyet tőlük. Egészen más az én tisztem: a törvény magyarázása és az elmúlt dolgoknak, meg azoknak az írásoknak megfejtése, amelyeket a zsidók a világ minden tájairól összehordanak az én kis házacskámba. És te balgatag gyermek, akit én sok rimánkodásodra azért hoztam el magammal, hogy öregségemnek gyámola légy, mert lábaim már gyöngék és szemeim már homályosak. Ha megloptad öreg atyád bizodalját és ilyen hívságos vágyak miatt jöttél velem, akkor jobb ha nem nevezed magadat Izráel leányának és Sion gyermekének.

DINA *(fájdalmasan)*. Atyám, ne szólj így velem. Hiszen tudod, hogy én csak egy kis fecsegő madár vagyok Izráelben... De lásd atyám, én mióta élek, mindig a Snéor bátyám nevével kelek és fekszem és te ezt jól tudtad és soha se mondtad, hogy ne tegyem.

EFRAIM. Bizonytal nem, mert Etel Snéor, ha elhagyta is apái hitét, azért ő mégis igazi zsidó és a zsidók büszkesége, a zsidók reménysége, mint Eszter, aki élt a király házában és első ágyasa volt a királynak...

DINA. Istenem, milyen szép itt minden! Atyám, magyarázd meg nekem, mi az, amit itt látnak szemeim?

EFRAIM. Gyermekem *(Salamon a függönyöket és szőnyeget szakértő módon tapogatja, mindennel nagyon meg van elégedve. Efraim viszont szét sem néz, csak tudós módon recitálja)* a Fortunátus háza tele van véghetetlen gazdagsággal: ékszerekkel, aranyhímzésű szövetekkel, bársonnyal, selyemmel, posztóval, pénzzel, különféle egyéb háziszerekkel és sok szerémi borral.

DINA *(gyerekes, naiv, vidám kíváncsisággal nézeget körül. Általában igen boldog és megelégedett, hogy itt lehet. Salamon halkán magyaráz valamit, de nem mer hangosan szólani)*.

DINA. Mi az a bor, atyám? *(Idegesen kacag.)*

EFRAIM *(felfortyan)*. Hallgass! Mit lármázol ilyen tiszteletreméltó helyen! Itt úgy kell viselni magad, mintha bebocsátanak a zsinagógába a függöny mögé, ahol is nem szabad az asszonyi állatoknak zavarni az emberek ájtatos imádkozását! És te itt úgy fecsegsz, úgy kérdezősködsz, mint a csecsszopók.

DINA. Atyám! Ő jön!... *(Efraimék körülnéznek s helyre állanak ijedten egymás mellé, pedig semmit sem vettek észre.)* Jön Ő és elájult megint az én tetemem! *(Fortunátus a középső ajtón belép.)*

EFRAIM. Csss! Te szerencsétlen teremtés! Hajolj le.

FORTUNÁTUS *(észre sem veszi őket s a jobb oldali ablakhoz siet, azt felrántja és kinéz rajta, de visszahúzódik, hogy kívülről meg ne lássák. Mohón figyel kifelé. Olyan pillantással, mint egy vadat látó vadászkutya, de óvatosan, mint a róka a bokor mögött)*.

KABOLD *(jön s szigorú pillantást vet a zsidókra, akik félve bujnak össze)*.

DINA *(állva maradt s szinte átszellemült arccal néz Fortunátusra. Aztán kitalálja, hogy az valami lány után néz ki az ablakon és rémült, ijedt arccal les)*.

FORTUNÁTUS *(halkan, suttogva)*. Gyere csak, gyere! Nézz ki, templomba megy!

KABOLD *(meglepetve)*. Hász ez a Drághffy uram húgja, az istenem uram, biz a Benigna kisasszony! *(Dina megtántorodik.)*

FORTUNÁTUS *(úgy beleméreg a lelkesedésbe, hogy nem figyel)*. Csitt! Ki ne mondd még egyszer!

DINA. Atyám! Ő más lány után les ki az ablakon!

EFRAIM. Mi? Te szerencsétlen! Hajolj le, hajolj le! Ostoba lány, mért hoztalak el vesztetre!
(*Dina szédelegve lehajol.*)

FORTUNÁTUS (*ebben a percben visszanéz rájuk, már mindnyájan meggörnyedve állanak*). Zsidók!... Nem haragszom!... Majd hivatlak! (*Visszafordul az ablakba s felkiált.*) Eltűnt!... Be-
ment a templomba. (*Kabold a zsidókhoz megy s kitereli őket a szobából. Efraim és Salamon*
bókok közt eldöcögnek, Dina szédülve, tántorogva megy ki, Kabold utánuk megy s mindjárt
visszajön.)

FORTUNÁTUS. Imádkozik!... Boldog Isten, kihez szól!... Ha én volnék az az isten, térden
lesném odafenn az égben! Ő be teljesíteném! (*Visszafordul s méltó nagy léptekkel végigjárja*
a szobát.)

KABOLD (*visszajön*). Jól vagyunk eccer!... Az országgyűlés fegyverben áll Rákoson, ű kelme
meg a lányok után szimatol! A magyar nemesek a Fortunátus fejét követelik, Fortunátusnak
meg a Drághffy-jányon az esze.

FORTUNÁTUS (*visszafordul az ablakból, előre jön s leül a párnás székbe*). Micsoda lány,
Kabold!... Karácsony óta ételem-italom ez! Úgy imádom ezt a szűzet, mint senkit életemben!

KABOLD. Fejünkre vakarunk még ez imádságbul.

FORTUNÁTUS (*nem hallja*). Micsoda leventéről álmodik ez! Aki forró és merész és büszke,
mint az oroszán! Aki mindent egy kockára dob, aki rablólovag, ha kell eget, földet meggázol
érte! Ó...

KABOLD. Ajjaj! Megkötik itt jámbor, koszorúdat!

FORTUNÁTUS. A szűzek szűze, ez igazi szent, sohasem fogja átlépni e küszöböt!

KABOLD. Nem elég a bátyja felesége? Majd búzádba vetik a sarlót, vigyázz! (*Az oltárképre*
mutat.) Mán nagyon szagolják, hogy itt jár hozzád Drághffyné asszonyunk!

FORTUNÁTUS. Zárd el, zárd le!... Nem kell többet az asszony! A hűgára vágyom!... De
közébe sem lehet férni a kevély Drághffyak lányának!... Sohasem fogja az a gyermek meg-
tudni, mi volt ő nekem!... Pedig tudnék az lenni, amire ő vágyik titkos álmában! Ó csak pár
pillanatig volna itt nekem, míg megkápráztat a szemem a boldogságtól, ha újra eltűnik is!...
Kabold, hozd fel nekem!

KABOLD. Óóó! Mostan tértél eszedre!

FORTUNÁTUS. Hamar, hamar, gazember! A nagy egek csinálták ki, hogy ma országgyűlés
van Rákoson! Nézz ki, üres minden utca! Senki sincs itthon Budavarában! A templom hátsó
kapuja két lépés! és egyedül eresztették, egyedül ma az oltár elé imádkozni! Az Isten jön
segítségemre és minden ördög, ha kell! Itt kell látnom őt! Itt akarok előtte fetrengeni, itt a
homlokommal verem a kőkockát és ő a sarkával rám tipor, mert így vagyok méltó rá! mert így
vagyok az, aminek ő engem látni akar! Kabold, mért nincs ötezer éves szüzességem, hogy
lássa: magtalanul tudnék elsorvadni érte.

KABOLD. Háborodott!

FORTUNÁTUS. Siess, siess! Az oltár előtt imádkozik! Lesd el, mikor kilép, ragyogóan, mint
a fellegekből a napsugár! Dobd az arcára a keleti mágus kendőjét s hozd fel nekem!

KABOLD. Iszen csak ez süljön ki világra, olyan máglyát raknak alád, égig csap a füstje!
Eszeveszett!

FORTUNÁTUS. Hadd vesszen az ész! Húszezer ősöm vétkeért akarok előtte penitenciázni!

KABOLD. Bár magadért tudnál az Isten előtt, jólélek!... Én nem fogok lányt rabolni a templom kapujából!

FORTUNÁTUS. Az oltár előtt, Kabold! Az oltár lépcsőjéről! Ez fog neki kápráztató lenni! Megérzi ő, hogy azt akarom, hogy még ott legyen a ruhájában a tömjén füstje, hajában a szenteltvíz szaga, az arcán az imádság dicsősége, mikor felserken előttem, itt a mágnásasszonyok és szolgálóleányok és mindenféle szűzetlen némberek megfertéztetett templomában! Ó tudja ő, hogy hol lesz! Minden lányos szoba tele ennek a helynek hírével, ahová csak asszonyi állatnak s csak szerelemre szabad bejutnia!

KABOLD. Kötelekbe kellene verni!

FORTUNÁTUS *(térdre esik, suttogva)*. Itt fog állani előttem, tisztán, mint a kék liliom, magasan, mint az oltári szentség Úrfelmutatáskor és látja, hogy engem megőriztenek az én vágyaim és tudja, hogy szenté tesznek engem az én bűneim! És azt fogja mondani, hogy a vétkekbe vetette az Úr az erények magvát s azok magasra nőnek, mint a temetői fű. Boldog Fortunátus!

KABOLD. A jó lélekbe, mit akarsz ennyi dajnával! Még a nénjével vége sincs, mán a húgával újra!... Há, nézz én rám! Én rám la! Én se vagyok kutya! Ember vagyok! Harminc esztendő óta vagyok asszonyra való legény! Ha kapóra jött valami cseléd, nem mondom!...

FORTUNÁTUS *(feláll, hidegen, keményen)*. Indulj! Fel kell hozni a lányt!

KABOLD. Jaj ne kívánd édes uram, nem kívánja kelmed, ha Istene van! Örüljön, hogy a másik se jön! Bezzeg arra vigyáznak most, mint a Krisztus testére húsvétba. Az öreg Drághffyné mindent tud, két hét óta kőművesekkel van tele a palota odaát, úgy keresik ennek az alagútnak a túlsó végét! mer a vénasszonyt ma megöli a kíváncsiság, hogy hun lehet titkosan átgynni a menyének ide e!

FORTUNÁTUS *(hirtelen felriad, szenvedéllyel)*. Mindjárt elvégzi az imát! Itt a keleti mágus kendője! Menj érte!

KABOLD. Nappal? én? az oltár előtt? A galagonyabokor megfog engem, poroszlókézre ad, ha megteszem!... Jaj uram, ne kívánd.

FORTUNÁTUS. Jól van. Abrakot vetek neked! Itt egy erszény arany. *(Odadobja a kis asztalra.)* Ha elhozod a leányzót, fogod a zacskót, leoldod az istállóban a hókalovat és mégy amerre látsz. De ha fel nem hozod, rögtön felkóttetlek a pincében, vagy a padláson! A legelső ágon!

KABOLD. Ne volnál csak Fortunátus!... De az ördögnek minden sikerül, mihelyt gazság! Hát csak ide azt a mágyiás kendőt!

FORTUNÁTUS. De vigyázz! Mert ha egy annyi idővel, míg az alma leesik a fájáról, tovább tartod az arcán, mint kell, a mennyeknek országába küldöd az angyalt, de én téged a pokolba, ördög fajzat!

KABOLD. Énnye, tán először van a kezembe! Hát hány jányt hoztam én már fel evvel! volt-é csak eggyel is baj?

FORTUNÁTUS. Hát az első? Nem meghalt-é?

KABOLD. Az első! A nem számít, a csak próba vót!

FORTUNÁTUS. Küldd be a zsidókat!

KABOLD. Ha most se főznek szurokba, füstölő barát leszek a paradicsomba! *(El.)*

FORTUNÁTUS. Egy marék aranyért minden országokat máglyára eladnék: egy szép lányért tengerbe hánynék minden aranyat!...

EFRAIM *(Dinával és Salamonnal bejön. Alázatosan meggörnyedve állanak meg előbbi helyükön. Dina sápadt s egészen át van alakulva, valami lázas makacsság látszik az arcán s merően nézi az elfordult Fortunátust).* Etel Snéor!...

FORTUNÁTUS *(hirtelen visszafordul s természetes hangon rászól).* Hogy mersz engem!... Nem tudod, ki vagyok! Fortunátus Imre, magyarok főura, keresztények elseje, országos alkincstartó, thesaurus regii. *(Erősen.)* Nem félsz, hogy mind tömlőre hanyattatlak! *(Találkozik a szeme a Dináéval, aki rémulten s kigyuló arccal néz rá. Elhallgat s a lányt meglepetve szemléli.)*

EFRAIM. Csak engem nagyúr, csak én vagyok hibás!... *(Észreveszi, hogy Fortunátus szigorúan nézi a lányát.)* Lányom ez kegyelmes úr, utolsó sarjam, velem kérezkedett a boldogtalan, hogy öregségem gyámola legyen, merthogy térdeim roskadtak és szemeim alig látók. Csak egy kis gerlice ő, aki a ház körül jár mellettem és a saját szavát sem érti. És az öreg Salamon: jó ember, de nézd el neki kegyelmes úr, hogy a törvényhez nem ért... És én nagyúr, én csak az öreg Efraim vagyok, akit a lélek rávitt, hogy a Szombat-utcából feljöjjön a Szentgyörgy-térre, egész a Duna felé néző várfalig... A törvényt magyarázom uram és megfejtem azokat az írásokat, amelyeket a zsidók a világ minden tája felől egybe hordanak nekem.

FORTUNÁTUS. Lányod?

EFRAIM. Lányom, uram; vesd le csuklyádat, gyermekem.

DINA *(hátraveti a kámzsát s égő szemekkel néz, aztán hogy Fortunátus megdöbbenve néz rá, lehanyatlik a feje).*

FORTUNÁTUS. Dina.. *(Melanchóliával.)* Mikor még Izráelben éltem, nekem is volt egy kis húgom, Dina...

DINA *(felnéz s szinte imádatlalt mondja).* Én vagyok uram...

FORTUNÁTUS. Igazán öreg Efraim vagy-é? vére atyámnak Efraimnak?

EFRAIM. Igen nagyúr, mi ketten vagyunk most Efraimok a budai hitközségben, - Isten tartsa meg!

FORTUNÁTUS. Efraim rabbi, a törvénytudó?

EFRAIM. Igen, nagyúr.

FORTUNÁTUS. Szólits Etelnek... Etel Snéornak...

EFRAIM. Snéor Sálmán ő!... *(Könnyesen, lelkesen, előlép.)* Az egész budai hitközség tudja, hogy mikor ama rágalmazó lépett föl, ki a zsidókat azzal akarta rágalmazni, hogy keresztény gyermeket megöltek; a vért pedig ő maga rejtette el a zsidók közt, te Snéor Sálmán, megtudván a dolgot, a királynál és előkelőknél közben jártál, míg a rágalmazót a te kezeidbe adták és te pedig a zsidóknak, kik azt megfojtották... A pénzt pedig, amit erre költöttél, mind a saját erszényedből adád vala s miután ezt cselekedted volna, minden rabbi, minden község, minden zsinagógában kihirdette, hogy aki téged hitehagyottnak nevez, az előjárók által személyén s vagyonán büntetessék!

FORTUNÁTUS. Azért jöttél-e, hogy ezeket megmondd?

EFRAIM. Nem azért gyermekem, de szívemet meglágyította a te hangod és... *(Szemét törli.)* Az egész budai hitközség, Isten védje meg, tudja, hogy Csehországban, mely királyság szintén

a magyar király uralma alatt áll, a prágai kitközségben, hol sok zsidó lakik, még több, mint Budán, dühösködnek ellenök, hogy onnét kiűzzék őket, de ám Etel Snéor Sálmán személyével ezen csapást is Izráelről elfordítsa.

FORTUNÁTUS. Ha azért jöttél, örömmel térhetsz meg, Őfelsége, a mi királyurunk, már iratja deákjaival a levelet, hogy megvédje a prágai zsidókat.

EFRAIM. Isten hosszabbítsa meg az ő napjait, az ő királyságában! Minden zsidó meghajol és földre borul ő nagysága fölségének széke előtt.

FORTUNÁTUS. Ha azért jöttél, most elmehettek.

EFRAIM. Nem azért jó fiam!... Rövid leszek, mint a talmud egy verse... Elmondom neked az én kedves jó fiamnak és az Isten által felmagasztalt kedves jó nagyuramnak, mért kellett nekem járástól elszokott lábaimat arra erőltetni, hogy a Szombat-utcából feljöjjek, fel a Szentgyörgy-térre a Duna felé néző várfalig... A felséges Mária királyné, a felséges Miksa császár leánya és Fülöp, kasztíliai király unokája papokat hozott magával Spanyolországból, akik egészen ki akarák forgatni a magyar zsidókat abból a boldog életből, amelyet a kegyes magyar királyok alatt éltek. Rövid leszek. A magyar királyok, ha egyéb országaikban kegyetlenül bántak is Izráel menekülteivel, ez országban boldog időket hagytak nekik. Így Zsigmond király, így Albert király, akit jónak és irgalmas szívűnek ismertek keresztény alattvalói: véres országot és elátkozott tartományt csinált ausztriai birodalmából, de Magyarországot meghagyta nyájas menedékül számukra. Így Mátyás király, így Lajos király Őfelsége. És miért édes fiam! Ezt kell jól megértened és ezért kellett nekem járástól elszokott lábaimmal ide vonszolni öreg testemet. Azért mert a magyar szokások szerint eleddig úgy tekintették a zsidókat, mintha nem is emberek volnának, hanem valamely birtoka a királynak, hasznos tulajdonuk, mint a méhköpek, amelyek koronként megtelnek mézzel, amit is ki lehet szedni a köpükből: így a zsidóktól a náluk meggyarapodott pénzt. És ezért olyan gondjuk van rájuk, mint csordáikra és méneseikre és engedik vala, hogy békében éljenek és szaporodjanak és jaj azoknak, akik bántani merészelik őket. És törvényeik vannak a zsidó vagyonról és a zsidótartás jogáról és a királyok csak ritkán ajándékozzák el a zsidókat és a nagyurak, ha kinek vagy egy zsidója van, megbecsüli, úgy őrzi mint a szemfényét, el nem ajándékozná, inkább nem bánja, ha csordáját elrabolják, mintha a zsidóját kifosztják. Legfeljebb a halála után testálja el, mint féltett kincsét.

FORTUNÁTUS *(sóhajtván)*. Engem is így testált el valaha Perényi Imre nádor uram egy főasszonynak! *(Dina egyre égőbb, lelkesebb tekintettel néz rá s az ő hatása alatt.)* Cudarok, gazok!

EFRAIM. Ne káromold Izráel istenét gyermekem! Megszorította derekunkat bűneinkért, de egyben oltalmat is adott választottjainak a nyomorúság földjén. Addig boldog itt a szegény zsidó, míg azt nem kezdik hirdetni, mint most a spanyol papok, hogy: »a zsidó: ember, a zsidó emberek feszítették meg a Krisztust! Ki kell pusztítani a zsidó embereket!« Kitalálták a vérvádat, ami eleddig hallatlan volt ez országban és most a királyné egyre-másra ajándékozza el a zsidók vagyonát. Sopron városában új várfalat emeltek és mivel e miatt le kellett rombolni némely keresztények házait, a királyné kárpótlásul ezeket megajándékozta a belvárosban lakó zsidók házaival és azt írta a tanácsnak, hogy a szétosztásnál érdem szerint nézzenek a keresztényekre, ki mennyit kapjon, igazságosan osszanak: »mert úgymond, az isteni törvény azt parancsolja, hogy az igazi keresztényhit híveit többre kell becsülni a zsidóknál, hogy így a hit meghezza bőséges jutalmát«.

FORTUNÁTUS. Már a király visszavette a királyné adománylevelét.

EFRAIM. Soká éljen a mi urunk, a király és az ő vére menjen át az ő maradékaiba: de Kőszeg városának a király tett hasonlatos adományt. Mikor a tavaszon a nagy bandériumot rendelte a király, a városi tanács felparancsolta a zsidókat és azt mondván, hogy nekik pénzük nincs, megparancsolta nekik, hogy adják össze a kellő pénzt az egész bandériumra, kölcsön. Mikor aztán a katonaság megnyerte a király tetszését, azzal a kéréssel ostromolták a király szívét, hogy »jutalmul nagy áldozatukért, engedje el Őfelsége mind a pénzt, amivel a város tartozik a zsidóknak, de még azonkívül a magánosoknak is legalább a zsidókamatokat!« És úgy lőn. *(Fortunátus lehajtott fővel elfordul és elsétál az ablakig, ahol egyszerre kinéz s elfelejti az egész dolgot, eszébe jut a másik ügye.)* És ki fogja csak krónikába is tenni bár, hogy »ezen időkben a zsidók állították a saját pénzükön az országos bandériumok legfőbb részét a haza védelmére«.

FORTUNÁTUS. Mit akarsz.

EFRAIM. Szorgalmatosan kell ó gyermekem tanítani a régi igazságot! Csak hadd nézzenek minket, hadd nézzenek jószáguknak, hogy élhessünk mint emberek, ne kiáltsanak ki embereknek, hogy sirva kelljen bujdosnunk e siralom völgyében, mint az üldözött vadaknak!

FORTUNÁTUS. És te Dina, Dinácska, - te is azt mondod?

DINA. Én?... Inkább legyenek üldözött ellenség az Isten földjén, mint megtűrt háziállat! Szégyen, szégyen Izráelre, átok és gyalázat, hogy Góg és Mágóg fiainak jármába hajtotta fejét!

EFRAIM *(felcsattan)*. Ostoba lúd gágogása! Micsoda szók ezek? Ezért hoztalak-e magammal, hogy lerontsd, amit az értelmes öregség épít?

DINA. Vér és hulla és pusztítás jöjjön sanyargatóinkra, hogy naponként és szünet nélkül lássuk! *(Ledobja magáról a csuhát és lángszínű selyemruhában áll.)*

EFRAIM. Micsoda ruha ez? Nem tudod-e a parancsot, hogy milyen ruhát szabad felvenni egy zsidónőnek!

FORTUNÁTUS. Csodálatos tűz minden szavad! Oh szépség, oh imádandó gyönyörűség! Honnan az egeből szállottál alá!

EFRAIM. Az én lányom ő, uram!

FORTUNÁTUS. A nagy isten khérubimja!

EFRAIM. Az én lányom, ha mondom! Én nemzettem ezt késő aggkoromban Rákhellel, a zsidók kántorának leányával.

FORTUNÁTUS *(nagy izgalommal; éhesen szemléli)*. Mit tudod te öreg Efraim, ki ő? A női nem dicsősége! Istennek földi angyala! És micsoda ábrándjai lehetnek az igazi férfiról!... *(Lángol.)* Én mondom neked, hogy soha sem láttam asszonyi állatot, akiben ekkora lélek lakozott volna! Micsoda termet és minő tekintet! Leány, a te szépséged megállítja a napot és a te hangod megszelídíti az óceánt!

EFRAIM. Örjögők! Máglyára akarjátok-e hurcoltatni a szent nép ezreit és tízezreit!

DINA. Övezze magát fegyverrel, aki soha fegyvert sem látott és gyermekek verjék meg az erős férfiakat, mert itt áll felettünk az Úr, aki erős és bosszúálló és az ő neve előtt leomlanak Jérikhó falai!

EFRAIM. Semmit sem tud, semmit sem tud és ez akar-e profétálni! Egy ígét is tud-e a bibliában, amint írva vagyon és a Judithok sarkába akar ez hágni? Oh jaj, oh jaj, oh ezer jaj árva fejemre, hogy hagytam meglopattatni magamat a lopótól és megcsalattatni az álnoktól. Ne higgy neki, édes fiam, ne higgy neki. Csak alakot tesz magából, mert tetszeni akar neked.

Nem az istent szereti ez, csak téged! (*Hirtelen nagy ötlete támad, félig súsuga.*) A vére kergeti! a bűnös vére! az szabadítja fel a nyelvét szóra, hogy szemedet magára fordítsa. Hiszen mióta él, mindig a neveddel kél és a neveddel fekszik. De a gonosz, vesztébe rohan! Odadobom neked! (*Sírósan.*) Mit bánom én, tedd utolsóbbá a szemétnél! Töltsd be kívánságát! Aztán megfojtom! mert az én vérem ő, az én ágyékomnak sarja! és az enyém, mint ez a rongy, ez a ruha, mint az ebem, a csirkém! Ó jaj, jaj nekem, vénnek, hogy házamnak csirkéje gyűjt eleven szemet a fejemre!... Aztán, ha a véred lehült, ha majd elmúlik a szemedről ez a gőz, ez a pára, majd meggyőzlek Sneor, hogy a népre csak a hasznos igazságokat szabad kibocsátani! Csak azt az igazságot kell a népnek prédikálni, amely hasznos Izráelnek! (*Elmegy Salamonnal.*) Amely Izráelnek hasznos! (*El.*)

FORTUNÁTUS (*kevés szünet után mohón odasiet, Dinához, aki szédelegve áll*). Dinácskám, gyermekem, igaz-e amit öreg atyád beszél? Oh szépek szépe, csodálatos leány! Megkötöztél szemed kárbunkulusának sugaraival. Lábad elé varázsoltál és soha sem fogok bájolásod elől menekülni. Ó te szépség királynője, fölötte mindennek, amit eddig elképzelni bírtam! Csak Izráelben támad ilyen csoda! Igaz, igaz, minden szó igaz, amit agg atyád ejtett!

DINA. Ó Sálmán Etel Snéor, én bátyám! Megloptam atyám bizodalját és megcsaltam szemeit miattad! Szívszorulással jöttem hozzád, mert el kellett jönnöm, mert ha el nem jövök, meghaltam volna. Csecsemőkorom óta, igaz! a te neveddel táplálkoztam és a te híreddel oltom szomjamat. Oly erős a kívánczóság utánad a szívemben, hogy imént míg meggörnyedetten vártunk, fejembe rohant minden vérem és arccal estem le a szőnyegbe, amelyet a te lábaid taposnak.

FORTUNÁTUS (*a párnás székhez vezeti s leülteti*). Nos és kiábrándultál-e, hogy megláttad a te szegény bátyádat?

DINA. Hogy lehetne az? Ha láttalak volna rúttnak vagy öregnek, vagy akármilyennek, amilyen idegen képet csak visel ember, mégis az én bátyám lennél, akit én szeretek olthatatlanul! (*Nem néz rá.*) De te hatalmasabb vagy, mint amilyennek a fecsegők dicsőítenek a zsidó-utcában, okosabb, mint a bölcsek mondogatják felőled nagy szakállukba a zsinagóga tornácán. És szebb vagy, mint a lenyírt hajú zsidó asszonyok pletykában emlegetik együtt, mikor titkos kamrájukban viselik a drága ruhákat és ragyogó kőönttyüket, amelyeket zálogban bírnak a mágnás asszonyoktól.

FORTUNÁTUS. Oh, te édes nyelvű boszorkány.

DINA. Olyan vagy, amilyennek reméltelek. Tetőtől-talpig aranyból és acélból. Te erős és bátor és dicső! Te Sámson és Dávid és Salamon és Absolon! Te minden zsidók vezére, titkos messiás!

FORTUNÁTUS. Nézd Dina e kezeket; fejérek, mint a hó. Pedig több vér szennyezte, mint Jeruzsálem falát. Nézd az arcom, vidám és mosolygó, pedig több átok vágódott bele, mint amennyi szél a boszorkány éjfélén. Nézz bele a szívembe: több lelkivád marcangolhatná, mint a keresztények poklának minden fetrengőjét. Dinácska: egy nagy talizmán véd engemet! tehetek akármit, minden lepattan rólam: megvéd engem az én *hitem*. És Dinám, úgy ragaszkodom a zsidósághoz, mint a mentsváramhoz; azok a szombati alamizsnák mentenek meg, azok a péntek esti imák, azok a titkos böjtölések és azok a zsidó betűk, amelyek naponta emlékeztetnek a választott népre. És ha egyszer haláloamat érzem, akkor Dina, zsidó papok vegyenek körül és én szívbeli töredelemmel térek vissza Izráel ölébe, hogy eljussak Ábrahám kebelébe.

DINA. Az nem elég Snéor! Le az álarccal!... Soha én a mai napig nem hallottam ezekről a dolgokról! Élttem, mint a galamb a kalickában, aki nem tudja a rabságát... De most, hogy titeket, erős férfiakat hallottalak alkudozni!... Oh, mért nem vagyok én erős férfi, hogy kivonjam a szablyát a hüvelyből és tüzet ontsak az elnyomók házára!

FORTUNÁTUS. Oh te szépség, te drágaság. Milyen boldog ember is vagyok én, hogy ilyen kincsel ajándékozott meg az Úr, a szombati alamizsnáért... *(Belép Kabold.)* Ah! *(Felugrik s odasiet.)* Mi az?

KABOLD. Baj, baj! Ebbe a szempillantásban toppant be a kapun maga az öreg Drághffy. Nem volt hűsz lépésem, hogy előtte belopjam a hugát.

FORTUNÁTUS. Megláttak-e?

KABOLD. Úgy ment, mint a karikacsapás!

FORTUNÁTUS. Menj Drághffy elé, én is megyek. Be ne lépjen ide! Hol a leány?

KABOLD. A még alszik, a kerek házban maga. *(Felveszi az erszényt.)*

FORTUNÁTUS. Ember egy hajaszálát meg ne érintse!...

KABOLD. Mán én felőlem mindenki ott jöhet-mehet, ahun akar. Isten áldjon kapufélfa! *(El.)*

FORTUNÁTUS. Dinám, most menj atyádhoz el, országos főúr jött hozzám. Várj reám.

DINA *(félve, féltve)*. Várok reád! Izráel leányai tűrni, várni, jól megtanultanak!

FORTUNÁTUS. Így mennél-e el? Dina! Egy csókot!

DINA. Ha tudnám, hogy csókommal lángragyujtalak! úgy csapnék le érintetlen ajkammal reád, mint az Úr tüze a fenyőszálra.

FORTUNÁTUS *(szenvetlenséggel átkapja s lázasan csókolja)*. Nincs több igazi tűz, csak Izráel leányainak ajkán! *(Dinát átvezeti azon a bal ajtón, amelyen Efraimék kimentek, aztán gyorsan visszajön s a középajtót el akarja zárni. Abban a percben felnyílik az ajtó s belép rajta Drághffy.)* A nagy házba nagyuram, a méltó helyre a méltóságos vendégek. Ez csak kis zúg. Háló házam.

DRÁGHFFY. Táguljon kegyelmed!... Csak semmi cerimónia. Jobb a kis zúg, ahol te is szívesen marakodsz... otthon vagy, én is... Áá! *(Meglepetve körülnéz.)* Csupa aranyház, királynék ágyasháza ez?!

FORTUNÁTUS. Perényi Imre nádor, Isten nyugtassa, jó keresztapám, ő testálta szegény szolgájára!

DRÁGHFFY. Úgy! Perényi! Hm. Az mindenkinek nagy ajándokot hagyott, mi? Kiszikkadt vén odvas fa; *(Jár-kél s közben beszél, figyel.)* meghagyta hány deák énekeljen felette, hány hajdú, milyen ruhában álljon őrséget körülötte, hány vénasszony sirassa, ki kísérje!... A király, a primás, a nádor, sorra; főurak, kókusok és meghagyta, ki mennyi pénzt kapjon, ha gyalog megy utána a temető kapujáig! Ha?... Mindenki ott volt. Kacagtam rajtuk! Kutyák, mennek szagolni a koncot! Vén kujon, Perényi maga is kacagott valahonnan alulról, hogy megtisztelték a pénziért! jeles egy temetés! Soká megmarad annak a híre! hát te ezt a házat kaptad, mi? ezt a szobát, hisz ez csupa arany! találkahely! asszonyok járnak ide! hallottam bizony, vén Perényi titkos folyosókat vágatott bele. A szomszéd palotába szógáll! Átmegy a Duna alatt is! Mi? Hát mit adtál érte?

FORTUNÁTUS. Én fizettem ki a pénzbeli donációkat.

DRÁGHFFY *(megtorpan)*. Mi?... a tízezreket, a királynak? meg a többinek?...

FORTUNÁTUS. Mindent uram!...

DRÁGHFFY. Úgy! Drágán vetted! mi! Ki is akarod használni?

FORTUNÁTUS. Ahogy egy házat lehet uram.

DRÁGHFFY. Csudállottam is. Vén dög Perényinek soha egy dénárja is nem csörgött az iszákba... Miféle szék ez itt?! Hány csatában törték össze a csontját, aki ilyet kifundált! Világyomorékoknak való?

FORTUNÁTUS. Jó abban ülni, próbálja meg kegyelmed!

DRÁGHFFY *(dühöngve)*. Nem vagyok én égi nyavalyás! Az asszonyomat ki is verném a házból, ha ilyenbe ülne! Az öregapám apja még oláh volt a Retyezáton, sose hált életében egyszer is fedél alatt. Az anyja is ott kölkezte az erdőn egy makkfa tövében, mint a többi medve a boccsát. De marokkal fojtotta meg a toportyánt, ököllel verte agyon a mackót! Az öregapám is többet volt csatában, mint házban, hanem a kecskepásztor fia több földet szerzett, mint amennyit az apja életében bejárt. Engem az apám lófarkára akart köttetni, mikor az anyámtól paplant kértem! Az én házamba nem piszkított sárgát Perényi, nem is fog! Micsoda rongyok ezek! *(Letépi a szétszórja a szobában a párnákat.)*

FORTUNÁTUS. Némbereknek kellemetes!

DRÁGHFFY. Ha! Az ágyasházadba hát némbereket eresztasz? megvallod nyilván! Rongyokkal rakod, cifrákkal cifrítod! cafráknak! Soha férfiember hálózataiba asszonyi fajzatot be ne eresszen. Hálj a fegyvereddel, csatlósoddal, vadászebeddel! Asszonnyal soha!

FORTUNÁTUS. Ha ráéhezek!

DRÁGHFFY. Akkor keresd meg. Améket elől kapod, vedd el, mint kakas a tyúkot. Osztán rúgd fel, hagyd ott! *(Beleül a letépett székbe, másat gondol.)* Mi van azokban a pergametekben, akikben ígértél.

FORTUNÁTUS. Minden írás megvan. Itt a fiókban.

DRÁGHFFY *(újra kitör)*. Hozzád kényes perszónák járnak, már nem lehet várni semmit belőled. A fal fejr legyen, a medvebőr fekete, a fegyver acél. Eladtad a velencések ajándékait, akit rád bízta?

FORTUNÁTUS. El bizony; mindent uram, pedig jó szerencsével. Kitudtam a velencésektől, hogy ők azokat a szőnyegeteket, amelyeket kiköveteltél tőlük a közbenjárásodért, darabját 180 arany forintot vették. Eladtam a nyolc szőnyeget az egri püspöknek, meg az aurániai perjelnek egyet-egyet kétszázötven aranyon.

DRÁGHFFY. Az egri püspök, a zsobrák, a dupláját fogja venni értük.

FORTUNÁTUS. Így is elég. Négyezer aranyat kaptam értük. Meg vagy elégedve velem?

DRÁGHFFY. Hol az a négyezer arany? Rakd ládikába, küldd a palotámba. De megszámlatom!...

FORTUNÁTUS. Csak számoldtasd nagyúr, tudod-e, hogy hét aranyat ígértél egyér, egyér nekem, a szőnyegekér, ha eladom. Ötvenhat aranyat leveszek belőle.

DRÁGHFFY. Ötven arany! Te pióca!

FORTUNÁTUS. Ötvenhat! Nyolcszor hét ötvenhat, uram!

DRÁGHFFY. Nem igaz! meg akarsz csalni, mint a múltkor, mikor elpotyáztad nekem az erdődi szerzést!

FORTUNÁTUS. Igazán mondom, avval se csaltalak meg. Máskülönben hiszen kegyelmed ingyér kapta: a csatlósai rablották a lebergi vásárosoktól.

DRÁGHFFY (*kardjára üt*). Fegyverrel szereztem! Igaz jussom volt! De ha most is megcsalsz, meglekelem az agyad! Huszonöt arany se jár azért a nyolc rongy pokrócért.

FORTUNÁTUS. Ötvenhat uram. Hétszer nyolc ötvenhat.

DRÁGHFFY. Megállj, mert kiszámolom, ha hazudsz, jobb, ha előre mérget veszel. (*Kinyújtja a kezét, mind a két tenyerét s kifeszíti mind a tíz ujját.*) Nyolc rongy (*A balkezén bezár három ujját.*) hét-hét arany. (*A jobb kezén bezár két ujját s pihen.*) Na. Két-három, az éppen hat. Mi?

FORTUNÁTUS. Kétszer három hat, uram!

DRÁGHFFY. Hat, (*Sorra kinyitja a két kezén a lezárt ujjait egyenként s számol.*) tizenhat, huszonhat, harminchat, negyvenhat, ötvenhat. (*Elképped.*) Ötvenhat. (*Felnevet.*) Haha! látod, hogy rajta tudlak kapni, ha akarlak, kiszámítok én a tíz újjamon mindent! Nem csak ti tudtok számolni, mi?... Hehehe! Na, legyen a tied száz arany, amért most az egyszer becsületes voltál. El ne felejtsd, kivel van dolgod! Drághffyval, aki tud jutalmazni, de bosszút is tud állani! (*Vadul.*) Kegyetlen bosszút, embertelen bosszút! Rögtön rakasd össze nekem a pénzt.

FORTUNÁTUS (*kikiált*). Deák! Rakj össze egy perzsaládikóba 3844 aranyat? (*Deák bejön.*)

DRÁGHFFY. Mennyit?

FORTUNÁTUS. Rakj össze négyezer aranyat, jól megérts. Akkor vegyél ki belőle százat, mert azt nekem adta a kegyelmes úr, akkor vegyél ki belőle még ötvenhatot, mert az az enyém juss szerint.

DRÁGHFFY. Aj, te nyúzó, hát csak nem engedi el a magáét. No, vegyél ki magadnak is egyet! (*Elsétál balra.*)

FORTUNÁTUS (*halkan*). Csak háromezret pakolj be... csak kétezret! (*Hangosan.*) De ami a mienk, azt el ne felejtsd kivenni! (*Deák el.*)

DRÁGHFFY. Jó, jó, kössenek fel, nehéz élet, mióta ez az új világ beütött. Azelőtt csak az volt a törvény, hasítsd ketté derékig. De ma kicsit ér, ha csak annyit tud az ember. Ma pénzt kell keríteni, ma zsidókkal, izmaelitákkal, örményekkel kell az embernek alkudozni, pedig ott sose lehet tudni, mikor csálnak meg.

FORTUNÁTUS. Én sose merném megpróbálni.

DRÁGHFFY. Nem is komendálnám!... Hát amaz fundált írások már hol vannak?

FORTUNÁTUS (*felnyit egy ládát*). Minden készen van. Itt van egy vallástételről való privilégiumlevél, az egi káptalan pecségi alatt, hogy Péter püspök és Rozgonyi István fiával Jánossal egyetemben, kötést tettek volt. Zecséni jusson birhatja Hadadi Pál földjeit. (*Mást vesz elő.*) Item, egy nyitott privilégium, az egi káptalan pecségi alatt és Ulászló királynak öregbik pecségi alatt kit az Garai urak ellen az Drágh fiai nevére csináltattam, az Abon nevű jószágáról. (*Mást vesz elő.*) Item, más privilégium Wladislaus királynak kisebb pecségi alatt, kiben fél sasfő vagyon, mintha ezt a király engedte volna, hogyha az Tamás fiainak Lászlónak és Hendrichnek magvok szakadna, tehát mind örökös s mind pedig lelemény jószáguk szállna a Drághffy János fiaira.

DRÁGHFFY. Jól van fiam, ezt jól csináltad. László már fiak nélkül meghalt, a Hendricknek vagyon ugyan két fia, de szárazbetegség van a mellükben. De mi lesz az én Debrő Imre szolgálammal?

FORTUNÁTUS. Csináltattam egy grácialevelet, azon Wladislav király pecségi alatt, kiben kettős sasfő vagyon, hogy ő Debrő Imre fejének és jószágának megkegyelmezett volna.

DRÁGHFFY. Lámcsake, milyen kicsi az egész. Elővesz az ember egy kis pergamentet és azt írja rá, amit kell. Járjon utána, akinek jól esik. Ezeket jó helyre teszem, igazán megbecsülöm. Csak még azt szeretném megérni, hogy ország bírója legyek. Akkor osztán nem félek senkitől is. Na. *(Elrakja.)*

ÍRÓDEÁK *(jön, hozza a kis perzsaformájú ládikát).*

DRÁGHFFY. Jól van szógám, meg van-e olvasva. *(Íródeák meghajlik.)*

FORTUNÁTUS. Mindjárt itt utána is számoljuk egyesével.

DRÁGHFFY. Hadd el! Kivetted-é a száz aranyat belőle. *(Íródeák meghajlik.)* Hát magadnak az egyet? *(Deák boldogan mosolyogva int.)* Hé, látom az orrodrol, hogy kettőt loptál! de igen, akasztófa ága. Hazudsz, de megolvastatom! ha egy is hibázik, karóba huzatlak! Gazdádval együtt! *(Nevet. Íródeák ijedten hátrál s el.)* Keményen kell bánni ezekkel a cudarokkal, mert a szemét is kilopják az embernek. Na már osztzkodjunk. Sok helye van ennek! *(Belemarkol a pénzbe s szórja, mint a homokot, egy marékkal kiemel.)* Ezt meg kell adni az érseknek, mert sose adja ki a hét parasztomat, pedig igen jeles szekérmívelő mesterek. *(Jobb zsebébe teszi.)* Ezt a pápai legátusnak adom, hogy sürgesse már a római nagy papnál a feloldozásomat, amért egyszer dühömben mind elvertem az erdői papokat, hogy nem bírták elimádkozni a szőlőmről a jégverést. *(Balzsebébe teszi.)* Ezt meg fizetem a budai zsidóknak. Nem, az ebek várjanak ebek harmincadára, inkább megveszem rajta az Avast. Egy marék pénzért ide kell adniok a Móric-fiaknak, úgy se érnek vele semmit, csak medve lakja, meg oláj; ha nem adják ide, Marótra viszem a bandériumot! De akkor szorulnak!... A többit már ki kell hányni a katonák fizetésére, mert tegnap is megfenyegettek, hogy felégetik a pesti kastélyomat. Hej, keserves világ ez a mai, nagy a drágaság, hajdanába az egész fekete sereg nem került annyiba, mint ma egy rossz bandérium.

FORTUNÁTUS. De remélem uram, Drághffy bátyám, velem meg vagy elégedve.

DRÁGHFFY *(élesen, szúrósan ránéz).* Meg. A sok írásért én is mutatok egyet. Egy jó priviligomlevelet. *(Kiveszi a zsebéből s elébe tartja Fortunátusnak, de úgy, hogy az nem veheti el, csak úgy olvashatja.)*

FORTUNÁTUS *(olvassa).* Mi, II. Lajos, Isten kegyelméből Magyar-, Cseh... királya... ezennel adjuk tudtára mindenknek, akiket illet, hogy Imrét, alkincstárnokunkat, akit Fortunátusnak, avagy Szerencsésnek neveznek, sokrendbéli hűtlensége... Mi ez uram!...

DRÁGHFFY. Olvasd, csak olvasd!

FORTUNÁTUS. Rendeink kívánságára máglyahalálra ítéltük... Uram! miféle tréfákkal mulat te kegyelmed!

DRÁGHFFY *(vad arccal feláll).* Addig vezettek pórázon, míg hagyom! A pénzed már itt van! Az írásokat megcsináltad! Semmi szükségem rád tovább! *(Rárivall.)* Ne hazudj cudar! Térdre nekem! Hányszor volt itt a feleségem! Máglyán égsz zsidó!

FORTUNÁTUS *(egy pillanat néma rémület után).* Mért mondasz zsidónak! Mi közöm bennük!

DRÁGHFFY. A Rákoson a rendek! Semmi kedvesebbet nem viszek nekik, mint a fejedet! Országbíró leszek, két nap se telik! Bőrödből szabatom új kutyabőrömet! Nézz ki! Katonák a ház körül! Egér legyél, ha ki akarsz szökni! *(Fortunátus az ablakhoz rohan.)* Hahá, zsidó!

FORTUNÁTUS. Ennyibe veszed, amit neked használék?

DRÁGHFFY. Ennyibe se! Vadászok a sólyommal, de ha a bóbás galambokat kerülgeti, torkát tekerem. Itt járt az asszony! Tegnap elárulta magát! Erről a párnás székről beszélt! Erről a sárga házról! Napestig itt maradsz, addig megkapom a rókalyukat! Addig nem bánom, híjd ide a cafra dög szeretődöt! Az én feleségemet! Ha, ha!... Van egy szűz hugom zsidó, tegyél csudát, hozd ide magadnak! Azt is neked adom! Estig itt mulathatsz vele. De mikor a nap lemenőre hajlik, ha meg nem lesz a dög Perényi titkos útja, a méken Ujlaki Lőrincnéhez járt, akkor is itt leszek érted!... Nem vagyok Ujlaki Lőrinc! Te se vagy Perényi, zsidó! Addigra megrakatom a máglyát frissen vágott fából, hogy tovább füstöljön! *(El.)*

FORTUNÁTUS *(percekig tétován áll, aztán felnevet)*. Szűz hugod van oláh!... Igyuk ki hát az utolsó kupát! Amit az élet ad!

KABOLD *(igen félszegen, gyáván, kishitűen jön)*. Itt vagyok uram. Hogy gondoltál olyat, hogy én megszökjek! Igaz, hogy az erszényt azt elvettem, de csak nem hagylak itt, mikor baj van!

FORTUNÁTUS. Aha, gazember, szökni akartál, de körül van a palota katonával, mi?... Nem baj fiam hozd be a lányt!

KABOLD. A lányt? Az istenuccse. Aztat el is felejtettem! No uram, ha aládguytják a pokolba a kemencét, te még azt se bánod, ha egy tucat jány lesz melletted!

FORTUNÁTUS. Csak egy legyen Kabold. Egy, e közül a kettő közül!... Fegyverre mind! Olcsón nem adjuk el magunkat! Haha! Azt hittem egész életemben, hogy dúskálok a szépségben! És az utolsó órámban kell megtalálni a legkülömb kettőt a föld minden lánya közül! *(Zaj, karcogás hallatszik az oltárképről.)*

KABOLD. Asszony!

FORTUNÁTUS. Hadd jöjjön Kabold! Most kell! Most alig várja a vérem! Jó szerencsét Drághffy uram! Mint nekem van! Szerentsés Imrének!... Most menj, ezzel ha végzek, hozd a lányt!

DRÁGHFFYNÉ *(az oltárkép helyén megjelenik, ékes fűzőld selyemruhában. Kabold el)*. Szolgám! Rabom!

FORTUNÁTUS. Ó nagyasszony! Minden asszonyok legbátrabbja!

DRÁGHFFYNÉ. Legbolondabbja! *(Leszáll.)*

FORTUNÁTUS. Én vagyok a te bolondod nagyasszonyom! Tíz napja nem láttalak!

DRÁGHFFYNÉ *(szenvedélyesen)*. Tíz napja? Hát számolod? Az ország a Rákoson a félzsidó fejét követeli és te a tíz napokat számolod? *(Szenvedélyesen símogatja az arcát.)*

FORTUNÁTUS *(lihegő szenvedéllyel öleli át, magához szorítja s úgy csókolja, szinte vér serked a csókja után. Az asszony elkábul s engedi, hogy Fortunátus a pamlagra vigye s tűri az egyre szenvedélyesebb szerelmet. Fortunátus végig-végig csókolja, az asszony végül átöleli a férfi fejét, majd megfojtja nagy gerjedelmében, aztán eltaszítja s kielégítetlen lankadtan dől vissza)*. Ó csudálatos drága kincs! Minden asszonyok legvirága!

DRÁGHFFYNÉ (*halkan*). Olyan könnyű vagyok... ha a réti szél itt érne, felkapna, mint a rózsalevét...

FORTUNÁTUS (*előtte ül a földön*). Az hozott el szegény, alázatos szolgádhoz, a réti szél, a szánsalom szele... ennyi veszély között.

DRÁGHFFYNÉ. Boldog veszélyek, boldogtalan irigyek: százszorosra fokozzák a gyönyt!

FORTUNÁTUS. Ha ma sem jöttél volna el asszonyom, el kellett volna égnem az utánad való lángolásban.

DRÁGHFFYNÉ. Ha ezer ördög, ezer lángpallossal állja utamat, pedig tízezen őriztek odaát! Nem tudod-e, hogy ma el kellett jönnöm! Mi van ma?

FORTUNÁTUS. A boldogság napja, hogy itt vagy.

DRÁGHFFYNÉ. Háládatlan szolga! Megérdemelnéd, hogy poroszlók kezére vesselek!... (*Gyöngéden megveregeti az arcát, aztán torkon kapja szerelmes dühvel.*) Ma öt éve kaptalak ajándokul Perényi bátyámtól.

FORTUNÁTUS. Ah!

DRÁGHFFYNÉ. Még életében hányszor mondta: Fiacskám, kicsim, ha kikíséred síromig a koporsómat, rád testálom a zsidómat. (*Nevet.*) Hogy kacagtam rajta! Mire az nekem! Hát azt mondja, ha megharagít az urad, ötet vesszőztesd meg! Akkor, szólék, hamar vége lesz, sose hagyják abba a vesszőzést, mert az uram mindig haragít. Jól van, azt mondja: ha haragít az urad; vele vigasztaltatod meg magad! A sarkamig pirultam! Egy zsidóval?!

FORTUNÁTUS (*mélabúsan*). Nagyon kegyes vagy asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Ó te habajgós! Van panaszkod? Hát nem fogadtam el a testálást? nem gyalogoltam ki a temetőig. Mindenki nevetett rajtam: egy zsidóért!

FORTUNÁTUS. Már akkor nem voltam zsidó.

DRÁGHFFYNÉ. Ó te becsutelen, te szerelem-mester: előttem tagadod? (*Hátraveti magát a szűnet.*) Mintha holtbetegen feküdnék szerelem-lázban... Örült... alig beléptem, már összetört!

FORTUNÁTUS. Ki tudja, lesz-e rá később időnk! Hamar szedd le a virágot... hamar csókold meg az asszonyt! Mert jön az ura! S akkor a szolgát kilöki!

DRÁGHFFYNÉ. Úgy szeretném ezt a sárga szobát! Ezt a sok szépet, szőnyegek, függönyök, csillogó holmik... kitől tanultad?... Úgy tele van a lelkem színes emlékekkel... csordultig vagyok a boldogsággal... És én négy évig nem is gondoltam rá, mim vagyok, micsoda kincsem énnekem! Éltam a bánatban, úsztam a könnyekben, többet sírtam, mint ettem, többet szenvedtem, mint szerettem. Ma egy éve Imre apám requiemjén eszembe jutottál. Megemlékeztem rólad s elembe hivatlak... Hogy állottal ott a fehér arcoddal, a sötét, kerek, lantornás ablakok homályán, mint egy szűz leányzó... csinosan és ügyetlenül, alázatosan és merészen... Megkívántam, hogy megérints s mikor csókra eresztettem a kezem, ilyen nagy dalia, olyan puhán ejtettél csókot rá, úgy csippentettél csöpp csókot reá, hogy végigbirizgelt a testemen, mintha egy méh hullat vala mézhabot a szívemre... El voltam álmélkodva s a szívem lassan megindult, mint tavasszal, ha kienged a patak...

FORTUNÁTUS. Oh asszonyom...

DRÁGHFFYNÉ (*szelíden betakarja a száját*). Ssss Hallgass! Szót se! A te dolgod ma nem beszélni... (*Két tenyérbe fogja az arcát.*) Oh, mennyit legyezgetted már sok édes szóval a szívemet, ma én hadd beszéljek... Hogy megkérdeztem: mi hasznodat vehetném jó szolgám? Ha

már tulajdonom lettél, mi hasznodat vegyem?... Az aranyfüggőm díszemre, a nyerges paripám örömömre, a mívés jobbágyom hasznomra vagynak: te mire lehetsz?... »Boldogságodra asszonyom!« - s mondád: boldogságodra asszonyom! (*Felugrik, kacag, tapsol.*) Hogy csillogott gyáva szemed, az a te két ravasz, gonosz szemed, ez a szerelmes, jó bolond, ez a tébolyult két szemed! És én egyszerre jókedvemben voltam és engedtem, hogy álnokságod betúrja a nyilat fájdalmas lelkembe s mérgezett cseppekkel gyógyítsa be: »minden birtokodnak azt a hasznát vedd, - mondtad és dideregtél a bátorságodtól - igen, én tudom, hogy reszkettél, mint a kis eb, - mindenednek azt a hasznát vedd, amire való! Én a szerelemre vagyok teremtve!«... Nyomorult! Nyomorult! Nyomorult! Jó percben találtad ki, mi kell nekem! Alázatos rabszolga szerelme aranytálcán! Mikor én olyan megtörött, kötélbe vert rabja voltam egy vadállat testiességének. Oh te tudtad, mi a hű szolga dolga. Jó percben kínáltad a forrásvizet szomjanhaló úrnődnek! Percekig nem bírtam a felháborodást, a gőgöt, a fagyot: a tied lettem. Mit, mondtam: igaza van a zsidónak! Igaza van a zsidónak!

FORTUNÁTUS. Csalódtál bennem asszonyom?! Nem jól szolgáltalak ki?

DRÁGHFFYNÉ. Jer közelebb! Még! Még!... (*Az arcát simogatja s egyszerre magához öleli.*) Te kalmár! Elvesztettem már az eszem! Úgy bánok veled, mintha valaki volnál nekem. Nem itt vagyok-é, te alattvaló, te édes semmi lény!... Ah, de hát felér-e a te szerelmi szolgálataiddal az ételek és italok özönje, a ruhák és ékszerek, a vadászatok és társaságok minden fergetege! Ha a szemed rám vetted nem szebb-e minden kárbunkulusnál; ha szíved szívemen ver, nem áhítatosabb-e a templom malasztjánál! Jó szolgálom vagy és lelkemnek hűséges rabja! És mind kipótolod, amit az élet elrablott előlem. Elfeleltetted az átkozott férj durvaságait, a mondhatatlan gaz vadállat morgását. Meg kellett volna már halnom a rémülettől, hogyha téged nem kaplak vigaszomra! El kellett volna epednem örökösen, ismeretlen örömek, vigadozó gyönyörűségek után sóhajtván a tömlöcsős éjszakákban. Új életre virágoztattad a meghidegült tetemet s a szívem kiszáradt ágát rózsák özönével borítottad. Szomjú lelkem soha nem kapott eladdig harmat csöppjét is a száraz délszakokon, tőled jöttek a meleg esők s a fűzsendítő lágy árvizek. Virágos kert gyarapult a kopasz kősziklán és oh boldoggá tettél, a szerelem szerszámaival te hűséges cselédem, te jó szolgálom. (*Elérzékenyedve sírva fakad.*) És most utoljára vagyok veled, utolszor használom fel szerelmi szolgálataidat, ostromolnak a csákányok s omlik, romlik végvárunk végbástyája. Oh jaj, jaj, megérnem végét boldogságom idejének! S tudni, hogy élek azontúl mint eleven halott... Élni lehet annak, ki nem tehet másként, de nekem már, aki ismerem a gyönyör telijét!... Jaj nekem úgy élni, mint az ágyon szikkadt apácának.

FORTUNÁTUS. Óh édes asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Ne sírj és ne vigasztalj! Minden hiábavaló!.. Még csókot egyszer és mondd meg mivel fizesselek ki! Na, ne riadozz, bolond, hisz nem társam vagy! Szolgálom! Szolgálom! Kiszolgáló emberem! Bátran beszélj! Bármit beteljesítek! Szólok a királynénak, halálos ítéletet feloldatok, vagy adományt, vagy mit tudom én; mi kell?! Hivatal, bérlet, kincstári megbízás, bányák, másnak a vagyona, vagy...

FORTUNÁTUS. Egy csókod még!

DRÁGHFFYNÉ. Bolond, bolond! (*Hevesen fetrengve csókolóznak.*)

FORTUNÁTUS (*kiszakítja magát s feláll*). És most menj asszonyom, férjed itt volt, elhozta halálos ítéletem. Az utca tele van fegyveres népével. Tudd meg, hogy a legfőbb boldogságot tetted, amit ember tehet: a halálraítéltnek édessé tetted a halált!

DRÁGHFFYNÉ (*felszökik*). Őrjöngő! (*Tétovázik, aztán az ablakhoz siet, kinéz, elsikolt.*) Barta! anyámasszony csatlósa áll az élükön.

FORTUNÁTUS *(utána ugrik s visszakapja az ablakból)*. El, el innen. Ezer szem les ide, menj el, hagyj el nagyságos asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Nem! Nem! Én innen nem megyek! Itt a helyem! Ha máglya kell, együtt hurcoljanak. Mit, én féreg, hogy elhagyjalak, mikor magam döntöttelek halálba! Meglátom én, ki meri kezét emelni rám! A királyné, szeret, rajong értem: maga fog jönni, hogy kézen vigyem ki a gazok láncsái közt! És te szoknyámba fogódz kis bolondom: sértetlen léssz!

FORTUNÁTUS. Nem asszonyom! Oktalan volna gyarapítani a veszélyt! Tűnj el, menj el! S hozz könnyebben szabadítást!

DRÁGHFFYNÉ. Talán igaz, talán igaz, fiam; zárkózz szobádba s védd magad, utolsó lehel-
letig védd magad, megjövök! itt leszek! meg kell jönnöm a fehér lobogóval, mire az ördögök
palotád kapuját betörik! *(Fortunátus felnyitja az oltárt.)* Nem! jössz te is! velem jössz! És ülj a
leggyorsabb lovamra és elváltotzatod magad, majd én, én öltöztetlek fel és menekülj. Szerel-
mem drágája, mentsd meg magad nekem, kellesz nekem! Még kellesz te nekem!

FORTUNÁTUS. Sokszoros veszély! Hiszen nálad várnak! Azért várnak estig, hogy arra
szökjek! Ha nálad fognak el, ablakod alatt raknak máglyát nekem!

DRÁGHFFYNÉ. Oh Istenem, oh könnyörülő Istenem!

FORTUNÁTUS. Menj asszonyom! és légy nyugodt! Nincs több mentség, csak ha magad
még a királyné elé s fejemet elkéred...

DRÁGHFFYNÉ. Megyek, megyek! Te bölcs és jeles, te drága és kedves szolgám! Oh, hát
Isten veled paradicsom! Mennyi győzelmes szép szerelmi csata zajlott le itt! Milyen nehezen
válok meg tőled én. Fogunk-e még találkozni tanutalan!... Zárdába, zárdába vonulok én. S te
menj kolostorba, menj fiacskám, hogy tudjam, hogy nekem élsz, ahogy én nem élek egyébre
csak emlékeimnek!... De nem! Nem fogsz! Hányszor mondtad, hogy nem tudsz asszonytalan
élni! Neked újabb asszonyaid lesznek! Mikor már rég elfeledted az én óráimat, új meg új
némberek ölében fetrengsz. Ne hazudj nyomorult! *(Dina megjelenik, megdöbbenve áll, aztán
visszavonul.)*

FORTUNÁTUS. Esküszöm asszonyom...

DRÁGHFFYNÉ. Jaj milyen tébolyodott vagyok, ó Fortunátus, ha tudnám, hogy hűtelen
leszel, ennen karmammal szedném ki ezt a szép szemed, hogy más nő szemének vissza ne
sugározzon, így marnám le rólad azt a márványképet, amely őrzöngővé tesz, ha csak vissza is
gondolok rád!

FORTUNÁTUS. Higj nekem nagyasszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Hiszek neked fiam, hiszek gyermekem! mert nem tehetek mást! És meg-
mentelek, pedig ki tudja, nem volna-e boldogság nekem, ha én vesztenélek el, ha én siratnálak
meg, csak én. Csak én! Mert csak én voltam veled az utolsó perceidben, rám ontád vég hősé-
gedet, enyimnek tudom most véghetetlenül a hűségedet!... De mi lesz napok, mi lesz évek
mulva! Mikor te járod a világot s könnyű kárpótlást keresel mindenütt! De énnekem végem,
én elzártan és lerongyolódott hittel, szétoszlott örömeim sokát siratom!... Isten megáldjon
gyermekem! Rettegett minden pillanat! Ennyi ideig se szabadott veled maradnom, de mikor
nem lehet elválni, mikor nem lehet elválni! *(A Fortunátus karjai közé omlik és az erősen,
aztán egyre gyöngédebben csókolja.)* Már elmegyek és imádkozz értem, és gondold rám és
reszkess tőlem... ha másra veted szemed valaha, reszkess tőlem. *(Újra megcsókolja s el. Az
oltárkép bezárul mögötte.)*

FORTUNÁTUS. Imádandó asszony! *(Kabold benéz.)* Elment! Soha többé, sohasem látom többé!

KABOLD. Akkor jó! Akkor jöhet a másik! *(El.)*

DINA *(belép, előre jön, szédülve és lelkileg összetörve)*. Uram...

FORTUNÁTUS *(visszafordul)*. Dina! Gyermekek! Te mit keresel itt! Ez nem szép! Hivatlanul!

DINA. Bocsáss el nagyur!... Ősz atyámmal hadd menjek el...

FORTUNÁTUS. Hová? Katonák a ház körül! Tömlőkre vetnek!... Szegény kis bogaram! Balgatag te! Hiszen te hallgatóztál!

DINA. Hagyj el uram, atyámnak házánál lecsüggedve, mint a napsütött virág, majd csak elhervadok.

FORTUNÁTUS. Óvjon Isten! Bimbó, még csak ezután virítsz! Lásd gyermekem, ez egy nagy és dicsőséges nő volt, aki itt elment, aki eltűnt, mint a fáklyafény az égből! Azt kellett hinnem, hogy utána örök sötétség lesz körültem! Hogy össze volnék törve, hogy meg lennék most semmisülve, ha te nem jössz ma elélem. De mi volt nekem egy szál fáklya, mikor egész erdőt látok lobogni! Te kis tűzcsóva, te, hiszen felgyújtottad körültem a világot! Hát nem látod rajtam, hogy más ember vagyok! Nézz ki az ablakon, ellenségeim, a keresztények körülvettek, mint az ár és el kell vesznem. *(Dina kinéz s felsikolt.)* Ez az asszony, aki most elment, több volt nekem, mint egy fél világ, de mióta téged ismerlek, kevesebb, mint egy haló porszem. Meg kell menekülnöm, hogy éljek az Úr választott népének! És éljek neked!

DINA. Óh uram, gyenge az én eszem és fájós volt az én szívem, de most úgy tetszik, hogy kérubimok emelnek szárnyon.

FORTUNÁTUS. Eljő a nap, hogy Izráel felől elvonulnak a fellegek és olyan tisztán süt az Úr választott népére a nap, mint egykor az Édenkertben. És ezt te teszed!... Imádlak ó Júda leánya!

BENIGNA *(belép, mögötte csak egy pillanatra jelenik meg Kabold, aki be sem néz, egyedül hagyja. Benigna előre jön a középajtón s ahogy téveteget, nagy szemekkel sápadtan kiér az oszlopok közül, meglátja)*. Boldogságos Szűz! *(Meglátja az oltárt, eléje térdel s összekulcsolt kézzel imádkozik.)* Ó szállj le Szűzanyám, ó végy karodra édességes szűz Mária! *(Megnyílik az oltárkép s Drághffyné áll benne. Szólani sem tud a meglepetéstől. Benigna újra felnéz s ahogy Drághffynét megismeri, féltérde felsziklik.)* Néném!... Elrablottak!... Szabadíts meg!... *(Elájul.)*

FORTUNÁTUS *(hozzaugrik s ölében felfogja, lefekteti a dívánra)*. Ó mennyek angyala!

DRÁGHFFYNÉ. Féltre! Féltre gaz képmutató! Kis húgom, Benigna! Mi ördög barlangjába kerültünk! Távozzatok két sátán fajzatok! Zsidók! Máglyára a zsidókkal! *(Az ablakhoz rohan, fel-tépi, kikiált.)* Barta! Barta! fegyverre hamar! Törjétek be a kapukat! Hamar! Máglyára a zsidókkal!

BARTA *(kűnn)*. Megyünk, megyünk! *(Lárma, fegyverzörgés, csatazaj.)*

FORTUNÁTUS *(semmire sem ügyel, csak a Benigna arcát lesi. Hosszú szünet. Boldog örömmel felkiált)*. Él! Él!... Ó hála Istenem! *(Drághffyné megdöbbenve, szívére szorított kézzel néz rájuk. Dina halálra váltan.)* Él, csak elájult!... Mennyek legdicsőbb, legtisztább, legszüzebb angyala! *(Benigna fölemeli a fejét s szembe néz Fortunátussal, aki felegyenesedik.)* Él!... Ó irgalomtalan szerelmű hölgyek! Szakítsátok háromba a szívemet, hiszen mind a hármatokat egyformán szeretlek! *(Már a szomszéd szobában hallatszik a csatazaj. Drághffyné, Dina, Benigna megilletődve néznek rá s mind a hárman most szeretnek bele igazán.)*

Függöny gyorsan legördül.

MÁSODIK FELVONÁS.

A Drághffyak pesti háza. Nyitott, tágas, nagy tornác, amely egészen elfogja a színpadot s belülről, a ház felől nézünk ki belőle. Túl rajta az udvar, balról nagy eperfák. Jobbról, úgy középen rakják meg a máglyát. Távolabb, de nem nagyon messze, látszik a Duna s annak túlsó partján »Buda Mátyás korában«. Szép zöld színek. Májusi fényes délután.

Efraim és Salamon gúzsba kötve hevernek a jobboldalon. Kabold szintén meg van kötözve, de ül, középen. Gonosz tréfákat csapnak vele a vitézek, akik vannak vagy huszonöten s rendetlen csoportokban ácsorognak, vígan diskurálnak a színen; Perzsi, a kulcsárné, bort hord ki nagy korsókban a baloldali ajtón a házból. A vitézek fesztelenül ölelgetik Perzsit, de ő arra ügyet sem vet.

EFRAIM *(sírva, jajgatva)*. A lányom! A lányom! Hol van az én ártatlan kis leányom!

BARTA *(szikár, magas, piros, friss és vidám, vastag őszbajuszú ember)*. Ne óbégass atyus majd meghozzák akasztásra!

EFRAIM Mér hoztam magammal, jaj, jaj, mér hoztam magammal!

BARTA *(leguggol Kaboldhoz)*. No cimbora! há miből jobb innya? Ónkupából, fakupából, vagy cserepkorsóból?

PERZSI *(egy legyeskedőhöz)*. Ne csikojj mán, mer a nyakadba öntöm!

KABOLD. Belém!

BARTA. Ahá! De miből! Kupából? Korsóból?

KABOLD. Hát koma megiszom én a moslékos dézsából is, de ma csak a fakupa az igazi!

BARTA. A fakupa?

KABOLD. A fakupa!

BARTA. Tanítsátok meg egy kicsit! *(Vitézek nagy zajjal felkapják a vállukra, hogy újra földre csapják.)*

KABOLD. Hé, hé, várjatok csak!

PERZSI. Ugyan hagyjátok a szegény fejét! Ne bántsátok már na.

BARTA. Mit? mi? *(Kaboldhoz, hogy mit akar mondani, int, hogy várjanak.)*

KABOLD *(a katonák vállán)*. Nini pajtás! Én még nem is kóstoltam cserépből a bort! Most áppetitusom van rá, megpróbálom!

BARTA. Hoho!

PERZSI. Oh? Majd sokat kérdem kendtől! Nézze meg az ember a lelketlenit. Szegény embert mingyán felakasztják, oszt még egy korsó bort se adna neki! Itt van jó ember. Ígyik lelkem! amennyi csak belefér!

KABOLD. Kedves egészségedre szép hűgám! *(Kiloccsant belőle, aztán a szájához emeli, iszik jót, aztán a Barta fejéhez vágja a korsót, amely széttörik a sisakon.)* No hát nem jobb a kupa? Hász ez eltörik! *(A legények megkacagják s lelökik a vállukról.)*

BARTA. Szabjátok ki a kutyát!

EGYIK VITÉZ. Ne lökdösöggyéek kend, mer visszalököm!

PERZSI (*Kabold elé áll*). Ugyan hagyjátok má na! iszen csak tréfált!

BARTA (*a vitézeire ordít*). Így fogadtok ti szót a hadnagytoknak! (*Buzogánnyal megy nekik. A vitézek hátrálnak s pajzsokkal védik ki az ütéseket.*)

PERZSI. Elmenjete! Nyúljon csak hozzá valamék, nem jön be többet nekem fedél alá, iccakára hálni! Menjen a garádjára!

BARTA. Ne locsogj! Vérit a kutyának!

KABOLD. Hozzám ne nyúlj, mert halálfia vagy! Énrám, a király tette rám a kezét, engem nem köthet fel, csak a nádorespány! Az én testem szent és sérthetetlen, mint akar a király uram úkigyelmié!

PERZSI. Jaj, de úgy beszél, mint egy püspök!

EGY VITÉZ (*derékon kapja Perzsit*). Supra aggnő, szökj fel kabla! hajja haja virágom! (*Barta nekimegy s ellődítja Perzsi mellől.*) Mit toszogál, megint toszigál! Levágom ezt az embert! (*Kardot ránt.*) Eb ura kurta, ebnek parancsolsz ebellette! (*Összedulakodnak s az egész csapat verekedik összevissza.*)

BARTA. Én parancsolok, én vagyok a kapitány! Békét hagyjatok ennek a lánynak!... Nem engedelmeskedtek a hadkapitánynak?

DRÁGHFFY (*jön vérbenforgó szemmel, vele a hivatalos ítélőmester, pristaldus kettő*). Hátrább ebek! Nem engedelmeskedtek a kapitánynak? (*Buzogánnyal mellbeveri őket.*) Mind kerékbe töretlek! Hol a pribék?

BARTA (*komiszul áll elő, nyoma sincs a mai katonai rendnek, a katonák úgy kushadnak meg, mint a megvert kutyák, féloldalra húzódnak s vad szemekkel, morogva csomóba verődnek*). Itt vagyok!

DRÁGHFFY. Hol a sátán fajzat!... Ki morog még itt? Majd emberségre tanítlak!

BARTA. A Fortunátust bezártuk ide a házba!

DRÁGHFFY. Szívét rágom ki a kutyának!

BARTA. Itt vannak a két zsidók is, a jányt a nagyasszony örözteti, de ezeket mink cipeltük ide mint a dögöt, mer egyik se bír mászni...

DRÁGHFFY. Rakjátok máglyát! Máglyát ide!... itt sülnék meg a szemem előtt!

BARTA. Jön az öreg nagyasszony az asszonyhaddal.

DRÁGHFFY. Ha bejönnek, zárjátok be utánuk a kaput. Osztan kardra, csülökre. Még a madár se jöhet be, míg ezek cafattá nem égnek! Barta! Eredj, lásd meg a szomszédban az özvegyasszony ökreit és vágasd le a konyhára, mert, a kardosoknak nincs mit enniek. A Kendefiak búzája szépen virít, azt te fogod learatni: neked adom szolgálatodba.

BARTA. Megszolgálom kegyelmes uram. De jobb vón, ha a magadéból adnál.

DRÁGHFFY. Az nem szokásom, nem is tehetem. Mostan is már elköltének az aranyforintok a ládából, kiket nem akartam elkölteni... Amit mondtam, tartsd eszedben, osztán majd csak emlékeztess! A Váradiaik szőlejében is dézsmát kapsz ne félj, ha mái nap meglesz, amit akarok... Bent van már az anyám az udvaron? Rakjátok fel a gerendákat a kapukra, markolja meg a kardját mindenki, mert ha maga a király serege jön, akkor se kerül beljebb itt lélek se. Minden ivadékokat koncra hányattatom, ismertek! Nem soká leszünk Buda körül. Otthon meg nincs szeme a királynak! Mind nyárson süttetem a kölkit, aki cserbe hagy!... Rakjátok azt

a máglyát! Makkot sütünk! Haha, megpörköljük a félzsidót! Disznóhús lesz belőle, ki nem ette a disznót! *(Katonák kacagnak.)* Tisztujj eb, ne vicsogj a szemembe! Eresszétek az anyám! *(A katonák félrehúzódnak s nagyobb részük lemegy az udvarra, ahol a máglyát rakják.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(jön, elől, feketében. Megáll a lépcső tetején s maga előtt ereszti és szempillantással kergeti a menyét, Drághffynét, Benignát s vagy húsz fiatal lányt, akik nagyobb részt fehérbe vannak öltözve. Dina is ott van, mikor az apját meglátja, sikoltva hozzá rohan).*

DINA. Atyám!

EFRAIM. Nagy az Úr!... *(Zokogva egymás keblére borulnak.)*

DRÁGHFFY. Tépjétek szét őket egymástól! Nem szeretem a nyafogást! *(Katonák mozdulnak.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hagyjátok csak!... Mit ártanak vele!... Be a zsidókat oda! *(Beviszik a jobboldali szobába őket.)* Széket! *(Perzsi szalad s a vénasszonnyal kicipel egy nagy magas karost. Öreg Drághffyné int a menyének és beparancsolja a jobboldali szobába. Drághffyné feketében van, téveteg, bágyadt arccal, halálos szomorúsággal megy be.)* Perzse! Vidd a kisasszonyt más szobába! *(Perzsi és Benigna el. Öreg Drághffyné keményen int a lányoknak, akik a tér legtúlsó sarkába szaladtak, mint a megriasztott bárányok, hogy jöjjenek közelebb. Mindenik legutolsó akar lenni s félve, rettegve néznek egymásra és az asszonyokra.)* Gyertek ide! Közelebb! Elém! Na!

DRÁGHFFY *(tombolva járkál s megúnja a noszogatást, rájuk ordít).* Ostort a hátukra! *(A lányok rémülten húzódnak el tőle s inkább az öreg Drághffyné széke körül állanak csomóba.)* Mért hozta ide anyám ezeket a pipes libákat?

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(int, hogy térdepeljenek le, minden lány rögtön térdre esik).* Gyermek!... Rám bízott anyátok! Hogy én neveljelek jó erkölcsökben, tanítsalak Istent félni, a becsületet megtartani, az erkölcsöket gyakorolni, a vallást tisztán követni!... *(Feláll ijedten.)* A papocskákat otthon feledtük!...

DRÁGHFFY. Még a kellett volna ide! Még csak a hibázott. Törvényt tenni vagyunk itt! Kegyetlen törvényt tenni! Mit gyűjt ide anyám báránybégetőket és kolompos szamarakat.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Békén fiam! Túrtesd magad! Ez az én portám, az van itt, akit én hívok és az megy el, akit én elküldök! Vigyázz!... Hozzám küldött anyátok, *(Egyre mézesebb hangon.)* mert minden asszony tudja Magyarországon, hogy olyan jó helyen nincsen leánygyermek senkinél, mint az öreg Drághffynénál... Most már idehoztalak titeket fiatal szűzek, Isten báránykái, hogy lássatok és tapasztaljatok és emlékezzetek. Hogy míg éltek, el ne feledjétek e máj napot! Mi a bűnnek az ő büntetése, mi a véteknek az ő nagy fertelmessége és mi a tisztátalanságnak a tisztítása!... Jaj, Istenem, hogy a papocskákat otthonhagytuk, nincs-e valaki fiam az embereid közt, aki egyet prédikálni tudna!

DRÁGHFFY. De szentes emberek ezek! Azt biztosan meghallják az égbe, ha ők prédikálnak!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hagyd el csak, hagyd el, nem szeretem az ilyen Isten nélkül való szóbeszédet!.. Ó istenkém, ha az ember kihúzza a lábát hazulról, mindig az marad otthon, amire a legtöbb szüksége vagyon... Most már magamnak muszáj papolni! De én csak egyet tudok, ezt meg elégszer elmondtam már.

LÁNYOK *(énekelve).* Tessék elmondani Isten dicsőségire!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát gyermekecskéim, minden jól vegye eszébe, hogy az ember gyónásnak elhagyásáért esik kísértésben és ördögnek törében. Kit Ropertus doktor ekképpen bizonyít, mondván, hogy még az angyalok is és első szülénk, is, Ádám és Éva azért esének el, mert nem gyóntak és nem imádkoztanak fennszóval és magában is imádságot tunyán mondottanak! Mindezek kicsindedeknek látszanak lennie, pedig az ördög ezekből nagy bűnöket tud szerezni! Látjátok az hordót, akit apró kötöző vesszőkkel kötöznek össze és jó. És ha az abroncsok elfeslenek, az egész nagy hordó elomol...

DRÁGHFFY *(már majd szétrobban dühében)*. Mi van itt? Gyerekeknek iskolája? Megvan már az a máglya? Nincs időm! Hamar túl akarok lenni az egész mesterségen! Ha nincs pap, van hóhér, amennyi kell! Ahhoz én magam is értek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Jól van fiam, az a te tiszted!... No majd elmondom nektek az én kisded prédikáciomat utoljára. *(Megsimogatja az arcukat.)* Eredj, hívd ki az asszonyod! Most csakugyan sietni kell, mert ha kész a máglya, akkor rá kell tenni, aki rá való. *(Egy lányka felsikolt.)* No ugyan, te kis balga, csak nem félsz! Hiszen csak egynihány zsidót fogunk megégetni!

LÁNYOK *(éneklően)*. Jaj, Istenem, asszony nénénk!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Nénéteknek ugyan semmi bántódása nem leszen, ha töredelmesen be fogja vallani az ő bűneit.

DRÁGHFFY. Hol már az az asszony? Betörjem-é rá az ajtót, hogy magam hordjam elő!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Gyermekek, reszkessen meg bennetek a szív, ha valaha arra gondoltok, hogy az uratokat megcsaljátok! Borca! Menj hát asszonyodért! *(Vénasszony bemegy.)* Mert fiaim, ha nem lenne is, aki azonnal bosszút álljon, tudjátok meg, hogy minden hivalkodó ígéről számot kell adni, kit emberek szólnak, okot kell adni ítélet napján. Róla szent Gergely doktor is így mond: Embernek szája minél inkább megfertőztetik a hívságos szólással, annál kisebb hallgattatik meg istentül imádságba. Kisdednek láttatik, hogy tunyán és resten mondja valaki az imádságot, mikoron pedig ez nem kicsiny bűn, de igen nagy, mert az ily tunyáknak fejére Jeremiás átkot kiált, mondván: Átkozott az, aki tunyán mondja az imádságot és a zsoltosmán végig nem áll!...

DRÁGHFFYNÉ *(megjelenik, sápadtan, de eltökélten. Előrejön s végignézi a csoporton)*. Mit akartak velem?

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Édes fiam...

DRÁGHFFY *(a bámsz katonákra ordít)*. Mit álltok itt, csürhe! Lóduljatok a pokolba, vagy kirázlak!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hagyd azokat fiam! Akarom, hogy itt legyenek. Istenben boldogult napamasszony, Drághffy Benedekné, az volt a kemény asszony! Az kapta volt rajta az első menyét, hogy hűtelen az urához, az én értemre. Még én akkor nála voltam nevelőbe, csak sok időre adtak apádhoz. Kemény tél volt, csikorgott. A Duna egészen be volt fagyva! Úgy jöttünk át ide, a jég hátán, ugyanebbe a házba. Hó volt itt mindenütt, vastag és nagy hó. Úgy kellett állanunk, mert én akkor ilyen kis lány voltam, mint te, vagy te!... De a nagyasszonyunk olyan volt, mint kőbálvány! Fekete volt és komor. Nagycsontú papjai voltak, kettő. Olyan feszület a kezükben, hogy ha azzal főbe ütöttek volna egy embert, no annak elég lett vón. Féltünk is mellette állani. A Juditot, pedig Istenem milyen szép volt! levetkeztették anyaszült meztelenre! Olyan gyönyörű bőre volt, mint az elefántcsont, olyan szépen sárgállott a fehér hóban, mert belevetették. Mi, kis lányok, borzadozva néztük, mert mi is dideregve fáztunk, pedig prémes bekecsecskék voltunk és a lábunkon belőlről posztóval csinált csizmácskák.

Abban az időben még olyan szépformájú csizma volt, hosszú volt és hegyes, és sárga volt, mint az arany!... *(Hirtelen elhallgat s merően néz Drághffynéra.)* Akarsz-e már mindent elmondani?

DRÁGHFFYNÉ. Isten mindent tud, kegyelmed sokat imádkozik Istenhez, kérdezze meg tőle, amit annyira tudni vágyakozik.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(felemelkedik a székében, dühösen, szinte rikácsolva)*. Neki mondtál volna ilyet! Drághffy Benedeknének! Hogy letépnék rólad ezt a drága szép ruhát, hogy kivetne mindenek szeme elé a hóba, hadd lássák a vitézek és a katonák milyen az a híres szép tested, amelyik megvesztegeti az idegen emberek tekintetét! Hadd simogassanak csizmával részeg csatlósok azon a helyen, ahol a szeretőd csókolt!

DRÁGHFFYNÉ. Hallgasson kegyelmed! Ezerszerre kegyetlenebb, mint a vasszívú Drághffy Benedekné volt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Még panaszod van? Majd akkor szólj, ha én is szűz lányokkal locsoltatlak, csizmasarokkal rúgdostatlak!

DRÁGHFFYNÉ. Minden irgalmas a kegyelmed szavai mellett!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ó be gyenge szívű lett a lelkem! Hogy jutottál ma a zsidó szobájába?

DRÁGHFFYNÉ *(méltósággal)*. Kiveszett-e anyámasszonyból a szemérmesség szikrája is? *(A lányokra mutat.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Te tanítasz szemérmetességre? Te? Phi? Na nézzétek gyerekecskék, nézzétek csak hogy pirosodik az arca, a báránybőrbe öltöztetett farkasné! Látjátok, így lehet a szelídség álarcájával fedezni a vétkek fertelmes seregeit. De a bűdös seb szaga keresztülmegy a selyemruhán és ha annak az orra nem is érzi, mondja szent Jeronimus, aki viseli: megérzi azt az egész világ!

DRÁGHFFYNÉ. Nem érdemeltem, nem is értem e beszédek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Nem akarja csak elérteni a gyönyörűséges!... Hogy kerültél a Fortunátus Imre szobájába?

DRÁGHFFYNÉ *(megvetően végignézi s elfordul)*.

DRÁGHFFY *(rárohan)*. Felelsz-e rögtön! Te céda, te rongy, te becsstelen! te dög!

DRÁGHFFYNÉ *(tört ránt elő)*. Egy lépést jöjjön még kegyelmed, szíven döföm magam!

DRÁGHFFY *(megáll)*. Szétmarcangollak ízekre!... Farkasok fogára való!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(a fiához)*. Félre, félre! Mindent el fog mondani, ne félj! Csak türtőztess magad, mindent megtudsz!... *(A menyéhez.)* Akarsz-e hát mindent elmondani jószántadbul? vagy itt faggassalak?... Jösz-e be a belső házba?

DRÁGHFFYNÉ. Hogy a kíváncsiságát kiteljesítsem. Ó be utálatos, mikor egy ilyen vén asszony ilyen fertelmesen kíváncsi!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Drághffy Benedeknének mondtál volna ilyet. De megállj!

DRÁGHFFYNÉ *(a tört magasra emeli)*. Vadállatok ketrecébe estem, de nem ma, hanem mikor ebbe a házba kerültem! Leesett az égről a hold és a pocsolyában ebek ugatják!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Eb vagy ebellette!

DRÁGHFFYNÉ. De engem nemes eb ellett! Nem utcai kuvasz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Öseimet mered bántani!

DRÁGHFFYNÉ *(felkacag)*. Öseit! A Jánosfiak ösét! Itt termett a bodzabokorban!... Ki mer megállani a Csák Máté ivadéka előtt ebben az országban! Több vér van bennem az Árpád fájából, mint akik trónuson ültenek azóta ebben a hazában!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Kereszttel jegyzett ivadék! Magtalan faj! Lehet ezer ösöd, nem lesz egy sarjad tovább! Az én fám termőfa! Kilenc gyermekem volt.

DRÁGHFFYNÉ. Öt elhullott, mint a férges gyümölcs, kettőt lekaszáltak, mint a gazt.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Csatában estek el s a másik kettő él! A másik fiamnak hat fia van! Te ennek a szegénynek egyet sem tudtál adni!

DRÁGHFFY. Én nem vagyok herélt! Harminc jobbágházban virít az én képem egészséges porontyon! Nemes Süttei Anna fiát, Ferencet, fattyúmat, örökösömmé kellett fogadnom! Csak ez nem bírta kicsíráztatni a Drághffy név magvát!

DRÁGHFFYNÉ. Koldusabb szerzetet kellett volna párodul híjnod! Magadhoz valót! Kócsag nem páruul a vércsével!

DRÁGHFFY. Haha! A kócsag a bűdösbankával páruul!?...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Esztendeje szeretőd nagyon, mégis van-e láttatja!

DRÁGHFFYNÉ. Ki meri azt mondani, hogy szeretőm van? Egy Csáky-lány szeretőt csak a maga világában találhat!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát a félzsidó?

DRÁGHFFYNÉ. Zsidó az!... Nem szeretőm volt a zsidó! Rabszolgám!... Itt a vallomás! És sülyedjetelek el a szégyentől! a gyaláztató! Szolgám vala. Jobbágyom! Kötelességét tevő rabom!... Testámentomban kaptam Perényi Imre bátyámtól. Birtam a zsidót, mint többi jobbágyomat! Mint barmaidat és állataimat. Kérdeztem tőle, mi hasznát vehetném! Mit tudsz zsidó, mondtam neki, mit tehetsz nekem! Szerelmet tenni nagyasszonyom, mondta, semmi egyebet, mert olyan szerelmeket tudok mesterséggel, mint senki ez országban! És én kihasználtam a tudományát! De nem volt szeretőm! A mester volt, aki pótolja, amit az Isten férjem által megtagadott tőlem! Hogy lehetett volna az, hogy ilyen rangon alól méltatlan esetből, új vérnek fakadása történjék!... Vakuljatok hát meg saját vakságotokban, ha ezt sem láttátok! Ti pórok és született senkik, így mertek-e gyalázni engemet! Szolgámmal úgy szolgáltatom ki magam, ahogy akarom. Míves jobbágyaimmal készítettetek szekeret testem kényelmére, malmot, amely szövőszéket járat, selyemkőntöst, amelynek újja buggyal essen!... Eh mit értenek ezek! Mit tudják ezek, ki az igazi s ékesen kevély úrasszony!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ilyen példát még hallva se hallottam!

DRÁGHFFYNÉ. Hol hallottál vón asszonyám? Kinyujtom az újjam s itt érem öseid végét! Széket hozzatok nekem! *(Lányok szolgálatkészen ugranak s széket hoznak bentről, senki sem meri megtiltani. Drághffyné leül.)* Azt vélitek-é, hogy én se hallottam egyebet csecsszopó koromban, csak a farkasüvöltést, mint ti, amivel öreganyátok csicsigatott!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mit, szemtől szembe megcsúfolsz! Itt a lányok előtt!

DRÁGHFFYNÉ. Te akartad!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Haj, kerültél volna csak össze napammal!

DRÁGHFFYNÉ. A kegyelmed napasszonya Ujlaki lány volt! Mátyás király nádorának a lánya! De a kegyelmed nagyanyja még német kulcsárné volt Ulászló királynál.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ősi lengyel nemes lánya volt! De mit tudjátok ti! Felfujt békák! Hályog esett le a szememről! Ez a tisztesség, amivel aggkoromnak tartoztok! Híjjátok a másikat! Annak is fenkött az ágya az anyjáról, az is csúfot tesz még velem! Az is tud még új csudákat!... Tán annak is szolgája volt már a zsidó! Hol az a lány? (*Benigna jön, öreg Drághffyné lebírja magát.*) Gyere csak közelembe, gyere csak ide! Benigna! Nézz rám! Hadd lássam mi van ebbe a tiszta edénybe!... Nem, még ez nem volt tunya az imádkozásban, ez még apácának is elállhatna. Még te végig állnál az solosmán!

BENIGNA. Igen, asszonyéném!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Szent doktorok úgy tartják, hogy minden jó mívelkedetnek az vége koronáztatik meg, ezt megbizonyítja a mindenható atyának bölcsessége, mondván: Valaki végigállja az solosmát, idvezül!... Ki volt vala a te anyád?

BENIGNA (*elámul*). Az én édes szülőanyám vala Gara Erzsébeth.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Kik voltak ama Garák, akiktől a te anyád eredt!

BENIGNA. Kund vezérnek, ama hét vezérek közül valónak, kik Álmost vezérré választák, maradékai...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Az a te híres anyád is, aki holtig való betegségben nyavajáskodott, míg élt, nem tudott ugye megtanítani két szél ruhát összevarni, de ilyenekre bezzeg! (*Benigna sírva fakad. Öreg Drághffyné keresztet vet s prédikálva mond*). Kisdednek láttatik szerelmes atyámfiai az tunyaság az imádkozásban, bátor az az idvességnek fundamentoma! kit megbizonyít Ésaías... Hogy kerültél a Fortunátus házába?

BENIGNA (*homlokához emeli a kezét s nem szól*).

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Te is konok vagy! Még most sem emlékezel?

BENIGNA (*ijedten*). Nem emlékezem asszonyéném, csupán csak annyira emlékezem, hogy térden imádkoztam Nagyboldogasszonyhoz és nem tunyán imádkoztam és nem restül, hanem tiszta szívvel és nagy ájtatossággal, mikor csak arcomra borula ördögnek nagy sötétsége...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Micsoda Isten ellen való vétek ez! Hogy ért volna téged ördögnek sötétsége Nagyboldogasszony templomába a keresztre feszített oltára előtt!

BENIGNA. Arcomra borult az édességes szűz Máriának nagy setésége és mikor felébredek, egy más oltár előtt térdepelék éppen és nagy fenszóval kiálták: Szállj le az oltárról ó édességes szűz Mária anyám... és akkor csak elváltozék a képen levő szűz Mária és helyébe asszonyéném szállott le. (*Drághffynéra néz.*)

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Úgy! Hát ott keressétek a titkos alagutat! Az oltárkép megett! Mi volt még!

BENIGNA (*letérdel*). És akkorra ismét arcomra ereszkedék az édességes szűz Mária nagy setésége!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Megint hazudsz! Mert az ördög incselkedett ott az ördögnek barlangjában.

BENIGNA (*monoton hangon*). És akkor arcomra ereszkedék az ördögnek nagy fekete setésége és én csak akkor láték és hallék újfent, mikor budai palotánkban valánk a leányzóknak szobájokban.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Te is baromnak tartod-e a zsidót, akit ajándokul kaptál!

BENIGNA *(térden marad)*. Isten engem őrizzen, hogy oktan barmokhoz hasonlítsam az Isten képére és hasonlatosságára teremtett embert. *(Drághffyné megdöbben, felegyenesedik s merően figyel rá.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(rákiált)*. Hát akkor mért engedted, hogy Fortunátus, az eb, a fehér-arcú hízelkedő ördög öleljen és csókoljon és szerelmes szókkal illessen!

BENIGNA. Ó istenem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Valld csak be!

BENIGNA *(felpattan, feláll)*. Isten legyen nekem irgalmas, kegyelmes, hogy előbb haltam volna meg, minthogy egy újjal is megérintsen egy idegen férfi.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mit tett tehát?

BENIGNA. Ó asszonynéném, ó csak nézett reám és olyan szájalommal és örömmel, hogy semmi bajom se lett. És aztán odább lépett tőlem és azt kiáltotta felszóval: Szakítsátok háromfelé a szívemet, hiszen mind a hármatokat egyformán szeretlek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ahá! ahá! Beszélj csak, most beszélj!

DRÁGHFFY. Átkozott!... Darabokra marcangolom szét...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(rászól)*. Hallgass!... Hogy volt gyermekem. Bátran csak beszélj el mindent!

BENIGNA. Nem volt egyéb semmi asszonyom. Akkor bejöttek a katonák és Barta és elfogták és én újra elájultam.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(türelmetlenül)*. No csak ne tagadj, vigyázz, ha hazudsz, én meglátom rajtad! Tudod, hogy az én szemem elől semmit se lehet eldugni! Hát lányok, lehet-e én előtttem hazudni? Az orráról leolvasom, aki ludas!... Csak beszéld el szépen, hol ismerted meg azt a híres Fortunátust?

BENIGNA. Ó asszonynéném én nem ismertem őtet soha is. Ha bátyja házába jött, már nekem el kellett mennem, hogy ne láthassam. Néha mikor arra ment el az utcán és mi a szövőházban voltunk, amelynek rácsos ablakai az utcára nyílnak, a lányok mind az ablakhoz szaladtak és ilyeneket mondtak: Nézd csak Benigna, erre megy a Fortunátus! Istenem be szép ember, olyan fehér az arca, mint a fejér márvány és olyan szépen tud beszélni, mint az angyalok. Azt is mondták: Tudod-e Benigna, hogy Budán minden asszony csak Fortunátust lesi az ablakon, mért nem jössz te is? És minden lány! Asszonynéném, hitemre, azt mondták! De én azért soha sem állottam fel a szövőszék mellől, ha senki nem volt is, aki besúgjon asszonynénémnek, vagy a tisztelendő fráteroknak. Én csak dolgoztam és úgy hallgattam a beszédek, hogy a fületem is bedugtam. Pedig olyanokat beszéltek, hogy bocsá' ha egy akármilyen nemes asszony és akármilyen istenes szűz leányzó hozzájut is a szalagsokrához, boldogabb, mintha a Szűz anyja reá mosolyog és jobban szereti csókolgatni a Fortunátus szalagját, mint az elefántcsont-feszületet... Hitemre, ilyen istentelen beszédek mondtak.

EGY LÁNY *(mikor az öreg Drághffyné szigorúan s összezsápolva a kezét, végignézi rajtuk, ijedten felkiált)*. Mikor nem is igaz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Te most hazudsz! *(A kis lány letérdel s rémülten néz rá.)* Nézze meg az ember. Még mit beszéltek!

BENIGNA. Nem tudok mást asszonyom. Igazán semmi érdekeset nem tudok egyebet.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Á, á, hát soha se láttad?

BENIGNA. Nem asszonyom, mert nekem mindig el kellett bujnom, ha hozzánk jött és én még kis lány vagyok ahhoz, hogy az udvarhoz vigyenek, mikor ő is ott állott a többi országos urak között!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. De gondoltál rá sokat!

BENIGNA. Nem asszonyom, én csak Istenre gondolok sokat és bűneimre, amelyekért kérem Isten, hogy irgalmazzon nekem.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát akkor hogy ismerted meg, mikor ott láttad?

BENIGNA. Hogy asszonyom?... Hát lehet meg nem ismerni Fortunátust! Hát kinek van még olyan fehér és síma arca és kinek olyan szelíd és gyöngéd tekintete... és ki tudna úgy nézni földi lányra, mint ő akkor nézett rám... Nem volt abban semmi sértő és semmi rossz... és én mihelyt megláttam és a hangját meghallottam, mindjárt tudtam, hogy ő Fortunátus!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Úgy?... Hát te is valami furcsákat gondolsz róla, hát minek tartod te azt?

BENIGNA. Én asszonyom? Én semminek is, mert én csak egy kis lány vagyok.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Tud meg, hogy Báthory Miklós úrfi megkérte tőlem a kezedet!

BENIGNA. Ó Istenem asszonyom! Én nem akarok férjhez menni! *(Térdre esik.)* Én Istennek szolgálóleánya, Szűz Máriának gyermeke akarok maradni.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Tudni kell, mit vélsz Fortunátusról!

BENIGNA *(előbb lehajtja a fejét, aztán feláll, Drághffyné egyre erősebben és nagy feszültséggel figyeli)*. Ha tudni kell asszonyom, meg kell mondanom... Én azt gondoltam, mert csak együgyű kis lány vagyok, hogy Fortunátus a legderekből férfi az egész országban.

DRÁGHFFYNÉ *(elszörnyedve)*. Benigna!

BENIGNA *(hirtelen hozzáfordul)*. Na úgy-e a király, királynak volt a fia! és már ötéves korában király volt és most is csak király, nem lett császár belőle! és a nádoruramnak apja is nádor volt és ha Werbőczy uram őkegyelme, akit az egész ország emleget, országbírója is, de az ő apja is nemes ember volt és annak az apja is nemes ember volt, és a nemes emberből minden lehet, az nem virtus! De lett volna csak a királynak az apja zsidó!...

MIND *(el vannak képedve és megzúdulnak)*.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ej, ej!

DRÁGHFFY. Mit fecseg ez itt!

BENIGNA. Vagy bátyámnak ha zsidó lett vón az apjaura, nem tudom most zászlósúr volna-e, és megkapta volna-e feleségül a nénémet!

DRÁGHFFY. Végigkorbácsollak te!

BENIGNA. Akkor se kapta volna meg!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát Fortunátus megkapta volna?

BENIGNA. Fortunátus uram most ország zászlósa! Alkincstartó! És mikor azt mondta, hogy mind a hármunkat szeret; engemet, meg a vörösruhás lányt s nénémet: na hát akkor néném épúgy nem iszonyodott el, mint én, a szeretetétől.

DRÁGHFFYNÉ. Ártatlan gyermek! Ártatlanoké a mennyeknek országa.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Gyermezem, amit most mondok, azt figyeld meg: az az ember, az a zsidóból lett ember, a Fortunátus, az egy nagy varázsló, aki mindenkit el tud varázsolni az ördög által és titkos varázslásokkal, hogy őt mindenki szépnek lássa, pedig fertelmes, mint a kanördög. És aztán, hogy őtet mindenki jónak lássa, pedig gonosz, mint a pokolfajzotta Sátán.

BENIGNA. Igenis asszonyom, de ha mindenki szépnek látja, akkor szép! És ha mindenki jónak gondolja, akkor jó!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Elég volt! Velem ne feleselj, mert penitenciára foglak, olyanra, hogy elmegy a kedved az apácasortól. A te Fortunátusod gonosz istentelen ember és az ország kívánságára, mert mindenki annak tartja, nemcsak te, a király halálra ítélte. Nézd, ott rakják a máglyát, azon fog elégni a pokol gyermeke itt és az lesz a büntetések, hogy végignézzitek!

BENIGNA *(hangtalanul, megdermedve áll)*.

DRÁGHFFYNÉ. Ó örök úristen!

BENIGNA. A szentek és mártírok örök dicsősége a máglya.

DRÁGHFFYNÉ *(feláll s hozzásiet, megcsókolja)*. Megszégyenítesz gyermekem!

DRÁGHFFY. Te poklos! tán még férjhez is mennél hozzá!

BENIGNA. Nincs levente egész Magyarországon, akinek oldalán nagyobb büszkeség lenne megjelenni!

DRÁGHFFYNÉ *(szinte villámsujtottan áll)*.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát minden némbert megetetett ez! Hozzátok a zsidólányt!

DRÁGHFFYNÉ *(szédelegve megy a székéhez és magával húzza, átölelve tartja Benignát)*.

DINA *(nagy köpenyében megjelenik, lehajtott fővel szomorúan, kétoldalt mellette jönnek Efraim és Salamon)*.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mit kerestetek Fortunátus házában?

EFRAIM. Kegyelmetes nagyasszonyom, méltóságodnak dicsőségében ne legyen kemény a te szíved az elesettekhez...

DRÁGHFFY. Mit kerestetek a Fortunátus házában?

EFRAIM. A föld négy részében szétszórt nemzetünk mindenütt, ahol találtatott, mindig hűséges volt a fejedelmekhez, akiknek jogara alatt élt... A zsidók már vallásuknál fogva hűséges alattvalók és Isten parancsának tekintik Jerémiás próféta szavait...

DRÁGHFFY. Bolond ez? Korbácsoljátok meg!

DINA *(felsikolt)*. Ó uram, könyörülj szegény atyámon. Nagy tudós ő és ártatlan ember...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mit kerestetek hát a Fortunátus házában? beszélj el mindent, javadra válik.

DINA. Könyörögni ment atyám Fortunátushoz, aki míg Izráelben élt, Etel Snéor volt, hogy...

DRÁGHFFY. Hogy téged céda, vegyen szeretőjének!

EFRAIM. A zsidók javáért, kegyelmes úr, mert a zsidók mindenkor imádkoznak az országért a zsinagógáikban, mint Jerémiás parancsolja...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Úgy? Hát azért vitted magaddal a lányodat, hogy jobban hasson rá a könyörgésed.

EFRAIM. Öregségem gyámola ő kegyelmes asszonyom, velem kérezkedett a boldogtalan gyermek, merthogy lábaim már roskadtak és szemeim gyarlók...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hazudsz! Tépjétek le róla a kámsát! (*Vénasszony sietve megteszi.*) Azért öltöztetted piros selyembe!... Utonfosztogató zsványság! Nem ismeritek a parancsot, hogy milyen ruhát szabad felvenni a zsidólánynak! Szemérem nélküli céda! Micsoda selyem, ha én venném, legalább másfél dénárt kellene adni egy singért!

SALAMON (*szakértően megtapintja a selymet*). Nem lehet kegyelmes asszony! Három dukát arany, kegyelmes asszony, a legfinomabb keleti selyem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ott fogtok égni mindnyájan!... De még ma kérni fogom a királynét, hogy engedje el az egész országban a zsidó adósságokat, ha a zsidók lányai ilyen selyemben mernek járni a csuha alatt! Mér öltöztél így fel, ha csak öreg atyádat kísérted?

DINA (*szenvedéllyel*). Mert nem Fortunátushoz mentem! Az úr prófétájához! Aki elhozza a csodák végét és szabályát von az elnyomókra és lángpallost az üldözőkre!

EFRAIM (*rémülten*). Ne hallgass rá, asszonyom, eszelős! Megbolondította valami. Amikor ott állottunk a kegyelmes Fortunátus előtt, csak rájött az őrzöngés és hasonló és még borzasztóbb szokat mondott. (*Leborul a földre.*) Éppen azért mentem hozzá, járástól elszokott lábaimmal felkapaszkodván a zsidó-utcából a Szentgyörgy-térre egész a Duna felé néző várfalig, hogy megkérjem Fortunátust, hirdesse a zsidók alacsonyosságát és kérje az urakat, tekintsék úgy a zsidót ezután is, mint eddig, ne embereknek, csak jószáguknak, csak... (*Elful.*)

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Nagyon mulatságosakat beszélsz öreg Jáfet.

DINA. De megnyitotta az Úr az én szemeimet és lángokat öntött nyelvemre, hogy felgyujtsam Fortunátusban ami zsidó vér és zsidó szív van benne! Mer ő a legdicsebb ember ezen a földön és ő lehetne az a Dávid, aki parittyájának kövével homlokodon tudná sujtani a nagy Góliátot! Lehetne Messiás ő, kinek hangjától sárrá válik az acélfegyver és akinek tekintete előtt leomlanak a rakott kőfalak! Ezt kerestem! Ennek a kedvéért öltöztem én selyembe és lángszínű ruhába!

DRÁGHFFYNÉ. És megtaláltad, akit kerestél!

DINA (*megtántorodik s homlokához kap*). Nem tudom asszonyom, Izráelnek új századokig kell várnia a csodák végére!

DRÁGHFFYNÉ. Hisz kijózanodtál! A félisten helyett senki embert találtál!

DINA. Ó nagyasszonyom, ha ez a senki ember a sorstól elveretve visszahull apái földére: szívet talál a szívtelenség világa után. Enyhítő patakot a sivatagok és jeges óceánok után. Csendes tűzhelyet a megvetettek hajlékában. Forró boldogságot a boldogtalanság fájánál!

DRÁGHFFYNÉ (*visszahanyatlik székébe s maga elé mered*). Mindenki jobban szereti nálam!

DRÁGHFFY. Elég volt az asszonybeszédből. Hozzátok elő a Fortunátust nekem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*gúnyosan nézi a három síró nőt, mert Benigna is sírva fakad*).

FORTUNÁTUS (*bejön sápadtan, de méltósággal*).

DRÁGHFFY. Itt vagy átkozott! Mért nem marattalak le veszett ebekkel, időnap előtt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*int a fiának*). Fortunátus, utolsó perceden vagy, akarsz-e már vallani?

FORTUNÁTUS. Magyarország főhivatalnoka vagyok, az ország zászlócai közül egy: vallo-mást csak királyomnak és uramnak és szentséges feljebbvalómnak kérdésére teszek.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Itt az ítélet, amelyben halálodat aláírta a király, itt a törvényes bíró, itt a poroszló, aki végrehajtja, ott már a máglya, minden készen rajta: csak egy intésem kell és véged.

FORTUNÁTUS. Az én Egy Uramnak Istenemnek kezébe adom magamat!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. De nemcsak magad ám! ez a beste lány is veled megy!

FORTUNÁTUS. Mit vétett ő?

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Szeretőd volt! Te keresztény vagy, tudod, hogy a zsidó lány, ha kereszténynek szeretője lesz, törvény szerint máglyahalált szenved!

FORTUNÁTUS. Engem elítéltek, mert zsidó vagyok s e lányt miattam, mert keresztény vagyok? Uram irgalmazzon annak, aki e rágalommal illette! Tiszta ő e büntől!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát akkor ez volt a szeretőd! (*Benignára.*)

FORTUNÁTUS. Isten óvja ajkad kegyelmes asszony ilyen ígétől! A mennyei angyalok között egy is nincs ártatlanabb és fényesebb e gyermeknél!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Akkor csak ez marad!

FORTUNÁTUS. Ó szégyen a szavakra, amelyekkel bélyeget tudnál ejteni a női nem dicsőséges asszonyára!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mit kerestett akkor nálad mind a három egyszerre katonákkal körülzárt házadban?

FORTUNÁTUS. E szűz: agg atyját kísérte el, hogy öregségének gyámola legyen. E másik angyali szűzet: szolgálom találta ájultan a templom kapujánál s mivel nem ismeré őt, hozzám vivé föl, hogy orvosszerekkel fölélesztessék! És a kegyelmes asszonyom látá hugának kapumon bevitelét s utána rohant...

DRÁGHFFY. Hazudsz zsidó! Nálad voltam az időben, hazudsz ádáz! Máglyára jutsz! színeskedő!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Te vagy-é ama messiás, akitől a megváltó csodát várják a zsidók?

FORTUNÁTUS. Asszonyom én igaz keresztény s a mi dicsőséges keresztény magyar királyunk legkisebb szolgálója vagyok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát akkor te vagy mégis a fiatal sarjú leányok ábrándja, aki után félig kinyitják a lantornás ablakokat, ha végigmegy az utcán!

FORTUNÁTUS. Én kegyelmes asszonyom, egy szegény özvegy ember vagyok, ki már az életbe belefáradott.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ó, ó, te vagy az a híres rabszolga, aki szerelmi szolgálatokkal tudod ellátni az úrnódet!... Mindent tudok!

FORTUNÁTUS (*meghökken s odanéz Drághffynéra, aki egészen össze van roskadva*). Ó nagyasszony, hadd legyen szabad azt hinnem, hogy szabad ember vagyok s szabad méltóság illet, mint minden embert... Az ország s a király egyedüli uram! Kinek tartozom én másnak rabszolgálattal!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ó a hitvány, hát nem megtagadott mind a hármatokat! No zsidólány, most csak meggyűlölted fajod ellenét!

DINA. Nem minden ellenség, aki annak mondja magát s nem mind barát, aki barátkozik!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Úgy?... De te kis lányom megúttad a vén és kiélt özvegyet?

BENIGNA. Vannak fiatalok, akik nem tudják megfogni a kezét a leányzónak, akit erőszakkal ajándékoznak nekik és vannak öregek, akik az oltár lépcsőjéről, az imádság közepéről el tudják ragadni Mária szüzeit!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Ó, hát így esett! Kis lány, kis lány, tíz máglyahalál kicsiny egy ekkora vétekre!

BENIGNA *(elsápad s Drághffynéra hanyatlik, sűgva rebegi)*. Te mentsd meg őt néném! én megöltem!

DRÁGHFFYNÉ. Ne félj!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát te lányomasszony, te mit gondolsz a rabszolgádról!

DRÁGHFFYNÉ. Mit gondoljak anyámasszony, azt hiszem Isten előtt nem is lehet ember embernek rabszolgája.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hát akkor, hogy mersz előttem ülni!

DRÁGHFFYNÉ *(feláll)*. Felállok előtted asszonyom és térdet hajtok előtted!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(szintén feláll, odamegy hozzá s megsimogatja a fejét)*. Jó leányom vagy, annak is tartalak, ha mindent elmondasz.

DRÁGHFFYNÉ *(megreszket)*. Nem, anyám!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(csendesén)*. No, nem kívánom világ előtt. Ketten, bemegyünk és szép csendesén, de mindent kivallasz! nana! Hogy kezdődött, mi volt, hogy és mikor, milyen szín alatt jártál hozzá, mit és hogy tettetek...

DRÁGHFFYNÉ *(undorral felkiált)*. Soha, soha! Semmit is! Egy ígét sem, ha ízekbe szaggattok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(eltasítja, mérgesen)*. Menj!... Nézze meg az ember! Szeretem látni az ilyen erényt, amely csak a nyelvet köti meg, nem az erkölcsöket! Fogsz-e vallani?

DRÁGHFFYNÉ. Isten engem úgy segéljen, soha!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Vigyétek! *(Fortunátusra mutat)*. Átadom nektek! Vigyétek a máglyára, királyi ítélet van, vigyétek vele a szolgáját is, aki lányrablás bűnével terhes, vigyétek a zsidólányt, aki keresztény emberrel fertézt. Vigyétek, nem is akarom többet kimondani ezt a szót!

FORTUNÁTUS. Egyedül nem vihettek. Akármilyen alattomos és galád módon szereztétek is meg, de rám legalább mondhatjátok, hogy jogotok van! De rettenetes vége lesz, ha ártatlanokat veszíttek el.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. No bizony, olyan nagy dolog megégetni egy szolgát, meg egy zsidó lányt!... De jól van, megmentheted őket, ha vallasz! Valld meg, hogy szeretőd volt az a lány! meg ez az asszony... Elküldöm őket, hogy ne piríts rájuk! Elküldöm a lányokat is, hogy ne halljanak olyat, ami nem ártatlanoknak való...

FORTUNÁTUS. Nincs mit vallanom!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Vigyétek! *(Katonák állanak elő.)*

DRÁGHFFY. No valahára. Eleget fojtottam torkomba a dühöt! De most kiszabadulhat haragom! Reszkessetek! Vigyétek!

DRÁGHFFYNÉ *(felsikolt)*. Ne még, várjatok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Vallassz!

DRÁGHFFYNÉ. Anyámasszony hallotta, hogy kimondtam az Isten nevét...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Milyen bosszúság, hogy a papokat otthon hagyám, most rögtön feloldoztattalak volna alóla! De utoljára megkapod gyónásban a feloldozást!

DRÁGHFFYNÉ. Hadd beszéljek vele, hadd mondjam meg neki, hogy ő... hogy ő... Hagyjatok beszélnem, megtérítem őt nektek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Csak itt szemünk előtt! *(A néphez.)* Húzódjatok odább!

DRÁGHFFYNÉ *(előre jön Fortunátushoz s márvány arccal, érzést elárulni nem akarva szól)*. Fiam, barátom, kedvesem, szólj, tanácsolj, hogy mentselek meg! Lásd meg vagyok törve, meg vagyok alázva, olyan dolgokat éltem át, hogy ahhoz a pokol minden kínszenvedése semmi csak. Megtört engem az én lelkem. Porba hullott büszke fejem gögje. És úgy fonódik rád a lelkem, mint karóra a folyóvirág. Te vagy mindenem s már ezután csak érted élek, csak neked akarok élni. Bátyáim, a püspökök, el fognak választani az uramtól s te az enyém leszel. Férjem leszel! És még boldog leszek! Ó férjem! Te az egyetlen az egész országban, akihez nem lehet hasonlítani senkit is! *(Úgy beszél, mintha lázálomban recitálná.)* Mert úgy-e, a királynak már apja király volt s ő ötéves korában már az, aki ma. És a nádornak apja nádor volt és nekem minden ősem ország élén volt és csak te vagy magad, aki semmiből, a semminek üres mélyéről, százezernyi akadály között mellém, hozzám, fölem jöttél! Ó én rabom, és én rabszolgám, hogy bántam veled és hogy meggyaláztalak, és tapostam rajtad drágám, mikor te magad egy félisten vagy, kihez hasonlatos nincsen! És én megkövetlek minden vétkemért és én jóváteszek minden hibámat! Milyen büszkén és boldogan jelenek meg oldaladnál a zászlósok között, mert nincsen hasonlatos egy is közöttük, hozzád! És ha kiüldöznek és az ádáz sors elkerget ebből a világból oda le a gettóba... ott is hűséges szolgálód leszek és szívet találsz a szívtelenség világa után... enyhe, megüdítő patakot a szomjúság tengere után... és csendes, boldog tűzhelyet teremtek neked a boldogtalanság fájának fedele alatt...

FORTUNÁTUS. Ó, asszonyom, mivel fizetem meg neked e szókat!

DRÁGHFFYNÉ. Boldog vagyok, hogy ezek itt mind látni fogják most, amit teszek! Ó, Fortunátus,... Imre! Imre! férjem, uram, parancsoló egy uram, most nekik megígérem, hogy mindent megvallok és azután beteg leszek és fel sem éledek addig, míg itt nem lesz a Rákos! Amint te mondád!... Könnyen fogom megtehetni! könnyen tudnék meghalni látatlan betegségben!... Boldog vagyok, hogy ezek előtt most mint engedelmes és hűséges feleség bocsánatot kérek tőled és megcsókolom a kezed! *(Térdre ereszkedik és megteszi.)*

DRÁGHFFY *(felordít)*. Hah! megéredett a pokol!

DRÁGHFFYNÉ *(felugrik)*. Anyámasszony és most mindent, mindent! Vele, együtt fogunk megvallani mindent és azután nem bánom, ha engem is elveszttek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Távozzatok!

DRÁGHFFY. Most kifelé ebek!

DRÁGHFFYNÉ *(Fortunátushoz, szinte önkívületben)*. Szeretsz?

FORTUNÁTUS. Szeretlek!

DRÁGHFFYNÉ. Imádsz?

FORTUNÁTUS. Imádlak!

DRÁGHFFYNÉ. Még várjatok egy percig, csak percet még! Egy percenést! *(Elájulva, Fortunátus felfogja.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mi az? nagy ég, vallomás nélkül?...

DRÁGHFFY. Támasszátok fel nekem! Meg se halhasson vallomás nekül.

DRÁGHFFYNÉ. Mindent! Mindent elmondok, Fortunátus segít! Hozzá ne nyúljatok, míg mindent el nem mondtam! Addig nem tudjátok, ki vagyok én, és ki ő! *(Halkan rebegi.)* Szeress, imádj! Mint én, úgy téged senki nem szeret soha!

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS.

Ridegen bútorozott kis szoba; erős rácsos ablakok szemközt és a jobboldalon. Baloldalt van az ajtó, alacsony, széles, erős ajtó. A jobb szélső ablakba van kikötve és a párkányon ül, de le szállani nem tud Kabold. A bal sarokban erős, alacsony asztal, körülötte székek, belül lóca. A falak sötét pizsokszínűek, fegyverek lógnak rajtuk. A szoba közepén medvebőrön ül Fortunatus; a keze hátra van kötve s nem igen tud mozogni. A felvonás kezdetekor teljes sötétség, nemsokára besüt a holdvilág.

KABOLD *(ásít, lassan, nagyot, éjfélutáni hangulat)*. Mán a kokas is felserkent első álmából.

FORTUNÁTUS. Nem hallasz messzi lódobogást?

KABOLD *(figyel)*. Jaj kezem, lábom.

FORTUNÁTUS *(figyel)*. Csend van... Semmi, csak a szél.

KABOLD. Jaj, kezem, lábom.

FORTUNÁTUS *(csend)*. Az embernek kettő kell: az asszony és a pénz...

KABOLD. Istennyila! A kell, hogy leódják a kötelet.

FORTUNÁTUS. Az asszonyok... *(Csend.)*

KABOLD. Mindig az asszonyok! Ez a veszett nyavalyás voltod is azok miá lött.

FORTUNÁTUS. Vajjon levelem kezekbe jutott-e... No átkozott szerencsém, most mutasd meg... Nőstényre hagytam magam, veszttemig, nőstényre bíztam menekvésem: kívágnak-e.

KABOLD. Bízál vón magadba.

FORTUNÁTUS. Ha levelem kapták, semmi baj: oly koncot vetettem magyar urak elejbe, a követ is szétszedik értem, máglya hamvából körömmel vájnak ki...

KABOLD. Nono.

FORTUNÁTUS. Igérj pénzt, mindenki barátod, adj pénzt, mindenki szolgád, de mikor adsz, már újra ígérj s ha ígérsz, már legyen benne szódban az új ígéret csirája.

KABOLD. Jaj derekem, csontom.

FORTUNÁTUS. A pénz, meg az asszony... az asszony s a pénz... Minden veszttem onnan ered, hogy elfeledtem az egyiket... a másikért... De szép is az, mind a kettő és jó... Jó volt...

KABOLD. Sok volt.

FORTUNÁTUS. Minden asszony Vénus.

KABOLD. Ez is, ez a vén bestia?

FORTUNÁTUS. Mind, mind... Láttál már asszonyt aki nem szeretett tükörbe nézni?

KABOLD. Jaj derekem, jaj csontom.

FORTUNÁTUS. Aki tükörbe néz, az mind csudaszépség, mert mind az élet csudaszépségét lesi a tükörben, a legfőbb gyönyörűséget, álmainak földi kincstárát. A tükörben... És ha kerül véletlen férfi, aki épp olyannak látja őt, mint ő saját magát: akkor...

KABOLD. Megvan a kulcsa.

FORTUNÁTUS. Akkor megvan a nő, akiért érdemes... Minden asszonyi állatban ott a minden női csodák alchimiai aranya... Csak meg kell látni, meg kell lelni benne... Csak egyikben könnyen látja a vak is a szerelemre való dicsőséget, a másikon csak a vak szerelem találja fel... Amor coecus... A szerelem vak... Hazug szó, csúf szó... A szerelem a nap... Ha ráragyog a nőre, csudaszépséggé teszi. S a szerelem világán minden kivirít a női virágból, úgy suhog-nak fel belőle a színek és illatok, mind ázott rét délszínén... S milyen csuda, hogy minden asszonynak megvan a maga külön napja, férfija, a maga szerelme...

KABOLD. No te ugyan sok napot leloptál akkor az égről...

FORTUNÁTUS. Bár örökké tudtam volna hatalmamban tartani ezer asszony ezer szerelmé-nek napját... Árt az a virágnak, ha minden reggel más nap jön fel az égre, csak jöjjön... Bolond virágok, este búsulnak, reggel örvendenek, ha új nap van felettük... Bár annyi virágot tudtam volna egyszerre holtra és életre csókolni, mint a nap odafenn... Már nem... Nem már... Undorodom tőlük... Megvetem őket.

KABOLD. Micsoda!

FORTUNÁTUS. Ha mindjárt Drághffyné is... Egy asszony örökre?... Vagy száz asszony!... Minden asszony kellett, elég volt, egy se...

KABOLD. Ha a kakas már nem kiált, sose virrad többet meg... Fortunátus vénült meg, vagy az asszony.

FORTUNÁTUS. Asszony nem vénül meg soha... Tán a vén Drághffyné nem tudna újra virítani... Szikkadt szikes föld: eh... Ha a cseléd szerelme ki nem ment: ez fog sárból kihúzni... Mi kell ennek: bölcs és lágy ember, szelíd mint egy pap... Sose kapott férfiat, milyenre vágyott. Kenetes szájú, pezsgő vérű... Kabold fiam, hogy menekszünk még egyszer innen... Aj még egyszer kijutni a szabadba, lóra ülni s ki a mezőre... kincses ládán guggolva népeket forgatni, mint guzsaly kerekét s fonni... élni, sodorni... Magamútolva hogy ülök meg itt, piszok, undorkodva a sáron, amiből kimászni nem lehet...

KABOLD. Jaj derekem, jaj csontom: szűz lányok kerültek bajba miattad, kettő...

FORTUNÁTUS. Eh menjenek... szukák, üzekedők... elég volt! Élni, élni, élni... Átkozott primás! Hol van ilyen soká... Megírtam az ebnek: egy milliót adok Fuggerek zsebéből, ha innen kivonsz... Hol jár a dög, mindjárt virrad, ébrednek e részeg kutyák s akkor minden oda...

PERZSI *(bejön mécsessel, a zárt csikorogva nyitja ki)*. Csss... éltek-e még jó lelkek...

KABOLD. Bizony ideje a rab emberre gondolni, jaj derekem, jaj csontom.

PERZSI. Csendesen, meg ne hallják, mert ha megneszelik, baj lesz.

KABOLD. Hoztál-e legalább innya.

PERZSI. Enni, innya elégségest... Most aludtak el a disznók odafenn. Azért nem gyűhettem.

KABOLD. Tudom, velek háltál, azér nem vót időd.

PERZSI. Ne ugass má. *(Leoldja a Fortunátus kötelét.)* Egészen belevágott... Úgy kell csicsi-getni valahun egy komisz ember, mint a gyereket.

FORTUNÁTUS. Elment az embered, fiam?

PERZSI. Ki no?

FORTUNÁTUS *(nézi a meggyötört kezét)*. Akit a levéllel küldöttél, elment a Rákosra?

PERZSI. El, el. Akit én elküldök az elmegy, akit én itt tartok az itt marad: nem teszi ingyen.

FORTUNÁTUS. És mégse jön és senki se jön... *(Fésűt vesz elő, kis ezüst fésűt s a haját kezdi rendezni.)*

PERZSI *(elkapja)*. Jaj beg igyes... ez oszt igen... *(A saját haját fésüli vele.)*

KABOLD. Gyere má, gyere, oda van a karom, lábom.

PERZSI. Hallgass. *(Magához öleli Fortunátus fejét, úgy fésüli.)*

FORTUNÁTUS. Hogy lehet innen menekülni?

PERZSI. *(eltartja a fejét)*. Sehogy... sehogy... No szép gyerek má...

FORTUNÁTUS. Hogy lehet menekülni: meg kell innen szökni, hogy lehet menekülni.

PERZSI. No semmi... majd tanálunk valamit...

FORTUNÁTUS. Menj fiam, Perzsi, drága kedvesem, velem jössz, viszlek magammal, te kellesz nekem. Jobb egy ilyen hűséges kis csibe, mint minden más; az enyim leszel, mosni fogsz rám és főzni énnekem, rendben tartod a házam, ágyam, este megveted, ha hideg van, megmelengeted; csak most ki, ki, ki innen... Ki innen Perzsi fiam, kis szeretőm, gyerünk, gyerünk, gyerünk...

PERZSI. Hogy nekem esik, mint bika a boglyának!

KABOLD. Hát én velem mi lesz?

PERZSI. Ki ne menjen... kardélre vetik...

FORTUNÁTUS. Bízok benned...

PERZSI. Nem is kérde asszonyám micsinál... *(Kaboldot leoldja.)* Szegény, személyem béparancsolá magához. Mi öreg kegyelmes asszonyunknak azt mondá: a szentmise áldozatját kívánja lelke. Látod, ezzel tartott meg benneteket mostanáig, mert hogy pap nem volt, érték kellett küldeni. Addig meg, míg ű nem gyohon, addig hozzátok se nyúlnak. Nem szóltott többet szinte mostanáig, ott imádkoznak körulte a jámbor leányzók, már mind alszik, mint az édes tej. Az előbb öreg kegyelmes asszonyunk kiment, nosza: Perzsi fiam, mondta, ne rakd rám ezeket a mustárokat s egyéb nyavojákat, miket anyámasszony rendele, nincs nekem tovább semmi bajom, csak igen fáradott vagyok. Nem is raktam osztán, szegény csendesen csak azon imádkozza, bár jönne el a gyógyító halál s könyörülne rajta.

FORTUNÁTUS. Menekülni innen, azután minden jó lesz, viszlek magammal, jövök asszonyodért, minden jó lesz, minden, csak menekülni... Hm... *(Künn láрма, veszekedés, dörgő hangok.)* már nekem mindegy... jön a primás, a harc, üvöltés... csak most még egyszer szabadon legyek, vér fog fakadni a kösziklából s aranyat terem a somfa is.... Itt vannak értem, a pénz, a pénz, arany, a millió forint, úgy világít a tenyeremen, átvilágít a kőfalakon, erre, erre: primás apám ide igézek... *(Varázsló mozdulatokkal.)* Ez ez, ez a nagy világon: a pénz, a kincs... *(Suttogva, lihegéssel.)* Csak erre, erre mind... Megrészegül Imre, ha mindenben így parancsára mozdul a föld is... Jöjjetek, törjétek be az ajtókat és zúzzátok agyon az embereket! Értem teszitek! Fortunátusért! Fortunátus Imréért megfordul sarkában a föld, ha kell és az érsek fog buzogányt markába! Szerencsés vagy Imre, szerencsés voltál és szerencséd fog megölni!

A PRIMÁS *(künn egyre növekedik a csatazaj. Kívülről buzogánnyal vág az ajtóra s az felpattan. Mennydörgő hangon kiált be)*. Fortunátus itt vagy-é?

FORTUNÁTUS. Atyám! Itt vagyok!

A PRIMÁS *(bejön)*. A krucifikszét a cudar gazoknak! *(Belép, csataruhában, a kámzsa szétnyílik fényes páncéla felett. Kemény összes szakálla van. Két hatalmas barát kíséri, nagy vaskeresztekkel s kivont karddal. Fáklyások mögöttük.)*

FORTUNÁTUS *(letérdel)*. Atyám, áldott a te jöveteled! *(Kezet csókol. Kabold oda settenkedik s hatalmasat csókol a primás vaskesztyűjén, aztán sietve kikotródik oda, ahol Barta s a többi vitézek tolakodnak be. Perzsi félve félrehúzódik a felaggatott ruhák alá bal oldalon s mikor később asszonyok jönnek be, azok közé elegyedik.)*

A PRIMÁS *(hatalmasan)*. Majd megtanítom én ezeket! Hát már csak a főuraknak szabad erőszakoskodni! Hát már ebben az országban a papsággal akárhogy bánhatnak! Majd meglátom én!

DRÁGHFFY *(jön tombolva)*. Ki mer az én házamba betörni! Ki mer ajtókat zúzni és nálam hatalmaskodni! Kardélre vele, ha maga az Úristen is!

A PRIMÁS *(buzogányát emeli)*. Szeretném látni, ki meri az egyház fejére emelni, a szentek szentjére, a primásra a kezét. De ott döglik beszakasztott koponyával, ha ki megpróbálja!

DRÁGHFFY. Te vagy-e Szalkai?

A PRIMÁS. Nem Szalkai: az esztergomi érsek! Nem ismered a rangom?!

DRÁGHFFY. De nagyon ismerem!... Ezért fizettem meg ma néked adósságba aranyaimat!... Hogy mersz így törni rám!

A PRIMÁS. Te hogy mersz így előttem! Térdre a primás előtt! Nem vagyok-e a Krisztus helytartója Magyarországon?

DRÁGHFFY. Meglátom én a Krisztusodat!

A PRIMÁS. Nem vagyok-e Magyarország második királya! A pápa követe maga nevezett így! Térdre mind, vagy kiátkozlak, hogy a hollók se lakomáznak a testetekből!

Mind térdre hullanak.

DRÁGHFFY *(állva marad, dühösen a sarokba vágja a kardját)*. Deiszen csak el ne aludtam vón a sok borivásnak miatta, lehetnél az Atyaisten tulajdon személyében, ide be nem teszed a lábad pap! Várjátok el sorotokat gazok, kik beeresztettétek!

BARTA. Három barát jött... Az ég szakadjon rájuk, ki hitte mifélék... Azt gondoltuk, hazul Budábul!

A PRIMÁS *(felkacag)*. Hahá, pap eszén akartok túljárni!

DRÁGHFFY *(Fortunátusra mutat)*. De ezt nem veszed ki a kezemből pap!

A PRIMÁS. Nem-é?... Magad adod Drághffy!... A magad csatlósa hozta ennek a levelét! Mit ígértél benne?

FORTUNÁTUS *(feláll)*. Ígértem, meg is teljesítem, hogy kimutatom: Fugger egy millió aranyforintot lopott az országéból! Kimutatom, hol lehet és miből ezt a pénzt visszavenni tőlük.

A PRIMÁS. Egy millió forint! Itt a török a nyakunkon! Egy száz katona nincs a végeken, egy dénár nem csörög a király zsebében! Egy milliót akarsz-e máglyán elégetni! A nemesi rendek minden pereputtyodat koncra veti!

FORTUNÁTUS. Még azt írtam, ígértem, megtartom, hogy: ha a bányákat a Fuggerektől elveszik és országos felügyelet alatt rám bízák, ötszörös lucrumot adok belőlek az országnak.

DRÁGHFFY. Kutya ez, eb ez! Szűköl, hogy megmentse irháját! Kizabál benneteket, felhabzsolja azt a kicsit is, ami van, aztán megy világgá! De feje szárad reggel a karón!

A PRIMÁS. Drághffy tudd meg, a rendek főbbjei sokat tanácsolkodtak ez éjjelen, mitévő legyünk. Jámbor urunk míg aludt, míg a nemesek a fűvön heverték, már a sereg rendelésről is megtanácskoztunk. Reggelre kelve Fortunátust kikiáltják országos főkincstartónak... Merjél közénk pironkodni, ha csak egy hajaszálát is meggörbítet! Nagy viadalom leszen abból, nagy romlást mívelnek a Drághffyakban! Avval eresztettenek el, hogy ha Fortunátusnak vége, az agg ravasznak is megtalálják csávéban a bőrit!

DRÁGHFFY. Tegnap halálra ítélték!

A PRIMÁS. Mert nem valék ott, és az az idő előtt született, idő előtt koronáztatott poronty, aki idő előtt beszélt, hágott, házasodott, idő előtt lett okos, aláírta! De az még idő előtt fog meghalni!... Keljen csak fel reggelre, megmosom a fejét! Ilyen király! Jól mondja az olasz: olyan jó ember, hogy semmit sem ér! Fel Fortunátus! Gyerünk!

DRÁGHFFY *(elszántan eléjük áll)*. Nem innen egy tapodtat, míg én elégtételt nem kapok! Mi lesz velem, gyalázatomért! Avagy nem emberek húsát evő vad ez! Feleségem csábítója! Becsületem vérdíját megadod!

A PRIMÁS *(egy kis gondolkozás után)*. Reggel országbíróvá tétetlek Drághffy!

DRÁGHFFY *(meghökken, komoran áll, gondolkodik, aztán elhatározza magát s kezet nyújt. A primás elfogadja s megrázzák egymás kezét)*. Áldomásra gyertek a felsőházba. Vendégeim vagytok. *(Sarkon fordul s el.)*

EFRAIM *(már ekkor bent van, hátul áll a teremben s mikor a primás Drághffy után akar menni, eléje veti magát, mögötte Salamon)*. Kegyelmet és irgalmat és hallgasd meg az én esedezésemet ó kegyelmes szívű úr!

A PRIMÁS. Mit akarsz?

EFRAIM. A lányom, nagyúr, van egy gyermekem...

FORTUNÁTUS. Ne búsulj agg Efraim, lányodnak semmi bántódása nem lesz.

EFRAIM. Áldott legyen az Úr! Bár úgy védelmezné meg Sion leányát, mint e balga gyermeket. *(Hirtelen nekibuzdul, mintha valami kétségbeesett vállalkozásba fogna.)* Kegyelmes és eminenciás uram, számtalan példával bizonyíthatnám a hűséget, mellyel a zsidók a király s a haza iránt viseltetnek. Isten szétszórta őket a világon, mert törvényeit megszegték, de vallásuk minden jóra s erkölcsösre kötelezi őket. A zsidók nem voltaképi rabszolgái ugyan a fejedelmeknek, akiknek országában élnek, amint azt számos jelentékeny teológiai író bizonyítja, ugyanis a zsidók sohasem győztettek meg csatában, hiszen ők, mikor Titus bevette Jeruzsálemet, már el voltak széledve a világ minden részében, mint az Strabo, Philo s egyéb írók bizonyítják. A római császárok is nem nevezték magukat a zsidók királyának, mert ők csak olyan népeknek a nevét vették fel díszül, melyet nyílt csatában legyőztek de a Palesztinán kívül lakó zsidókat soha senki le nem győzte!

A PRIMÁS. Mit akar ez a zsidó? Háborodott?

EFRAIM. Valóban kegyelmességed, háborodott... Mert én csak egy öreg szegény tudós vagyok, aki olyan jól tudom, hogy mit kellene valakinek megtenni, de én hiába vonszoltam fel magamat a zsidó-utcából a Szentgyörgy-térre, egész a Duna felé néző várfalig... De én csak beszélek egyebeket és a drága perceneteket elvesztegetem. *(Újra kitör.)* A zsidók mindenütt hasznára és előnyére vagynak az országoknak. A pápa nem kocódik velük, engedi, hogy

szeme előtt éljenek és kereskedést vigyenek, mint a méhkosárba a méhek, gyűjtsenek s gyarapodjanak. A császárok, az egyház védői öregbítik a francia, angliai, lengyel, flandriai, svédiai, hollandus királyok, avagy a talián hercegek hagyják, hogy a zsidók, mint eleven fa virágozzanak.

A PRIMÁS. Mit akarsz öreg ezen kerengő beszédekkel?

EFRAIM. Ugyanezt reményeljük Eminenciádtól, avagy király urunktól és minden szegeletkövétől az országnak, hogy engedi a zsidóknak, hogy szabadsággal pihegjen, lehelljen...

A PRIMÁS. Megengedem öreg. Adjatok neki egy kupa bort, hadd örüljön ő is.

EFRAIM *(meghökken s szinte visszatántorodik, aztán előnti a méreg)*. Ki kért tőled kupa bort! Nem kell a borod nem kell az ételed!...

A PRIMÁS. Mit beszélsz! Bolondos! *(Ráemeli buzogányát)*. Dobjátok ki.

EFRAIM. Jaj az Isten népének, ha elhagyják szószólói, de százszor jaj, ha olyan nyitja érte szóra száját, akinek viaszból van a nyelve és nagy dolgokra sár az elméje.

A PRIMÁS. Adjatok neki egy kupa bort, no.

EFRAIM. Megbódult, eszelős, lassú az elmém, tompa, életlen, tunya, rest, erőtelen, zsibbadt, hívságos, henye, elpuhult, észben szűkülködő! Ó, én balgatag, nem teljes eszű, bezzeg nagy bennem a hizlalt ostobaság, a kövér butaság, a rühes, varas hülyeség, tele gondolatlansággal, értetlenséggel, serény a bárgyúságban, hamar az ostobaságban! Phi, ilyen ember, tudós férfiú, aki tudja a multat és a jövőndőt és megfejt az írásokat, amiket összehordanak a világ minden tája felől. A csodák ideje még nincsen itten. Nincsen még itt a csodák ideje... Siralmas hangon kiáltok és keserves panasszal! Szemem könnyeivel siratom a dicső népet, amely száz meg száz esztendőig él minden népek gúnytárgyává váltan és ül szótlanul a sötétségben, midőn gonoszok állanak föl ellene! Az Úr elhagyta az ő választott népét, elhagyta az ő választott népét az Úr! *(El.)*

A PRIMÁS. Miféle bolond volt ez?

FORTUNÁTUS. Ne gondold rá, kegyelmes úr, eszelős... Az éjszakai szenvedések, a máglyától való rémület elvette higgadt eszét e tudós aggastyánnak, akit a zsidók mindenekfölött tisztelnek tudományáért, de félnek tőle hirtelen mérgeért.

A PRIMÁS. Patvarba a zsidóval, itt jön az én kedves Drághffyné nagyasszonyom!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(jön, utána leányok; nagy lármával támad rá az érsekre)*. Mi dolog ez érsek uram! Ilyenkor látogatóba!

A PRIMÁS *(joviális, békítő hangon)*. Magyarország primása mindenkor kötelességének hűségesen eleget tészén, de asszonyom, te kegyelmed nem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mi oka bennem!

A PRIMÁS. Hol marad már a kézcsók? *(Előre tartja a kezét.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(bosszúsan ellegyinti)*. Kézcsók csak papot illet! Te nem vagy pap, érsek uram!

A PRIMÁS. A patvarba, primás vagyok talán!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Még ma sem vagy bár kispappá sem szentelve!

A PRIMÁS. Ej na, már tudom, ha szent szagú a kezem, a mennyei kenyérnél jobban szeretik az asszonyok! De már pispekké szentöltetem magam!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Távol legyen az ilyen istentelen beszéd. Jól mondták a lengyel követek, hogy náluk még szerencsés állapotok vadnak. Mert náluk van király, nálunk csak a király árnyéka! Náluk vagyon papság, itt csak papi mesterség. Náluk pártoskodás van, igaz, de itt termett annak a magva. Itt erdő az ármánykodás, ha náluk bozót! Egy nincsen Magyarországon: törvény!...

A PRIMÁS. Még egy nincs asszonyám: pénz!... Azért vagyok itt most is! Orvosszerért! Az ország testét elborító sebek gyógyítására!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Mi légyen az.

A PRIMÁS *(Fortunátusra mutat)*. A pénz!... Jó fiú ez bestye Fortunátus, ha megvágják is, nem vére csorran, hanem aranya.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Az csak olyan gyógyítás! Ha a sebet beragasztják, tíz helyen megújul! Megmondták a lengyel követek, hogy ezt az országot már csak külső támadás javítja meg, vagy lázadás!

A PRIMÁS. Bestye kuraf idegenek! Ki velek! Eddig a hazafiakat csábították, most meg azokat uszítják!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(sóhajt)*. Bár megtehetnék! De nem irgalmasak hozzánk az istenek!

FORTUNÁTUS *(aki közben egyre élénkebben és lelkesebben nézte az öreg Drághffynét, most odalép hozzá s megcsókolja a kezét)*. Bocsásd meg vakmerőségemet, kegyelmes asszonyom, de olyan gyönyörű a te beszéded és olyan tiszteletreméltó a te arcod: mintha magyari nemzetünk patrónáját hallanám!

A PRIMÁS *(nevet)*. Hitemre, igaz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Hiába hízelkedsz, most bátor elmetszették köteleidet, de rád kerül a sor, ha nyakban való amulétum orvosságod van is!... Ó a gonoszok megmenekülnek, csak az igazak szenvednek ártatlanul.

FORTUNÁTUS. Kegyelmes asszony, ha gonosz ember vagyok és mégis megszabadultam, az csak ama nagy gonosztevőnek történetét újítja, akiről egy igen szép prédikációt tudok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Prédikációt?

A PRIMÁS. Csak prédikációt ne, mert én a prédikáción elalszom! *(Nevet; Drághffyné feddően néz rá, a lányok széke körül csoportosulnak.)*

FORTUNÁTUS. Vala egy király, kegyelmetes nagyasszony, rómaiak között. Úgy híjták, hogy... Asmodeus. És ily törvényt szerze: ha valaki, halálraítélt ember, neki három olyan igazat mondana, kinél nagyobb igazat senki sem tud: annak elengedi a halált!... Történék azért, hogy egy vitézt hoznának eleiben, akit vétkeiért akasztófára ítélték az ítélő bírák! Monda a király: Szerelmes barátom, tudod-e törvényt? Tudom, feleli az ember és örömet beteljesítem. Mondjál azért három olyan igazat, kinél nagyobb ember nem mondhat!... Feleli a bűnös: első igaz, hogy én mióta élek, mind gyermekségemtől fogva gonosz ember voltam!... Másik igaz: én itt, uram király, igen kényelmetlenül érzem magam!... Harmadik igazam: ha én innen elmegyek, soha én ide magam akaratajával többet nem jövök!... És monda a király: bizony te bölcsen megszabadítád magadat, hát menj el!

A PRIMÁS. No ez ugyan megesett!

FORTUNÁTUS *(egyre jobban az öreg Drághffynénak beszél)*. Szerelmes atyámfia, lélek szerint! Gondoljátok-e kit értsünk e királyon? Magát a felséges Úristent! ki ily törvényt szerze: hogyha valamely gonosztevő az örök ítéletre kerül, mondjon három igazat s megszabadul: de

olyan igazat, hogy pokolbeli ördög annál nagyobb igazat ne mondhasson. Mondja azt, hogy ő nagy bűnös! és minden bűnéről tegyen penitenciát! Másodszor vallja meg, hogy neki az ő bűnei igen kellemetlenek és harmadszor, ha bűnéről feloldoztatik, fogadja meg, hogy soha többé akarátja szerint ebbe az állapotba nem kerül! Hanem ezekután Istennek szent parancsolatja szerint akar élni, kinek beteljesítésére aggyon malasztot és segödelmet az atya, fiú és szentlélek örök élő Isten, mind örökkülörökké ámen.

MIND *(keresztet vetnek)*. Ámen.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Édes fiam, nem állanál be hozzám papomnak? *(A primás nevet.)* Vagyon nekem tizenkét udvari papom, de mindet odaadom érted!

A PRIMÁS. Ebhájbul szalonna, Fortunátusból pap. *(A primás feláll)*. Prédikálj még egyet előttem: felszenteltetem magamat fejtül bokáig!... De igazán, fiúk, ha a pápa bíboros-kalapot küld, felszenteltetem magam pappá, püspökké, akár Krisztussá is.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(ülve marad, csókra nyújtja a kezét Fortunátusnak)*. Hol tanultad a szép prédikációt?

FORTUNÁTUS. Itt tanultam, bűneim termették! Magamról prédikálok, mert én tettem ama fogadást! Tanúm a szolgálám, nagy penitenciában ültem itt mind estétől fogva. Az Isten ígéje lőtt nekem méreg ellen való orvossággá! Már ezután csak őrző angyalaim lesznek, mert köröskörnyül megperzselte a lelkem a tűz, a pokolnak tűzből-fonott kalárisa. Immár oly asszonyokra vágyakozik a szüm, akik megértik az ígét és meghallgatják az Isten sugallotta szókat.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(feláll, bizonytalanul, fél, hogy más is megérti mit mond, de Fortunátusnak tudtára akarva adni beleegyezését)*. Ha tudsz még avagy egy prédikációt, jobb időkből eljőjj, meghallgatom!...

FORTUNÁTUS. Kész szívvel asszonyom! *(Megcsókolja az öreg Drághffyné kezét.)*

A PRIMÁS. No tekergő beszédű, te ugyan megszabadultál! *(Vállára üt Fortunátusnak.)* De most jön az igazi flastrom! Ne félj, mert elviszem atyám-nénjét! *(Nevet s karonfogja az öreg Drághffynét, aki megdöbbenve áll szemben a menyével.)* Ez az én jó leányom! *(Homlokra csókolja Drághffynét s az öreg Drághffynéhez.)* Most elviszem kegyelmedet asszonyom, elrablóm, mint Hunor és Magor a Dul király leányait!... Eb az inge! Hadd maradjanak egy kicsinyég utoljára tanutalan.

DRÁGHFFYNÉ. Nincs szükségem, atyám, tanutalan beszédre! Azzal a könyörgéssel jövők eminenciád elé, méltóztassék engem felvenni valamely apáca-kolostorba, holis bűneimért elegendőképpen penitenciázhatok, örömeimért szenvedhetek, bánataimért vigasztalódást nyerhetek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. Jó szívvel hallom gyermekem e szókat. *(Megcsókolja.)*

A PRIMÁS. Hát akkor én úgy jöttem, mint a zivatar! Mennydörgéssel robbantam be, szívárvánnyal megyek el! Tessék! Papot csinálók a zsidóból, apácát az anyácából, ellenségből barátot, a fiúból leányt!... *(Az öreg Drághffynéhez.)* Csak kettőnkől csinálhatnék még egyszer fiatalt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ. És a primásból papot!

A PRIMÁS *(derékon érinti az öreg Drághffynét)*. De még úgy fodorítom, mind a kettő meglesz! *(Elmennek.)*

FORTUNÁTUS. Kegyelmes asszonyom! *(Gyöngéden karonfogja s a székhöz vezeti.)*

DRÁGHFFYNÉ *(lehanyatlik a székbe. Más ruha van rajta. Egyszerű, hosszú, síma ruha. Hosszan nézi Fortunátust, aki letérdel előtte s áhítatosan néz fel reá. Lassan átengedi neki a kezét, amelyet Fortunátus lágyan, aztán egyre hevesebben csókolgat). Édes fiam... (Elvonja a kezét.) ...Szánlak...*

FORTUNÁTUS. Szánsz kegyelmes asszony?

DRÁGHFFYNÉ *(homlokára szorítja féltényerét, Fortunátus a másikat ismét elfogja s gyöngéden simogatja)* Ó, ne kényszeríts... ne bánts... Hogy mondjam el neked, mit rontott rajtam ez az éjszaka! Hogy feküdtem bajtalan betegen, mégis megbágyadva, mintha kórság gázolt volna le. Úgy egymagamban, olyan mindenkitől elszakítva! Úgy még nem voltam soha!... Eddig... voltak reményeim! Voltak örömeim is, voltak bánataim is: volt életem, ami tele van jóval, rosszal... Már semmim nem maradt!... Nincs már egy meleg nap, egy nyugodt házidélután... Nincs már a jövőmben egy gyönyörű óra, egy nagyszerű csók! Nincs már sehol ott valahol, ami elkövetkezik abban az időben, nincs semmi, semmi!... S ahogy ott feküdtem erőtlen és viaskodtam eleveenség nélkül, éktelen beszéddel mondtam el magamnak, hogy olyan vagyok, mint az árnyék... Hogy vegyek magamra, én, már most, magamat megadottan, nagy harcot, nagy munkát!... *(Egy percig beletemeti arcát a két tenyerébe, lehajolva maga elé, aztán rémülten.)* Nem, nem, édes fiam, ne könnyörögj, ne kínozz! Ne gyötörd magad! Késő, késő, késő! Most találkozni, mikor túl vagyok a friss merészség bolyókás együgyűségén... Mindennek vége! Már nem vár rám egyéb, csak elfogyok, elhervadok, míg eléggé megsiramtom, megkeserzem elmúlt örömeim temérdek bőségét! *(Sír.)* Dörög nekem az ég s meghasad lelkem a zengéstől... *(Sír, hirtelen égő szemmel fölriad.)* Menj, menj! Átengedlek nekik! Válaszd azt, amelyik közelebb van szívedhez! Nekik adlak és értük lemondok rólad! Meghíszem annak a gyermeknek, hogy bőkezű és termékeny szerelmével meg tud tartani téged magának. És már látom milyen büszkén jelenik meg oldaladnál a világ előtt, mint egy istenasszony! Dícsértessék és hírré kiáltassék ez a szerelem és adassék neki tisztelet, becsület!... De ha az ellenségek feltámadnak és kákognak, mint a varjak: jaj, ha te boldogtalan, ha visszahullasz apáid sötét gettójába, ó, meghiszem annak a másiknak is amit ígért, annak a másik szegénynek, hogy élni tud és dolgozni neked és örömet ültett számodra a kőszirten és boldogságot ad neked a boldogtalanság kijelölt házában!... Csak én mit tegyek, én mit tegyek hit és bizodalom nélkül... *(Átöleli a fejét és sír.)*

FORTUNÁTUS. Lélek, virág, őrzőangyal...

DRÁGHFFYNÉ. Nem, nem, nem vagyok már az! Nem vagyok őrző angyalod!... Elbocsátalak! Elbocsátalak, barátom! Ész, okosság, lélek, jókedv maradjon tebenned! Tudod meg, tudod, hogy szerettelek, hogy imádtalak! Akkor is, mikor tapostam rajtad, mint a csigán, és meggázoltam a lelkedet, mint a virágkertet! De mit tudtam én, ki vagy te és ki vagyok én! Tegnap, ó csak tegnap nyílt meg a szemem, s azok a gyermekek nyitották meg, akik előlrepültek és meghaladtak engem mindenben: de legjobban a szeretetben! a szerelemben! A kín szorongatja össze a szűmet! *(Két tenyérrel eltartja magától a Fortunátus fejét.)* Mondd, melyiket választod! Főhajtással reá intek, bármelyiket! Nem állok utadba, útjába és megengedem, reá hajtok!

FORTUNÁTUS. Egyiket sem választom, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ *(szenvedélyesen megöleli a nyakát).* Szerelmesem! Eszeveszett lélek! Tudtam! Vártam! De nem reménytettem!... Nem hiszem! nem hiszem! Vigasztalni akarsz! Szerellemmel felgyullasztani újra a lelkem, álnok vagy te s ha elmégy szememből, megcsalsz?

FORTUNÁTUS. Esküszöm, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Ne esküdj! Ne esküdj!... Értsd meg a szómat, te gyermek, te bolond! Én tegnap tébolyult voltam, eszetlen, örültségeket beszéltem és hazudtam!... Értsd meg, amit mondok! Én szeretlek, én imádlak, de nem megyek veled a kárhozatba! ha üdvösség lesz is valaha belőle! Tudd meg hát, hogy el leszünk szakítva egymástól! Ti férfiak oly ostobák vagytok, azt hiszed, a titkos folyosók örökre megmaradnak! Barátom, azokat már be is rakták! Kővel, amit a legszerelmesebb újjakkal sem tudunk többet kivájni!... És én nem lehetek neked egyéb! Én nem lehetek a te furcsa, bolondos, hihetetlen életednek részese! Nem lehetek a te párod, jóban, rosszban a te társad! Csak messziről gondolhatok és csak a kemény kőfalak közül gondolhatok rád! Csak a híreket leshetem felőled és csak a szívemet marhatom miattad!... Elmegyek, elmegyek én! És nem kötlek meg esküvel... élj, barátom! élj, ahogy tudsz, ahogy lehet! Boldog és vidám életet! A nagyisten gazdagon gondoskodott rólad! Két fiatal lányt, istennek szárnyas angyalait küldötte neked! Válassz!

FORTUNÁTUS. Soha, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ *(fellélegzik)*. Soha!... Milyen igen-igen boldoggá tettél evvel a kis szóval! Soha. Halófélben voltam, éltigvaló bánatban fetrengve, már édes öröm járja át csontvelőimet, már gyönyörű és kedves érzések támadnak bennem, már könnyeimet töltöm örömemben!... Ó te nagy lélek, te erős és dicső szív! Hogy háláljam meg istenemnek, hogy benned kipótolt mindent, amivel a sors kegyetlenül sujtott! amivel az irigy pokolbeli ördögök gyötröttek! Megengeszteltetett a szívem és újra felvidult előttem a boldogság bujdosó csillaga! Drágám nekem, add csókotat még egyszer!

FORTUNÁTUS *(odakúszik az ölébe s hevesen csókolja)*.

DRÁGHFFYNÉ. Emlékeztél! Emlékeztél! Egy csókot, ezt, ezt, még ezt a csókot örök emlékezetre! Elég ennyi emlék neked tőlem? Te kedves gyermekem! *(Szeszélyesen.)* De én akarok neked valamit adni, valami csekélységet! Kell, hogy valami amulétumod maradjon, amit nyakban viselj, vagy abban a te gyönyörűsége sárga, sáfrányszín, aranyszín, tündöklő házában megőrizz, amit én nem látok többé soha! csak lelkemben, ha átrepülök a mérhetetlen nagy időket, a kösziklánál keményebb falakat... vasdárdáknál borzasztóbb tekintetét férjem uramnak, mely örökre fogva tart... Mi kell neked, mi kedves teneked, vigy valamit ebből a házból, a környékemről, belőlem!... Nincs semmi, amit megtagadhatnék tőled, kevély szerencsémnek mindenható mestere!

FORTUNÁTUS *(szólni akar, aztán elhallgat)*.

DRÁGHFFYNÉ. Na, na, szólj én édesem! *(Hozzáhajol s cirógatja, becézi.)* Látom, hogy van valami, amit szeretnél, ó hogyne is volna! Kell, hogy te is csak azt akard, amit én, hogy a te elméd is éppen úgy forduljon, fodorodjon, mint az enyém! No szólj, szólalj meg, én kedvesem!

FORTUNÁTUS. Úrnőm, egy kicsinyded ajándékot szívesen elvinnék... Van neked egy kis cseléded, kis szolgáló leányod... A neve, ha jól értettem, Perzsi! Add azt nekem. - Kedves és kicsiny és a tied volt. Rólad fog beszélni s érted szívesen gondoskodik rólam...

DRÁGHFFYNÉ *(elsáppadt s hosszú, ijedt hallgatás után)*. Legyen a tied.

FORTUNÁTUS. Köszönet és hála!...

DRÁGHFFYNÉ. Á, á! hogy megcsillogott a szemed! Nagyon felragyogott a pillantásod! Te nyomorult! Te nyomorult! Megint megcsaltál, álnok zsidó! Te szentségtelen, leselkedő, kegyetlen, te vad természetű, pártütő, urára támadó háládatlan nemzetség, Isten szétszórta faj! De vigyázz, mert újra kikiáltok az ablakon, hogy máglyára a zsidóval! De most nem meneksz! Te fajtalan! Távozz! Távozz szememből, meg ne érints! Dögletes a levegő tőled, pestis van a pillantásodban! Egy cselédért, egy rongy kis dögért elcserélsz-e! Álnokmester, kiszá-

mítottad, hogy én már mit sem adhatok, de egy cseléd, az adhat valamit! Hogy micsoda irtóztató tusakodással vívtam magammal, hogy lemondjak rólad, a sántalelkű álnokmester! Azt hittem, megszakad a lelkem, de ha azt mondd, hogy ez kell neked, ez a szenteskedő éredetlen eszű Benigna, avagy a másik, a gyűlöletes, a félelmetes zsidólány, nem szóltam volna egy ígét is, mert megharcoltam magammal és imádkozni bujtam volna el a világ fene-kére... De hogy ez a semmirekellő, konyhabúzzal itatott dög kell neki!... Utálatosság! Vigyázz, mert keresztet húzok minden számításodra! Mert ha nincs erőm élni, van erőm bosszút tenni! Mélyebben nem gyaláztanak meg asszonyt még soha!

FORTUNÁTUS. Boldogtalan asszony!

DRÁGHFFYNÉ. Valóság, hogy az vagyok! *(Kiszól.)* Küldjétek be a lányt! *(Visszasiet.)* Válj köddé, hogy ne lássalak, mert megcsúfoló szerencsém vagy te, esztelenül tréfás, hivalkodóan csúfoló szerencsém! Üres és hiában való, tántorgó, halálos, gonosz szerencse vetett élém, hogy legyek boldogtalanabb az élet sepredékeinél és nyomorultabb önmagamnál! *(Perzsi jön.)* De nem leszek méltatlan a vérhez, amely bennem buzog. *(El.)*

FORTUNÁTUS *(int Perzsinek, hogy maradjon).*

PERZSI *(egy ideig csöndben vannak).* Jaj uram, nincs nekem időm! Dolog van odafenn!

FORTUNÁTUS. Kedves kicsiny madár! *(Megsimogatja az arcát.)* Csicsergő kis jószág!

PERZSI. Jaj, mi van ott, a nagy pap úr, meg a mi kegyelmes urunk, úgy isznak, mint két csárdai cimbora!

FORTUNÁTUS. Perzsi, nekem adott asszonyod, készülj. Most mindjárt megyünk.

PERZSI. Megyünk? Osztán hova?

FORTUNÁTUS. Haza. Az én palotámba. Ezután nálam leszel, az én kis gazdasszonyom.

PERZSI. Ó biz a nem igen.

FORTUNÁTUS. Mondom, velem jössz.

PERZSI. De ha mondom, nem!

FORTUNÁTUS. Micsoda!

PERZSI. Á, van eszembe elmenni! Nem tudnék én megszokni másutt.

FORTUNÁTUS. Te balgatag, tejbe-vajba fürösztelek, selyembe, aranyba járatlak!

PERZSI. Á, maradjon csak mindenki olyan ruhába, amilyenbe született!

FORTUNÁTUS. De hallod! Te ostoba! Szeretni foglak!

PERZSI. Á, szeret engem mindenki!

FORTUNÁTUS. Én vagyok Fortunátus! Hát nem tudod, ki vagyok én!

PERZSI *(nem szól, csak nevet s a vállát rángatja).*

FORTUNÁTUS. Mit, mi beszélsz!

PERZSI. Én felőlem... Egy kutya az, akármelyik csak férfiember legyék!

FORTUNÁTUS. Hát nem érzed, hogy én más vagyok, mint a többi férfi? Hát nem érzed, hogy csak úgy sugárzik belőlem, hogy én vagyok a Fortunátus! Szerentsés Imre vagyok én! Minden lány, minden asszony utánam néz az ablakon és jobban szeretik az én elvetett

rongyait csokolgatni, mint a fészületet! Más, van egy millió, száz millió, de én csak egy vagyok! Nézz rám jól, még egyszer! Hát olyan vagyok én, mint más?

PERZSI. No bizony! Magának is a két szeme közt van az orra!

FORTUNÁTUS *(a meghökkenéstől nem bír szólani)*.

PERZSI. Szeretném tudni, ugyan mi van rajta olyan különös! Azér, hogy csupasz a szája, nem gyerek kend galambom!

FORTUNÁTUS *(homlokára csap)*. Megvénhedtem!... Egyszerre szétfoszlott a varázs!... Ha egy gyermek elkiáltja, hogy számárfüle van Midás királynak, az egész világ kacag rajta! De talán nem én nem-kellek neked, hanem van már valakid! aki megbabonázott, valami pedrett bajuszú, valami kifent legény, káromkodós, iszós, táncos, hej aki áldója! Mi?

PERZSI. Á nincsen nekem senkim, nem kell nekem senki! Tessék engem békin hagyni! Osztan ha kéne valaki, akkor se kéne maga.

FORTUNÁTUS. Végem!... Te senki, te semmi teremtés... Miattad kiket dobtam el! Meg kellene fojtanom, meg kell némítani, hogy ki ne kiáltsa! Rajtam kiad egy cselédleány!... El fogok tűnni, mint a köd. Minden elfelejti, ki voltam, mi voltam! Már az ablakok zárva maradnak, ha végigmegyek az utcán, a templomban nem hallok sóhajtásokat mögöttem gyönyörű asszonyi ajkáról... És nem érzem egész testemben a női szemek perzselő sugárzását s nem fogok tékozolni drága szívekben! Oh, mikor ma kora aggságomra gondolék, ingyen sem véltem, hogy itt a levélfogyasztó ősz, a csupasz ágú tél. Magam megéreztem hát végeimet! Mint a nemes vad, ki rejtekbe vonul meghalni! *(Felugrik.)* Nem! Nem adom meg magam, sorsomnak könnyen! Mi bosszút áll rajtam az asszony? Kevélyen, mint az arkangyal! Jobbik eszem, térj meg!...

DRÁGHFFYNÉ *(belép, a vállára teszi a kezét)*. Barátom!...

FORTUNÁTUS. Asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Fortunátus... menj, szabad vagy... boldog... feloldva minden alól... Oh, mi gyenge és nyomorék asszonyi állatok, hogy mi mindig nyerni és soha veszteni nem akarunk... Mindig zsarolni, soha lemondani, míg itt nincs a kiváltó mély halál... Menj Fortunátus, várnak a Rákoson a rendek! vidd a millió pénzt... most ők vannak soron... Millió vidám perceket árultál eddig boltodban zsidó, hívságos némbereknek... távozz, mint az bolygó égiállat, aki után füst- és kénköszag marad és fekete setétség...

FORTUNÁTUS. Asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ. Egy szót sem Fortunátus... *(Az ajtón kiint.)* Jöjjetek!

BENIGNA ÉS DINA *(rémült, mindent értő arccal jönnek be)*.

DRÁGHFFYNÉ *(előre meredve, Fortunátustól sápadtan elhúzódva néznek rá)*. Isten áldjon...

FORTUNÁTUS *(becsavarja arcát fekete palástjába s lehajtott fővel el)*.

DRÁGHFFYNÉ *(mély csönd. Akkor Benigna felzokog)*. Gyermek!... *(Dina halálsápadtan, szédelegve megmozdul.)* Keblemre gyermekek... hisz egyformán szerettük mind a hárman őt...

(Függöny lassan le.)

MESEK

Mese a zöld fűvön.

I.

A végbeliek megúnták a nagy nyomorúságot, mert immár tizenhat hónap óta nem kaptak semmiféle fizetést, avagy zsoldot.

Zöld fűre mentek hát, mert éhen nem halhattak; ha a király elfelejtkezett róluk, maguknak kellett utánanézni, hogy valamit szerezzenek szabad portyázással, a zöld fűvön legelő csordákból és ménesekből.

De a világ nagyon szegény volt, hiába kóboroltak el napi járásra, nem tudtak elégségest szerezni. Tanyát vertek hát egy kisduderdő sarkában s szapora tüzeket raktanak a zöld mezőben s bő lakomát süttötenek egynéhány lábasjóságból, akit fegyver közt hajtottak maguk előtt.

Megeredt aztán a beszéd, ahogy ott heverték a kövér fűben, a rongyos dolmányokon, s míg éhesen várták a hús sültét, keserűen emlegették a magas hatalmakat.

- Ha öfölsége akasztófátul vagy rabságtul váltott volna ki bennünket, mégis kegyelmesebb fejedelemnek kellene hozzánk lennie! - mondta búsan egy varnyúbajuszú, csöndes magyar.

- Az rabnak is mindennapi kenyere megadatik, mi pedig szabad emberek vagyunk s éhhez kell vesszünk, - dörögte a másik vitéz lomhán.

- Bezzeg sok vérünk hullásával, jó volt, hogy szolgáltunk az vár megszállásakor és azutántul fogva!

- Ennyi sok hűséges szolgálatunk után mind gyermekestül ki kell mennünk az nagy éhség és nyomorúság miá!

- Örökös búdosásra!...

Éhesen, erőszakosan kacagott fel egy fiatal fickó:

- Zalavárott száz hajdunak kellett vón lenni, de mikor meggyűtt az német kommandáns, csak négyet tanált a várban, a többi elment, mert harapás kenyérük sem volt. Ha a kapitány az emelőskaput fel akarja vonni, asszonyokat kell segítségül híjnia, mert férfi nincs kéznél.

Öregebbek bólogattak.

- Nem is lehet immár császárt, királyt szolgálni. Minden vitézlő ember az urak fizetésére siet, mert az urak az ő szolgájuk fizetésében el nem lopnak, hanem pénzrűl, pénzre megfizetnek! Annak felette jószágokat is sokat osztanak közikben.

- Minden kastélyt, minden udvarházat külön kell az uraknak őrzetni, sok vitéz ember leli még kenyérét ebben az országban.

- Bizony, ha ez sem volna, egyszer csak nekikeseredne a vitézlő nép és elszánván magát, akár éhen, akár a kötélben, neki már mindegy! S oly dolgokat cselekszenek, akit bizony sok véka búzával nem cserélne fel üfelsége!

- Se a beste rossz posztókkal, akivel kifizetik a katonát pénz helyett.

- A komáromi naszádosokról hozták, hogy már ruhájuk sincs. Sokan közölök, mikor őrésre mennek, a feleségeik ruháját és cipőjét veszik fel!

Igy folyt a szó, mérgesen, panaszosan, keservesen, míg csak meg nem sült a sovány tulokhús, amit úgy őriztek a nyárson maguknak, mint az éhes eb a koncot.

Lassan mégis falatozni lehetett s evés alatt elcsendesedtek.

***

Telihold volt s az égen apró felhők kergetőztek.

- Lesz eső?

- Hogy lenne. Holdtelésen nincs eső. A fényes hold mind felszítja a vizet a fellegekből. Avval mosdik, azér olyan fényes az ábrázata.

- Hajnalra lesz eső.

- A lehet, mert akkorra már kiöntik a mosódóvizet...

- Sokat tud kend, Miklós vitéz.

- Hát, sokat jártam, tapasztaltam.

Miklós vitéz egy kidőlt nagy törzsön ült, amelynek ágait mind lehasogatták a tűzre. Két kezét lelógatta a csizmaszárákig s lomhán nézett messze, a telihold alatt el, a táncoló fényességű mezőkre. Bajsza hosszan lógott le s németesen volt sodorítva kenő nélkül, sűrű szemöldökei egészen leborították az apró szürke szemeit, mint a tyúkborítókas a kotlóst.

- Már nem is kapnak katonát az ezerkapitányok, - kezdte újra a varnyúbajuszú s zsíros száját törülgette, - mert nincs bor. Ha bor volna, bezzeg többen jönnének.

- Hagyjátok már az únott nótát, - szólalt meg hirtelen méreggel Miklós vitéz, - inkább mesélek egyet...

- Hallgassatok már, - kiabáltak többen, - Miklós vitéz mesél.

- Zabolát a nyelvekre!

- Csend a harasztban!

Lassan lecsendesedtek s szép karikába heverték a fatörzs körül és Miklós vitéz így mesélt:

- Magam se tudom már, hol volt, Ókespurgába, vagy Magdapurgába, de németiek közt voltunk akkor az Forgács uram dandárával. A csehekre indultunk, de vitézlő Forgács uram azt mondja vala: Fiaim, mink csak azon legyünk, hogy mennél jobban éljünk, mert az német latrok is, ha hozzánk gyűnnek, csak kiélnék bennünket az német zsoldosok, hát itt a jó mód, hogy visszaadjuk nékiek az kölcsönt. De a jámbor csehekben kevés kárt tegyünk, mert hitükért kelle őket vágni, már pedig az én áldott feleségem egy hiten van velük, hát nem akarom a jó asszonyszemélem szívét gyötreni.

Megértettük a szót, meg is fogadtuk.

Hanemhát jól élni nehéz volt, mert kicsi volt a zsold, de nagy a drágaság. Egy ember két forint hópénzből nem nagyon rázhatja a rongyot kapzsi németek közt, ahol mindennek ára van és minden házon olyan kapu, mint a szigeti váré. Hát csak annyival tudtuk megtoldani a vant, amennyihez nagy furfangosan hozzá lehetett szabadulni; persze, voltak köztünk ügyes félkék-kalmárok, akik a Krisztus balszemét is kilopták volna, így aztán mégis csak megvoltunk valahogy telelőbe.

Hej, ott esett velem a legfajjobb istória...

Lányeset...

Mer az tudnivaló, hogy a német úgy őrzi a lányát a magyar katonától, mint az ördögtől. Vagy még jobban. A lánycselédet, meg a fiatal asszonyokat mind elzárták szem elől, míg ott tanyáztunk a legbelső házba, meg a pincékbe; én azt hiszem, még be is földelték őket, hogy ki se lehessen ásní. Legalább három hétig senki se dicsekedett vele, hogy csak egyet is látott belőlük.

Haj, micsoda legény voltam én akkor. Nyalka gyerek, szép kis szőke bajuszom volt, hosszú barna hajam, kék szemem, fehér bőröm, mint egy lánynak. Olyan kezem, lábam, hogy a császárhoz akartak vinni apródnak, de hát egy szót se tudtam németül, osztán nem akartam tanulni, mer mikor egyszer egy szót kimondtam a németek módjára, hát olyan röhögés lett, hogy majd elsüllyedtem szégyenletemben. Hát mondok, rajtam ne nevéssen senki, inkább megmaradok havipénzes hajdúkatonának... Nagyon ostoba egy fickó voltam én...

De a lányféle mind utánam nézett ám. Azoktól nem is féltem, még ha németecske lett vón is a lelkem. Mert már nagyon kikoplaltam magamat utánuk. Ha tudtam vón, hol lelek rá egyre, a körmömmel kivájtam volna akármelyik kőfalú ház ódalát, mikor egyszer csak mi történik.

Hát az történik, hogy mikor őrt állok a város szélén, egy magas fal tövéén, ahonnan messzire látni lehetett a girbe-gurba hegyeket, osztán kegyetlen únom ám magamat, hát egyszer csak kacagást hallok a magasban. Lánykacagást. Nézelődök felfelé. Nem látok senkit, csak olyan apró ablakokat, mint egy gyerekfej. Újra kacagnak. Újra csak nézek, mán kinéztem a szemem, mégse látok semmit. Hát harmadszor megint hallok kacagást s ahogy felemelem a fejem, valami esett az arcomba. Majd kiverte a szemem.

- Hinnye, az angyalát - mondok, - valami jánycseléd csúfot űz belőlem, s lehajlok, hogy felvegyem a kavicsot, amivel megdobott. Hát egy fényes arany van előttem a földön...

A szájtátva figyelő katonák felsikkantottak a meglepetéstől.

- Ejhó! - mondták irígyen.

- Egy fényes aranytallér! - mondta Miklós vitéz s ököllel magyarázott, maga is felelevenedve.

Hát ez jól kezdődik, gondolom magamba, ha ez a fejérszemély úgy górájja az aranyat, mint más a békasót; osztán megforgattam az aranyat jobbról, balról. No, annak utánanézőnk, aki ezt küldte. De a fal kegyetlen meredek volt, azon egy bakkecske se ment volna fel, az ablak igen-igen magasan és tovább egy árva hangot se hallottam a setét kis mély ablakokból...

Szerettem volna utánajárni, ki s miféle lehet az én kacagó kis jánycselédem, de az arany kegyetlen nyomta a zsebemet. Hát gondoltam, majd holnap utána látok, ma elébb a sürgős dolgot intézzük el. Mentem a cimborák után, mutatom az aranyat. Lett ám öröm. Akkor éccaka olyan dárídót csaptunk az aranyból, hogy még a legöregebb strázsamester is úgy nyúlt el a földön, mint egy bornyú...

Másnap délutánra kialszom magamat, megyek megint a tetthelyre. Mán várt a kis valaki, akinek még csak nyomát se lehetett látni, de mihelyt odaértem, abba a minutumban hallottam a kacagását.

- Ejnye, istenem, teremtőm, - mondok magamba, - hogy fogok én ennek a dolognak végire járni.

És csak nézek, csak bámulok fel. De akár az égre, akár a házra, semmit se láttam.

Elfordítom a fejem, hát valami koppan a süvegemen. Még a fejem búbját is ugyan megütötte.

Kaparom, mi az. Újra egy arany.

- No, megesett kendnek, - szólott egy heverő vitéz. - Ha ez így ment mindennap, akkor jól teleltek kentek Ókespurgába!

- Mán ecsém, pedig ez akár hiszed, akár nem, így ment egy hétig. Minden napra kijárt nekem az arany. De azt reggelre úgy eltüntették, mintha nem is lett vón. Az egész dandár felhízott borral az én szerencsémén, de úgy is tartottak, mint egy ölbeli malacot!

Hát a hetedik napon, éppen mikor már nagyon furdalt a lelkiismeret, hogy a sok aranyért még csak annak se jártam utána, miféle ház lehet ez belőlről, a városból és ki s mi lakhat benne, hogy annál annyi a szeméten az aranypénz, hogy a gyerekek is avval hajigálnak az utcára, mondom, akkor napon megint hallok a kacagást. És ahogy felpislogok, hát uramfia, egy kötélhágcsó ereszkedik lefelé csendesdeden az egyik ablakból.

Leért az egészen hozzámig.

Megfogom, jó erős. Rálépek, megbír. Magam se vettem észre, csak mikor már odafenn voltam az ablakrésen.

Olyan egy ablak volt az, hogy öles mély volt a vágása, hanem belől egy akkora kicsi nyílás, hogy azt hittem, egy ötesztendős gyerek nem tud bebujni rajta.

- De azért bebujt kend, úgy-e Miklós bácsi!

- Be én ecsém, ha egy patkányjuk lett vóna.

Hát ahogy mán félig beszuszakolom magam valami setét kamrába, egy kis sikoltást hallok. Avval se törődtem, leugrottam.

Megdöngölöm a szemem, hát egyesegyedül vagyok egy kis házba. Annyi volt az, mint egy pince, csak egy öreg asztal volt benne, meg valami lóca.

- No, mondok, Miklós ecsém, be csak be, de ki innen hogy lesz! Tömlőc ez, akármi legyenek.

Nézem az ajtót, nyílik. Bedugom a fejem, hát egy testes öreg néember bámul rám. De mintha kísértetet látna. Még a visítás is a torkán akadt.

A zöld fűvön heverő katonák mind feléberedtek, egyszerre megmozdult a hallgatók serege s apró kacagásokkal lestek ki minden szót a Miklós vitéz meséjén. Ez maga is feltüzesedett a vidám figyelők szemétől s pattogva vágta a szót.

Mondom néki: Ne féljen öreganyám, nem vagyok én rossz gyerek! Azt mondja rá: nikszpiksz!

Tyhű, így magamba, akkor már jól nézünk ki, ha ilyen jól értünk egymás nyelvéen.

Szólok azér a fejércselédnek: már csak azt mondja meg, ki s ki volt, aki aranyakat górált az én süvegemre!... Nem érti. Leveszem a süveget és mutogatom neki, hogy így potyognak rá az aranyak! Egyszer csak észbe kap, nyúl a tarsolyába és kimarkol belőle vagy egy félmarokra való ezüstöt. Kínálta erősen.

Ej, mondok, nem vagyok én se haramia, se martalóc, magyar hajdú vagyok én. Nem jöttem én pénzért s pedrem a bajszomat, lány kell nekem, csók! Cp, cp, cp!

Hát halljátok, a vén tűzrevaló ezt is elérte és el kezd szemérmesesen mosolyogni, húzódozni, pironkodni, de egyre csak azt mondogatja: tájfel, tájfel!

Hosszan elnyúló, hatalmas kacagás tört ki a katonák erős, egészséges tüdejéből. Hanyatt vetették magukat némelyek a fűben, míg mások a süvegüket vetették magasra, vagy egymás hátát verték ököllel.

- No Miklós bátya, - kiabálták a fiatalok, - most oszt mit csinált kend.

II.

Miklós vitéz megpederte a bajsztát.

- Ájj fel, ájj fel! - mondok neki, hogy aszondi Tájfel, Tájfel, - még le se ültem, öreganyám, eszem a szentjtit! De csak kerítse elő nekem azt a kis jánt, akinek kacagását hallottam a hegyről, majd a sarkamra állok akkor!... Hát lám csak, az ördögök öregannya, ezt is magára veszi és úgy somolyog, mint aki vacorba harapott...

A katonák elnyúltak a nevetéstől a földön, egymást rúgták s csiklandozták és bolondos szókat vetettek közbe, úgy hogy jó ideig nem is folytathatta beszédét Miklós, a vitéz.

- Hát s osztán!... S mi lött belőle! - követelőztek a többiek.

- S mi lött ám! - szólala Miklós - hát az lött, hogy a mama csak feláll maga s kitárja két karját s azt mondja azon a zörgő mogyoró nyelven: nem bánom na, ha megölelsz is, szép magyar levante, csak kíméld fiatalságomat!

A zöld fűben hemperegtek a hajdúvitézek.

- No, én beleestem, mint légy a mézbe, e tisztos személybe, mondok magamba s csak menni akarok beljebb egy házzal.

De ahogy ezt látja a vénség, csak elsápad, olyan fakó lesz, mint az ón. S azt mondja: Jaj, ne menj szerelmes szép magyar leventém, kardokkal állanak, török törrel, német fustéllyal odakinn a fegyveresek, mind kardélre hánynak!

- Nem bánom én, ha igen is, - mondék, - de én az én csillagszemű királylányomat ezer ördög közt is megkeresem!

Meg ám, ha odakinn csakugyan kardcsörgést nem hallok. Vastag német szóval káromkodott odakinn valaki. Az én öregasszonyomnak elkezd lógni a lába az ijedtségtől, de aztán csak kifújja magát s int nekem, hogy legalább álljak félre az ajtóból.

Sarokba húzódtam, ü meg kinéz. Hát az ajtónyílásnak egy percentjén át láttam ám, hogy odakint vannak vagy tizen, nagy vastag emberek, nyúzott képű cseh szolgák, akik nagy dorongokat szorongattak a markukban s a szájuk tajtékzott, mint a veszett kutyaé.

Tyhű, mondok, ennek már fele se tréfa, de azért magam sem eresztettem bocskorba a bátorságot, hanem marokra kaptam a kardomat, hogyha már kell, de ingyen nem adom ám magam!

De odakinn csak beszéltek, beszéltek. Valami fene hangú ember azt vallatta, ki van odabenn! De az én öreg cselédem esküdözött, hogy senki! Nincs ott egy lélek sem! Nem akarták hinni! Hát nézzék meg kendtek, mondta a vénasszony, erre aztán elhitték.

Na, mondok, nagy kő esett le a szívemről, nem azért, mintha féltettem volna az életemet, hanem mert megesküdtem magamban, hogy addig nem halok meg, míg az aranyat szóró, ezüstöt kacagó kis lányt meg nem találom.

Bejön a vénasszony nagy frissen s bezárja az ajtót. Azt mondja: No adta hajdúja, most az egyszer megmentettem az életedet! Hanem most már vigyen a kánya, mert ha ezek mégis be találnak kukkantani, úgy mislikbe vágnak, hogy semmi doktor össze nem rakja a csontodat.

Azt mondom neki, hogy: No, azon egyet se búsuljék nénémasszony, csak mondja meg már valahára, hogy ki volt az a kis lánycseléd, aki kötelet eresztett le nekem...

- De hát hogy értették meg egymás szavát, - kottyant belé egy fürge eszű kis legény a vitézek közül, - ha nem tudott magyarul, kend meg németül!

- Kotty belé! - mordult fel Miklós, a vitéz. - Hiszen az, hogy nem értettük egymás szavát. Ű monda a magáét, én is a magamét. Hát osztán ű is beszélt, én is beszéltem, mintha csak a legjobban értettük vón egymás beszédit. Hanem ipp azt akarom mondani, hogy a vén bestia mindent értett, amit nem kellett, hanem mikor a lányról szólottam, akkor mindig siketnek tette magát. Mikor osztán elkezdtem újra kézzel-lábbal magyarázni a csókot, ölelést, hát csak elsikkantja magát és azt mondja: Hát angyalom, tubicám, ha már annyira megáhitottál, isten neki fakereszt, én a tied, te az enyim, ásó, kapa választ el egymástul. Avval csak a nyakamba esik, mint egy zsák, oszt a két kövér karjával úgy körülkarolja a nyakamat, hogy azt hittem, mindjárt belefűlok.

- Micsinált kend? Megcsókulta?

- Meg én, az irgalmát. Nem bánom én, ha asszony, még ha hétszáz esztendő se. De ez nem is volt ám olyan idősecske, csak látszott annak. Tüzes vót az eszemadta, csak hát a hamuszínű ruhája vénítette.

Mikor aztán megtapogattam a lapickáját, hát elkezdett könnyörögni, hogy de most már menjek, ha kedves az életem, mert jön a hétfejű sárkány, már érzi a füstjít. Mert a német embereknek igazában olyan a szaga, mint a pokolbeli sárkányé. Azér is szeretik a német menyecskék annyira a magyar leventéket.

De bezzeg a pénzt is csak tömte ám a zsebembe. Nem tudom én hol szedte, hol vette, hanem azon vettem észre, majd leszakad a mentém, majd kijukad a salavárim a sok nehéz ezüstitől.

Hát láttam, most nem lehet itt semmire menni, szépen felmáztam az ablakba, kipréseltem magamat a szűk lyukon, ami olyan szűk volt, hogy mikor kívül vótam rajta, négyszegletes lettem mindenestül, mint mikor a tolófánk téstát keresztülnyomják a szerszámon.

Akkor osztán leereszkedtem a fene nagy mélységbe, bizony, még a homlokom is megtörültem ám, mikor földet ért a talpam.

Még egyszer felköszöntem a süvegemmel a vár ablakába, ahonnan megint csak kihallottam az ezüst csengésű kacagást, mintha gilice madár csicsogott volna messzéről...

Ami késik, nem múlik, gondolom magamba, avval mentem a cimborák után. Kiöntöttem a sok temérdek pénzt az asztalra.

Reggelre egy fia se maradt belőle, az egész had mind az én boromat itta.

- Jó vón, ha legalább egy pintet most adna kelmed belőle.

- Bizony magam is meginnám, - morgott Miklós vitéz. - Pedig micsoda borokat ittunk. Rajnai bort. Az ám az igazi. Olyan sárga, mint az arany. Zöld üvegkancsóból bibáltuk, azt úgy lehet ám a torkon lenyelni, aztat a bort, mint a folyó mézet, az ember egyet se kortyint, csak kitátja a száját, osztán símán ereszti lefelé a gégáján a bort, mintha a Tisza zuhogna le, csendesen, gyönyörűségesen, mindenestül, ha egy török naszád volna rajta, azt se vennénk észre. Meg azok a jóféle borkorcsolyák mindenféle német sütemény, puha, édes, porlós, hogyha megágyaz vele az ember a gyomrában, hordószámra tudja inni a rajnait. Meg kis füstös halacskákat ro-pogtatnak mellé, olyanokat, mint a kisujjam, még a nyálat is felolvasztja az ember szájában...

- Ne beszéljen kend Miklós bátya, mert isten ugyse, kicsordult a szájam sarkán a nyálam.

- Ej, ilyeket mondani, - dünnyögtek itt is, ott is a csillagos éjszakában a kiéhezett, kikoplalt katonák, - biz Isten, jobb vóna felkerekedni, osztán nekiindulni a zöld mezőnek, osztán addig menni, addig menni, míg csak ott nem jukadnánk ki valahol a világ jobbik sarkában, ahol tejjel-mézzel folyik a víz is, sült disznó jár a mezőn, késsel a hátában...

- Hát a kis jánnal mi lett? - kérdezte valaki messziről, a libegő holdvilágon, s Miklós vitéz felvette a mesét, tovább szötte-fonta.

- A kis lány is előkerül, csak várj sorodra!

Még addig sok minden esett.

Másnap délután megint ott állottam én a megszokott helyemen, a ménkő nagy várfal tövében.

Hát megint csak hallom a kacározást.

Felnézek félszemmel a magasba, mint mikor a kakas les a toronyra. Hát amint nézek, nézdegélek, egy kis fehér valamit látok lefelé libbenni, lebbenni, mintha az égből jönne. Hozta a szél lefelé a kis ablakból, keringett, mint valami nagy lepke és leereszkedett a kinyújtott kardom hegyire.

Uram Jézus, mondok, hát ez már mi lehet.

Egy kis csipke keszkenő volt.

Annyi volt, mint a tenyerem. Kiterjegettem, valami fájjin jó szag terjengett belőle, sok fáradalommal varrott kis keszkenő volt, valahol még most is meg kellene lenni az iszákomban, ha el nem pusztult volna. De mi mindent megőrt már azóta az idő, hát ugyan hogyan örte volna meg azt a kis semmiséget!

A szememre tettem, az orcámra simítottam. Ugyan istenem, gondolkodtam, hogy s mint jutok én még ennek a varrójához. Hogy fogom én valaha megcsókolni azt a kicsi kis kezét, aki ezt hímezte, szélnek eresztette.

Még a nagy hegyek is meghomályosodtak már előttem, úgy elővett az érzékeny álom, ha rá-gondoltam keserű sorsomra, hogy tegnap milyen közel jártam az én tündérszép meseangyalomhoz. De iszen, csak még egyszer volnék ott, tudom istenem hogy kardélre hánynék minden bestye németet, hanem még a kőfalat is keresztülvágnám, míg meg nem lelem az én csillagomat.

No, nem soká kellett bucsálódnom, látom ám, hogy megint ereszkedik lefelé, mintha csak egyenest az égi mennyországból jönne, a kötélaljtója.

Én bizony egyet se gondoltam, csak marokra kaptam a legelső botját, mikor a kezemhez ért és rá.

Egy perc múlva már odafenn jártam az ablakba. A másik percben már benn a szobába, a harmadik percben már vásra voltam verve, olyan bilincsek a kezemen, lábamon, hogy huszon-négy fontos ágyúgolyók voltak rákötvé súlyának.

Még a számat se értem kinyitni, már végem volt, mint egy pocegérnek, aki a lesőbe ugrott.

- Istenek istene!

Egyszerre a lélekzetek is fennakadtak a fűvön. A heverő katonák megdöbbenve hallották az újabb fordulatot. S apró ijedt pissenések és meghökkent tekintetek figyeltek Miklós vitézre.

- Úgy biz a. Egy vak varnyúnak több ereje van, mint nekem volt abban a percben. Ott guzsorodtam egy sarokban, mint valami, gombolyag kötél s előttem a kis házban egy csomó begyes sarujú német lándzsás verte fel a földet a füstélya végivel.

Egy hegyes kis vánnyadtképű ember parancsolt nekik, az volt a gazda. Nagyon ugrált s csak-úgy tajtékozott a szája, míg engem szidott az anyja nyelvin; a szíve csúszott vón le a helyiről.

Mikor osztán elúnta a szót, csak előállít egyet az emberei közül, osztán ráparancsol, hogy engem vegyen a hátára.

Az osztán felvett és cipelt, mint a bornyút a mészáros.

Átalvittek abba a kis házba, ahol tegnap az öreg asszonnyal cicáztam, onnan egy harmadikba, negyedik, tizedikbe, míg csak egy fényes nagy terembe nem értünk.

Az volt ám csak a gazdag szoba. Tele volt arany, ezüst marhával, padlásig volt rakva a polcon a sok arany billikom, ezüst gyertyatartó, nagy tálak, kiverve emberfigurákkal, meg állatokkal, csakúgy szikrázott még a nap is, ahogy besütött rá. Belöktek egy nagy vasas láda tövébe, avval rámozdították az ajtót. De micsoda ajtót! Ilyen vastag vasrudakból volt az ajtó, mint a kezem szára, de olyan sűrűn, hogy egy pucér macska se tudott volna keresztülmászni közte. Az egész teremnek kettévágta a közepit, mintha csak azért csinálták volna, hogy a nagy teméntelen házat kétfelé szakassza. A belső volt a kincses kamara, a külső a pénzváltóhely. Mert megessmertem ám, hogy pénzváltó a ház gazdája, vagy purgermájszter, vagy ilyesmi, fene aki jobban tudja. Iróasztal volt a külső szobában, a belsőben meg a kincsek, velem együtt. No, mondok, Miklós cimbor, felvitte az isten a dolgod, hogy egy kutya német pénzváltónak ilyen könnyűszerrel bejutottál a kincsesládájába.

Az ajtót jól bézárolták, három lakatot tettek rá, avval otthagytak előtte őrzeni három komondor csehet, nagy csákányokkal, a többi meg elment.

Csak azt tudtam vón, hogy mit akarnak, az istenadták. De hiába ugattak, különösen az a nyúzott, kezshedt gazdájuk, egy kukkot se értettem a vartyogásukból.

Hanem azt értettem, hogy fenemód kellemetes volt a fekvésem. Sose hittem vón, hogy az arany, meg az ezüst úgy nyomja az ember oldalbordáját. Mindig azon imádkoztam, hogy bár annyi kincsem vóna, hogy még a fekvőhelyem is azon legyen, de most ugyancsak foroglódtam, hogy valami síma helyre forogjak a sok egymásrahányt kancsórul, miegymásról.

Azok meg odaki csak néztek, néztek, oszt eccer csak elkezdtek röhögni kegyetlen.

Megmérgekedtem.

- Te, - szólok ki nekik, - verjek diót a csontotokkal! azt hiszitek kifogtok egy magyar hajdún!

Avval nekiláttam foggal, osztán egy-kettőre úgy kiódtam magam a guzsbul, mintha rajtam se lett volna. Kibujtam belőle, mint a lepke a bujkából. Azok csak ámultak, bámultak, mikor látták, hogy már szabadon nyujtózok.

III.

Akkor aztán körülnéztem. Hát pajtás, láttatok valaha pénzt, vagy se, de én láttam akkor. Mind a két szememet jóllakattam a nézésével. Még fel is peckeltem őket, hogy: most vizslassatok, most báméskodjatok, mert többet még világ ez világ, ebbe nem lesz módotok, hogy ennyi kincsbe duskálkodjatok. Osztán marakra szedtem a pénzt. A nagy vasas ládák mind tele voltak szintig, még ki is csörgött belőlük a sok arany. Így szórtam én két kézzel, lapáttal, mint mikor gyerekkoromba az anyám búzáat mosott, osztán ponyván szárította, osztán én belehasaltam a tisztába, mintha fürdik az ember a tóba. Még a karomon is felhúztam az ujjast, úgy nyúltam bele, hogy a bőröm mind érje az aranyat. Szép sárga volt az arany, és nagyjából átlátszó hólyagba volt kötve, amin úgy fénylik át az arany, mint a lantornás ablakon a nap. És drága fegyverek voltak ott. Pisztolyok hosszú csövűek, mint a félkarom, ezüsttel kiverve, elefántcsontból a nyaka, tigrisek rámeteszve, dühös tigrisek, szinte hallja az ember a morgását; meg

azok a szépséges mentegombok, amiket a nagyságos grófokon lát az ember; meg a forgók, csótárok: isten uccse, ló is szívesen lenne az ember, ha ilyet viselhet!

- Mit ér, ha nem volt a kendé, Miklós vitéz! - szólott egy a sok közül a zöldben.

- Nem volt az enyém? Ki meri azt mondani! Akkor mind az enyém volt, mind a kezembe fogtam, csak úgy szíjtam a jó hidegségét a forró tenyeremmel. De meg azután csak nekiláttam, levettem magamról a rossz katonaköntöst, osztán felöltöztem tetőtől talpig. A száramra zsinóros nadrágot húztam, amelyik arannyal szőtt zsinórral volt kihányva gazdagon, a lábamra a lehányt rossz hajdúsarú helyett deli csizmát, a lábikrámig se ért a szára, a vállamra nyalka kurta dolmányt, csak eddig ért e, combig, hogy a nadrág sujtása messze virítson, az alja meg úgy szétállott, mint egy kisasszony derekán, de mentét is vettem, csonka ujjút, panyókára vetve, akkora peremmel, hogy a vállamat takarta. A fejemre pici süveget, két hosszú strucc-tollal, gyémántos boglárával... Csak a hajamat kellett vón megborotválni, olyan levante lett belőlem, olvasatlan elmehettem volna a bécsi császár legszebbik báljára.

- No, te rossz abaköpenyeg, - kacagott egy legény a földön heverő fehér, sáros köpönyegen, - ugyan pironkodhatsz, ebannya, hogy most ilyes nagyúrnak szógálsz.

- Én is lerúgnám rossz salavárimat egy olyan gunyáért, még csak nem is sopánkodnék utána, - másukuk morgott.

- Csak legalább jó von a posztója, de most esztendeje is, mikor fizetés volt, olyan fájlondist adtak, hogy egy hónapra már mind ki volt az embernek a térgye, könyöke belőle, - sóhajt a harmadik.

- Kétesztendei hópénzből nem telik ki egy ötő ruha. Most is milyenek vagyunk, még a más-világon se állhatunk meg tisztességesen az Úristen őfelsége előtt.

- No, csak jöjjön az fizetőkapitány, ebbőrbe öltöztetjük úkigyelmét, ha még egyszer karasia posztó nélkül lát bennünket a mustrán.

- Jobb a szűr, meg a daróc, mint az ű posztajuk, csak volna bár, az ugyan el nem feslik, ha szél ráfúj.

- Hallgassatok má, ni milyen fenn van a fiastyúk, oszt még nem is hallottuk, mi lett hát a Miklós bátyával a nímet kamarájába.

Miklós vitéz bevárta, míg csönd lett, aztán folytatta:

- Derekamra jó görbe török kardot kötöttem, vállamra kurta puskát vettem, akinek aranyból volt kiverve az nyaka. Csak azt sajnálottam, hogy por nem volt más, csak aranypor zacskóban, avval pedig mindent lehet, de lüni nem. Hanem bezzeg megtömtem véle tarsolyom, amit a combomra akasztottam, aranyzsinórral még más zacskókat is kötöttem nyakamba, hogy úgy voltam, mint az orvosságárus. Sohasem tuttam úgy, mint akkor, hogy nincs könnyebb a teli erszénynél, magam se akartam jóllakni a pecsenyére nézéssel.

Hát míg én ott készülődök, készülődök, csak megszólalnak a német lanckenétek, akik engem strázsáltak. Nem értettem szavukat de láttam nyáluknak csorgását. Ha az ajtó be nem lett volna zárva, űk is szívesen állottak volna bévül, hogy velem ötözzenek. Csak herdáltak nekem, nyujtogatták a markukat, hogy vessek nekik is néminemű aranyat. Kaptok mondok, eleget benne, csak nyissátok ki az ajtót.

Hát ezt nem tudták tenni, hanem csak jön egy szép szolgálóleány s nagy fürgén vet szemet énreám az ajtónak nyílásain át. Pedertem bajuszomat és mondom neki: No szép hugám, eszem azt a ragyogó csillagodat, most ments meg, egész életedre boldoggá teszek.

Aligha értette szómat, de csak pirult a szentem, osztán sürgette a nyúzottakat, hogy nyissanak ajtót. Még kisdéd szütyőjébe is nyúlt, amely oldalán fityegett s abból kulcsokat vett elő, magyarázván, hogy evvel kinyithassák az ajtónak zárait. Én is ígértem osztán aranyat bőséggel, csak kiereszenek. A három németnek nagyon kedvére volt a dolog, csak féltek a hátulúto fátul, ha két ház ebévé lesznek.

Én is kinyujtok ám a rácson egy marok aranyat s széosztom köztük, nézték az éhesek, szinte szemük kifordult. De a gaz Luciperek nézték ám a leányzót is és elkezdtek csípdesni s azt kívánták tőle, hogy kieresztenek engem a kalitkából, ha elébb sorra csókolja őket.

- Hii! A hollók golyózzanak a szemükkel! - szisszent fel egy legény.

- Mer szép volt a lány, - folytatta Miklós vitéz, - feje puha bőre volt, kis pirosság is volt az orcája élin. Nagy kövér kezei voltak, nagy tögye, derék combjai, ha itt vóna, tudom nyársra menne érte kend is öreg komé. Csak olvadt bennem is a vér, és csordogált lefelé, meg felfelé, míg láttam, hogy a bestyék legyeskednek körülötte. Eb a lelke, magam se tudtam mit mondjak a szegény jánnak; mert szerettem vóna komendálni, hogy: hugám hadd csak a kutyáknak, ha engem kiszabadítanak érte; de felperzselődött bennem a magyar vér, hogy csak nem menek-szek egy jánybecsület árán. A szegény jány csak húzódozott, csak sikongatott, de mikor látta, hogy nem megy másképp, rámvetette két szép kis szemét, osztán odaatta az egyik kulcsot az egyik ebnek. Az mindjárt levette az első lakatot s avval neki a lánynak... Átölelte derékon, csakúgy ropogott a gyenge fejérszeméj, a két nagy markával körülötapogatta s csókolta, ahol érte.

A vitézek megmozogtak, felsóhajtottak, mintha szél rengeti a nádas. Asszonyra kikoplalt szívükben felébredett a kívánság és kimeredt szemmel, reszkető inakkal lesték Miklós vitéz-nek vontatott, izgató, rekedt szavát, amely mint egy-egy repülő kanóc szállott fel a tűztelepről s sisteregve csapott le a legények vérebe, hogy vérkataraktákat támasszon.

- Mikor a második lanckenét került sorra, az is megódotta a lakatot és neki a lánynak... A fogamat csikorgattam dühömben és olyanokat sóhajtottam, mint az éh farkas. Rosszul hegedülnek, ebül táncolnak itt nekem mondek s kínokat faltam és az öklömet martam. A szegény teremtes csak rámvetette szép szeme párját és mintha azt mondta volna, no szép magyar vitéz, vagy fizeted vissza nekem, vagy sem ezt a mai napot, de én már életem adom érte. Ott lenni rekeszbe, mint a bezárt tigrisnek: csak kóvályogtam és a fejemet martam ököllel. Kevésnek láttam a fegyvert magamon, török hancsárokba válogattam, meg négyélű kis hegyes törökben, német pectergében, hogy mit verjek szívükben vagy magaméban. A lány ott hevert már a márványkövön és a fehér bőrén egészen szét volt tépve a ruha, nagy fehér melle kibukott és rózsás volt és le volt törve, mint száráról a bazsarózsa virágja.

Tikkasztó csönd volt a zöld mezőn, távolról valami állat felnyerített, rá a lovak nyihogni kezdtek és rúgtak és nyerítettek. Az asszonytalan tavaszi éjszakában a sok férfi kirúgott testtel, szikkadt nyállal a szájában fülelt a szóra és vad érzéssel élte, látta tovább a ki nem mondottat.

- A harmadik eb németje alig várta, hogy sor kerüljön rá, kimarkolta a kulcsot a lány kezéből s levetette a harmadik lakatot is az ajtóról. Mintha én ott se lettem volna; elvette az isten az eszét az ebének.

No, én is ki onnan. Markomban a kurta dákos, egy ugrással torkában szakasztottam. Úgy keresztüldöftem rajta a kést, mintha vajba szúrtam volna, szinte a kezemfeje kijött a túlsó oldalon, a hátán.

Akkor a másikra, aki csak alig bírt észbe kapni. Tollas bot volt a balkezemben, nehéz ezüstből vert súlyos buzogány. Fejében vágtam, ahol arcát értem, s mind leszakadt a pofája. Orrátul

lefelé minden csontjai lehámlottak, mintha tököt vág bottal az ember a marha elé. Hanem a két karja a levegőbe kalimpált, maga se tudta mit kezdjen, osztán csak elfordult, ledőlt, mint a felrúgott bálvány és úgy tekergőzött a földön, mint a levágott nyakú kakas.

- Huj rá, huj! - üvöltötte el egy inaslegény a hajdú farkasordítást s a zöld fűvön, a hideg hold fényében gyönyörűségben lesték a fene kegyetlenség véres szavát a hajdúk.

- A harmadik kardot húzott ekkorra. Ez volt az első, amék a jánt megszégyenítette. Á, hogy mentem neki. Te kellesz nekem komé, mondok, csak te hibáztál még, hogy eleven húst egyek. Így ihogtam neki, mint lú az abrakostarisznyának, s egy hajdufogással ki a markából a kardot, hogy az ajtó felső sarkában állott meg, úgy kirepült, egy araszra ment a deszkába a hegye. Avval a markomba a gégéjét s ráfeküdtem, mint egy jánycselédre. Kell neked csók!... Kell!... s vágtam, - emlékszel még az ebellette nímet anyádéra? - s ütöttem. - Most markomba szakad huncut lelked.

- Fűzfahegedűhöz nádvonú... - lihegett fel egy legény.

- Mikor osztán felállottam, mint embernek ember farkasa, - látom ám, hogy a jány ott áll szemét-száját eltátva, sápadt, mint a holt, azt hitte, hogy eszementtel van összezárva, aki csak úgy rágja az embereket, mint a réti farkas, azt se nézi ki s kicsoda. Elmosolyodtam magamat s megemeltem nyalka süvegemet, de az csak nézett rám az árva boldogtalan. Most mit tegyek evvel, mondok, hogy ép észre hozzam. Hiába szólok hozzá, mint egy gerlicéhez, nem érti szavam, mivel fizessem ki nagy ijedtségeért. Elkezdtem neki a hajdútáncot járni.

Sikkantva csapott fel tenyérbe egynéhány a lázban, lihegve heverők közül s felhujjákolt valamelyik:

- Ej huj, táncra tánc!

- Jó táncos, jó dógos! - helyeselte másik.

- Engem uccse, úgy eljártam, mint Esztergom árkában, mikor a nagy ostrom volt, a töröknek ahogy jártuk... versenyt az ágyúgolyókkal!

Fellélekzettek. Nagy dicsőség nagy emléke szállotta meg szívüket.

Csönd lett. Az erdők sarkában szél indult s végigzúgatta a friss hajtásokkal teli lombokat. A csillagok hűvösen fénylettek, az éjszakai szél végigszántotta a legények hátacsigáját.

- Tehenre hajdú! - mondta a varnyúbajszú vastag hangján s magára húzta az abaköpenyeget.

Miklós vitéz egyet sóhajtott, még egyet hallgatott, aztán folytatta:

- A jány csak a szívre tette a kezét, meg sírt, nevetett, a szeméből könny csordogált, az orcáján meg piros öröm színe támadt.

Fogta a kulcsokat, sorra felrakta a lakatot mind s egyenként becsukta. Avval a zsebembe gyömöszölte még azt az aranyat is, amit kipotyogtattam s kézenfogvást vitt ki a teremből, be abba a kis házba, ahonnan a kötélajtorja le volt eresztve az ablakon. Ott egy levelet vett ki a kebliből, a mellemre tette, az üngem alá dugta s erőttetett, hogy kifelé az ablakon.

De biz én nem tudtam hova lenni, mint a tökbe esett egér. Mit csináljak evvel a jánnal, ha itt hagyom, még baja lesz miattam szegénynek... Ej, mit, mondok, jöszte velem rózsám!

Jött volna is szegény, de az anyja boldogságát! vastag volt a lelkem, nem fért ki az ablakon. Még a fejét csak ki tudta dugni valahogy utánam, de már a többije bennszorult. Megfogtam a kontyát, annál fogva vonszoltam kifelé, de azt mondta, hogy inkább elereszt magamba.

Adtam hát neki visszaszájjal egypár forró csókot, osztán neki a széles világnak. Egy jányba kilenc ördög lakozik, majd csak kivágja magát.

A három lanckenétet istuccse jobban szántam, csak hát azér nem sírtam utánuk, mert úgyis van elég a fajtájukból.

- Van! - szólt bele a sötétben hallgatók közül egyik komolyan, - veszne a magjuk. Azok eszik el kenyérünket orrunk előtt.

IV.

- Mán az igaz, - mondta a varnyúbajszú vén legény, - egy lanckenét sóldos nyolc hajdúnak eszi meg kenyérét.

- Igenis, nyolc századnak! - mondta a másik, - mert azokat rendesen fizetik, dupla zsólddal, sóléhennel, mindennel, mink meg tizenkét hó óta fityinget sem kaptunk.

- Úgy is fizet meg nekik az Isten.

- De még a fölséges császárnak is.

- Annak a legjobban, mert hiába választunk fel könyörgő hadnagyot, hiába küldjük fel nagy költségünkkel Bécsbe zsoldért könyörögni, mindig üres marékka bocsátja alá.

- Aztat hiszik, hogy angyal természetén vagyunk.

- Hát! Hogy széllel élünk.

- Ruhátalan járunk.

- Nekünk semmi se kell, csak üres szó.

- Rendeljenek a végekbe oly népet, akinek sem enniök, sem inniök nem kell, se ruha, se semmi, azok majd fizetést nem kívánnak.

- Bezzeg a lanckenétok mindig torkig vagynak a jóban; ha beteszik a lábukat ez hazában, mindjárt előveszi őket, a girhesöket a debreceni hideglelés: olyan kövérek egyszerre, mint a hízott tulok.

- Hogyne, mikor annyit esznek mindenkor, míg ujjokkal elérik.

- De milyen otthon vannak nálunk.

- Hiába, hazája embernek, hol jól folyik dolga.

- Ej, az Úristen őfölsége még ezt megfizeti a császárnak, mert úgy megveri mind testiben, mind lelkiben és minden dolgában úgy szerencsétlenné teszi, hogy minden fejedelmek közt például leszen.

- Ne is búsuljon ked Miklós vitéz, hogy akkor amaz nyúzott képű lanckenéteknek nyakát szegte, mint békáknak.

- Búsul a patvar, - mondta gondolataiból felriasztva Miklós vitéz, - de hadd beszéljem ki a többit, aki hátra vagyon.

Mert ahogy én nagy fényes ruhában fölmegyek a táborunkba, csak szalutéroznak ám nekem az őrtálló katonák és a legfiatalabb istrázsamester elibem áll, hogy aszongya, ne vegyem zokon, de most nincs itt semmi fejjobbvaló, maga az ezereskapitány urunk is fenn van a városban,

mert elgyütt aszongya a város mestere, bírása, hogy magyar legényt fogtak a rabláson, azt most négy darabba vágják, úgy szegeznek a város négy kapujára.

- Szegeznek az anyjuk hét kinyát, - mondok nevetve, - hát nem ismer ked Andorás mester?

- Miklós ecsém! - rikkantott Andorás, - te vagy-é, vagy csak a lelked?

- Magam én, csak adjék ked valamit falni, maj meglátják.

Attak osztán egy ürülapockát; úgy bevágtam én, azt, akár egy galambfit.

Hát osztán elmeséltem egyet-mást az istóriából, úgy tátotta ott a száját kiki, mint ti most.

Délebedre került haza az ezredskapitány. Mikor meglátott a nyalka ruhába, csak eltátta szemitszáját s úgy kacagott, majd megszakadt a horpasza.

- No, te úgy ki vagy nyalva, mondta, mint az ürge pünkösdben. Hát hogy jutottál ehhez?

Elmeséltem neki. Kinyába nevetett mán; oszt ü is elmondta, hogy a németek hogy meglelték az üres kalickát, meg a levágott lanckenéteket, meg a rendre bélakatolt ajtót, megesküdtek, hogy ördöge van a hajdúnak s most már azt követelték, hogy a gróf vigye innen a magyarjait, s kongatják ördög ellen a harangokat.

- No, csak te ne mutogasd magad, - mondta Forgács ezredskapitány uram - holnapután virradóra nekieredünk, tovább innen, mert mán magam is megelégettem itt a csínyeiteket.

Hej, de nekem fáj az én szívem az én tündéremért, akiért mán annyit tüsténkedtem, törekedtem, mégse jutottam hozzá, hogy bár csak egy pillantásra lássam az arcátját.

De el is szántam az én magam, hogy egy életem, egy halálom, még egy próbát teszek. Még egyszer elmégyek az ablaka alá...

Ebben a percben az erdő felől csörtetés hallatszott. A zöld fűben heverő vitézek, akik csendes, álmos elandalodással hallgatták már a Miklós vitéz édesdeden folyó beszédjét, felütötték a fejüket.

- Török!... - sivitotta egy éles hang a lombok alól fojtva. - Itt gyün a kontyos.

Mindenki térdre ugrott, csákányát markolta.

- Gyer elő! - mordult parancsolva a hallgatag falkanagy, akit otthon választottak el kapitányuknak s aki méltósággal viselte ez alkalmi tisztségét.

Egy fiatal legény állott elő.

- Mit láttál?

- Láttuk a Gergővel valami ötven kontyos jöttét. Sok nehéz zsákmánnyal rakott lovak vannak velük. Itt az úton vádolnak előre. Bort kellett nyakalniuk, mert semmit se vettek észre bennünk.

- Csülökre hajdú! - szólt a falkanagy.

Szívósan, villogó szemmel, megfeszült inakkal állottak körül a portyázó hajdúk.

Fenn az égen a csillagok is izzóan villogtak le rájuk.

- Ki lesz martalék?

Öten-hatan ugrottak elő, a falkanagy rájuk nézett. Négyet rendelt első csapatnak, hetet másodiknak, tizenketten maradtak az utolsóra.

- Kiki megtegye emberül a dolgát.

A legények a nagy éjszakában összecsikorgatták a fogukat s olyan erővel markolták a csákány nyelét, hogy reszketett belé az öklük.

- Aki e szerencsét megrontja, halál fia.

- Úgy, - morogták helyeselve.

- Mindenki kettőt ül le, a harmadikat keresi.

- Úgy.

- Első rátán a martalék szétugraszítja. A másikon a lesők szétverik, mi a harmadikon konkra vetjük. Egy se szabaduljon.

- Úgy.

- Hátulról levágni a lóról... A lónak baja ne legyen; egynek se.

- Úgy.

- Előre, huj!

Halkan, félelmesen, mint a torokbaszakadt farkasüvöltés adták ki a hangot, a dörmögő, rémítő *huj rá huj-t* s szinte nesz nélkül, alig valami csörtetéssel haladt be az előretolt két kis csapat az erdő sötét útjára.

- Tüzet!

Egy pillanat alatt szétgázolták a hamvadó tüzeket s földdel, hányták be a parázsló fadarabokat.

Aztán váró izgalommal lesték a távot. Készen, lesen, guggolva, hogy bármely percben rajta lehessenek az ellenen.

A távolban gyanútlanul közeledett a törökfalka, amely szintén rablani járhatott a zöld fűvön; mert a pogány is így élt tavaszdőn, szabad kenyéren. Nem is álmodták, hogy árokba szakadnak vidám éjszakájukon. Már a jó fülűek hallottak egy-egy lőnyerítést.

Hosszú, ideges percek teltek.

Lassan lecsillapodtak s a rendes kerékvágásba jöttek. Az öröm túlságos volt, hogy a sovány portyázás után »nyelvet fogjanak«, török martalócokat vagy tán éppen zsoldot, pénzt szállító rendes katonákat találjanak, akik éppen lesre dűljenek be nekik.

De aztán ebbe is belenyugodtak s a nagybajszú megint panaszra fordította a szót.

- Még fegyverünk sincs. Hogy védjük a fölséges császárt, ha nem ad fegyvert? Ilyen kézzel dolgozni! Csúfság e!

- Egy puskáért esztendei hópénzemet odaadnám, - mondta másik.

- Szekercét is olyakat adnak, hogyha páncélt érek vele, elszakad a nyaka.

- Ki vág páncélt a vassal? Ne pocsékoljátok a szerszámot! Mindig a puhába kell találni. Az eleven hús nem csorbítja ki.

- Még a csontját is kerüljétek, alig van máris jó fejsze az őrég kezén. A sok kalapálástól mind lekopott, meg a köszöreléstől a tolla.

- Elig vón azér, ha egyszer a mustramesterre fordítanánk.

Megforgatták kicsit a baltákat és nagyobb keserőséggel szorították, mint mikor a törökre fenekednek. Ez csak mesterség, egyszerű dolog, akár a favágás, amaz indulat dolga, a szív érzéseé, az agyvelő elborulásáé. A mustramesterek fizetik gonoszul, csalóul, hitványul a katonát.

- Hagyjátok már a bajt, mindig csak azt. Inkább Miklós vitéz mondja el, hun hatta, mi lett hát a jánnal? Legalább csendesebben is leszünk.

Miklós vitéz halkan köhintett s hosszú bajszát végigsodorta gondolkozva. Egy felriadt madár káromva repült a gyenge holdfényen.

- Hun is hattam, hun nem.

Abiza. Hogy fenekedtem nagyba, hogy addig nem halok meg, míg egyszer legalább nem látom a jányt.

Másnap Forgács gróf urunk ükigyelme kiadta parancsul, hogy hajnalra kész legyünk mindenféle szerrel az útra.

Napszállat felé kiszöktem a táborból. Szoros parancs volt, hogy embernek kiszállani a karámon nem szabad.

De ha nékem még főbenjáró dolgom van.

Mentem a váromra, ahol két hete állottam őrt minden napon.

Állottam, állottam s felnéztem keservesen a magas kübálványfal tetejibe, ha hallanám legalább egy hangját az én Tündér Ilonámnak.

Egyszerre csak felcsendül a kacagása. És abban a minutomban csak ereszkedik lefelé a kötélrétolya...

Elhallgatott. Az erdő túlfelén fölsivített a martalékra előretolt négy hajdú rémes farkasüvöltése:

- Huj, huj, rá!

Mint ahogy a réti csikas üvölt a nádasban a gulyára, amit a hajtók terelnek Debrecentől Bécs városig.

A hajdúk szíve megremegett az örömtől, a zsákmány beakadt a fogóba. Felvillogó szemmel hallgattak, mintha a szívük dobogása is megállott volna. A fokosa, szekercéje, fustélya nyelét marokra igazította kiki.

Fojtó, mély suttogás szólalt meg.

- Hát osztán?

Miklós vitéz rekedten, fülelve és vadleső elszánással görbedt előre, ugrásra, s folytatta:

- Mint az erdei gilice, úgy kacagott... A másik percbe, mint a szíven szúrt gém, úgy sikoltott fel... A szívemet hasította az a sikoltás...

Lassan beszélt, meg-megszakítva a szót. Leste a többivel a harc távoli hangjait, a halálordításokat számolta s meg volt elégedve. A négy fiú jól dolgozott. Legalább tíz martalóc vonította ki ott a lelkét...

- Vártam, vártam, reszketett a velőm... Mi történt, mi esett... Ott találták, mikor reám lesett... Mikor tán már szökni akart hozzám... A kötélletrán... A rétolya megállott félúton. Csak félig jött le, akkor megállott... Akkor sikoltott olyan szíveszakadtan a lány...

...Mély csönd szakadt rájuk, Miklós vitéz is néma lett. Félig holtan várták, jön-e tovább a vad az úton, beljebb a nyelven a csapdába a szájukba.

Végre, mint az égzengés, szakadt ki a veszett rivalgás. A lesők ordítása:

- Huj rá, huj!

Megpihent a szívük s újult erőre kaptak feszült izmaik.

A hét »leső« legény emberül dolgozott, a török ordítása messze hallatszott, hajdú-nesz semmi már.

- Csak meséljen ked Miklós vitéz.

Miklós rekedt volt, le a gyomráig.

- Az ablakba csak meglátom a lányt. Fenn, az ég tövénél. Mint egy kidugott fehér zászlót... A másik szempillantásra kiveti magát. Ott hullott le elibem, mint a lőtt galamb. Ahogy az aranyai hulltak.

Mélységes, fájdalmas, döbbenetes csönd lett.

Valamelyik marcona hajdú aztán az orrát fújta, könnyét nyelte...

S akkor elkezdett recsegni, ropogni az erdő. Vad iramodásban tört előre a megmaradt török csapat s a tizenkét torkon egyszerre robbant ki a rémületes vad ordítás:

- Huj rá, huj!

- Egy se maradjon! - rikoltotta a falkanagy s a másik percben ott voltak már a lovak hátán, mint véredek, s a kurta fejszék a puhát keresték, az eleven húst, és kerülték a csontot, a vasat, kímélték a szerszámot.

***

Szép, napos, harmatos hajnalon, lóháton kocogtak fölfelé, haza a hajdúk. Jócsontú sovány lovakon ültek; vezetéjük is volt szép számmal, megterhelve emberül prédával.

- Tizennyolcan maradtunk, - mondta vígan a varnyúbajszú s gyerekvígsággal mutogatta nagy sárga fogait.

- A négy martalékba került... - mondotta nyugodtan a falkanagy.

- Meg a kis Pistába köztünk.

- Az ebanyja, amit számít, csak röhögni tudott, de sose volt ember semmibe.

- Nem baj, csakhogy lovaink vagynak.

- Mán gulyát fogunk rajtuk.

- Elkél. A császár hópénze mellé.

- Mit szól várnagy urunk?

- Kikapunk ám tülle a négy martalékér.

- Az igaz, hogy három is elég lett vóna.

- Kusdi! Ha te leszel falkanagy, tégy kettőt martalékra, majd ott hagyd mindenestül fogad.

- Jó vót e... Úgy jó, ahogy van.

S komolyan és bólogatva ülték a jó, csöndes lovakat, amelyek csülökig gázoltak a koratavaszi zöldből.

- Ej, Miklós vitéz, ha ked elhozhatta volna ama német tündéri leányzót, - rugtatott tisztelettel az élen baktató nagybajszú Miklós vitéz megé egy nagy sebbel éktelen suhanc.

Miklós vitéz a szeme sarkából végigmustrálta a fattyat.

- S mit kezdenék véle? Pirinc vagyok ugyé a császár zsoldján.

- Ammán való, - így a varnyúbajszú, - még egy mocskos paraszt menyecskét is csak éhbel tudunk tartani...

- De csak jöjjön a mustramester egyszer fizetésre, most nem fog kiszabni jussunkból.

- Most nem. Tömlökre vetjük.

- Mint a németiek Miklós mestert.

- Az ám, a kéncses komorába.

- Ott majd gyönyörködhet drága marháinkban, a rozsdás, kézre való vasakban, hajdú alá szabott deresben, meg a békák és kékgyók szeme villogásában, akivel a hajdúk szokják mustrálni.

- Majd felőtheti rongyainkat, mint Miklós vitéz a grófi gúnyát.

- Tenném magát lakat alá a császár üfelségit - megtanétanám.

- Ne káromoljon ked, má nappal vagyon.

- 'Szen csak arra tanétanám, hogy becsülje meg a magyart s nem az nyúzott képű lanckenéteket hízlalja zsírunkon.

- No, csak jól tette ked Miklós vitéz, hogy legalább ama háromnak benne szakasztá hitvány, lánytipró életit...

S vígan, csöndesen, derűsen poroszkáltak nap ellen; gulyát kerestek még, ha már lovon pihenték ki magukat.

A lovak le-lebukták fejüket s bele-belefaltak a kövér zöld fűbe.

Bocskai koronája.

Bocskai 1604-ben, Kerekiben, Biharban levő kastélyában egy tavaszi délután Propertiust olvasgatta, mikor az udvarbírája jelentette, hogy valami csavargó örmény kalmár mindenáron beszélni akar vele.

Bocskai apró, szúrós szemeivel nézte az udvarbíró s értette annak aggodalmait, aztán csak intett, hogy: »ereszd be«, hiszen végső esetben itt a tör...

Az örmény bejött, előrehajlott, félrevetett fejével furcsán soká nézte Bocskait s csak nézett, nézett a szemébe.

- Mit akarsz?

De az örmény nem szólt, csak nézett.

- Mit kívánsz, - szólt rá újra Bocskai, de az csak nem felelt, úgyhogy harmadszor is rá kellett szólani: - Mi bajod ember?

Akkor az örmény megmozdult, lehajtotta a fejét s azt mondta jó magyar szóval:

- Bethlen Gábor azt üzeni nagyságodnak: *légy jó a te testvéreidhez.*

Bocskai megdöbbsen. Bethlen nevét ismerte a bujdosók híreiből, de rá magára csak homályosan emlékezett az erdélyi udvarból, mikor ő még Zsigmond fejedelem udvarában volt s a fiú bele volt keveredve a törökösségbe. Hogy a párt főembereit, Boldizsárt, Kendit s a többieket a fejedelem az ő tanácsára elfogatta s maga gyáva dühében leölette, mindenki menekült, aki bírt s a fiú Bethlen Gábor is. Soká nézte az örményt, aki nem akart egyebet szólni s kialakult előtte e szerencsétlen öt esztendő, amelyben három fejedelem pusztult el s a harcokban egész Erdély egy hadvert farkasfészekhez lett hasonló.

- Magyar vagy? - mondta érdes hangján, inkább mogorván, mint gyengéden, Bocskai.

- Székely vagyok, - szólott az örmény. - Apámat, anyámat, családomat, házamat, jóéletemet elvitte a háború.

Bocskai sóhajtott, magába süppedt. Az ő birtokai megmaradtak idekűnn Biharban, ő maga Prágában élt a Rudolf udvarában nagy tisztességben, annál égetőbb volt az érzés, hogy Erdéllyel mi történt, a Básta, a Mihály vajda, a német-oláh uralkodás alatt... Ebben a szörnyű korban, mikor a közös nyomorban irigy gyűlölködéssel lesték egymást a hazafiak s ki a másakra rákiáltott, hogy »németes«, vagy »törökös«, az a kellő pillanatban halált jelentett arra...

A Bethlen Gábor üzenetére mélységesen megilletődött: Úristen, hát lehetséges volna, hogy a szemben álló pártok egyesüljenek a közös célra, a haza zászlója alatt... Fellobogott benne valami öröm: akkor még nincsen minden elveszve s az örményt szinte megperzselte a tekintetével:

- Bethlen Gábornak mondd meg: ezt ízenem: ő egy szót ízent, én is egy szót felelek: »*Nekem is anyám, akit ő sirat*«.

Többet nem beszélt, az örményt elbocsátotta s maga kiment a kertbe, ahol végtelen sétába kezdett, csak néha állt meg, Ibrahim nevű kertészénél, aki hűséges fogoly volt nála. Bölcs és tanult ember volt a török, akivel jól el lehetett beszélgetni s emír volt, vagyis a prófeta családjából származott, tehát minden szegénysége mellett nagy tiszteletben állott a törökök között.

Egy hét múlva egy zsidó jelentkezett, aki levelet rázott ki a kaftánjából s odaadta Bocskainak.

- Magyar vagy? - kérdezte Bocskai.

- De zsidó vagyok, - szólott a zsidó.

Bocskai feltörte a levelet s elolvasta. Bethlen Gábor hosszúszerű betűi voltak, oly hosszan lengő betűk, mintha a szél fújja a kalászokat, mintha az, aki írta, nem bírt volna lelke szálldosásával s a toll ujjá közt szívének hosszú lobbanásait követné.

A levélben meg volt írva Erdély siralma, a bujdosók reménykedése s hogy ők bármely percben készek az üres trónra megválasztani, csak küldjön megbízott embert hozzájuk s izenje meg, mit kíván s mit akar...

Bocskai szárazon szólt:

- A bujdosók tudtommal már választottak fejedelmet még a télen s az Bethlen Gábor.

- Igen, nagyságos uram, de Bethlehem uram el nem fogadta, fiatalságára való nézvést, de már akkor nagyságodat proponálta.

Bocskai nehéz sóhajjal hallotta. A bujdosók kis serege mit számít, bárkit tesz s választ is; de érezte, ez a választás most parancs s kötelesség; a megromlott haza minden felelősségét érezte magán.

A zsidót reggelig vallatta s mikor elküldötte, ennyit izent vele:

- Bethlen Gábornak mondd meg, ezt üzenem: *»te küldtél hozzám aranyat rézokban s ezüstöt ónhüvelyben, én küldök neked vasat vasban: el ne vesd...«*

Bocskai másnap az öreg törökhöz így szólt:

- Jó kertész vagy Ibrahim, - minden palántára egyformán gondot viselsz, nem nézed, ki s milyen párti...

A török csendesen felelt:

- A kertész jó gondot visel a kert palántáira, a próféta az ő híveire, Allah a világ minden teremtményére.

Bocskai sóhajtott:

- De ki visel gondot az én hazámra. Kertésznélküli kert...

A török szólt:

- Nem a kert dolga, hogy kertész után nézzen, hanem a kertészé, hogy felfogjon az elhagyott pallagon.

Bocskai élesen pillantott a törökre, vajjon ez gondolataiba lát-e, vagy hírt hallott valamiről?

- Sok kertész kapkodik, Ibrahim, egynémelyik kerten, s míg ők viaskodnak, idegenek veszik meg a kertet.

Az emír így felelt:

- Aki az versengő kertészek közül első: híjja be a többi magához munkára: jobban megél tíz ember a kerítésen belől, mint a termőföldtől elszakasztva kettő.

Elhagyta a törököt s két álmatlan éjszakát töltött. Fejben a hadakat számolta, kikre s mit számíthat, hajdúk ezeri biztosak voltak, székelyek, szászok, magyarok mind egy percben lángra lobbanhatnak. Básta német hadai, kik a várakban ülnek, egy pillanat alatt fogóba kerülnek, mint egér a csapdába s a vár nem védelmük, tömlöcük lesz...

Egy reggel így szólott a törökhöz:

- Emír, mit cselekedjen a kertész, ha a többi kertészek egybefont ujjakkal könyörgik, hogy álljon a versengők élire.

A török felelt:

- A próféta megoldja a legbogosabb csomókat, de a hitetlen az egyenes kiáltást sem érti meg.

Bocskai szólt:

- Látom atyám, gondolataimat érted, akarsz-e egy árva özvegyen segíteni?

Az emír meghajtotta fejét:

- Allah irgalmas a szegény emírhez.

- Akkor el fogsz menni Temesvárába. Ott vagyon a temesvári pasa, az én testvérem és jóakaróm.

- Mit kell a szegény emírnek mondania?

- Megmondod neki atyám, hogy tízezer aranyért fejedet kiválthatja kezembül.

A török elgondolkozott:

- Tízezer arany. Sok egy elesett koldusért, aki egy petákot sem ér.

- Akkor *visszatérsz a fogságba* элем, emírem.

A török intett:

- Allah nagy s az én uram, az én oltalmazóm.

Bocskai most így szólt:

- Mentedben bemégy Bethlen Gáborhoz, atyámfiához és ezt mondd neki; *»Az aranynak vagyon csengése, az ezüstnek zengése, a vas csak ezt zörgeti; a kert hívja a kertészt s a kertész hívja a kertészlegényeket a kertnek művelésire«*.

Ibrahim a földig leborult Bocskai előtt s megcsókolta az anyaföldet.

- Allah nagy és Mohammed az ő prófétája, legyen áldott az úr, hogy a legkisebbet használja a legnagyobbra.

Még aznap elballagott s két hét alatt megtért a rabságba, mert a tízezer arany sok egy szegény emírért.

Hozta Bethlen Gábor levelét, hogy a török minden segítséget megad s még azonfelül koronát ígér...

Bocskai négyszer küldte vissza a törököt, mindig újabb kétezer aranyat engedve el neki a váltságból hűségéért s mikor ötödször küldte, ezt mondta:

- Emír, nagy a te hűséged, utolsó kétezer aranyodat is elengedem s ezzel téged szabaddá teszlek. De jöjj el hozzám Kolozsvárra annak idejében s tízezer aranyat adok néked a te ember-ségedért.

A török így szólott:

- Fejedelem, az erdélyi vilajetnek hatalmas fejedelme ki vagy Bocskai István, kit a paradisah szárnyai takarnak; bármint lesz, Allah tegye könnyűvé... Ha a jó Isten hosszú életet ád, meg fog téged keresni még a te emíred, akinek előbb Mohammed koporsója elé kell zarándokolnia.

- Jól van emír, - szólott Bocskai, - de utolsó dolgodat még elvégezd. Bethlen Gábornak mondd meg: *»Azt üzeni a te urad és fejedelmed, csináltass egy nyeret olcsó, ócska fából, durván és üresen, ahogy a hajdúk használják, annak a belsejébe csináltasd belé az athnáme-levélt s küldj fiatal csikókat, de nem válogatottakat a szentjobbi vásárra, de óvatosság és vigyázat, mert közel vannak a kopók«.*

Bethlen átvette az emírtől az utolsó üzenetet s végrehajtotta. De únta már a hosszú bölcseséget, a túlságosan is aprólékos diplomáciai előkészületet s hogy egyet lendítsen Bocskai koronája dolgán, titokban hírt adott a kopóknak, a szalontai német kapitánynak, aki rájuk lesett s csakugyan vallonok csaptak a vásáros ménesre. Mikor kifosztották a legényeket, egy hajdúnak a zsebében megtalálták a Bethlen Gábor levelét, amit rögtön vittek Kassára.

Castaldo azt mondta: »Nagy vadat fogunk!« s lóhalálba vágattak Bihar felé.

Három nap mulva Bocskainak éjnek éjszakáján kellett futton futnia, három hét alatt lángban volt egész Erdély s Magyarország s három hónap mulva Pozsonynál kergették a németet s Bocskait Budán várta a szultán koronája.

És akkor meghalt a mese.

Köd volt mindenfelé, ködből jött volna Anderjás. Király palotája elé. Ködből idehajított kő, egyenesen haladt, bátran, előre, gödrös, köves budai váron át. Senki sem állította meg.

Csak torony csúcsán ragyogó aranykakas kukorékolta el magát s rázta meg szárnyát, északról egyszerre délre fordult.

- Hahó, - rikoltotta - hahó.

Anderjás komolyan nézett magasba s megfenyegette ujjával kakasát, azzal föllépett az első lépcsőfokra.

Akkor rávicsorította fogát kőoroszlán, szinte visszahökkent tőle, nagy fene pofáját magasan tartotta s düledt szemekkel, előre kiálló gömbölyű fogakkal némán meredt rá, az is meg volt dermedve, meredve.

Anderjás megállott, bitang kőkutyával szembe vert s tudta, hogy megvan babonázva, ő neki nem árthat s föllépett a második grádicsra.

Kapu megtárva, királyi vár nagy vasas kapuja, de ő előtte sárkánykígyó megvonaglott, bronzból verve s sziszegő nyelvét messze kivetette, kettős szűrő nyelvét, tajtékozva villant eléje s ő magasra emelte előtte kezét: kövek, ércek meredt alakja nem engedett, semmi kísértés rajta nem fogott, hiába őrizték szörnyeteg állatok, az emberi szív akarata áthaladt a hármass varázskörön.

Most a nap kisütött s ezer szemmel nézett utána, amint tornácra belépett. Anderjás eddig békén viselt el támadásokat, melyek mindenfelől megrohanták, de most rettenetesen összeijedt. Mintha szemrebbenés alatt elmúlt volna minden, vége volt ködnek, csöndnek, kisütött a nap és meghalt a mese.

De már előre düledt nagy homloka bent volt, sötétben, süvege, zsírosra kikent hosszú gyér hajával belevágódott a sorsba s már iszonyodott megfordulni, csak tovább, csak tovább, bé, palotába.

Bent jó volt, setét volt, itt még köd tartott, lélekzet nyirkos volt, álom dohos, immár nem bírt gondolkodni, csak hagyta, vigyék lovak, kantárjavesztett nehéz lábain csak baktatott megkezdett úton s oda se ügyelt jobbról-balról kardos, fegyveres hősökre, akik azt hitték, közéjük tartozik, hogy oly magabiztán halad. Folyosókon süvöltött a szél s csattogtak a boltok alatt a felaggatott pajzsok a fekete falon.

Anderjás előre nyujtotta nyakát s ment, mint itatóra bivaly, serényesen, mint bölény, zordonan apró szemekkel, nekidüledt feszült inakkal, belőlről fűtötte a gondolat s már cipelte hátán a vedlett, rézpitykés iszákot, teli arannyal és ezüsttel...

Mintha valaki vezette volna, csak belőltre, legbelőltre, cellákon át, üreseken, zsufoltakon, magyarok, lengyelek, cifra idegenek, lomha itthoniak között. Akár magyar, akár lengyel, egyforma idegen.

Csak mikor a legbelső házban volt, akkor érte utól tétova, félsz, tudatlanság, megállt s már mindjárt rácsapott egy üstökös nagygombos úrmagyar.

- Hej, kit kereső.

- A kiráát.

- Várr.

A bozontos bement, még beljebb, be szőnyegtakarta titkos ajtón s ő ott maradt egyedül.

Ahogy megállt, úgy maradt.

Most jó volna kobzot elővenni s rákezdeni az új udvari úrfiaknak énekít:

Első fok garádics bineknek esméretyi,
megesmérem binemet mer az magát kelletyi...

De nem volt kobzza, csak kurta kés, oldalán, elől, düledt nyakán részeg fejét, mint lopótököt himbálva vizes kék szemekkel gyáván már látta, ahogy csákányokkal szétverik s darabokra szaggatják asztalt ott sarokba, magasra repült forgács, ahogy dühösek verték fejszével s derék öreglábú asztal percek alatt romokba hullt... Lehúnyta szemét és enyhén, szelíden meredt el: nini, hogy ő itt vagyon s kés az oldalán és tökkolop kobozza nélkül: megölni a királyt...

Izzadt a homloka s pukk, pukk, döngetés mindenfelé, mintha pokol felszabadult vón, menny-
ütőkő csattogásai előtte utána, de ő csak összeszorította gyér fogait s furfangosan állta, ki-
izzadt homlokán a gondolat: megölni a királyt.

Keze hosszan lelógott térdéig, nagy lomha, bágyadott csontökle, nagy dagadt erekkel, mezi-
telen lába térdit érte; lassan letisztult szeme előtt a fúrteszű gondolat: jobb lenne *megtenni*...
mint cifrázni... s meghalt meselelke csapott még visszafelé, mintha visszajár, romlott kicsiny
ország nagyot játszik, lenyesve erre-arra a szabad határ, éhkoppal oly szomorán, utolsó zsír a
konyháról, mit felesége kéricsélt, hajára kente, itt csepeg izzadtan a homlokán végig... elérhe-
tetlen bús nagy gondolat... szegény kicsi lelke: sok lesz az akarat... megölni: megölni a királyt,
s... igen: de jutalmát venni: soha...

Már fordulna, futna, álom, ólomnehéz lábak, menni nem lehet, moccanni nem, hogy tudja
ember e palota csontjait elvetni, kibújni zordon szörnyeteg vad bunkók alól, egy ina nem
moccan, áll, elvetett lábbal, mintha feje fellegekbe, lába tengerekbe; karján végig mókusok
futnak, bocskora bozótján medvék mormitolnak.

Szét a függöny, pokróc s kilépett rajta egyedül előre a szőke úrifia lengyelfi, suttyóka legény,
cifra lebernyegben: megölni... s meg se ölni... elárulni s el se árulni... árát fölvenni és bünt se
cselekedni... meglóbálódott a teste, most mindjárt elvágódik, egyet kalimpált a lelke, de még
állva maradt s csak hápogott üres szemmel, üveghal szárazon...

- Ez az.

Anderjás csak nézte, csak nézte: derék vállas gyerek, szélespofájú, nagy szőke, fiatal, haja
sárga, nyakába lóg, szeplős pofája éle s szája, mint a fiatal farkasé...

- Mit akarsz?

Szemét lassan nehéz tengelyeken arra fordította, a goromba kérdőre, aki magyarul szólt, az
előbbi gombos nagyúr, üstökös borette rohadt ragyás.

- A királyt.

- Ez az.

- Johom.

- No és mit akarsz véle?

- Megölni.

Csönd. A nagyúr meredt, megáll, csak néz, s mered, s nyitott szájjal.

Kardot ránt s elébe az úri fiúnak, aki nem ért s figyel.

Akkor hörög, krákog s üvölt:

- Térgyepűjj!

Anderjás az emelt kardnak fejet bókol s térdre esik, mintha felhők tetejéből hullana le földig.

- Héj, legények, elééé.

Katonák be, kettő, három, sok, sok, tele egyók a ház.

- Kössétek meg az ebet.

Anderjást megkötik.

És erre pof, ütés, vágás, taglalás. Fejét lehajtja s felfelvillant fényekben túri az ütést, újra meg-rázza s jólesik.

Vér omlik agyából, részegen nevet: ha most látná az asszony és nevet...

Csak mikor a nagyúr dühén könnyebbített, józanul:

- Megölni a kirájt?

Anderjás int, igen.

És újra a botcsattogás fején.

- Megölni a királyt?... Minek!

Anderjás szótalán, nyelve nem fordul, angyali csendességgel mosolyog, nyelvével küszködik:

- Möghatta... Özsébet... Mű asszonyunk...

Bólint.

Idegen a beszéd, vérrel köpött a szó, hörgő dadogás. Anderjás szót sem ért, mint a penitenciás áldozat maga térdén előbukó aggyal...

Akkor felnéz és látja a királyt. Már érti, a szeméből szánalom és megértés sugárzik s mosoly, a győző mosolya.

- Özsébet asszony... a királyné, aki vót... az özvegy?

Bólint.

És a király nem nevet, a szeme mosolyos, de az arca vágásába nem tud bebúni a nevetés, hideg kemény vonalak, elhaltak, megmeredtek a mélyben, odafenn tűz ég a homlokon belül...

Legyint, elfordul, elmegy.

Az üstökös nagyúr, tán Újlaki, ki tudná, böffenve szól:

- Vigyétek ki s aprítsátok fel... meg akarta gyilkónni a kirát...

Anderjás elejti fejét, halálverejtékben: elvégeztetett: a mese meghalt, meghalt a mese...

Kisütött napon, mese tört szárnyakkal feküdt, hóban és csizmák tapodtak rá. Idegenek viszik, magyarok, magyar beszédűek, oly idegenek, mint ráduszított kutyák, szavadat nem értik, faldosnak, harapnak, s magyar nyelven idegen akaratokat, ivöltenek... Már látja, fel fogják aprítani idegen fattyért, aki egy szót se szólt: mért oly dühödöttek, hogy tépik, rúgják és verik, orcájuk olykor felvillan és lila és kék s a torkokból bugyborékolva düh s boldog belerúghat...

Le a lépcsőn, ki az utcán, csak azért nem gurul, mert félti koncát elereszteni, aki fogja, markolja, bírja, már gúnyája cafatokban szét, élesre faragták a követ, hogy fájjon, lépcsőn fel könnyű, le... fáj... Sárkány, kígyó sziszeg most, oroszlán ugat, kakas kukorít... S csak egyet mind: későn, most visítja a gyerek is: ölik a kirájt...

Álom, láz, betegség, pokolvarrúhesség, sátán pokolban: s fel-fel egy gondolat: ezért kente haját reggel disznózsírba: az asszony, az asszony...

Most kard fényét látja, villan, aztán puha meleget, ez jól esik, szörnyű fájdalom, éles nagy fájások, tündérialom, halk kacagás...

Még egy elernyedett mosoly s halk hörgés, gurguláz, mint a leszúrt disznó...

Anderjás hulláját végigvonszolják kötélén Buda uccáin, aztán tüzes fogókkal tépik szét, darabokba vágják, hogy a kapukra szegezzék...

Akkor egy szegény asszony, kíváncsi mint a többi, a közelbe fér s visít:

- Ez az én Anderjásom iszákja!

Fogják, verik, tapossák, királygyilkos párja, sír, átkoz, esküszik: soha, soha ő Anderjása színét se látta Özsébetnek, átkozott volt, a királyné ha mondja...

- Maga mondta, tulajdon szájából.

- Ó buta, buta vad baromállat, ő látta vón, koszos, vele állott szóba királyné, vad barom, királyok gyilkosa: ó buta mesélő ember.

Szörnyű, napsütésen kibogozódik: mesét csinált magából: már régen meséli, hogy Veres Királyt megölte Fehér királyné kedviért, az új Fehér királyt vót Fekete Királyné kedviért... Titkát pénzért megmutogatta... bolond, bolond, ne higgyetek neki halálba se: mese... Azt hitte a bolond, hahó, hah, haha: ki lehet a mesét cipelni a napra, hahó...

Haját tépte, marta az asszony, az asszony, tépte, marta véres haját a bolond, a bolond:

- Reggel vette az iszákot, minek? nyakába vetette: aranyat akart abban, ezüstöt akar abban, jaj szégyellem magam, hogy ien bolond uram vala...

Nézték, hallgatták, nevették, urak elé vitték.

Hitték, nem hitték: a polyákok püspöke szólt:

- Ha hazudott, tulajdonítsa magának, amit nyert: nem kellett volna hazudnia...

Az emberek nevettek, boldogan, hahotával, nagyon, hemperegve, vastagon, buffogva, hóban hemperegve a szegről letépett tagokat kacajjal s akkor meghalt, meghalt, meghalt a mese...

Kéth yambor fraterok.

Két jámbor fráter ment csendesdeden az ösvényen, az alkonyatban.

Út nem igen látszott, ember réges-régen nem járt erre. Ha járt is egy-két szegény útonjáró paraszt vagy vadász, a lábuk nyomán már régen felállott a letört fűszál. De valaha had mehetett a völgyön, mert fák voltak kivágva az útból s az apró cserjéknek még nem volt idejük telenőni a sűrű erdőségben nyitott emberjáró utat.

A fráterek kopottak voltak, daróccsuhájukat megviselte az út, a sűrűség, megtépte a galagonya, kökény szűrő bokra, a vadrózsa apró szálakat marcangolt ki a durva szövetből. Tonzúrák fejüket azért lehajtva viselték és szikár, éhes, sárga arcukon ugyanúgy ott volt a fogadalmi alázat a rengeteg erdő mélységében, mintha a klostrom falai közt volnának, a tiszteletes fráterek szeme előtt.

- Monddza akkor, fráter Marcellus, hogy Szent Albert pispeknek, mikoron igen kívánná megtudnia, melyek volnának Istennek kellemetesbek, hogy azt tennék: mit felelt az Úristennek szent teste, mikoron misét szolgáltatván, az Úristen szent testének megáldatása után, ilyen szókat szólott: Uram Jézus Krisztus, én téged addig el nem bocsátalak, sem fel nem emellek, míg nekem meg nem mondod, melyek vannak tenéked kellemetesebbek és én lelkem idvességére hasznosabbak?

Frater Marcellus átbujt a fiatal tölgyhajtások alatt és ragyogó arccal szólott:

- Megfelelek neked, frater Peregrinus: Ki hallván, Urunk Jézus Krisztus, ez szóth, mondá neki, az Adalbertus pispeknek: Tíz vagyon, melyek énnekem kellemetesbek és tenéked használatosbak.

Frater Peregrinus helyeslőleg bólintott s lehúzván fatalpú saruit, belegázolt a patak vizébe.

- Látom, hogy jártas vagy szent doktorok írásában, frater Marcellus, de tudod-e nem sorjában, hanem összevissza, melyek a tíz dolgok?

Frater Marcellus is leoldotta saruja szíját s felvetette azt vállára és leült társa mellé a víz nefelejtés partjára s megfeketült, gyaloglástól forró talpait beleeresztette a vízbe.

Az ágakon felettük madarak ficseréltek s a patak túlsó partján fehér gombák emelgették kis kerek búbjukat.

Frater Peregrinus mindjárt meg is látta őket s átment a kisdud vizen, a nagy, lapos, mohos köveken és mind leszedte a szép és fiatal gombákat. Piros volt a gombák finom kopoltyúja s frater Peregrinus az ajkához emelte a legszebbet, hogy beleharapjon. De azonnal eszébe jutott, hogy a szerzetesek ne legyenek torkosak, ezért a gombát újra leeresztette a többiekhez az ölébe és békességgel és jóérzéssel tűrte az éhséget, amely egyszerre nagy erővel tört ki teste belsejében, mert immáron reggel óta nem ettek egy falatot sem...

- Monddza tehát, frater Marcellus, melyek a tíznek elseje.

- Első ez: - kezdte mohón frater Marcellus, mert boldog volt, és hiú reá, hogy öregbik társa előtt, aki a híres Bologna egyeteméről jó, ím ezt is jól tudja, - ha a te életedben én szeretetemért egy pénzt adándasz, nekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogy nem haláloz után egy arany hegyet adnál, ki az eget érné fel.

- Úgy vagyon, frater Marcellus, és melyik a negyedik?

- Negyedik: betegekkel bánj és útonjárókat befogadj és szeretetemért, ez nekem kellemetesebb és neked használatosb, hogynem mint böjtölnél negyven esztendeig, vízzel, kenyérrel.

Elhallgattak. Távolról valami állatnak bőgése hallatszott. Szarvasnak vagy erdei tehénnek, amely vadon él a rengetegben.

A két fráter meg volt illetődve. A fák idegenül, fenyegetően kezdettek suttogni, zúgni a homályosodó alkonyatban.

- Hát minket ki fog befogadni éjjeli szállásra, frater Marcellus - mondta csendesen frater Peregrinus.

Frater Marcellus szólt:

- Nem tudom, frater Peregrinus.

A víz csobogott, pacskolta a lábukat, egyszer egy símatestű kis pisztráng siklott el a bokrok körül. Frater Marcellus felkapta a lábát, frater Peregrinus utána kapott, de elszalasztotta. Az erdő egyre komorabbá vált.

- Együnk, frater Marcellus - szólott komolyan frater Peregrinus.

Letérdeltek és elimádkozták az evés előtti imákat, azután megbontották a bőriszákókat s vettek ki belőle kenyeret és sót.

Lassan falatoztak. A gombákat jó ízzel szopogatták a kőkemény fekete kenyérhez, amelyet most harmadnapja kaptak egy paptisztelő parasztháznál.

- Melyik az ötödik? - szólott frater Peregrinus.

- Ötödik: ha barátodat tévelygésnek útjáról megfordítod, nekem kellemetesebb és neked használatosb, hogynem ha mennél mezitlábbal Szent Jakab házához és minden mélyföldön egy marok vesszővel vernéd tenmagadat, hogy véred kifolyna.

Frater Peregrinus bólogatott s kezeit összekulcsolta.

Igy ültek egy ideig. Már egészen sötét volt s az idegen erdőben még a fáknek is más alakjuk volt s mintha az ördög incselkedett volna hátul, a fák mögött. Még a veres nyelvét is látták néha fel-felvillanni.

- Itt hálunk-e a fák alatt - szólott frater Marcellus - avagy más fekvőhelyet keresünk?

Frater Peregrinus hallgatott s összekuporodva egy alacsony lapos kővön, amelyet puhává és kényelmesebbé tett a vastag moha, szürke, gyáva szemeivel belenézett a sötét erdőbe.

- Ha egy klastrom volna valahol a környéken - sóhajtotta.

- Avagy legalább monasterium - rebegte frater Marcellus.

- Apácákra gondolsz-e, frater? - szólott ridegen és fenyegetően frater Peregrinus.

- Isten legyen irgalmas, hogy nem - szólott a másik jámbor, fejét lehajtva.

- Miért mondod akkor monasteriumnak nevét, holott jól tudod, hogy ottan barátnak belépnie nem szabad.

- Szabad kapu alatt, kapusházikóban magát meghúznia nagy éjszakában.

- Klastromban cellát is kaphatunk... Térdepeljünk azért le és imádkozzunk, hogy jelenjen meg nekünk az édes Szűz Mária nevének harmadik betűje, azaz az R betű által jelentett Rubintus drágalátos kő, mely kőnek tulajdonsága, ereje, hogy igen fényes és világos, annyira, hogy

akármilyen nagy féreg éjjel elmehet e kőnek ő világosságánál: hogy találjuk meg a klostromot, akinek kell, hogy itt legyen boldog épülete...

Azzal letérdepeltek a kavicsokon, amelyeket a víz kihordott a partra s nagy buzgósággal s az éjszakától való nagy félelemmel kezdetek imádkozni:

- Uram, Jézus Krisztus, élő Istennek fia, fogadjad ez imádságot az örömnék emlékezetire, kit vallott a te szent lelked limbusba, mind a te boldog szentiddel és vezérelj minket békességes helyre, ahol...

Sokáig imádkoztak s frater Peregrinus egyszer csak észreveszi, hogy társa, frater Marcellus, arccal leborul a földre s két kezére teszi homlokát és úgy marad a sötét éjszakában, amelyben még csak csillagot sem láttak szemei, csupán az erdő zúgását hallották és a farkasoknak és medvéknek távoli üvöltését, amelytől megreszketett minden tagja.

Megerősítette azért a lelkét s tovább folytatta imádkozását, míg csak úgy nem érezte, hogy csodálatos békesség szállott a szívére, annyira, mintha megkapta volna az édes Szűz Mária nevének negyedik betűje, az I által jelentett drágalátos követ, a Jaspist, amelynek birtoka bátorrá teszi az embert minden veszedelmek és ellenségek között. Immáron nem félt, hogy vadállatok szagatnák meg tagjait.

Fölveté szemeit, hát íme ott fényeskedett előtte az édes Szűz Mária neve harmad betűjének messze világító rubintja, amelynek fényénél látja, hogy nem is igen messze tőlük egy klostromnak kőfala és ablakai fénylenek, mintha csupa drágakövekből lennének szerkesztve.

Hálákat adott ezért a dicsőséges Szűz Anyának, akinek neve megvilágosítja mind az egeket, miképpen a fényes nap megvilágítja a földet, s vállonragadá társát, a jámbor frater Marcellust.

- Kelj fel, frater, a mi imádságunk meghallgattatott, jövel, menjünk ama távoli klostromba éjszakai szállásra.

Oly bátorsággal jártak pedig a Rubintusnak fényénél a kegyetlen sötétségű erdőben, ahogy nappal nem mehettek a napnak világosságánál, s nemsokára elérték a klostromot.

Mikoron pedig annak a kapuján csörgettenek volna, a klostromnak fejedelme kijöve.

- Kik vagytok, jámbor szerzetesek?

- Mi tanulóhelyünkről jövő jámbor doktorok vagyunk, akik e sűrű vadon erdőben eltévelyedénk szent tudományunk megbeszélése közben s most az éjjeli vadaktól féltünkben nyugodalmat kérünk.

És szólt a klostrom fejedelme:

- Jöjjetek bé és nyerjetek ételt, italt és nyugodalmat.

Bementek a fehér kőkockákon, amelyek nagy fáradsággal voltak kifaragva és símán egymás mellé helyezve, mint a külföldi nagy egyházakban, ahol megcsodálták a jámbor magyar deákok az építésnek csodálatosságát. És olyan nagy és sokmívű volt az egész klostrom s annak minden folyosója és boltozata, hogy az álmélkodástól nem tudtak betelni a szegény két jámbor barátok.

Bevezette őket egy fehér csuhájú frater a celláikba, ahol, minekelőtte lefeküdtek volna, mind a ketten letérdeltek és hálákat adtak az Istennek és ő Fiának és az édes Istenanyának szerencsés megszabadulásukért.

De csodálatosképpen frater Peregrinus átalátott a cellának vastag, rakott kőfalán és látta, hogy frater Marcellus az ima elején homlokát megint a földre ejti és két tenyerére fekteti. És erre igen megbotránkozék szívében, hogy ilyen tunyának látja az imádkozásban, ugyanúgy, mint este, kinn az erdőben.

Ő azonban tovább imádkozott fáradhatatlanul, mindaddig, míg éjfélkor meg nem szólaltak a kolostor csengői, hogy vecsernyére szólítsák össze a barátokat.

Felállott akkor frater Peregrinus a térdéről s háromszoros keresztvetés után kiméne cellája ajtaján, hogy elmenjen a klastrom templomába, a vecsernyére.

Mikor bement volna az egyházba, látja, hogy a barátok kétfelé állanak a karban, miként szerzeteseknek szokásuk, és nagy siralmas szóval csak ezt mondják vala:

- Óh Úr Mindenható Isten, mire hagyál el engemet!

És a másfelől is csak ugyanezen ígét mondják vala és nem énekelnek semmi zsoltosmát. És a gyertya, aki előttük ég vala, csak alig pislákol.

Megrettenék vala ezen a doktor és kiméne az egyházból. Felkölté az ő társát.

- Jöjj velem, frater Marcellus, mert oly csodálatos dolgot láték, amelyet soha...

Frater Marcellus felkelt és utána ment a sötét és félelmes és hosszú folyosókon, amelyeken erős szél fűjt és távoli farkasoknak vonításához hasonló hangok hallatszottak, mintha a kárhózzottak jajongásait hallanák.

Bementek a szentegyházba s frater Marcellus félénken, megrettenve nézett frater Peregrinusra s szólott:

- Frater Peregrinus, hová hozál te engemet? Hiszen ezek nem barátok, hanem apácák.

S ebben a percben mintha világosság gyúlt volna fel szeme előtt, frater Peregrinus is látá, hogy apácák.

Két sorban állottak szép renddel és hosszú sorokban térdepeltek és nagy édes szóval énekelték a szent zsoltosmákat. Olyan édesen, ahogy a távoli monostorokból kiszűrődő apácaénekeket lehet hallani, mintha aranyat és ezüstöt olvasztottak volna össze isteni harangokká és ékes csengetyűkké, de az apácák szent serege egészen közel volt előttük, úgy hogy karjukat és vállukat vissza kellett húzniok, hogy meg ne érintsék ruháikat s istentelen bünt ne kövessenek el.

És az apácák mind szép arcúak voltak és finom tekintetűek. Az arcuk bőre rózsás volt, mint a frissen nyílt szírom az erdei vadrózsabokrokron és a termetük magas volt és karcsú és messze omlott le róluk a hosszú fehér ruha.

S mindannyian buzgón imádkoztak s szemeiket, szépséges kék szemeiket mind az egekre függesztették s csodálatosképpen mindnyájan úgy hasonlítottak egymáshoz, mintha egy áldott méh hozta volna őket a világra. S mindannyian mintha édes testvérei lettek volna ama szűz Bonaventurának, akivel egy időben frater Peregrinusnak mindennapi boldog találkozása volt Bologna piacán...

Keresztet vetett és megrettenve húzódott vissza a szentegyházból s erős kézzel vont maga után frater társát, aki ismét megfledkezett az imádságról s csupán szemeit legeltette a szent szűzeken.

De hiába rejtezett el cellájába, nem tudott bűnének súlyától megnyugodni, hanem letérdepelt a falon függő kisdéd, drágamívű kereszt elé s hangos szóval imádkozott.

Mikoron pedig virradni kezdett felkelt, és ment a klastrom fejedelemasszonyához, alázatos szóval mondá:

- Ó szentséges fejedelemasszony, kérlek tégedet az Istennek szerelmére, hivasd be a szent húgokat, hadd prédikáljak nekik egyet a szentegyházban.

És a fejedelemasszony isteni édességű hangon felelt ki a bezárt ajtón keresztül:

- Csak menj el, mire te ott lészesz, mind ott lesznek a szerzetbeli húgok!

Frater Peregrinus pedig magasztos lélekkel ment a templomba s felmenvén a katedrára, amint letekinte, ezernyi apácát látott lent térdepelni, hosszú fehér ruhában és széles, hószerű fejkendőben..

Mikor pedig az imádságnak első szavát elmondotta, érezte, hogy amint ő szemeit az Isten magasságos egei felé emeli, úgy emelik a szent szűzek szemeiket ő reá és az ő arcára.

És ettől olyan rendkívül és végére érhetetlen tűz öntötte el tagjait, hogy érezte, mintha felemelkednék a hűvös templomban a fellegekre, miként Jézus a bolognai rend kápolnájának csodás szépségű oltárképén, és olyan hangon kezdett imádkozni, mintha orgonák zúgtak volna, és olyan átragadtatott igéket szólni, hogy láng és kettős tüzes nyelv szállott tőle mindeneknek fejére.

S tudta, hogy soha egész szomorú és ínséges életében ilyen boldog és ilyen felmagasztosult nem volt.

Aztán csak vége lőn ennek is...

Maga sem tudta, hogy, egyszer csak megint ott térdepelt a fejedelemasszony cellájának sötét tölgyfaajtaja előtt, a hideg kövön, amelynek sarka felszúrta térdeit.

S hallotta a fejedelemasszony kimondhatatlan édes hangját és szavait:

- Frater uram, ne alejtsátok, hogy itt mostan monostor volna, avagy mi eleven emberek volnánk. De ím, ma nektek az Úr Isten nagy csodát jelentett, mert régen itt monostor vala és mind az apacahúgok, akiket láttatok, itt laktanak és nékiek én fejedelemasszonyuk voltam. De a mi regulánk szerint való zsolozsmát és imádságot tunyan és resten, áhítatlan mondjuk vala és íme az áldott Úristen minket nem vete kárhozatba, érette az ő nagy irgalmassága szerént, de itt vagyon kínunk mindaddiglan, míglen megtisztulunk fogatkozásunktól.

Frater Peregrinus nagy álmélkodással hallotta a szókat s hallotta tovább:

- Imé, ennek bizonyására én magam kísérlek titeket e monostornak kapuján és én magam visszatérek a kapun. És amely pillanatban én betérek a kapun, legottan nem látjátok e monostort, hanem csak nagy, lángos füstöt.

Frater Peregrinus felállott térdeiről s előszólítá a távolabb álló frater Marcellust.

Akkor kilépett a fejedelemasszony s elment előttük összetett kézzel s fölemelt fővel és az arca szomorú volt és szenvedő és szemeit lesütötte a földre, a hosszú, selymes szempillái mint sátor borultak tekintetére.

Úgy ment előttük, méltósággal és isteni szelídséggel, lemondóan minden földi örömről és hívságos gyönyörűségekről, ahogy ama bolognai szent nővér ment az utcán, soha észre nem véve, hogy frater Peregrinus, avagy valaki más férfiú pillantása utána röpült, mint a hosszúszárnýú, fehér sirály utána repül a tengeren a hajónak, míg csak a messziség vissza nem riasztja a maga szárazföldi fészke felé...

Megnyílt a monostor kapuja s kilépett rajta a fényességes fejedelemasszony, mint egy égi csoda, s kiléptek utána a szerzetesek.

Akkor a fejedelemasszony megállott s összetette két kezét. És mikor frater Peregrinus reá-függesztette áhitatos és tiszteletteljes és malasztzívó két szemét, egyszerre odavillant a pillantása, a mélységes és varázsos, sötét ígézéssel teli pillantása.

Miként egyszer Bolognában ama szűzhúgnak fekete szeme...

Frater Peregrinusnak elveszett tőle a látása, most mint akkor s mire föleszmélt volna, már a nagy, lángos füst fényességét látta maga előtt s az egész monostor megnémult előtte, mintha elnémul a nap zaja az elaluvó előtt.

Ijedten egyenesedett föl s ott találta magát a vízparti köveken térdelve, a reggeli világosságban, ahol az este imádkozni letérdepeltek.

S látta, hogy mellette jobbról ott van frater Marcellus s fejét lehajtja a földig a két kezére s a lombokon át vörösén tűz szembe vele a felkelő nap világossága.

- Kelj fel, testvérem Marcellus, - mondta tompán és idegen hangon, hangot alig bírva kiszorítani elfulladt torkából. S kétszer megrázta Marcellust, aki mélyen el volt kábulva; mint az imádkozó szerzetesek elkábulva szundítanak térdeiken.

- Kelj fel, testvérem és ne alejtsd, hogy mink az éjjel monostorban hálunk, avagy eleven emberekkel társalogtunk volna... De ím, nekünk az Úr Isten nagy csodát jelentett!

De frater Marcellus csak kimeresztette két kis vörös szemét és balgán, álmosan meresztgette arcát frater-társa felé.

És frater Peregrinus megértette, hogy az Úr Isten íme szigorú büntetést mért frater társára.

- Mert keményen büntetett téged az Úr Isten, mivelhogy tunya voltál az imádkozásban, ím az estve is, de még jobban éjfélkoron a celládban, valamint a szentegyházban; s elvette Isten az emlékezetedet az ő szentséges csodája felől.

Frater Marcellus ijedten nézett az öregbik fraterre, és sűrű könnyhullatás indult szemeiből, mikor megértette, hogy igaz az isteni büntetés, kiről frater Peregrinus beszél, semmit sem tudva mind a történetből, melyet az öregbik előbeszéle nekie.

- Nagy hálákat adjunk mi Istenünknek, hogy ilyen nagy csodát mutatott nekünk, mert míg ez a világban élünk, mindeneket erre tanítsunk, hogy a zsolozsmájokat ájtatossággal megfizetnek Úr Istennek.

Halkan és térdeiken imádkoztak soká a szerzetes jámbor fraterok.

Az ég madarai mind felébredtek már s hangos szóval dicsőítették istenüket, a víz csobogása szökdelve verte az Isten dicsőségét, s az egész természet megtelt az Isten hálaadó tiszteletével.

Frater Peregrinus szólt:

- Mondd meg, fráter, melyik a tizedik, ami kellemetes Istennek?

Frater Marcellus mohón kapott a feleleten, mert ím ennek tudását nem szakasztotta ki Isten az ő eszéből s megfelelt:

- Tized és utolsó, hogy egy könnyhullatásod én érettem és én kínomnak emlékezetiért és te bűnödnek bocsánatjáért nekem inkább kellemetesb és neked használatosb, hogy nem, ha sírnál annyit elmulandóért, vagy egyébért, miképpen tenger vize; avagy te haláloznak utána egyebek tennének fürdőt a könnyhullásból te éretted. Amen, vége vagyon.

Keresztet vetettek s föl akartak állani, de térdeik, valamint az oktalan kövek, mozdulni nem bírtanak, hanem egy darabban fordultak le a kis patak partjára, a zöld mohába és a magas fűbe.

S ottan kimerülve nyúltanak el a két jámbor fraterok, egyik jobbra, másik balra, s egy kíváncsi őz-suta, aki inni a patakra tért, csak két odavetett, emberrel töltött barna zsákot látott a földön, akit megcsodált riadt nagy szemekkel, de csöppet sem félt.

A két jámbor barát pedig szinte estéliglen szunnyadt édesdeden, a kis patak mellett, a nagy erdőben.

A győzhetetlen császár igazsága.

A janicsár nevetve kihúzta a süvegéből a fakanalat, beledugta a tejbe s felkavarta.

- Jó tej e, mit piszkálsz, - mondta az asszony mérgesen.

A katona lenyalta a kanalat s törökül mondott valamit, mire a többi csúnya vereshajú fickó röhögni kezdett.

Az asszony mérgeskedve pislogott rájuk.

- Nincs pénzed, ebellette törökje, pedig a nélkül nem adom.

A janicsár mintha megértette volna.

- Pizet, - mondta s a kaftánja szárnyára ütött. - Pizet!

- Add ide! - felelt az asszony.

- Adide, - mondta a janicsár s felvette a csuprot.

- Jézusmáriám, - sápított az asszony s kétségbeesve nézte, hogy hajtja fel a török a drága jó tejet s mi lesz az öt dénárral?

Szerette volna hasbavágni a pribéket, de ha azt mondta, hogy van pénze, tán megadja.

Nézte hát, ahogy a janicsár nagy kortyokban nyelte a tejet, amit a majoros-gazda azért osztott el köztük, szegény zselléraszonyok közt, mert kidobolták, hogy a teheneket úgyis elviszik. Igaz, pénzért, jó áron, tizenkét forintot doboltak, trombitáltak, de a forintosokat nem lehet fejni... S azért mégis ő is inkább csak kihozta a táborba a köcsög tejet, mint a gyerekeknek adja, mert öt dénárt hirdettek érte s öt dénárért bőrt vehet, sarura valót magának s a két gyerekeknek, vagy kendőt vagy kőst...

Ez mind végigiszonyodott benne, míg a török egy hajtásra bezabálta a csupor tejet.

- Adide, - mondta ekkor a janicsár s odaadta a csuprot.

- Add ide a pénzem! - kiáltotta az asszony, - add ide a pénzem!

- Pizet, - nevetett a katona s ráütött most nem a kaftánjára, hanem a kardjára, azzal másik kezét csókra nyujtotta.

Összenézett a többivel, akik úgy nevettek, majd megfűltak a jó tréfán, avval megfordult, hogy továbbsétáljon.

Az asszonyban azonban felforrt a vér:

- Húj, te hárombavágott pofájú disznó, - kiáltotta s ráköpött a kezére - elinalsz az én tejemmel, hogy fűlj meg tőle, hát az öt dénár? hát az én sarum, meg a kendő, meg a kőst...

Mint a zápor hullott a szitok a janicsárra, aki darabig állta, akkor nyakonütötte az asszonyt s elment nagyhetykén röhögve.

Távolabb szekeresek voltak, akik a parancs és dobszó szerint kenyeret, búzát, baromfit hoztak a faluból. Nyugtalanok lettek, mert sejtették, mi történt.

- Marja nő, - kiáltották - mi baja, Marja nő?

- Jaj, viszi a pénzem a pokolra való, viszi az öt dénáromat, - sikoltotta Mária nő s eszeveszetten futott a megszökött janicsár után.

A falusiak komoran néztek össze, a hátuk is lúdbőrözött, ők is a jövő bajokat érezték. Tudja azt mindenki, mit jelent az ilyen hirdetés, hogy fizetnek, mint a köles. Csak már ez a nő meg ne bomolna, még verekedés lesz s akkor egy-két szúrás olcsón esik.

- Hallgasson, nő galambom, - kiabáltak neki s félve nézték a beláthatatlan sokaságot. Mintha már mind ideügyelne.

De a nő nem hagyta a magáét, olyan hangja volt, mint a réztrombita s ömlött a szájából a szitok, mint a jégeső. A törökök nagy nyugalommal vették körül s komoly arccal hallgatták, de a végén olyan tömeg közepén állt a nő, hogy se előre, se hátra; volt jancsár, nincs jancsár. A nő csak jajgatott s látva, hogy senki se bántja, még jobban tépte magát, mint a nyavalyatörős.

Hirtelen megbomlott, kettévált a tömeg s törökül kiabáltak, csak később értette meg Mária nő, hogy a padisah-t kiáltották.

Nagy lovakon nagy török basák jöttek; no, gondolta a nő, most van ideje a dénárokról szólni.

Porba vetette magát és torka szakadtából rikoltotta:

- Igazságot tegyetek, nagyhatalmú uraim!

A lovasok megálltak.

Egy basa közelebb léptetett és magyarul kérdezte:

- Mi bajod, jó asszony?

A nő felörvendett a magyar szóra:

- Láddé lelkem angyalom, - kiáltotta, - egy kutyafejű jancsár a tejem megitta s az öt dénárommal elszökött.

A basa törökül magyarázta egy töpörödött kis öregnek, aki csendesen, mozdulatlan ült egy nagy fekete lovon.

- Megismered-é, azt a jancsárt?

- Meg én százbul, ezerbül, halálom óráján is.

Már fújták is a trombitákat, a jancsárok kürtjeit s futottak a vörös hóhérok előfele a fakana-lakkal a süvegjükön.

Távol a katonaság nagy négyszegeletre állott és mereven nézték a szultán igazságosztását az alföldi estén.

- Keresd meg! - s a basa rámutatott a jancsárok sorára.

Mária nő nekiment, apró bogár szemeivel átfúrva a vörös óriásokat.

- Itt a hárombavágott pofájú, - visította el magát.

A jancsár előállt.

- Biztos vagy-e benne!

- Hogyne vónék, angyalom, mikor a szívem verése is elállt, ahogy megláttam a bestyét.

- Megittad ennek az asszonynak a tejét? - szólt a basa.

A janicsár számot vetett veréssel, ütéssel s azt mondta:

- Nem.

Mária nő égne emelte a kezét.

- Soha ne higgyen nektek senki, földnek tolvajai legyetek az én öt dénáromért.

- Megittad a tejet? - kérdezte a basa újra.

- Nem.

Mária nő újra sikoltott:

- Százezeren jöttök, hogy egy szegény asszony öt dénárját elvegyétek.

A basa rendületlenül kérdezte harmadszor is:

- Megittad-e az asszony tejét?

S a katona harmadszor felelt rá, hogy:

- Nem.

Akkor a nagy lovon a kis öreg megmozdította a kis korbácsát alulról felfelé s a basa szólt:

- Vágjátok fel a hasát.

A nő csak akkor eszmélt fel, mikor letépték a janicsár kaftánját s pallost emeltek.

- Jaj, uramjézus, - kiáltotta, már azér csak meg ne öljétek. Nem kívánom én a halálát.

A basa intett s a janicsárt végighasították.

Vérével együtt a tej ömlött ki beléből.

Akkor a basa így szólt az ájuldozó asszonynak:

- Ha a tej benne nem lett volna, most a te torkodat vágták volna el, hogy mocskos száddal rosszat mertél mondani a győzhetetlen császár vitézéről.

Aztán felemelte ostorát.

- Adjátok meg neki az öt dénárját.

Akkor előrerugtatott és törökül, magyarul ezt kiáltotta:

- Allah nagy és Mohammed az ő prófétája... Hirdessétek mindenfelé a győzhetetlen császár igazságát...

Mária nő, szédelegve, iszonyodva, ájuldozva bukdácsolt félre a lovak útjából.

Az öt dénárt a markában szorongatta s elhatározta, hogy öt rőf vásznat vesz rajta, az jó még szemfedőnek is, a szegény katonának is jó lenne... Csak legalább öt aranyat adott volna a szultán, erre a nagy ijedtségre...

A vaskereszt.

A püspök már három órákor fenn volt. Pálinkát ivott s kiment felverni a hadat.

Ahogy átlépett a küszöbön, elkiáltotta magát:

- Hé, magister coadjutor!

A sötétben álmosan felült egy hosszú sovány alak s kimondhatatlan nyájassággal köszönt:

- Benedicite.

- Még mindig alszol, domine, - mondta latinul, mert a coadjutor nem tudott egy szót se magyarul.

- Már régen forgatom az olvasómat, - mondta az s a püspök rögtön vértódulást kapott erre az álszent s útálatos kegyeskedésre.

- Evvel a vaskereszttel agyonverni, - mondta magyarul s átment a szobán ki a szabadba.

- Hé, fickók, - ordította el magát a tornácon - fel, fel!

Lent az udvaron nemsokára nyüzsgés, mozgás, kurjongatás volt. Ő örömmel, tele tüdővel szította be a csípős novemberi hajnali levegőt; dér is volt a fákon; nagy orrlikai tátogva dolgoztak.

Fáklyát gyújtottak a szolgák és ő deres, kemény szakállával, nagy kámzsájában sokáig nézte a nyüzsgést.

Tele volt a sötét kék ég csillagokkal. Vajjon mit hoz a magyarnak ez a nap... És a holnap... Királyválasztó-gyűlés Fejérváron.

Nehéz szívvel fordult vissza a szobába. Azért nehéz dolog ez, magyar embernek. Ő vállalta, hogy lovasaival és püspöki személyével beszáll Komáromba. Ma még be akar érni és Ferdinándusnak lekötni a várat.

Lehet. Minden lehet. De nehéz.

Visszafordult szótalan s súlyos léptekkel cammogott a házba, hogy a papucs helyett csizmát húzzon.

- Eminenciád korán ébredt, - mondta a coadjutor.

Erre ő összeráncolta a szemöldökét. Mintha tüzes vassal szúrták volna meg. Igaz, neki ígérték az üres esztergomi prímási széket és a bíborosságot, de ahogy ez a se hús, se hal ember máris előlegezi, az olyan volt, mintha a bűn maga szólalna meg. No és az maga, hogy azzal kapta az ígéretet is, hogy ezt az embert coadjutornak kell maga mellé venni, mint a királyné emberét, őfelsége gyóntató papját.

- Szoktam, - mondta kurtán.

- Ma én sem aludtam volna el, sőt egyáltalán semmit nem aludtam. Micsoda szív és lélek tudna aludni, mikor Magyarország ily nagy napokat él. Bizonyára ötszáz év óta, Szent István atyánk óta, nem volt ennek az országnak ily fontos napja.

- Hagyjuk Istvánt, - dörögte a püspök, mert úgy érezte, ez a száj bekeni a nevet azzal, hogy kiejti. - Hagyjuk Szent Istvánt, coadjutor uram.

- Nem, eminenciád. A magyar urak nem akarják belátni, hogy Ferdinándus ő hercegsége egy új szent István lesz a magyarok számára.

- Hagyjuk Ferdinándust, - mondta békét erőltetve a püspök. Mióta hallotta, hogy milyen kis sárgabőrű emberke, azóta nagyon megrendült a lelkében. Egy udvari úrfi, aki apród se lehetne egy Kinizsi udvarában, ez az új szent István?

- Ó, boldog Magyarország, hogy ily nagy szerencsét ér. V. Károly császár testvéröccse, egy Ferdinándus a magyar trónon.

A püspök köhögött.

- Nono, coadjutor uram, ültek ezen a trónon már olyanok... nem a gólya költötte őket...

- Eminenciád, ő császári felsége, a spanyol király, mintegy pártfogója és testvére a szegény Magyarországnak.

- Gyere inkább uram, egyél s igyál. Itt a paprikászelet s itt a szesz, a sancta spiritus.

- Ily korán, eminenciád? Ájtatosság előtt?

- Nézd csak, milyen szép husos falat!

De a coadjutor vette olvasóját s azt kezdte pergetni oly felfordított szemgolyókkal, hogy a püspöknek kifordult a szájából a falat.

- Csak a boldogságos Szent István, - kezdte újra, keresztvetés után a páter.

- Mi van már megint avval a Szent Istvánnal?

- Csak Szent István volt ilyen helyzetben, mint őfensége Ferdinánd - mondta a coadjutor, aki megragadta az alkalmat, hogy e korai órában a józannal beszéljen, ugyse lehet aztán a részeg főkkel egész nap szót váltani.

- Hogy-hogy?

- Csak akkor volt ez az ország ilyen vad pusztá, barbár csordák lakták, lóevő pogányok, Európa szemetjei. Ime, a magyarság ma is odasüllyedt, saját erejéből még egy litániát sem ér. Ó, mely istentelen pogányság, ó, mily állati barbárság, ó, mely utálatos sötétség.

A püspök csak nézett, nézett erre az arcra, erre a sárga, hosszú, sovány, beretvált lófejre s hallgatta a szavait, amelyekben, pláne latin nyelven, oly mérhetetlen lenézés és megvetés volt, hogy benne kezdett fenekestől felfordulni a józan ész. Jól van, ő szívéből utálja azt a lágymosó kásaembert, a tótot, Zápolyát, de azért vigyázzanak ezek az urak is avval a panegyrisssel.

- Avagy Székesfejérváron holnapután királyválasztó-gyűlést tartanak a jó magyarok. Mely kicsiség és mely nyomorúság. Ők akarnak dönten a birodalom sorsáról, ő hercegi felsége, Ferdinándus urunk kijelentette, hogy nem is fogadja el választás formájában a koronát, fölötte áll jogaiban, hogy csőcselék ordítása adja neki azt, ami szerződés alapján megilleti. Megbántva érezné magát, ha ő királynői felsége, Mária, az utálatos tömeg kegyét kérné. Csináljon a nép amit akar, csupán tizenkét fővérből álljon a mi urunk, Ferdinándus egész serege: akik, mint az ország illetékes tényezői, minden külsőség nélkül jelentsék ki az ő törvényes jogát. Inkább akarja a fegyver jogán bírni jogos örökségét, mint a néplelkesedés vagy más illúzió alapján, mert így mindenkor ő szab törvényt, míg így állandó és kellemetlen beleavatkozást fog igényelni az ország s ebeknek a gazdát megugatni utolsó.

A püspök egyre merevebben ült. Már régen nem evett. Borzalmas gyanu kezdett benne támadni. Az a gyanu, hogy ez mind igaz. Hisz eddig is volt szó ezekről, de az csak úgy délben kezdődött, mikor már részek voltak mindnyájan, a nádorral, a santa Báthoryval az élükön, de most friss aggyal, alvás után, három vagy négy órakor hajnalban...

- Ő hercegsége, Ferdinandus, - nevetett rossz fogaival a lófejű páter - nem a magyarok favorjától eredeti jogait: őt bátyja, a császár, V. Károly ajándékozta meg a magyar igényekkel. Őfelsége a császár megtartotta magának Németországot, Spanyolországot és gyarmatait és az olasz birodalmakat, ellenben öccsének, Ferdinandusnak engedte át a két Ausztriát, Stíriát, Karinthiát, Krajnát és Tirolt, valamint azokat az örökösödési jogokat, amelyeket Magyarország és Csehország koronájára szerzett a császári család... Mily nevetséges tehát e barbár magyarok ugrálása. Mintha a vadaskert vadjai mondanák: nekünk nem kell az új tulajdonos. Válasszuk királlyá a tulkot. De azonban jön az új tulajdonos és a vadaskertet tulkával együtt birtokba veszi.

- Hazudsz, - ordított fel a püspök és markába kapta a vaskeresztet az asztalon.

A páter rémülten esett hátra s a sötétben, az egy szál gyertya világánál várta a halált.

A püspök azonban megtántorodott, egyet fordult és végigzuhan a padlón.

A páter csak sokára mert mozdulni. De mikor látta a főpap hullaszerű fektét, fölkel s intézkedett, hogy ő eminenciáját ágyába fektessék.

Mikor a püspök fölébredt, reggeli világosság volt s a szeme tágra nyílt, mikor látta, hogy lábánál három, fejénél három fehérsüveges kispap térdel s közében a páter.

- Mit akartok? - hörögte.

Senki sem felelt, mintha némák volnának, csak az ajkak mozogtak.

A püspök rájött, hogy ezek a haldoklását imádkozzák el.

- Uhh, - tört ki belőle - takarodjatok. Nem halok meg... Meg akartok ölni?... Takarodjatok...

Újra visszaesett, elgyengült; érezte, hogy nyál szivárog a szakállára.

- Apage, menjetek, úgyse halok meg.

A páter alázatos édeskésen szólt:

- Eminenciád...

- Nyergeljete... Komáromba...

- Meggyónni, megáldozni, eminenciád...

- Nyeregbe... - csikorgatta a fogát a püspök.

Hallotta, hogy a páter a gyónás formuláját duruzsolja. Fellángolt a szeme.

- Komáromba... és onnan Székesfehérvárra...

A páter megnémult. Ő hörgött s nevetett magában.

- Ego te absolvo, - hallotta a páter szavát.

Erre újra összeszedte magát s iszonyú erővel felkönyökölt.

- Ne gyóntass kutya, ne oldozz eb... Takarodjatok a pokolba sátánok, úgyse halok meg.... Majd adok én... nektek... vadaskertet... a ti meretrix királynétoknak... és taknyos herceg urfitoknak... Uhh...

A páter hangosan kezdte az éneket s a kispapok kórusban kísérték.

A püspök magánkívül volt, a szeme véres, a szája tajtékos.

- Vivát Szapolyai... - hörögte.

A papi kórus teljes erővel énekelt.

- Takarodjatok a fenébe... a bestye meretrix-el...

Megragadta a vaskeresztet, hogy agyonvágja vele a pátert, de ebben a pillanatban hanyatt esett s meghalt.

A páter azonnal jelentkezett Mária királynőnél.

- Ő eminenciája meggyónt, megáldozott, kegyelemben elbocsátott és felséged nevével ajkán kilehelte nemes lelkét.

Három varnyú.

A vadkörtefán egy ember ült. A vadkörtefa nagyon csodálkozott rajta, mert tíz év is elmúlik, míg embert lát; varnyút bezzeg annál többet, mert ősszel ezrével jönnek a fekete varjak. Azoknak azonban nem kell az ő gyümölcse s most a vadkörtefa restelli magát, hogy ezt az egy embert sem bírja ellátni lakomával, mert alig termett az idén néhány kis fanyar gyümölcsöt.

Az ember azonban, aki debreceni szíjgyártólegény s vándorúton van, úgy látszik, rettenetes éhes, mert nem veti meg ezt a legutolsó csemegét, sőt a nyaktörést is kockáztatja, hogy a vékony ágakon levadássza azt az egy-egy vackort, amit fölfedez.

Ahogy elszántan vadászgat, bogarászgat, egyszerre csak megijed. Két embert lát közeledni.

Rögtön kiszámította, hogy két ember több egynél s gondolta, jó volna elfutni. De annyit gyalogolt ma a hőségben s oly fáradt volt, hogy azt is megérezte, hogy két ember hamarabb elfog egy embert, mint egy elfuthat a kettő elől.

Összekuporodott hát a fán s úgy tett, mintha ő is vadkörte volna, vagy legalább is csak valami ártatlan varjúmadár; mindenesetre kicsire összehúzta magát s nagyon örült neki, hogy tarisznyája, mindene fent van vele a fán, csak a maga vágta nagy görcsös botja maradt lent a földön.

Hosszú ideig gubbasztott a fán, aztán lassan, ahogy közeledett a két ember, örömmel látta, hogy se nem törökök, se nem vallonok, nem fegyveresek s nem katonák. Nem urak és nem parasztok, hanem éppen olyan vándorvarjak, mint ő maga. Szóval kezdett nem félni tőlük, sőt somolyogni kezdett: »Lesz már ebéd«, - mondta magában.

Hát bizony nem volt félelmes a két jövevény, mert azok is vándorlegények voltak és pedig az egyik bőrcserző timár Rozsnyó városából, a másik pedig aranyműveslegény Erdélyből, amint az a ruhájukról is meglátszott, meg a beszédjükből is kiviláglott, mert az ember olyan, hogy szeret minden szavával bemutatkozni.

A timárlegény tót volt, az aranyműves szász, így aztán magyarul beszélgettek, furcsa nyeszlett, keréketört magyarsággal, de csak ezen a nemzetközi nyelven tudtak mind a ketten. A debreceni legény eleget is röhögött magában odafent a fa tetején rajtuk, mert a magyar embernek az a természete, hogy büszke arra, hogy más az ő vad idiomáját holtáig se bírja megemésztetni.

- Bárátocskám, - mondta a tót legény - id megpihenjünk.

- Ezt van jó árnik, - mondta a német legény s ledobta válláról bőriskáját, amely rézverettel volt díszítve.

Hamarosan elnyúltak az árnyékon s szuszogtak a fáradságtól.

- Ez jó megleni, kicsika piheni, - mondta a rozsnyói legény, s kedvesen mosolygott hozzá.

A német is elnyújtózott s azt mondta:

- Meg eni!...

- Neked még van hurkat, - mondta a tót - nekem meg van sajt. Kenyirka nem leni.

- Jó lesz nekem azt így is megenni, - mondta a debreceni szíjgyártó s villogott a szeme, ahogy bontották a holmit, mert az a tíz-tizenkét vadkörte, amit a fán evett, kicsit összehúzta ugyan a beleit, de jól nem lakatta, sőt egy réti csikaszhozzáképest jóllakott plébános volt.

- Szerbusztok bratyekok, - kiáltott le a fáról.

A két mesterlegénynek kiesett a szájából a falat, majd meghaltak a rémülettől, hogy emberi hangot hallottak a magasságból. Mindkettő azt hitte, valami gonosz szellem játszik velük, mert honnan kerülne élő lélek ezen a rettenetes nagy pusztaságon, ahol egy hétig se lát embert az ember.

- Ne féjj, míg élsz! - kiáltotta a szíjgyártólegény s mindjárt leereszkedett a fáról. - Csak én vónék e!

Odanyújtotta a nagy tenyerét, azok megnézték s látták, hogy becsületes kicserzett mester-embertenyér s megnyugodtak. Aztán kinyitották neki a tenyerüket s a szívüket s széles fogakkal nevettek rá.

- Szervusz tezsvir.

- Szevasz kamerad.

A debreceni fiú a nyakukba ugrott s megtapogatta őket.

- Hun jártok itt, ahun a madár se jár.

- Ajjaj... - sopánkodtak s elmesélték az útjukat. A rozsnyói timár Kecskemétre igyekezett, a besztercei szász pedig Augsburgba.

A rozsnyói elmondta, hogy hallotta az apjától, aki a legnagyobb szekeresgazda volt, hogy Kecskeméten van a legtöbb jószág, onnan ezrével hajtják a teheneket s ökröket a bécsi köre, ott tehát olyan timárságnak kell lenni, hogy ő nem sajnálta a fáradtságot, eljött tanulni, mert nagyon szeret tanulni. A szász pedig Augsburgiáról beszélt. Halálig szégyelné magát, ha a legtekélyesebb trébelő művészetet ott meg nem tanulná. Csak hát ez az utazás, ez a baj, mert rablóktól, katonáktól, törököktől kell minden fa alatt rettegni.

- Mit félsz testvér, - nevetett a debreceni - úgy tele van az iszákod arannyal, ezüsttel?

- Nem, - mondta a szász komolyan - nekemnek semit van.

- Nohát akkor ne búsulj, - nevetett a debreceni - ahun nincs, ott még a jó Isten se vesz.

- Nojá, - mondta a rozsnyói s nagyot sóhajtott - míg a legszegény is van valami, ami becses neki: az illet.

- Ugyan kinek kell a te életed? - mondta a debreceni s vállon taszította a hosszú legényt.

- Kinek bizom, - sóhajtott az - a zenyim atyámnak se vót vigin semi, mégis elvitik ütet Konstantinopol.

- Csak tán nem ettek meszet, - mondta a debreceni s nézte, hogy falatozik a másik két legény s egyiknek sem jut eszébe, hogy őt megkínálják. Pedig embert öl mindjárt egy falat húsért s egy kis sajtért, annyira csiklandozza az orrát s annyira szédül az éhségtől.

- El biom, el biom, - mondta tele pofával a rozsnyói fiú. - Fileki basa.

- Meséld el testvér, - kérte a debreceni.

- Mindent tesvirem, csak lenyomok kis brindza.

- Fileki basa? hát hogy jött az a te kedves apádhoz?

- Na ja, mer enyim apám vót egy nagy szekeresgazda Rozsnyava városába, vót neki tizenkét ló, - mondta a tót fiú s bicskával gesztikulált.

- Értem, elment a lovaiért a fileki basa.

- Nem barátocskám, apám ment a lovakkal Filekbe.

- No.

- Mer hogy ű vót nagy szekeresgazda, emlíkszek kisgyerek koromba setit iccaka hajnalba, kopogtattak ablakon: »kejj fel Jano«. Jano apám felkelte. Kimente. Gróf úr jött írte. Mert apámat minden grófocska, báró uracska ismerte, hogy nagy szekeresgazda vóta. »Nohát Jano elmigy e Filekova? Pizir. Három szekir pizt kell hozni, mert filős út, gróf nem merte. Te mindig futrikálod szekérkével az ország, erigy pizir Jano.« Hád ű ment pizir.

- Három szekér piz, - mondta a debreceni s nagy száját tátott. - Hühaj, három szekér piz!

- Rizbül vód a piz, csak petákok, de piz.

- Még ha ganébul vót is az a piz, akkor is sok három szekér piz, - tódította a debreceni. - Mondjad csak tesvir, mondjad.

A rozsnyói belekezdett mesélni, de oly lelkendezve, hogy még a falat is megállott a szájában, csak döfögetett a bicskájával minden szóra.

Hosszú történetet mondott el, hogy ment az ő idesapja a nagy hegyeken keresztül:

- Bizom barátocskám, enyim atyám vód, megkapta írásocskát, no elmegy, no el. Nagy, hegyek... ojojo... magába vanak, ücsak megy, csak megy, csak danolgat magába.

- Hejnye, hejnye, - mondta a debreceni - nem félt, dalolt.

- Hád ecer csak erdőbe mondja: innye de szip fiatal fenyőt látok, no metszek enyim felesignek egy kis habarkát.

- Mit?

- Olyan kicsi fáhegyit, amit meg lehet tisztítani, olyan sok ágú kis szerszám, tudod, asszonyok konyhába örülnek, habarják vele tiszta.

- Aha. Habaró.

- Innye ott mig szeb van, innye ott mig szeb, - mindig bejjeb megy atyám erdőbe, ecer csak törökök rajta, megcsipik. Ipen vakargat atyám a kis habarka, megcsipik. Jaj ne vigyetek el, három szekir pizt viszek, de törökök csek elvittek itet.

- Rettenetes ez pajtás.

- Ritenetes, ritenetes, evittik Egerbe, fileki basa emberei, elvittik itet Konstantinápol.

- Borzasztó, - kiáltott fel a debreceni s kinyitotta a bicskáját. - Ahun egy török van! - kiáltotta.

- Retenetes, borzasztu, - mondta szomorúan a rozsnyói.

- Csak egy kerüljön a kezembe!

- Ajaj, barátocskám, mit csinálsz vele.

- Így vágom bele a kést! - kiáltotta a debreceni s belevágta a kést a sajtba.

- Igen, ha egy van, de ha kettő!

- Akkor kettőbe vágom, - mondta a debreceni s kettévágta a sajtot.

- Mit csinálsz kedveskim?... sajtocskával?...

- Mán megkóstolom, - mondta a debreceni s lenyisszentett egy kicsit a sajtból. - Osztán mi lett szegény ides atyádbul?

- Nigy esztendeig szenvedett törököknél, rabszolgának viték ítet, nigy esztendeig nem látta se szekerit, se lovát, nem hittek neki, hogy van neki, ott kellett neki rizsat kapálni bárátocskám, lóhúst eni, mikor neki nagy háza vót Rozsnyava városában, is tizenkét lóva veszett oda filekovi úton.

- Borzasztó, - mondta a debreceni s nagy darabot dugott a sajtból a szájába.

- Ijen török, kirlek alasan, nem nizi irast, nem nizi Istent, ojoj, csak hadrikal ojoj, csak veri ítet ojoj...

- No de hát hogy lehet, - kérdezte a szász - ha írása volt, azt csak meg kellett érteni a basának is, mit volt szó.

- Buta a török, - mondta a debreceni s beleszúrta a kését a sajtba - buta kutyafejű marha, - s lenyesett egy jó darabot újra.

- Semi barátocskám, - magyarázta a rozsnyói - kedves atyám nem tudta neki törökül szólni, de azután nigy esztendő megtanulta, hazajött.

- Hogy jött haza? - kérdezte a szász.

- Ojoj, ojan nagy szekeresgazda, gyalog. Két esztendeig mindig csak jöte, csak jöte, hád egy este csak kopognak, csak kopognak, hád csak itthon van: hazahozta habarkát.

- Örült az anyád, - mondta a debreceni s akkorát nyelt, mint egy gém.

- Dehogy is ürült, dehogy is ürült: meghót... od marat sok gyerek, - od maradtam in.... - s könnyet törölt a szeméből a szegény rozsnyói.

- Te szegény árva, - mondta a debreceni s még egy darabot vágott a sajtból. - Azér ne keseredj el annyira, minek sírsz?

- Hogyne sirnam, mikor it látok magamat ebe pusztaságba s Isten tudja, látok i valaha ides jó hazamat, de hiába bene van a vir emberbe, én belülem csak azir let timár, mer elveszett apámnak minden szekere, lóva, pizir.

- Jaj te szegény, de sajnállak, - mondta a debreceni.

Most megszólalt gondolkozva a szász:

- A tőlem szegény groszwater is így halt el, kérlek tiktek szeretettől, hogy jött Jénából, mint pap s az úton hogy mondják neki, templomi énekeket énekelt s jött két csavargó: húzd le csizma, azt mondtak neki: húzd le csizma... Nem húzta le csizma: húzd le csizma! Nem húzta le csizma, agyonütöttek: lehúztak csizma.

- Lehetetlen, - mondta a debreceni s beleszúrta a bicskáját a szász kolbászába, - lehetetlen.

Az tovább beszélt s ő oly résztvevő volt, hogy úgy nyelte a kolbászt, mint egy döhödött.

- Hogy milyen különös halálok is vannak a világon, - mondta fejcsóválva.

- Hát a te atya hogy halta meg? - kérdezte szelíden a jó tót.

- Az én apám? - mondta a debreceni, s visszaemlékezett az édesapjára, aki ott állott a kapuban vastagon, terebélyesen, mikor eljött hazulról s vászonkötényét a csípejébe akasztotta s úgy nézett utána egy sóhajítás nélkül s remélhetőleg azóta is él egészségesen, mint egy debreceni civispolgárhoz és szíjgyártómesterhez illik, - az én apám?... s - lenyelte az utolsó falatot: - beteg vót, meghót.

Evvel bekattantotta a bicskáját s felállott.

- No pajtások, - mondta - ti csak pihenjétek ki magatokat ez után a nagy bánat után, de én nekem sietni kell, mert engemet várnak Budán. Van ott egy becsületes effendi, amék nagyon jól tudja a török nyelvet, meg a skófiúmot varrni, oda megyek én, mert most Debrecenbe az úri rendek csakis török nyergen akarnak ülni, pedig a csak cifra, de elfárad rajta az ember feneke. Hát Isten megáldjon, köszönöm a jó ebédet.

A másik kettő csak most nézte, hogy a tarisznyájukban itt-ott maradt valami s szájátva bámultak hol az elemózsiára, hol a legényre.

- Hagytam nektek valamit a magam kosztjából én is, - mondta a debreceni - szájíznek éppen hogy jó lesz, - s megmutatta a körtefát.

Evvel vígan elügetett arra fel Budavár felé.

A nemesek hadnagya.

A ház előtt egy óriási nagy fa állott, olyan nagy volt, hogy azt beszéltek, Matuzsálem fiatalabb korában itt szokta iddogálni a piros bort. Az ilyen régi történeteken nem igen lehet eligazodni, mert az is lehet, hogy Matuzsálem nem is volt erre felé, hanem az bizonyos, hogy Mátyás király itt járt s ő is azt mondta, hogy az bizonyos, hogy Matuzsálem is megcsudálta volna ezt a fát, ha látta volna.

De hát már Mátyás király is régen élt, a vitézlő úrnak a nagyapja fiatal fickó volt, mikor beállott a fekete seregbe s ő még látta Mátyás királyt, mindig mondta róla, hogy olyan orra volt, mint egy érett uborka és az arca olyan sárga volt, mint a sárgadinnye és soha senki se látta nevetni, nem is lehetett neki, mert nagy dolog egy országot kormányozni s olyan nagy háborúkat vinni.

De azért Borbereký uram büszke volt, hogy a nagyapja még látta az igazságos Mátyást s a viláért se mondta volna el senkinek, amit az öregatyus mondott a királyról, ő is csak úgy beszélt róla, mint mások, hogy: az volt a nagy király, vele meghalt az igazság.

Most ott ült Borbereký uram a nagy fa alatt s látta, hogy jön a kert végéből egy ember; nehéz kacsázó lépésekkel jött a szőlőkapás; soká nézte, akkor azt mondta:

- Eredj csak elibe jányom, mit akar a Matykó, biztosan erre járt a nemesek hadnagya, az izen valamit.

A jánya felugrott a kézimunka mellől s elszaladt a kerten lefelé, aztán jött vissza, de a kapás csak ballagott azért utána.

- A nemesek hadnagya járt erre, azt mondta, tessék megnézni a lisztát kedves apának, osztán, ha visszafele jön, akkor megint viszi magával.

A liszta egy vastag papírdarabra volt leírva olvashatatlan írással, de Borbereký uram, ahogy nézte, azért kitalálta a neveket, akik fel vannak írva. Mustrára készül a főispán, hát azért voltak összeírva a fegyveres nevek.

- Jó van, lányom, mondd meg a Matykónak, hogyha visszafele jön a nemesek hadnagya, azt izenem, jöjjön be egy pohár borra.

De meglátta a Matykót, aki még most is itt állott nem messze, csendesen oldalt húzódva, hát nagy hangon kikiáltott neki:

- Hé Matykó, mondd meg a nemesek hadnagyának, hogy ha visszajön, hogy azt izenem, gyűjjék be egy pohár borra.

- Öhö, - mondta Matykó s újra elindult visszafelé a kapája felé, siető lassúsággal, kétfelé törött kacsaléptekkel.

Még alig ért vissza, már jött is a kerten lefelé a nemesek hadnagya.

- No, mán itt is van - mondta Borbereký uram. - Hozzatok akkor több bort, te jányom.

A lánya újra felugrott a varrása mellől s elszaladt a ház végébe, hogy a vénasszony menjen a pincébe borért.

Mikor a nemesek hadnagya odaért, Borbereký uram felállott s egyet nyújtózott, mintha sokallotta volna, hogy felállott s csak a derekát nyújtóztatná.

- Hogy van kegyelmed, hadnagy uram, - mondta.

Kezet fogtak.

- Megvagyok, - mondta a hadnagy s sovány lábaszárán egyet csördült a nehéz kard.

- Üjjön le kegyelmed.

A hadnagy leült.

- Hozzál jányom egy kupa bort, - szólott Borbereký uram.

- Hozzák, apám, - mondta a lánya s tovább öltögetett a túvel.

- Jó idő van, - mondta Borbereký uram.

- Elég jó, - mondta a nemesek hadnagya.

Borbereký uram azon gondolkozott, hogy hogy lehetne kihúzódni a mustra alól, azt ez a hadnagy meg tudná csinálni.

- De üdő fordul, hadnagy uram.

- Nem gondolnám, - mondta a hadnagy s az égre kancsalított.

- Érzem a lábomba, tennap éccaka nagyon hasogatott.

- Köszvény, - mondta a másik, s ő is arra gondolt, hogy Borbereký uram nem akar elmenni a mustrára.

- Köszvény, - mondta Borbereký uram.

Most hozta a vénasszony a nagy fakupában a bort.

- Aggyál mellé serleget, - mondta Borbereký uram.

A vénasszony bement a házba s kihozott egy fekete serleget, fölemelte a szoknyáját s annak a belső felével megtörülte.

Akkor teletöltötte borral s odatette a nemesek hadnagya elé.

- Egésséggel, - mondta hozzá s elment.

Borbereký uram megemelte a maga fapoharát s odakoccintotta az ezüst serleghez.

- Egésséggel, hadnagy uram.

A hadnagy fölvette a serleget s nagyot ivott belőle, a kis fekete bajusza egészen beleázott s még az orra hegye is lucskos volt; leszopta a bajuszát s azt mondta:

- Egésséggel.

Akkor meggondolta, hogy mégis jó bor ez s azt mondta szívesebb hangon.

- Hát a nagyon rossz, a köszvény.

- Rossz bizony, - mondta Borbereký uram. - Orsolya! Hozzatok valami harapnivalót a hadnagy uramnak.

- Nem kell, nem kell, - mondta a hadnagy - mer még nem ebédeltem. Most megyek hazafelé.

- Énnya, ponciusát, hát ilyen későn, azóta elsült, főtt otthon az étel.

- Sok baj van evvel a mustrával, az Isten akárhova ne tegye, - mondta a hadnagy - nem is nekem való e, úgy látom én, el kell pájázni erről a vidékről mán.

- Hová akarna kegyelmed?

- Pápára, - mondta a hadnagy.

- Hű, hun van az ide.

- El akarok menni, mer ott kollégium van.

- Mehetne kigyelmed Debrecenbe is.
- Oda nem megyek, avval a várossal haragba vagyok.
- Mir, hadnagy uram?
- Mer ott lakik a néném, - mondta a hadnagy.

Borbereky uram újra odakoccantotta a fapoharát a hadnagy serlegéhez, mire ez fölvette s egy nagyot ivott belőle.

- Mitül van a harag?
- Hát, tudja, vitézlő uram, vót ott az apámnak vagy három háza, kettőt mán szerencsésen elpucoltam belőle, a harmadikba meg benne lakik a néném.
- Osztán nem akarja hagyni, azt is elpucolja hadnagy uram.
- Nem az, hanem nyólnek a gyerekek, most mán oskolába kék fogni őket, mer itt vón az ideje, de hát én a várossal nem tudok mit kezdeni, a ház meg kicsi, úgyse férünk el benne ennyien, hát én mán csak egy olyan derik kálomista kollégium felé nizeledök, ahun a gyerekekre is ragadjon valami.

- Aggya oda a gyerekeket a nénnyéhez hadnagy uram, ne haggyon itt bennünket.
- Csakhogy nem arra való, mer nyomorult, tizenkét esztendő korába leesett a pallásról, azóta görbe; kicsi maradt; nem munkára való. Hát a ház az közös vót neki az apámmal, de hát annyi bosszúságot okoztam neki itembe, hogy mégse akarom kihányatni belőle, inkább elmegyek Pápára, ebből úgyse lehet megélni, hogy az ember itt hadnagyodik, mert evvel a kevésnél is kevesebb fizetés jár.

- Pápára, - mondta Borberek uram - ott éppen nincs semmi fejem foka, de vót eccer itt nálam egy úriember, bizonyos Draskovich, annak szép birtoka van azon a tájon, Pécsen.

Erre nagyot hallgattak. A hadnagy büszke ember volt, nem mondta, amit gondolt, hogy hát akkor adjon hozzá ajánló levelet, akkor ő családotul kisz vóna elindulni; Borberek uram pedig gondolkozott, hogy mit szól az a bizonyos Draskovich uram, akivel egyszer beszélt az életben, ha ír neki ilyet, osztán egy egész család elmegy a nyakára.

- Osztán nem akar meghalni az a maga nénye, hadnagy uram?

A hadnagy édesdeden elnevette magát.

- Nem néném, Borberek vitézlő uram, az apámnak vót a tesvirnénje, de hogy az apám elesett a sáromberki csatába, én akkor csak hároméves vótam, mikor meg az anyám meghalt, akkor meg hét, hát így maradt ü a házba, mer hogy az apám a kollégiumba tanult, hát lévita vót, de osztán ő is inkább visszatért a kardos mesterséghez, vesztire, szeginy.
- Isten éltesse hadnagy uram.

A hadnagy kiitta, ami még a serlegbe volt s Borberek uram mindjárt teletöltötte.

Erre a hadnagy fölemelte a serleget s azonnal újra inni kezdett.

Olyan volt, mint mikor egy buzgó ló iszik. Keskeny homloka volt s az orra egészen belelógott a serlegbe s ivott, csak ivott.

- Énnye, egyék mán valamit.
- Nem eszek vitézlő uram, mert úgy gondolom, hogy ha eszek, akkor kevesebb bor fér a hasamba.

Ha a szoknya suhog.

A kovácsműhely a kis falu szélén volt, az út mellett, hogy a kocsik megállhassanak. Igen nagy udvara volt, mert ide szokták a fiatal csikókat behajtani s a mester értett hozzá, hogy kell őket megszelídíteni, csak a szemükbe nézett és a fülükbe beszélgetett s a legvadabb pusztai csikó is hagyta, hogy a nyeret föltegyék a hátára.

A műhely fölött állott a vár fala, óriási nagy kőfal s annak a tetejéről a nagybajuszú katonák folyton lekacsintgattak a szép kovácsnéra.

De arra hiába kacsintgattak, mert az nem olyan asszony volt; mondták, hogy a mester őt is megbabonázta, mint a vad lovakat s ha beborozott, annyit el is szokott mondani az asszonyáról, hogy:

- Az asszonynak dolgának kell lenni, mert akkor baj van, ha a szoknya suhog.

Hát dolga volt is a szép kovácsnénak. Tizenkét emberre kellett főzni, mégpedig jól. Mert a mester fazekastul odavágta egyszer a kozmás ételt.

A kovácsné tudta is, hogy ebben van a jó házasság titka. Nem egyszer esett meg, hogy az ura rossz kedvvel ült le a házban vagy a ház előtt a tornácon, sokat dolgozott vagy sokat vesztett, sokat csalódott, hálátlanság érte itt is, ott is. Túlbecsülte az úriembereket s azok még megköszönni is alig köszönték meg, ha megoperálta a szekerüket. Volt, hogy olyan lovakat mentett meg a sántaságtól, hogy a király udvarába vihették aztán s nála nélkül bizony csak a bőre ért volna valamit. Ha ilyenkor leült s a lányok a konyhában suttozták, hogy rosszkedvű a kovács, olyankor a felesége csak azt mondta:

- Nézzétek csak, ha megvacsorázik. Minden tányér étel után jobb kedvű lesz.

S megrázta a vászonszoknyáját; egyet perdült, egyet nevetett s vacsora alatt, míg az urának kezdett elsímulni az arca s kinyílni a virágos kedve, odavágott szemmel a lányok felé.

Igy éltek hét esztendeig, vígan s munkában. Az asszony minden hajnalra kisütötte a kemence kenyeret s a kemence kalácsot, nem volt neki egy szabad napja hét év alatt.

Még a szent vasárnapokon is az ő dolga volt ez s csak akkor mehetett templomba, ha a konyhában már minden készen volt s rotyogott a zsír a tűzön...

Úgy telt el ez az idő, mint egy hét. Mintha nem is hét esztendő lett volna, ebben a pihenéstelen hajszában multak a napok s szaporodtak az aranyak.

Ez is az asszonyra volt bízva, mert a kovács úgy tartotta, hogy az asszonynak meg kell adni a kincsszerző kutya örömét, hogy az ő selyemszoknyája takarja le idegen szemek előtt a kincset, amelyet pedig ő maga nem élvezhet. Sem a kincset, sem a suhogó selyemszoknyát.

Hanem egy este valami furcsa dolog történt.

Volt egy új segédje az urának, bizonyos Mujkó nevezetű, feketeszemű, vad gyerek. Volt ez már minden a világon, sokat csavargott, vándorolt s hajdú is volt, haramia is, útféli fosztogató és udvari muzsikusz, szóval valami egészen másfajta ember volt, mint a gazda, aki olyan volt, mint a sziklaszál.

De ha a gazda tudott egyet, ez is tudott kettőt, vagy hármat. Ennek az eszén sem járt túl senki s olyan ártatlannak látszott, mint aki a vajaskenyérnél is puhább.

Egy este mindenki az asztal mellett ült már, vagy kinek hogy dukált, a saját sarkán ült az eresz alatt s zabálta amit kapott, csak Mujkó nem volt sehol.

- Hol ez az ember, - mondta a szép kovácsné s körülnézett a műhely felé. Csak úgy futtában, mert hisz ezer dolga volt és nem volt egy pillanatnyi ideje se.

A Mujkó ott ült a nagy üres műhelyben, magában, egy tőkén, amelyre a lovak lábát szokták feltenni patkoláskor.

- Hát te hol csavarogsz, gyere enni, - kiáltott rá az asszony.

Mujkó meg se mozdult.

- No, tán a kakas elette a kenyered.

Ezzel közelebb ment hozzá s a vállára tette a kezét egy picit s belenézett az arcába, úgy felibe hajolva, hogy nem beteg-e.

Hát csak elállott a szeme-szája: az ember sírt.

Még a lélekzete is elakadt.

- Neked mi a bajod?

Mujkó hallgatott.

- No, leragadt a nyelved?

- Bár leragadt volna, - morogta Mujkó.

- Miért? Kid halt meg?

- Én ezt nem bírom tovább! - rivalt fel a legény, - én ezt nem bírom tovább nézni! - s tele torokból, megdühödve tört ki belőle a szó! - Nem bírom tovább nézni! Értse meg! nem bírom tovább!

- Mi a keserűséged? - kérdezte elképedve az asszony.

- Ezt a keserűséget: én ezt nem bírom, ha az Isten ideszegez, akkor se. Nem... Hogy egy nemes emberi állat arra legyen kényszerítve, hogy hét pokolnak minden igáját ő húzza. Érti?!

Az asszony álmában sem gondolta, mire céloz a Mujkó, csak nézett rá egész megbántódva.

- Annyira agyon vagy verve? - mondta gúnyosan.

- Én? - kiáltotta a Mujkó, - én?!!! Nem magamról beszélek, értse meg. Hiszen mi itt ahánnyan vagyunk, mind léhűtő naplopó bitangok vagyunk: itt csak egy van, aki halálra van terhelve, jobban meg van rakodva, mint egy nyáj öszvér: itt csak egyen szánkázik az egész világ, csak egynek a vérit szíja az egész csorda, - és égő szemmel meredt az asszonyra.

Az asszony kezdett visszahökkenni s félénken húzódott hátra.

- Ez nincs Istentől, ez ördögi cselekedet, ezt nem lehet nézni. Hogy lehet elviselni, mikor még nézni se lehet.

Az asszony, Isten tudja, hogy van, a hét év alatt sohase gondolt a fáradtságára, de az utóbbi időben mégis érezte, bár maga sem tudta, most már tisztán értette az embert s vér rohant az arcába s egyszerre olyan gyenge lett, hogy egész megszédült, mint aki a hegytetőn megy, megy előre, bátran s egyenesen fölfelé s egyszer csak ott van a sziklaszál hegyén s alatta a szédületes mélység.

- Gyere enni, - mondta hamar, - a többi nem a te dolgod, alávaló.

- Nem megyek enni, - ordította az ember - nem bírom lenyelni a falatot, megfúlok tőle: mi vagyok én: kutya? nincs nekem szívem? hogy én ne lássak és ne érezzek?... Mintha a keresztrefeszített Úrjézusnak a halálos vérét kellene vacsorára enni, úgy érzem én, ha nekem egy olyan asszonynak a főztjéből kell enni, akinek csak a vér és a munka jut és akin a szoknya sohse suhog...

A szép kovácsné félszájjal elmosolyodott s kihúzta magát, egyenes dereka megnőtt, meglebent, mint szélben a liliom. Még a karjával is a magasba kapott, mintha a csillagok felé nyúlna pusztá kézzel s azt mondta csendesen:

- No csak... hm... gyere csak be, s ha van szemed, figyeld meg: ma még suhog a szoknya is...

Ezzel elszaladt, mert mégis azt hitte, a láng az arcán, felgyújtja a műhelyt, az udvart s a kőfalakat...

Tavaszi.

Hirtelen jött a tavasz. A tél szokatlanul hosszú volt és erős, az északi hadseregről semmi hír se jött; talán már eltűntek, elvesztek a Kárpátokban; az utcákon s a megrakott kis meleg szobákban mindenki erről sopánkodott, mintha az ország s a nemzet ügyének végbástyája veszett volna oda. Akkor hirtelen megjött a tavasz. Egyszerre olvadt az eresztől a jégcsap, a magas deszkakerítések tövén felszikkadt a szétporlott föld és a kis, vad civis gyermekek a rendkívül nagy gombaszélű kalapokban kiültek a sarkukra és kavicsokkal játszottak.

Most nem olyan volt a tavasz, mint máskor. A debreceni széles piac-utca, amely hasonlít a sivatag formájával magához a Hortobágyhoz, tele volt vizen-sáron emberek tömegével. A végignyújtóztatott deszkapadlón mágnesek és híres követek lépkedtek és gondosan fésült szakálluk imponánsan jelezte a nagy idők nagyszerűségét. A delnők pompás ruhákban libegtek a szál deszkán és a nagy civisváros apró házai kimeresztették ablakszemeiket, hogy kellően megbámulják a csodálatos úri népséget.

- Mindennek gyűlölője vagyok Vilmám, ami kiváltság, ami előjog, - mondta a Komáromi-ház előtt álló mágnesnek mögött egy fiatal hölgy olyan élesen, hogy az egyik fiatal mágnesasszony odanézett rá s végigmustrálta a nehéz selyembe öltözött ifjú hölgyet, aki rövidre vágott haját viselt, mint George Sand és oly merészen nézett szét az arca, mélyen kívágott ruhája fölött, mint egy ágon ülő rigó.

- Midőn világrendítő események ily idegessé tették a kedélyeket, akkor legalább le kellene dőlni a válaszfalnak, amely rangokat és osztályokat elválaszt. Lázás állapotba ejtette a kedélyeket a kor. A családélet egészen felborulva s a fórumra özőnle a közönség!... A nem szűnő várakozástól mámoros még maga a lég is!

Oly értelmesen és tisztán hangsúlyozta a szót, mintha azt akarta volna, hogy az egész város, de kivált a mellettük álló előkelőségek csoportja mind ide figyeljen és tisztelettel hallgassa a szavait.

Egyik mágnesasszony angolul mondott valamit, mire az asszonyok összenéztek és nevettek. A fiatal hölgy lángvörös lett, mert mélyen találva és megalázva érezte magát, csupán a miatt, hogy ezek fölteszik róla, hogy angolul nem tud s hogy ebben igazuk is van. Németül már az atyai háznál, franciául Tenczer Lilla intézetében jól megtanult, de angolul egyetlen szót sem értett s ezt oly vétkes hiánynak tekintette most műveltségében, hogy valóban nem tartotta magát méltónak, hogy ily elsőnemű úrihölgyek között helyet foglalhasson. Az arca égett s a szeme könnyben úszott és úgy parázslott, mint az eleven szén.

Szólani akart, de nem talált kellő kifejezést. Elfordult hát és egész szerencsétlenségét érezte s oly rendkívüli gyűlölet fogta el minden grófnék és bárónék ellen, hogy kész lett volna a francia republikánusok vörös frig sapkáját feltenni dús barna hajára a kis nemzetiszín kokárdás főkötő helyett és a guillotine alá hurcolni mindannyiukat.

- Polgár- és honfitársak vagyunk mindannyian, - mondta néhány lépés után kis barátnőjének, aki mintha megérezte volna érzéseit, csak annál odaadóbban simult hozzá és szép szőke fejét szinte odafektette barátnője vállára s itta a szavait. - A címek elavult, nyomorult dolgok. Nem fényes ősei, hanem saját érdemei teszik az embert naggyá és dicsővé! - s kihívó arccal nézett körül a szürös és gubás atyafiak falkáin, akik a deszka gyalogjáró két oldalán a sárban állodgáltak nagy bőrcsizmáikban s olyan érzéketlenül támaszkodtak hosszú botjaikra, mintha agyagból jól-rosszul gyúrt szobrok volnának.

A kollégium felé siettek, ahol a hongyüléseket tartották. Párosával lépkedett előttük egész karaván fiatal s többnyire szép asszony, de ők a legfőbb igyekezetüket abba helyezték, hogy mindannyiukat megelőzték. S ez pompásan sikerült is. Az erélyes, barna hölgy kézen fogta szőke kis barátnőjét és ő maga előrenyomult s maga után vonta védencét. Egész hosszú sorokat megelőztek így s nem egy hölgyet rákényszerítettek, hogy kis cipellője hegyével lelépjen a deszkáról a sárba. Az urakat meg koronként egész csapatban kergették le a díszesen fényezett csizmáikkal a locspocsos földre.

Különösen jó érzést okozott ez nekik, s az arcuk csillogott a fiatal vér tüzétől és a vidám önértéktől.

Egyszerre a templomtéren egész csapat főúr és tábornok közelített hozzájuk, amint egy kiemelkedő kövön állottak. Élükön volt Kossuth Lajos és a szép Batthyány gróf, mögöttük jött Mészáros Lázár a fehér szakállával, szép piros atyai arcával, jött a razírozott Vetter tábornok és Kiss Ernő, a legelegánsabb az összes tábornokok közt. Ott volt a kedves kerekfejű Jósika Miklós, meg a kétfelől lefittyenő tokájával Horváth Mihály püspök, lila övvel a vastag termetén.

Szorosan előttük mentek el. A barna hölgy égő nagy szemeit ráfüggesztette Mészáros Lázárra, akivel a minap egy társaságban volt s várta, hogy köszönjön. De az öreg katona szórakozott arccal nézett maga elé és csak mosolygott, de mintha valami kellemetlenség gyötörné. Rá is pillantott nyílt szürke szemeivel a fiatal hölgyre, de továbbsiklott a szeme. Nem ismerte meg.

Ebben a pillanatban Kossuth Lajos, aki szépen és elegánsan lépkedett a lapos köveken s finoman, mégis merészen hajlott vonalú kalapján rezgett a strucctoll a kevés tavaszi szélben, fehér arcát hol erre, hol arra fordította s úgy fénylett a tekintete, mint a nap: föltekintett rájuk. Csodálatos, meleg nézésű kék szemei előtt hevesen dobogni kezdett a két fiatal nő szíve, de kivált a kis szőke lányé, aki akaratlanul is görcsösen megszorította barátnője karját. A barna hölgy merészen és lángolva nézett az elnökre, fölvetett büszke fejtartással, és Kossuth a kalapjához nyúlt és egy pillanatra födetlen lőn a fej, a homlokot körítő dús barna haj...

Erre az urak is mind köszöntek a hölgyeknek. A barna ifjú asszony királynői fejbiccentéssel és istennői mosollyal fogadta a hódolatot. Csak az térítette észre, mikor kis társnője halkan rebegte:

- Kezét csókolom, Lajos bácsi.

Úgy! Hát a köszönés nem neki szóla! Gyűlölettel vont el magát kis barátnőjétől, mert eszébe villant, hogy ezek mennyire büszkék rá, hogy Kossuth, sógorság révén, rokonuk. A menet elhaladt s a barna hölgy arca újra égett, mint az esti alkony bíbora. De kivált az ősz Mészárosra volt felingerelve, aki nem ismerte meg. Gyűlölte és megvetette kis barátnőjét, aki úgy állott, mellette a köszöntésektől mámorosan, mint a kis árvaleány, akit királynő ölel fel anyja helyett.

- Gyűlölöm a magas arisztokráciát és minden mást is, - lihegte felhevülten, - ami korlátozza a független szabadságot.

Nem érezte jól magát tovább a téren. Nagy megaláztatásának emléke szorította s valami olyan társaság után vágyott, ahol szeretettel és hódolattal és elismeréssel találkozhat.

- Gyerünk Vörösmartyékhoz, - mondta hangosan s meg volt elégedve, mikor több pillantást érzett magán, bizonyára irigy pillantásokat, hogy a nemzet koszorús költőjéhez ilyen közel áll valaki.

Kissé felvidulva ment tovább a nép sorfala közt. Néha szeméhez emelte finom fekete csontkeretű nézőüvegét s érezte, hogy most őt is valami nem közönséges előkelőségnek tekintik s ettől visszanyerte rendes nyugodt érzését. Mosolyogva monda:

- Nem, Vilmám, ez nem forradalom, ez tyúksörömpölés. Mintha már nem is lenne férfi a nemzetgyűlésben. Oly nyugalmasan jönnek, mennek, vitatkoznak és argumentálnak, hogy a lelkesült várákosásnak jégge kell fagynia. Szép szavak által jelentőségre nem juthatnak, hanem ha 200.000 fegyverünk lesz és Budavár ismét a miénk... De azt nem öreg copfok és színes nyelvű férjek érik el. Oda férfiak kellene!...

És még sokat beszélt nagy folyékonyssággal és tűzzel, bár maga sem figyelt oda amit mondott, csak arra gondolt, hogy az öreg Mészáros tekintélyét cibálja meg s egy kicsit az elnökét is, akiről rossz nyelvek biztosan tudják hogy papucskormány alatt van...

- Sándorom! - kiáltott fel, amint belépett a Vörösmartyék egyszerűen bútorozott családi szobájába, ahol többen voltak jelen, de ő minden tartózkodás nélkül az urához futott, átölelte és szenvedélyesen többször megcsókolta.

Vörösmartyné jóságosan mosolygott és megigazította a fejkötőjét.

- Hiába, ilyen példás házaspár nincs több a föld kerekén, - mondta parasztos nevetéssel Vas Gereben, aki szintén fiatal házas volt, de bizony a maga bájos kis Katicáját nem szokta ilyen elragadtatással csókolgatni, bár neki magának is imponált, hogy kis szende felesége körül szinte nimbuszt szőtt az a hír, hogy István nádor tavaly a komáromi hajón úgy megcsodálta a szépségét.

- Nil admirari! - mondta csöndes mosolygással a pipa mellől Vörösmarty.

- Odi profanum vulgus, - mondta Bajza is nevetve, száraz hangján, mert még mindig egymáson függöttek a fiatalok.

Petőfiék észre sem vették, hogy róluk van szó.

- Sándor, neked valami gondod van! - kiáltott fel a felesége s villámló szemmel rázta meg rövid, gazdag haját.

- Mondom én is, - szólt jóságosan Vörösmartyné, - de nem akarja elmondani.

- Mészárossal volt ízetlenségem, - mondta Petőfi kurtán.

- Mészáros Lázárral! - kiáltott fel a felesége s kigyúlt minden csepp vére, - mondd, mondd gyorsan, mi volt!

Petőfi kedvetlenül vont vállat. A haja a szemébe lógott, az arca fakó volt s furcsa, duzzadt ajka konokul zárva maradt. De a felesége átölelte a nyakát és szenvedélyesen kiáltotta:

- Nem bántatsz meg annyira, hogy azonnal le ne leplezd fájdalmadat, mert én látom, a te lelkedben tövis van Sándor!

- Eh, szót sem érdemel... Mészáros megrótt a nyakravaló miatt... Amiért a nélkül jelentkeztem nála...

- Ah!

- Semmi... - mondta bosszúsan Petőfi, - hát ő maga is megbánta... azt mondja: hiszen tudom én azt, hogy költőnek több szabad, mint másnak... De megleckéztetett azért... - s gúnyosan ismételte a szavait, - ön menjen elől jó példával, úgyis, mint katona s tartsa magát komolyan felebbvalói rendeleteihez... őszintén sajnálnám, fiatal barátom, ha különködése bajt idézne elő: Petőfi, a kiváltságok ellensége kiváltságot akar élvezni...

Juliska reszketett az izgalomtól. Az urán látta, hogy fanyarul beszél ugyan, de azért lenyeli a sérelmet s benne a végletekig feltorlódott előbbi feldühösödése s kitört belőle.

- És te nyugodtan végighallgattad oktan tanácsát! Nem érezted a vén copf szavaiban a sértő gúnyt, a burkolt fenyegetést, az iskolásgyermek irányában illő fenyegetést! Óh Sándor, van-e véred, hogy méltólag vissza nem utasítád a vén kotnyeles ízetlen beavatkozását!...

- Nono húgomasszony, - szólalt meg Vörösmarty, mert mindenki elnémult a meglepetéstől, - Mészáros hadügyminiszternek igaza van. Hát mi lenne a közrendből, ha mindenki...

De nem hallgatott rá senki. Juliska pattogott, a többi békített s egyszerre olyan lárma lett a tágas, alacsony szobában, hogy senki sem értette a saját szavát sem.

- Egy ilyen vén skíz kíván tiszteletet, aki a dámáknak sem adja meg a maga részéről, - csattogott ki a Juliska sértett hangja s az ura arca egyszerre úgy kezdett tüzelni mint a fáklya, - itt az én Vilmám, megmondhatja, hogy az imént a templomtéren Mészáros ránk nézett és elment előttünk, mint egy báb, köszöntés nélkül, míg a kormányelnök udvariasan megemelte a kalapját s födetlenül hagyta előttünk a főt, melyet a szellemvilág fejedelmei fölött hervadatlan babérkorona tön uralkodóvá!...

Petőfi gyönyörködött Juliskájában. Lehajlott és szép fehér kezét szenvedélyesen megcsókolta.

- Majd megtanítom én ökelmét!... az istenit az apjának!... - mondta.

Juliska csengően elkacagta magát s most az egyszer nem haragudott a káromkodásért, amely mindenkit nevetésre bírt, mintha felszúrta volna az indulatok hólyagát.

- Jobb volna, húgom, - mondta Vörösmarty komolyan a nevető társaságban, - ha inkább nyakravalót kötne az urának.

- Majd kötik én nekik kötélből, - vetette oda Petőfi nyersen, bár ő maga is nevetett a társasággal.

- Vagy pedig rábeszelné, - folytatta izgatottan az ősz Vörösmarty, - hogy hagyja ott a katonaságot - nem neki való az!...

- A katonaságot? Soha! - kiáltott Juliska, - egy Petőfi Sándort kímélni csak kötelességük a copfos uraknak is!

Az ősz embernek, aki egész életét mérsékletben és bölcs nyugalomban óhajtotta tölteni, most vér futotta el a szemét, felszökött a helyéről, pipáját az asztalra vetette és az izgatottságtól remegő hangon kiáltotta:

- A Petőfi Sándor feleségének a férje őrangyalának kellene lennie!... Visszatartani őt minden veszélytől, nem belevinni!

Juliska fölemelte büszke fejét. Nagy szemei csillogtak és karcsú nyaka nemesen, merészen szökölt fel hófehér vállain.

- Inkább elviselünk egy kis veszélyt, mint hogy Sándorom megalázza magát! - mondta csodálatos könnyedséggel a fiatal asszony s a hangjában valami fenséges hit csillogott, az önbizalomnak, az élet apró bajai fölött állásnak valami angyalian könnyelmű érzése.

A költő büszkén és boldogan és elragadtatással nézett a feleségére, aki szinte fölöttük lebegni látszott, mint a viharadár, melyet vész és égdörgés emel maga fölé. Fölemelte a kezét s megrázta s már némi humor ömlött ki a lelkéből és egyszerre jó suhancos gyerek lett belőle a felesége csattogó szárnyai alatt s elkurjantotta magát:

- Éljen Mészáros és éljen a nyakravaló!

Megint fölbuggyantotta a szívekben újra fölgyúlt feszültségeket. Olyan fiatal volt és olyan étellel teli. Olyan szemefénye az egész társaságnak és oly dúsgazdag érzésekben, hogy pillanatonként ellenállás nélkül ragadta magával a környezetét.

S míg mindenki nevetett és törölte magáról az izgalom gyöngyeit s megkönnyebbült ennek a drága jó fiúnak lélekfrissítő humorán, a »feleségek felesége« maga is üde és egészséges kacagással ölelte át költője vállait.

Ebben a pillanatban tele volt az élet egész boldogságával, elfeledve az angol nyelvet, a nem köszönő tábornokot, a háttérbe szorulások düheit, itt most ő volt a világ koronája, - a Petőfi Sándor szívéen, a Petőfi gyermekével bolond, szilaj, bőséges mámorú szíve alatt...

A gitár.

Nagyszeben után Gyulafehérvárra fordultak a diadalmas magyar fegyverek Bem apó alatt.

A lovak vidáman nyerítettek a friss reggelen. A Maros sárga vize sebesen kavargott, egy havasi oláh kalap úszott a színén s a huszárok síma kavicsokat kerestek és egymással versenyeztek, ki találja el. Vidámság volt s füttyörésztek a legények, mint a havasi rigók. Már az egész Erdély magyar kézen van, még ez az egy vár az osztráké.

A kórházban minden zugban feküdt egy-egy sebesült, de még ezek is áldással keverték a nyögést és jajgatást; az elüszkösödött sebű fakó emberek, ha egy percre szűnt a fájdalmuk, azt mondták: Csakhogy győztünk a bakszászon...

Rózsika, mint egy kis madár csicssergett a betegek közt. A kislány, ártatlan tizenhat évével úgy megszokott az ő betegeihez, hogy ha sebesültet látott, mindjárt testvért érzett benne. A piros kis kalácsgömbölyű arca azért meghalványodott az utóbbi hetekben és a kacagása sem volt már olyan hirtelen jövő, olyan minden semmiségtől, kicsorduló. Pedig úgy áhítottak a szegények, még a morózus vén emberek is hegyezték a fülüket, mint az enyhe szél zúgására, mikor csendül fel itt vagy ott ez a csengő szívbenyilaló enyhe lánykacaj.

A kislány reggel jelentkezett Beke ezredesnél. A komor, fáradt ezredes, aki az egész hadjárat alatt nem melegegett föl, mogorván nézett rá.

- Mit akar... gyermek... - tette hozzá mégis, mert meghatotta a kislány kitartó vidám buzgalma. Már két hét óta kíséri a sereget.

- Engedélyt bátorkodok kérni, hogy bemehessek Fehérvárra.

- Minek? - mordult fel az ezredes, mint egy megpiszkált vén komondor.

- Ott az édes mama, meg egy kis testvérke, őket óhajtom kihozni, hogy ha ostromolni fogjuk a várat, hogy bajuk ne essék, - mondta aggódva a kislány.

Az ezredes végignézte. Sűrű nagy szemöldökei lelógtak szürke szemére, toldott nagy bajuszát meghagyta, mint ahogy császári kapitány korábban viselte, s az kétfelé lógott le, mint a madár-szárny. Katonás, pedáns, kemény ember volt s nem szerette az érzelgősséget. Mégis visszafogta a szavát s nem rivallt rá a gyermeklányra, hogy van itt elég síró-rívó asszony... Csak azt mondta dörögve:

- Hát persze... hogy az úton megegyék az oláhok... Nem lehet!...

Rózsika csak elhalványodott egy kissé, aztán megrántotta a vállát, sóhajtott s elszaladt épp olyan frissen, mintha egy gyermek belenyugszik, hogy az uzsonnára mézet kapjon.

Egyszer csak az orvos beszólította a szobájába.

Rózsika szökdelve ment. Az ajtón, ahogy belépett, zavarodottan állott meg. Bent volt a szép Voronyetzky herceg, s a fehér homloka felett költői fürtök lebegtek, szóval olyan volt, mint egy isten. Rózsika piros lett, mint a láng, s kétségbeesve állott, csak a szemei hunyorogtak, mint a cicáé, ha hirtelen nagy fényre toppan.

- Jöjjön csak közelebb, kedves kislány - mondta németül a herceg és úgy mosolygott, mint egy álom.

Rózsika közelebb lépett s a herceg hangjától bámulatosan eloszlott a félelme, gyávasága, szemérmes ijedtsége.

- Hát magácska fehérvári?

- Szolgálatjára Fenség - mondta Rózsika, mert azt hitte, hogy egy ilyen szép herceget nem is lehet másképp szólítani.

- És el merne menni oda?

- Szolgálatjára Fenség.

- Ach ach - s a herceg félresimította isteni fürtjeit s úgy mosolygott, mint egy arkangyal. - És ismerős a várban?

- Óh igenis, a várnak minden részét jól ismerem - mondta Rózsika friss szolgálatkészséggel, - mert évekig oda jártam a zeneiskolába és a tisztek leányai mindenhová elvezettek, játszani.

- Ej, ej, - mondta a herceg és állást változtatott. Egyenes lábszárain feszült a fehér nadrág s magas lakkcsizmái csillogtak.

- Mit gondol kegyed, nem volna valami kifogása, ürügye, hogy bemehessen a várba?

Rózsikának úgy felcsillogott az arca, mintha kisütött volna rajta a nap.

- Volna valami okom, mert a hadikomiszárusnak a nevelt leánya jóbarátnőm, nála voltam, mielőtt a vár kapuit bezárták. Akkor a gitárom ott maradt, most elmegyek a kapuig és egy levelet küldök be neki, amelyben a gitárom kiküldését fogom kérni, meglehet, hogy magához fog hívni.

A kis szók, a fiatal hangok úgy csicseregtek az ajkán, úgy sietett beszélni, mint aki retteg, hogy nem elég alapos az ajánlása.

- Ez nagyon helyes, - mondta a herceg és a sarkantyúja megpendült, ahogy ballábával kicsit toppantott. - Csak egy kis bátorság és egy okos nő könnyen elér mindent...

Aztán gondolkodva végigment a kis szobán. Balkezét a csípőjére tette s ész és okosság sugárzott a nemes és fennkölt arcáról. Rózsika soha ilyen boldog nem volt.

- Én küldök magácskához cipőt, hogy abból válasszon. És azt hozzám el fogják hozni s jól *megtalpalják*... - s a szemeit merően, lángolóan függesztette a leánykára, mintha szerelmi vallomást tenne. - Képzeli-e kisasszony, hogy miért lesz megtalálva?

- Igen, - rebegte Rózsika s a szíve vert, - hogy talán levél lesz a talpa közé téve.

- Ach! hiszen kegyed egy dicső leány, - kiáltott fel a herceg s a két karját magasra lendítette, - kegyedben bízni lehet, kedves kis honleány!

Rózsika lesütötte a szemét, édes és színes ködök kápráztatták a szemét, boldog volt és büszke.

A herceg odanyújtotta szép, puha, fehér kezét s hosszú gömbölyű ujjaival megszorította, megveregette a kis barna, erős kacsót, amely már olyan erős és érdes lett a sok munkában a betegek körül.

Egy óra múlva már kocsin repült Rózsika a vár felé s egy lombos bokros helyen megállott. Két huszár volt vele, hogy itt bevárják; a talpa alatt a levél az özvegy Zlintzky tábornoknéhoz...

Rózsika leugrott a kocsiról és felment a várkapuhoz. Ott állott egy fakó képű német strázsa, a mellén keresztben a fehér szíjjak. Ennek megmondta, mit akar s mindjárt egy cédulát írt, hogy kéri a gitárt. Míg a levéllel odajártak, lenézett a szép Gyulaféhvár felé, a távoli Maros-partra s olyan furcsán érezte magát. Egy szikrát sem félt; egy jó hecc volt ez neki, mintha csakugyan hazulról jönne, és most milyen furcsa, hogy várni kell a kapuban... Aztán a herceg is eszébe jutott, eddig nem is gondolt rá, mint nagyon fiatal leányok az ilyen költői ideálra...

Olyan hirtelen elrepült az idő, már itt is volt a barátnője cédulája. Betegen fekszik a kis Fanny és kéri, hogy jöjjön be hozzá.

Rózsika repült, vastag talpa csakúgy kopogott az ismerős köveken s egy perc múlva már összeölelkezett és agyonra csókolódzott a barátnőjével, aki egy kis tavaszi hidegláz miatt őrizte a szobát.

- Úgy-e, utálatos vagyok, hogy beteg vagyok, - mondta Fanny, s Rózsika oly okos volt és olyan eszes, hogy nem felelt és csak nevetett rajta.

Bejött az öreg úr is, a Fanny papája, és kedélyes, apró szemeivel rájuk nézett s mondta:

- Hát kegyednek ilyen szomorú időben még gitározni van kedve?

- Hát bizony a városban éheznek, - mondta Rózsika naív kis affektálással, ami neki mindig jól állt, - éppen azért akarok gitározni, mert a cigányok is akkor muzsikálnak, mikor éhesek.

A komiszáros bácsi elnevette magát és szeplős, szőrös kezével megveregette a kislány arcát.

- Jójó, de tudja-e, hogy ilyen háborús időben rövid a processzus, nem tanácsos jönni-menni. A napokban itt meglőttek két nőt.

Ezen szavakra borsózott a Rózsika háta.

De a bácsi a régi maradt. Ma is a jó papa volt, aki a mamát is pótolta, mert a mama egy rossz asszony volt, aki megszökött a papától. Estig itt üldögélt a leánykák közt és még az elnyűtt régi családi kártyát is előkereste. Az apró ablakokon gyorsan besötétedett. Fanny a nyakába borult Rózsának és milliószor rimázkodott neki, hogy maradjon itt éjszakára. A bácsi is azt mondta:

- A mi oltalmunk alatt maradhat. Holnap elkísértetem és aztán mondja meg a mamának, hogy igyekezzenek kijutni a városból, mert a magyarok ostromolni fogják a várat.

A bácsiért jött egy katona, mire ő elment dolgára. A leánykák magukban maradtak. Aztán jött a Hans, aki most már hadnagy s olyan furesán áll az egyenruha a fiatal fehér arcához... Hans nagyon adja a komolyat, csak a háborúról beszél és azt állítja, hogy a magyarok a várat ostrommal nem fogják bevenni, mert nagy erővel bírnak. Csak úgy juthatnak célhoz, ha ki fogják éheztetni, mert alig lesz négy hónapra való élelmük a várban. Aztán úgy járt le és fel a szobában, mint egy kis kakas, és a hosszú kardját egy percre sem oldotta le a derekáról. Aggodalmasan mondta, mint valami öreg kommandans, hogy legnagyobb baj, hogy nincs széna. A teheneket már ki kell hajtani a vár hátulsó oldalára legelni. Ha a magyarok azt tudnák, el is hajthatnák szépen.

Vacsorán is csak hárman voltak együtt, mert most nagy az irígység a tiszti családok közt, nem járnak össze. Mikor le kellett volna feküdni, Rózsika egyszerre arra gondolt, hogy ha a cipőt kiviszik tisztítani, még leesik a talpa, ettől rögtön megfájult a feje... De csak fogfájást vallott be s szította a fogát s a világért se feküdt le, míg a cselédek el nem aludtak.

Reggel aztán kiugrott az ágyából, mikor még mindenki aludt s úgy felhúzta a cipőjét, mintha tengerlépő bocskor volna.

Reggeli után azt kérdi Fannytól:

- Zlitzky néni még itt lakik a várba?

- Hát ismered?

- Hogyne! - mondta Rózsika nagy szemeket meresztve, bár sohasem tudta addig a nevét sem.

Igy oda is eljutott s mikor visszajött, már más leveleken taposott a talpa alatt.

- Pá drágám, pá... - búcsúzott el Fannytól, aki igen nehezen eresztette el.

S Rózsika frissen, szapora léptekkel sietett le pár perc múlva a gitárjával a hegyoldalról.

A város végén egy csapat oláh állott, ezek megtámadták, a gitárt a fejéhez vágták, úgyhogy a homlokát végighasították vele.

Sikoltására előrontott a két huszár s összevagdalta az oláhokat.

Mikor a kocsi a Maros-partra ért, már szembejött lóháton a herceg. Úgy ült a lovon, mintha oda lett volna növe. Ingott a nyeregben, mint a virág a szélben. Rózsika minden baját elfeledte, ahogy a szép herceget meglátta.

- Ach mon dieu! - kiáltotta a herceg, - kedves kislány, hát azért volt nekem rossz sejtelmem.

- Sebaj fenség, - mondta Rózsika - az utam sikeres volt, itt a válasz.

És elájult.

Mikor magához tért, az ágya mellett volt a mama és a kis testvére.

Napokig feküdt az ágyban, forró lázban. Azalatt Bem tábornok is megérkezett. Meglátogatta a kis hősnőt.

- Tábornok úr, - mondta Rózsika és erővel felült az ágyban, - azt mondják a *svarcgelbek*, hogy nem lehet a várba kardhatalommal jutni!

- Hát ugyan hogy? - mondta Bem apó és a meleg, apró barna szeme szikrázott a mosolya mellett is.

- Csak ha kiéheztetik, - felelt Rózsika.

- Nem várunk mi addig, míg ők megéheznek! - szólt nevetve Bem apró és megérintette a csonka kezével a kislány halvány állát... - Van már önnek gitárja, majd ön játszik nekik és ők táncolnak!

Rózsika visszahanyatlott a párnájára és boldogan mosolygott.

A vámőr.

1.

A vámőr haptákban állott az ajtó mellett.

Az őrmester fölhevülten dolgozott; nem lehetett hozzá szólni. A százados úr szabadságon volt, a főhadnagy, kiküldetésen, ma egyedül parancsnokolt s a sok munkától ingerült volt.

- No mi van, Keresztényi? - nézett rá végre a vámőrre.

- Őrmester úrnak alázatosan jelentem, megjött-e már a fizetésem?

- Nem.

A vámőr hallgatott. Szigorúan nézett maga elé. Állkapcsát összeszorította és frissen borotvált szájaszélét előre düllesztette. Most nagyon vad és kegyetlen volt.

Az őrmester tovább folytatta a munkáját, aztán sietve szólt oda neki:

- A maga fizetését a negyedik szakasznál utalták még ki Biharháton. Ha megjön, megkapja.

- Igenis. De milyen lesz akkor az én karácsonyom?

- Mire magának a pénz? Mindene megvan.

- Azér kell...

És ott maradt állva s Lottira gondolt, a bábócsi kasszírőre, akivel ma találkozni kell, úgy érezte. Az őrmester később ránézett.

- Mit akar?

- Őrmester úrnak alázatosan jelentem, gyengélkedőt jelentek.

- Mér?

- Két hete fáj a fogam. Fogorvoshoz akarok menni a vonattal Bábócsra.

Az őrmester hallgatott.

- Ma nincs beosztása?

- Nincs.

- Ki van beosztva ma Bábócsra?

- Maklári.

- Mehet, de a vonattal visszajön... Maklárít ne várja be. Kifogás ne legyen.

- Igenis.

De még mindig nem mozdult.

- No? - kérdezte az őrmester.

- Őrmester úr adjon nekem 25.000 koronát.

Az őrmester kedvetlen lett.

- Nincs nekem pénzem, kölcsönadni való, aztán tarthatom a fejembe.

- Ha megjön a fizetésem, 540.000 korona, levonhatja őrmester úr.

- Ez az, - morgott az őrmester s elővette a tárcáját. - Ha Bábócsra megy, váltsa fel ezt.

És kivett három darab 500.000 koronásat.

- Igenis.

Ő is elővette a tárcáját és betette gondosan a három darab lila pénzt.

Az őrmester visszalépett az asztalhoz s feltette a sapkáját.

- Kőthetek belőle őrmester úr?

Az őrmester nem felelt, keresztülment előtte a szobán és kiment.

Ő pedig összecsapta a bokáját és sarkon fordult.

2.

Ahogy a vonatról leszállt, rögtön a kávéház felé ment. De mikor az ajtó elé ért, olyan szív-szorulás fogta el, hogy nem mert bemenni. Szerelmes volt a kasszírnőbe és szerette volna feleségül venni. De nem tudott megegyezni a lelkiismeretével. Rettegés fogta el, akárhányszor rágondolt. Hogy vigye ezt a leányt haza a szüleihez? Hogy mutassa be? Hogy állítsa oda a faluba a tisztességes asszonyok közé?

Már majdnem beleőrült, éjszaka nem aludt, munka közben is folyton rágondolt, a kétség és remény hányta. Olyan szerelmes volt, hogy üvölteni szeretett volna és reszketett vele a katonapriccs. Ha a lány ugyanilyen szerelmes volna, akkor mindegy... ő mindent elfelejt... neki semmi sem számít. A múlt nem számít, mert a szerelemben újjászületik az ember... De szereti-e a lány? hajlandó-e lemondani arról a fényes és lusta életről, amelyet most folytat... Vér önti el az agyát: az urakról, akikkel szerelmeskedik?... Hajlandó-e szegény asszony lenni? kielégíti-e egy iparosasszony csendes élete?... gyerek sose volt, akar-e gyereket? szülni, nevelni, boldog lenni vele?... Mert ő nem marad vámőr, ebből nem lehet megélni, megy haza, kőműves, ha van kiért, akkor ő úgy fog dolgozni, mint egy isten... Boldogan érzi a rettenetes erőt a karjaiban, a lelkében, fog és akar dolgozni... Vállal és többet keres egy héten, mint az egész szakasz... Ily nyomorult fizetések, 540.000 korona egy hónapra... Nem így akar ő élni...

De magában nem lehet. Otthon az anyjával nem tud kijönni, mert sok a testvére és amit ő keres, a többi elszórja és az anyja csak őt használja ki... Azért is csapott fel fináncnak a katonaság után... De ha eljönne vele a Lotti... Ha ő akarná és csinálná... a világ legboldogabb életét élhetnék... Mit számít a tegnap, ha a jelen igazolja.

Ezt mind szeretné elmondani Lottinak, de nincs rá tehetsége, csak érezni tudja. Ha szembenéz vele, elsápad, elpirul és dadog és vagdalkozik. Pedig a lány is szerelmes. Sokszor rajtakapta a zavaron, ijedtségen, ábrándon. Volt egy nap. Volt egy nap, mikor szegényke nem tudott szebbet és jobbat adni, a szobájába vitte a szegény kis vámőrt. Ez volt életének legboldogabb napja, akkor tudott beszélni is, mindent, mindent elmondott, sírt, panaszkodott, mint egy kis gyermek: s a lány hallgatott, meghatottan, szelíden és némán fogadta őt...

És aztán nem lett semmi. Elküldte. S többet nem fogadta. Mit akar? Csakugyan becsstelen állat és nem való tisztességes emberek közé.

- Nézze, hagyjon el engem, - mondta akkor éjszaka neki, - én egy nulla vagyok.

S ezzel a szóval szinte szentté avatta, magát a fiú előtt, aki úgy nézett, úgy emlékezett rá azóta, mint a megdicsőült Szűz Máriára.

Bement a szövetkezetbe, mert fel kellett váltani a pénzt.

- Kérek egy stamperli szilvóriumot.

Egy hajtásra megitta és rögtön égni kezdett a torka és a gyomra. Elmosolyodott és körülnézett.

Egy nagyhajú fiatalember volt ott, postás vagy mi, sárgacsíkos kamásni volt lábán és sárgabetétes ócska lakkcipő.

- Van szerencsém Keresztényi úr, - szólt felé, - no, nem ismer?

- De.

- Hát akkor legyen szerencsém.

Ő tévővázva belépett vele az oldalszobába, ahol a fiatalembernek egy deci pálinkája volt rendelve, csak egy szivarért jött ki az üzletbe.

Ő is rendelt még egy deci pálinkát és egy szivart.

A fiatalember igen beszédes volt; arról beszélt, hogy színes fényképeket tud csinálni. Nagyon gyönyörű.

Ő lassan elpirult. Régen törte a fejét, mivel udvaroljon Lottinak: le fogja fényképeztetni.

Ezért erősen hallgatta, amit a fiatalember beszélt, úgy, hogy az végre megkérdezte:

- Nem akarná lefényképeztetni magát Keresztényi úr?

- Én? magamat.... nem...

- Pedig nagyszerű ajándék... volna... ha van szeretője... annak.

Őt már a pálinka fűteni kezdte. Nem volt hozzászokva s rögtön megártott.

- Nem magamat szeretném, hanem *valakit*.

A fiatalember rögtön elértette.

- Persze. Tudja mit, hozza ki az illetőt a legközelebb és oly gyönyörű fölvételeket kap... csak éppen az anyagot fogom számítani.

Ő örült, hogy kiderült, hogy a fiatalember semmit sem tud a Lotti körüli dologról s azt hiszi, bent az őrparancsnokságon van valakije. Ráhagyta.

Aztán megegyeztek, hogy most mindjárt elmennek a patikába, ahol lehet vásárolni fényképeszeti cikkeket.

Fizetett, kifizette a fiatalember cejhét is és felváltotta a szövetkezetnél az első 500.000 koronását. Kicsit bántotta, hogy 21.000 koronát vont le a szövetkezetes, mert ő az őrmestertől összesen csak 25-öt kért s az már ezzel körülbelül le is telt.

A patikában azonban úgy belemászott a dologba, a feje annyira szédült s valami oly örült szerelem vett erőt rajta, hogy 310.000 koronát fizetett a fiatalember által kiválasztott fényképeszeti cikkekért a második 500-ezresből.

A vonat füttyét meghallotta. Ha még futott volna, el is éri, de hiszen még nem is látta Lottit.

Majd hazamegy gyalog, gondolta magában, 12 kilométer az egész, kilenc órára otthon is lesz...

Ezzel belépett a kávéházba.

Elpirult, mert nagyon elegáns hely volt. A márványasztalok feketék és fényesek voltak, a szemközti falon a billiárdasztalok, mint valami furcsa fésű a falon. A mennyezetről sok villanyláng gömbje lógott fűrtösen, a falak két méter magasan deszkával burkolva, és drappszínű, keretes szobafestés...

A kassza, üres volt, megrémült, hogy Lotti már nincs itt.

Leesett egy sarokasztalhoz és alig volt hangja, ahogy szilvóriumot rendelt.

Félóráig várt és maga elé meredt s egyik pohár szeszt a másik után itta, mert szégyelt csak úgy ingyen ülni.

Akkor Lotti egész váratlanul ott volt a kasszában.

Olyan volt, mint egy tündér. Ő ránézett mereven s a lány hirtelen fölpillantott. Zavarba jött. Ő jól látta, ahogy Lotti összerezzen és hogy attól kezdve csörömpöltek keze alatt a kis poharak.

Boldog lett, kimondhatatlan boldog: szerelmes! Lotti is szerelmes. Ha szerelmes nem volna, nem lenne ideges. Ha közömbös volna neki, akkor egész másképp viselné magát...

Ő nem szokott a kasszához menni, mindig megvárta, míg a lány hozzá jön.

- Maga hogy kerül ide? - kérdezte a lány.

- A fogorvoshoz.

- Fáj a foga?

- Nem.

- Hát!

- Csak gyengélkedőt jelentettem, hogy a fogorvoshoz kell menni.

A lány nevetett. De a nevetése úgy tűnt fel, mintha gúnyos volna, sértette. Az ajkát is elbiggyesztette a lány.

- Maga tudja, miért jöttem.

- Én? honnan tudnám?

- Nem tudja?

- Egy fogalmam nincs róla.

A vámőr hallgatott.

- Maga után jöttem.

A lány csiklandósan felkacagott. Elnézett és nem szólt.

A vámőr erősen nézte az arcát. Látta, hogy ki van festve, vékony ajkai vastagabbra vannak festve, mintha széles és kerek ajka volna, a szeme alatt sötétre, az arca éle rózsaszínre mázolva.

De a hangja, a kis csilingelő, kacagó hangja édes volt és finom és ártatlan.

- Egyszer hozok magának egy liter alkoholt - mondta.

A lány kérdően nézett rá.

- És megfürdetem benne... Lemaratom az arcáról a festéket...

A lány újra, váratlan felkacagott.

- És soha többet nem fogja mázolni magát.

A lány lehúnyta a szemét s nevetett... Ő jobban ismerte a bőrét, sóhajtott, lelke mélyén, hol van az ő fiatalsága... a fiatal bőre... az sem volt szép, mert kicsit szeplős volt... De most már teljesen el van nyűve, tajtékos és kilúgozott az arcára, festék nélkül ijesztő...

A vámőr arra az éjszakára emlékezett, a leány teste oly fehér és vakító, mint a friss hó.

- Maga a legszebb az egész világon... Az isten nem teremtett soha, soha ilyen szépet többet.

A lány újra kacagott. Ez jó, ez a kedves butaság. Hogy mindig van, aki tudja őt szépnek látni... De jó volna, ha lehetne... még egyszer...

Hallgattak.

- Nézze Lotti, én otthagynom a vámőrséget, - szólt gyorsan a fiú, mert megijedt, hogy a lány elmegy és nem beszélhet, mert neki is menni kell...

A lány ránézett és hallgatott.

- Hazamegyek és közműves vállalkozó leszek. Most a fizetésem egy hónapra 540.000 korona, de otthon legalább két-három milliót, vagy ötöt is fogok keresni. Nem tudom, maga mennyiből tud megélni, de biztosítom, hogy abból, amit én keresek, igen tisztességesen lehet élni.

A lány maga elé nézett, fejét kissé félrejtette és tépegette a csipkés, fekete selyem kötényét. Most olyan volt, mint Szűz Mária. A vámőr boldog volt.

- Maga most iszik? - kérdezte a lány.

- Én? - csodálkozott a fiú, - soha... Ma igen, mert... De különben soha. Én nem vagyok italos. Én egy pohár bort nem ittam három hónapja. Nem is szeretem. Nem tudom lenyelni. Én csak dolgozni szeretek: és csak magát szeretem.

A lány felnevetett, ahogy szokott, hirtelen. Ezek a hisztérikus föl kacagások újították meg az életet a fiúban.

A lány vidáman dúdolni kezdett:

A rózsaszál nekem azt súgta...

A vámőr elkedvetlenedett.

Most bejött a kávé. Vastag, nagyképű zsidó, buja, vastag bajusz volt az orra alatt s nagy barna szemei voltak.

- Kisasszony! - mondta.

A lány azonnal ment. A vámőr arca elfeketedett. Azt beszélik, hogy ez a kávé egész fiatalon szedte föl ezt a keresztény lányt és ő nyúzta le, de a vendégeitől sem kímélte. Pénzt keresett vele, sőt belőle él és ő maga is használja. A mellett szép, fiatal felesége van s kis gyerekei, akiket fényűzően nevel... Jaj, ez az örület, hogy miért kellett neki szerelembe esni egy ilyen utálat, ilyen utálat között.

A kávé rá sem pillantott a vámőrré s ez tudta, mennyire lenézi őt és mégis fél tőle és féltékeny rá. Azt is hallotta, hogy mindenkit rögtön elmar, pincért, borfiút, akiről észreveszi, hogy a Lottinak tetszik. S a mellett a gazdag kereskedőket, zsidókat vele csalogatja be a kávéházba, hogy itt verjék el a pénzüket.

Mindent tudott, mindent utált és mégse tudott szabadulni a szenvedélyétől.

Most látszott, hogy valami üzleti dolgot tárgyaltak meg, a leány oly figyelmesen és okosan hallgatott és a gazda oly szórakozottan beszélt, hogy ő majd megőrült. Szédelgett vele a szoba, s legjobb lett volna meghalni. Milyen jól lehet ezzel a nővel megbeszélni az élet dolgait.

Az volt az érzése, hogy ezek őróla beszélnek. Az volt a gondolata, hogy a zsidó azt akarja, hogy a lány őt itassa le... Rá sem pillantottak és mégis úgy érezte. Forróság öntötte el és a feje szédült. Egyszer csak a lány megrázta a fejét és a gazda lopva idenézett rá.

Igaza volt. Róla beszéltek. Csakugyan? azt... Mit akart, mit akarhatott a zsidó?

Ellenségesen nézte meg az elegáns, vastag embert, ezzel le fog számolni!

De oly messze volt az életük egymástól. Még sose kapták szabálytalanságon. Nagyon ügyes.

Csak szorította hát, összeharapta a fogait s rettenetes nagy lila kezében érezte az erőt. Ha egyszer az Isten a kezébe adja!...

Aztán kiment a zsidó és a lány nem jött hozzá. A kasszába ment és szemmel láthatóan úgy tett, mintha dolga volna, pedig nem volt.

Egyszer csak ő elúnta, felállott s odament a kasszához.

- Lottika, mondja kedves, mikor beszélhetek magával?

- Velem?

- Magával! magával Lotti! Fontosat!

- Nézze Keresztényi, mi csak élünk és nem gondolkozunk. Egy szédületben. Igen?... de jó?... igen?

- Igen.

- Annak nincs értelme, hogy maga itt üljön és nézzük egymást.

A fiú szeme lobbogott.

- Jó... Én rövid időn belül végleges válaszáért jövök. Jó?... Hamarabb, mint gondolja...

A lány mosolygott. Aztán erőt vett magán és melegen nézett.

A fiú agyára vér ömlött.

Bejött a kávé és rájuk nézett.

- Fizetek, - mondta a vámőr.

Elővette a tárcáját s a harmadik 500.000 koronását adta ki. Most már mind a három fel volt váltva.

Aztán kemény léptekkel, de szesztől és szerelemtől szédülő fejjel távozott.

Mikor kiment az utcára, nagyot sóhajtott. Az égre nézett, amely sűrű felhőkkel volt tele s az utca havas sárral.

Egy fiú siklott elébe a sötét deszkakerítés megül.

- Biztos úr!

- Mi az?

- Biztos úr, most mennek a csempészek a szőlőbe.

A fiú olyan ijedt volt s oly belsőséges a hangja, hogy nem lehetett benne kételkedni.

Megfogta a gallérját és magához húzta.

- Mit tudsz? gyorsan!

- Öten vannak, biztos úr, a szőlők felé mentek, sok dohányt visznek. Másfél mázsát. A szőlőkön át mennek.

- Honnan tudod?

- Minket kihagytak, biztos úr, még a multkori árát se fizették meg.

A vámőr egyszerre érezte, hogy a sok pálinka, amit megivott, mind a lábában van. Percekig nem bírt moccanni se. Mióta vámőr, egyszer sem volt ilyen szerencséje. Ha lefoghatná őket, az áru értékének harmada az övé, de hogy vállalkozzon egyedül öt ellen. Csak még egy segítsége volna.

Eszébe jutott Maki, aki ma inspekciós Babócsón.

A fiú közben folyton beszélt, magyarázta, merre mennek a csempészek, és ő, bár alig figyelte, jól látta a tájat.

- Fehér ponyvát vitt mindenki magával. A szőlőbe magukra kötik, úgy szöknek át.

- A hídon?

- A hídon.

- Megállj csak... Sehol sincs befagyva?

- Sehol.

- Megállj csak... nem láttál ma itt egy kis fináncot?

- Bent van a kávéházba.

- Nincs.

- De ott van a, csak a kis szobába, hátul.

- Úgy!

Ezzel megfordult s már ment is visszafelé.

Akkor eszébe jutott, hogy részletesebben kikérdi a fiút.

Visszafordult, de a suhanc már eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Nem volt mit tenni, bement a kávéházba.

Lotti nagy szemet meresztett, ahogy belépett. Oly furcsán tudott nézni, a szemöldökét magasra emelte s a szeme hideg volt és merev, a szája vékony, egyenes; és milyen sovány az arca... úgy fáj látni...

Odalépett elébe s azt mondta neki:

- Lotti... itt van az inspekciós vámőr?

A lány hallgatott, hidegen nézett.

- Mért?

Ő forrón, ártatlanul, odaadóan nézett rá.

- Kedvesem, - mondta, - az Isten itt van... Kezemben a jövőm... meg a magáé Lotti...

Megállott s lehúnyta a szemét, mert a nagy meghatottságtól könny jött a szemébe.

- Kedvesem, úgy imádom magát.

- Mi az? - kérdezte a lány s mintha a hangjában egy kis meleg s ijedt érzés lett volna.

- Most mennek át a csempészek a szőlőkön, - s mikor kimondta, megszédült, hivatalos titok elárulása!... De lehet titok kettőjük közt?

A könnycsepp lefutott csontos arcán és azt mondta:

- Lotti, most láthatja, hogy szeretem magát, hivatalos titkot árultam el, ezért, ha nem szeret, főbelövéthet, ha elárul; de ha szeret, a másfél mázsa dohány harmadrésze a mienk... Ha értékesítve lesz, akkor pénzbe kikapjuk, ha nem, a kincstár fizeti ki a harmadát.... Még mióta vámőr vagyok, nem volt ilyen közel a szerencse, de ezt magának köszönöm Lottika, mert maga miatt jöttem át és maga miatt késtem le a vonatot...

A meleg kávéházban még jobban szédült és most hirtelen úgy tűnt fel neki, mintha varázslás volna, álom lenne ez az egész.

- Lottika, édes kedvesem, én most kimegyek az utcára, hogy semmi feltűnő ne legyen, maga pedig küldje ki utánam Maklári vámőrt, a társamat, a kis szobából.

Azért nézte a lány arcát, nézte, nem rezzen-e meg és nem árul-e el valamit.

De az mereven nézett, kerek kék szemeivel, zárt ajkával csukottan, mereven, semmit sem lehetett rajta látni.

Aztán hirtelen, valami elszántsággal, kurtán, élesen és mégis halkán azt mondta:

- Jó.

És ő tudta, hogy most, most valami eldőlt az ő javára.

S köszönés nélkül megfordult és kemény léptekkel kiment a kávéházból s megállott kint az utca közepén.

Semmi időnek sem tűnt föl előtte, ameddig várt, s akkor jött Maklári.

- Te vagy a, testvér?

- Gyorsan az őrszobára. Fegyvert.

Azonnal, szinte futólépést vettek, de úgy, hogy ne legyen feltűnő, ha a falubeliek látják.

- Őt csempész másfél mázsa dohánnyal, most megy át a hídon. A szőlőkön.

Mikor fent voltak a szőlőben, megállottak és körülnéztek.

Hó volt a csendes dombokon, vékony hó, amely nappal erősen olvadt s a fák és bokrok sötétek voltak.

Sehol egy lelket se láttak. Sötét is volt. Holdvilág lett volna, ha olyan sűrű felhők nem lettek volna.

A fegyvert kézben tartották, úgy baktattak előre a mesgyéken. Halkan beszéltek. Hideg nem volt, szél sem volt.

- Menjünk fel a vámkunyhóhoz.

Volt egy földbeásott kunyhó, amit ezen a veszélyes ponton a vámőrök csináltak. Ez a kunyhó olyan területen volt, amely e pillanatban vitás volt, hogy melyik országhoz tartozik. Eddig magyar föld volt, de már megjött az értesítés, hogy a nemzetközi bizottság a határvonal kiegyenesítése miatt a románoknak ítélte. Még azonban nem volt kicövekelve s addig a magyar vámőrök magukénak tekintették és szabadon portyáztak, pedig már volt róla hír, hogy a román vámőrök is birtokba vették. Ennek még csak pár napja volt, s nem találkozott a két ellenség egyszer sem.

Ez még jobban izgatta őket s nemcsak a hideg levegő és a futó előnyomulás melegítette ki az arcukat, hanem a fokozott veszély érzése is.

- Nekik adták? - mondta Maklári, akit közönségesen csak Makinak hívtak, mert egészen majomszerű arca volt. Nagy szája, előreálló fogai, rendetlen szőre, hosszú karjai, és oly ügyes és erős, mint valami állat.

- Igen.

- Tiszta magyar föld, - morgott Maki.

- Az nem számít, hiszen a fél megye itt színmagyar, egész a székvárosig nincs egy oláh se.

- Akkor mi számít?

Megállottak a tetőn és a ködben, a kétes világosságban, néztek át a dombos tájon. Sehol egy falevél. Sehol semmi nem mozdul.

Mint két vadászeb, a vadászat szenvedélyétől űzve, lesték a titokzatos csöndet. De bennük valami magasabb érzés is volt, a megsértett hazafiság érzése, a nagy nemzeti fájdalom, amely most megkapta őket, valami roppant igazságtalanság keserősége. Nem volt nekik sehol a hazában egy talpalatnyi földjük sem, és mégis ezen a helyen, amelyet most újonnan kellett elveszteni, a maguk ásta vármőrkunyhó előtt úgy érezték, mintha egy félig agyonvert nép kiküldöttei volnának, akik ma éjszaka a Végzet által ide volnának bocsátva, hogy a jogrendet megvédjék. A maguk hazája erkölcei szerint.

Hirtelen leguggoltak.

Szót sem ejtettek. Vártak, ösztönösen, mint két vadatálló állat, egyszerre túl minden filozófián és benne az őse emberi, az ősellati vérszomjban.

- Pszt! - hirtelen egy kicsit kivilágított a hold a felhőkből.

S most tisztán látták, hogy nagy, piszkos, fehér göröngyök mozdulnak meg, válnak le a leirtott kukoricaföld csutkái közt.

A csempészek.

Egész közel.

A fegyvert vadul szorították. Jobbról egy mély árok volt, fűzfabokrokkal, sötéten, azontúl a kukoricás, abban a lassan, nesztelenül mozgó batyusok.

- Várj, - szólt Keresztényi. - Átmegy az árkon, és itt maradsz a hátukban - s a szava rekedt volt és parancsoló... Én alájuk kerülök a híd felől... Megállítod: rám hajtod, én rájuk lövök. Te ne lőj!

És már futott.

Abban a pillanatban rémes kiáltás, pont a hátuk mögött:

Megdöbbentek. Megfordultak.

Két óriási román csendőr állt pont mögöttük a fűzfabokor előtt, lövésre emelt fegyverrel.

Azt hitték, megüti őket a guta.

Egy percig mozdulatlanul maradtak és farkasszemet néztek.

Akkor egyik román csendőr tiszta magyarsággal, tömör, bihari-magyar szóval kiáltott:

- Dobjátok el a fegyvert! az anyátok istenit!

Látták, hogy az ellenség fegyvere nyitott zavarral mered rájuk. Ők a magukét csövénél fogva húzták maguk után. Egy mozdulat s végük.

- De jó messzire! - kiáltott a magyar nyelvű, - másképp halál fia i vagytok!

Nem volt habozni idő, mintha jég közé estek volna, hallották, ahogy a két ellenséges fegyver ravasza kattant s összeomlottak: eldobták a fegyvert, egyik jobbra, másik balra.

- Most forduljatok meg!

Fölegyenesedtek s megfordultak. Háttal az ellenségnek.

- Kezeket föl!

Feltartották a kezüket.

Akkor Keresztényi fölkiáltott:

- Tiltakozom!... Jogtalanság!... Mink itt a magunk országában vagyunk!...

- Ne beszélj!

A magyar szavú román csendőr odalépett hozzá és végigtapogatta a vállát, testét, derekát.

- Kötelességteljesítés közben jogtalan támadás! Orvul támadtak ránk. Alattomosan!

- Csend!

Kihúzta a derékszíjból a szuronyát és beledugta a saját övében a hüvelybe, mert az üres volt; fegyverükön volt a saját szuronyuk.

Akkor a Makihoz ment s azt is lefegyverezte. Annak a szuronyát a társa övébe akasztotta. A fegyvereket is fölvette s egyet ő, másikat a társa tette a balvállára.

- Most menjetek a fenébe.

Ők azt hitték, a lefegyverzéssel vége s egyszerre elindultak haza kis Magyarország felé.

A román csendőr valamit mondott románul, mire a másik magyarul rájuk kiáltott:

- Nem arra!... Gombafalvára megyünk...

Keresztényiből kitört a düh.

- Mit akarnak maguk velünk?

- Bekisélni.

- De az istenit! magyar földön vagyunk! ez emberrablás!

- Holnap meg lesz vizsgálva!

Nem volt mit tenni, megfordultak s elindultak a híd felé...

Keresztényi körülnézett, a csempészek nem látszottak sehol. Ki tudja, az a hóbucka nem egyikük-e ott a kukoricaföldön.

8.

Bukdácsolva mentek lefelé a dombon. Hirtelen, mint villámfényben, látta, hova jutott.

Lotti. Mint gazdag és sikeres ember akart még ma éjjelre, vagy hajnalig nála lenni s most, mint a láncos kutya kullog oláh fogságba. Irtózatosságot káromkodások dagasztották. Minden percben vértódulás volt. Minap egy Kis Ádám nevű társukat így kapcsolták le a románok, de azt román területen, mert eltévedt a ködben és hogy ellenszegült, ronggyá verték. Cafatták. Pofozták, rúgták: puskatussal.

Ez vár rá a Lotti csókja helyett?

Mikor a hídhöz értek, úgy tett, hogy megbotlott és hozzáesett Makihoz.

- Lefogjuk.

Csak ennyit mondott neki, vakkantva, mintha a botlás miatt köhintett volna.

Aztán átmentek egymás után a hídon, amely két szál fenyőgerendából állott, egy rudkarfával.

Egy kis dombon kellett csak áthaladni, ott voltak a faluban.

A falu szélén egy kis gőzmalom volt, rideg, nagy fallal, az út másik oldalán a református templom, egy magas dombon, az út felől bokrok voltak. A falu azon túl kezdődött és egy völgybe ereszkedett.

Mikor a malomhoz értek, Keresztényi vad hangot adott, csak egyet, krákogott figyelmeztetésül, akkor azt, hogy:

- Hujja!

Ezzel vissza-ráugrott a mögötte jövő román csendőrré.

Ugyanakkor Maki a magyarra.

Keresztényi torkon kapta a nála jóval magasabb románt, szörnyű ujjait, fene tenyerét a torkára szorította.

A románnak teljesen váratlan volt, de erős, izmos ember, csak pár pillanatig dulakodtak, kitépte magát a markából, azonban Keresztényi már akkorra balkezevel kirántotta a derekából a szuronyt és két kézre kapva, teljes erővel belevágta.

A román most félig háttal volt neki, a lapocka alatt ment be a szurony s olyan mélyen, hogy mikor Keresztényi a lebukó emberből ki akarta rántani, nem tudta. Rátaposott hát a földön fekvőre, egyik lábával a fejére, másikkal a hátára, úgy tépte ki, a bordája is veleszakadt a szurony fogantyújával.

Három lépéssel mögötte egy gomolyagban a földön hempergett Maki az ellenségével. Nem lehetett megismerni melyik másik.

Hozzájuk akart menni a szuronnyal, de akkor úgy látta, az ő románja fel akar ülni, mozog.

Ettől megijedt, hogy lármát csinál, gyorsan eldobta a szuronyt, felkapta a puskát és teljes erővel a fejére vágott vele. A puska agya eltört. Még két-három ütéssel szétverte a fejét, arra az megszűnt mozogni.

- Maki!

- No.

- Felül vagy?

- Igen, de harap!

- Erezd el!

Maki felállott s ő abban a percben fejbe vágta a fekvőt.

Most ketten ütötték, míg hulla nem lett.

- Fegyvert hazavinni!

Három puskát megtaláltak, a negyediket nem lelték, mert rajta feküdt az egyik halott s ők eldobva keresték.

Gyorsan haza.

9.

Lotti egy órakor hazament. Egykor van a záróra, különszobai vendég nem volt s ő hazament. A kávéház udvarán, hátul lakott két pici szobában.

Lotti a tükör előtt ült, fáradtan, készítette magát éjszakára, neszt hallott a másik szobában, észre sem vette, hogy jött be valaki.

Megdermedt valami ijedtségtől. Rögtön arra gondolt, hogy a vámőr.

Keresztényit, mikor a lány szobájába lépett, valami lehetetlen, valami véghetetlen boldogság öntötte el. Hogy még egyszer látja ezt a szobát, amelyben élete legboldogabb emléke fűződik. Ott volt az ablak mellett balra az ágy, fölötte három fénykép volt felakasztva, jobbról-balra a Lotti arcképe s középen az övé; ugyanaz, amely a szolgálati könyvecskéjében van. Oly édesen és szívből tört ki belőle a boldog öröm, hogy levetette magát a három kép előtt és zokogni, zokogni kezdett.

Aztán hangot hallott. A Lotti hangját, de az oly éles volt és rideg, hogy megfagyott tőle s elszűnt a zokogása. Mintha valaki visszatartotta volna s ő arra felel:

- Mindjárt jövök.

Aztán bejött, magas, egyenes, kemény tartással.

- Hm, - mondta.

A vámőr felállott és boldogan nézett rá. Oly boldog és oly szerelmes.

- Csak azért jöttem, hogy - csak a kezét akarom megcsókolni.

A lány úgy nézett, mint egy oroszlánszelidítő. Kemény és kegyetlen volt. Meggondolta s engedte, hogy megcsókolja a fiú a kezét.

- Majdnem sikerült... - mondta elvörösödve a vámőr.

- Hogy?

- Abban a percben, ahogy rajta ütöttünk a csempészek, elfogtak a román vámőrök.

A lány gúnyosan nézett. Mereven, mintha nem akarná elárulni gondolatait, de gúnyosan.

- Lefegyvereztek, elfogtak, bekísértek Galambfalvára.

- És?

- Megöltém őket.

A leány szeme összehúzódott. Vizsgálódva nézett.

- Megöltük őket.

Csend volt.

- Mért? - mondta a leány.

A fiú hallgatott.

A leány okosan, ijedten, tiltakozva:

- Egy hét múlva, szabadon bocsátották volna!

- Egy hét múlva! - hörgött a fiú, - de nekem ma éjjel látni kellett magát!...

A lány hidegen nézett. Akkor azt mondta:

- Én azt hiszem, de ne haragudjon meg, hogy maga örült.

A fiatalember fölnevetett.

- Én? örült?... én azt hiszem Lottika, szerelmes vagyok.

A lány hallgatott.

A fiú megszólalt:

- Menjek?... Csak meg akartam mutatni magam.

A lány nem felelt, de oly hideg volt s merev.

- Kezét csókolom... hogy ne aggódjon értem...

- Isten áldja.

A fiú boldogan felnevetett s bumfordi fejjel kiment az ajtón.

- Kezét csókolom.

S eltűnt a sötétben.

Átugrott a kerítésen; Maki ott várta a három puskával.

És ő hangosan és boldogan kacagott, mint aki megmutatta a szerelmét... Aztán lehajtotta a fejét: jaj!... - sóhajtott. - Mi lesz az elköltött pénzzel...

Akkor hirtelen megfagyott benne a vér. Az jutott eszébe, hogy a zsidó a kávéházban, délután...

Annyira megrémült, hogy a lélekzete elállt. Hideg verejték verte ki a homlokát.

A zsidó a kávéházban arra kapacitálta a lányt...

Jaj, nem bírt élni, nem bírt gondolkozni, de most már mindenben biztos volt...

A zsidó azt akarta, hogy a lány a másik fináncot is csalja be a különszobába...

Az ő emberei a csempészek...

Hogy ilyen marha volt, hogy ezt nem tudta...

És Lotti megrázta a fejét...

Most már mindent értett...

Mikor elárulta neki a titkot: a leány döntött: *amelyik* győz...

Amelyik győz... és ő veszített...

És a lány elbocsátotta...

Rettenetes ijedtség. A halálos bizonyosság... Mindennek vége...

- Mi a? - kérdezte Maki.

Ő a puskájára támaszkodva állt s a feje hideg volt, mint a halotté.

- Semmi - mondta sokára.

Aztán a két vámőr tovább ment a sötét úton, mert még 12 kilométert kellett megtenni az őrsparancsnokságig.

-&-